

Doktori (Ph.D.) értekezés

**Szlovák emigránsok és a magyar határrevízió:
1918–1943**

Iváncsó Ádám

Témavezető: Dr. Pallai László egyetemi adjunktus

**Debreceni Egyetem
BDT**

2025

Szlovák emigránsok és a magyar határrevízió: 1918 – 1943

Értekezés a doktori (Ph.D.) fokozat megszerzése érdekében a Történelemtudományok
tudományban

Írta: Iváncsó Ádám okleveles történész

Készült a Debreceni Egyetem Történeti és Néprajzi doktori iskolája
(Történelmi programja) keretében

.....
Témavezető: Dr. Pallai László, egyetemi adjunktus

A doktori szigorlati bizottság:

elnök: Dr. ....

tagok: Dr. ....

Dr. ....

Az értekezés bírálói:

Dr. ....

Dr. ....

Dr. ....

A bírálóbizottság:

elnök: Dr. ....

tagok: Dr. ....

Dr. ....

Dr. ....

Dr. ....

A nyilvános vita időpontja: 2025. .... .

Nyilatkozat

Doktorjelölti nyilatkozat Én, Iváncsó Ádám teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés önálló munka, a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült, a benne található irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljeseek. Nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve 5 éven belül nem vontak vissza tőlem odaítélt doktori fokozatot. Jelen értekezést korábban más intézményben nem nyújtottam be és azt nem utasították el.

Debrecen, 2025

Iváncsó Ádám

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	6
I.1. A kutatás tudományos kérdései	7
I.2. Módszertan	8
I.3. Hipotézis.....	11
I.4. Szakirodalom.....	12
I.5. Felhasznált források:	15
I.6. A politikai kalandor fogalma.....	19
II. A magyarbarát szlovákok pályafutása a Nagy Háború előtt.....	20
II.1. Jehlicska Ferenc: a szlovák politika reménysége	21
II.2. Dvortsák Győző: Az eperjesi nemzetteremtő mozgalmár.....	27
II.3. Bulissa Károly: A színpadias ügyvéd.....	35
II.4. Unger Ferenc: a szürke eminenciás	38
III. A háború végétől a bethleni-konzolidáció kezdetéig	40
III.1. A Kelet-Szlovák Köztársaság	42
III.2. A Szlovák Tanácsköztársaság	51
III.3. Bulissa Károly és a Tót Központi Iroda	55
III.4. Jehlicska Ferenc pálfordulásai és a Tót főosztállyal való együttműködés	65
III.5. Bűnbakkeresés a békeszerződés után.....	83
III.6. A Felvidéki Komité és az „Ébredés” éve	85
IV. Az emigráció útkeresése a húszas években.....	89
IV.1. A bethleni konzolidáció és a visszafogott irredentizmus.....	89
IV.2. A bécsi Szlovák Komité	92
IV.3. Tuka Béla felemelkedése.....	95
IV.4. Az emigránsok Szlovénia belüli „elvtársai”	98
IV.5. A szlovák emigránsok háttérbe szorítva.....	103
IV.5.1. Bulissa Károly: szerencsejáték és frankhamisítás	103
IV.5.2. Dvortsák Győző Párizsban	111
IV.5.3. Jehlicska Ferenc lengyelországi és amerikai tevékenysége	117
IV.6. Új lendület 1927 után	124
IV.7. Mihalusz Vince és a trencsényi „borpuccs”	131
V. Válságok és lehetőségek: A szlovák emigráció a harmincas években.....	134
V.1. Az újra felkarolt Jehlicskáék, és a Tót Világszövetség	134
V.2. A szlovák emigránsok tevékenysége a világválság éveiben	136
V.3. A genfi Szlovák Nemzeti Tanács megalakulása és tevékenysége.....	144
V.4. Az első Csehszlovák Köztársaság végnapjai	155
VI. A magyar–szlovák kapcsolatok 1939–1943 között	161

VI.1. Cseh-Szlovákia szétesése.....	161
<i>VI.1.1. Az első bécsi döntés előtti katonai incidensek, és Rongyos Gárda akciói .....</i>	<i>162</i>
<i>VI.1.2. Az „önálló” Szlovákia megalakulása.....</i>	<i>165</i>
VI.2. A magyar–szlovák kisháború.....	167
VI.3. Reciprocitás a magyar–szlovák politikai kapcsolatokban	170
VI.4. Dvortsák Győző és a szlovják-mozgalom újjáélesztése.....	177
VII. Összegzés	187
VII.1. Módszertani reflexió és historiográfiai elhelyezés.....	187
VII.2. Az emigránsok személyisége és motivációi.....	188
VII.3. A mozgalom paradoxonjai és politikai mozgástere.....	190
VII.4. A kudarc okai és a társadalmi recepció	191
VII.5. Az OKP szlovák osztálya, mint ellenpélda	193
VII.6. Záró gondolatok és további kutatási irányok	194
VIII. Forrás- és Irodalomjegyzék	196
IX. FÜGGELÉK.....	216

I. Bevezetés

A jelen disszertáció középpontjában egy olyan jelenség áll, amely mindeddig a magyar és a szlovák történetírás perifériáján helyezkedett el, jóllehet jelentősége korántsem elhanyagolható. A két világháború közötti korszak magyarbarát szlovák emigránsainak története a közép-európai nemzetiségi konfliktusok és a revíziós politika kereszteződésében bontakozott ki, s így a térség egyik legérdekesebb, ugyanakkor ellentmondásokkal teli fejezetét képezi. A vizsgált csoport szereplői egyszerre voltak a magyar külpolitika eszközei, a revíziós propaganda közvetítői, valamint saját identitásuk és ambícióik által vezérelt politikai kalandorok. Mindez lehetőséget ad arra, hogy történetükön keresztül ne csupán egy politikai mozgalmat vizsgáljunk, hanem tágabb összefüggéseiben értsük meg a közép-európai kisebbségi identitásokat, a lojalitás kérdését, és a nemzetközi diplomácia kisebb, de aktív szereplőinek világát.

A téma feldolgozását több szempont is indokolja. Mindenekelőtt a magyar–szlovák kapcsolatok történetét máig erőteljesen meghatározza a trianoni békeszerződés következményeinek emlékezete. A határváltozások és a kisebbségi sors új keretei számos olyan konfliktust teremtettek, amelyek a történeti diskurzusban is nyomot hagytak. Az emigrációs mozgalmak megítélése mind a magyar, mind a szlovák történetírásban sokáig erősen ideologikus szemléletet tükrözött: Magyarországon hajlamosak voltak őket a revíziós politika hasznos szövetségeseiként vagy romantikus hőseiként ábrázolni, míg a szlovák történeti gondolkodás inkább árulóként vagy megélhetési politikusként tekintett rájuk. A jelen kutatás célja, hogy ezen leegyszerűsítő értelmezések helyett árnyalt, többdimenziós képet adjon a mozgalomról.

A disszertáció szempontjából különösen fontos, hogy az utóbbi évek nemzetközi történetírásában egyre nagyobb figyelem irányul a transznacionális politikai hálózatok vizsgálatára. E hálózatok olyan lojalitási és identitásmentákat tárnak fel, amelyek a nemzetállami keretek között gyakran értelmezhetetlenek vagy láthatatlanok maradnak. A magyarbarát szlovák emigránsok mozgalma kiváló esettanulmányként szolgál e jelenség megértéséhez, hiszen tagjai egyszerre kapcsolódtak a magyar politikai elit köréhez, a nemzetközi diplomácia fórumaihoz, valamint saját szlovák háttérükhöz, amelytől sohasem tudtak teljesen elszakadni. E többes kötődés, a különböző identitások és érdekek összjátéka különösen izgalmassá teszi a vizsgálatot.

A kutatás központi kérdése így fogalmazható meg: milyen tényleges súlya és hatása volt e csoportnak a két világháború közötti magyar–szlovák kapcsolatokra, valamint a felvidéki szlovák identitás alakulására? Vajon hozzájárultak-e érdemben a magyar revíziós politika

sikeréhez, vagy csupán marginális szereplőként működtek a korszak politikai színpadán? E kérdések megválaszolásához szükséges az emigráció szervezeti dinamikájának, egyéni és kollektív motivációinak, valamint a tágabb geopolitikai kontextusnak a részletes vizsgálata.

I.1. A kutatás tudományos kérdései

A jelen disszertáció központi kérdésfeltevése arra irányul, hogy a két világháború közötti magyarbarát szlovák emigráció milyen mértékben és milyen mechanizmusok révén gyakorolt hatást a magyar–szlovák kapcsolatok alakulására, a felvidéki szlovák identitás formálódására, valamint a nemzetközi diplomácia világára. E kérdés megválaszolásához elengedhetetlen, hogy a mozgalom szereplőit és tevékenységét ne csupán a magyar revíziós politika eszközeiként, hanem saját jogon működő aktorokként vizsgáljuk, akiknek döntéseit egyaránt meghatározták személyes ambícióik, társadalmi háttérük, identitásuk és a korabeli geopolitikai realitások.

A kutatás elsődleges feladata annak feltárása, hogy kik voltak azok a személyek, akik a magyarbarát szlovák emigráció gerincét alkották. Jehlicska Ferenc, Dvortsák Győző, Bulissa Károly és Unger Ferenc életútja különösen tanulságos abból a szempontból, hogy miként kereszteződhetett egyéni pályájuk a magyar revíziós politika céljaival. Milyen társadalmi és kulturális háttérből érkeztek, milyen személyes tapasztalatok és motivációk vezették őket, és hogyan formálta mindezt a korszak drámai politikai átalakulása? A mozgalom belső dinamikájának feltárása – az együttműködések és rivalizálások, a közös akciók és személyes ellentétek vizsgálata – ugyancsak elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük, milyen tényezők korlátozták vagy éppen erősítették az emigráció politikai befolyását.

A második kutatási irány a mozgalom konkrét tevékenységének elemzésére összpontosít. Milyen propagandisztikus és politikai eszközöket alkalmaztak az emigránsok a magyar irredentizmus támogatására? Hogyan építettek kapcsolatot a magyar kormányzattal, a Területvédő Ligával, a Revíziós Ligával és más hasonló szervezetekkel? Mennyiben volt hatékony a felvidéki szlovák lakosság körében folytatott agitációjuk, s miként reagált mindezt a csehszlovák állam? A vizsgálatnak fontos részét képezi annak feltérképezése, hogy a propaganda- és politikai akciók milyen visszhangot váltottak ki a nemzetközi szinten.

A kutatás harmadik nagy kérdésköre az identitás és a motiváció problémáját állítja középpontba. Vajon mennyiben voltak meggyőződéses hungarofil politikusok, és mennyiben tekinthetők inkább pragmatikus, olykor pusztán opportunistáknak? A mozgalom története világosan mutatja, hogy az „emigráns” és a „magyarbarát” kategóriák sokkal árnyaltabb tartalommal bírtak annál, mint amit a korabeli propaganda sugallt. Jehlicska

többszöri politikai pálfordulása, Dvortsák sajátos „szlovják” identitásépítése, vagy Bulissa pénzügyi és politikai botrányai mind azt bizonyítják, hogy e szereplők döntéseit sokszor nem ideológiai meggyőződés, hanem sokkal inkább a körülményekhez való rugalmas alkalmazkodás, illetve a személyes ambíciók határozták meg.

A negyedik kutatási terület a geopolitikai kontextus vizsgálata. A Felvidék a két világháború közötti időszakban különös stratégiai jelentőséggel bírt, s így a magyar–szlovák viszonyt nem lehet elszakítani a nagyhatalmak politikájától. A francia és brit garanciák, az olasz és német hatalmi törekvések, valamint a szovjet érdekszféra mind-mind olyan tényezők voltak, amelyek meghatározták a magyar revíziós politika mozgásterét, s ezzel együtt a szlovák emigráció lehetőségeit is. A kérdés tehát az, hogy e nemzetközi viszonyok között mennyiben sikerült az emigránsoknak saját céljaikat érvényesíteni, vagy éppen mennyiben váltak ők maguk a nagyhatalmi játszmák eszközeivé.

Végül, de nem utolsósorban, a kutatás arra is keresi a választ, hogy milyen kölcsönhatásban állt a magyar és a csehszlovák nemzetiségi politika a szlovák emigráns mozgalommal. Hogyan reagált a csehszlovák állam az emigránsok tevékenységére – jogi, politikai vagy propagandisztikus eszközökkel? Mennyiben változott a magyar kormányzat stratégiája a revíziós célok és a szlovák autonómia ígéretei között lavírozva? És hogyan érzékelte mindezt a szlovák lakosság, amelynek identitása a két világháború közötti két évtizedben folyamatosan változott?

E kérdésfeltevések révén a disszertáció célja nem az ítélezés, hanem a történeti összefüggések sokrétű feltárása. Az emigráció történetének vizsgálata ugyanis túlmutat egy marginális politikai csoport históriáján: betekintést ad a közép-európai kisebbségi sors, a nemzetiségi lojalitás és a revíziós politika bonyolult viszonyaiba, amelyek megértése nélkül a korszak teljes képe nem rajzolódhat ki.

I.2. Módszertan

A disszertáció elkészítésében alkalmazott módszertani keret elsősorban a történettudomány kritikai forráselemzésére épül, amelyet biográfiai és komparatiztikai megközelítésekkel egészíttek ki. Mivel a vizsgált csoport története sokszínű forrásanyagra támaszkodik – diplomáciai jelentésekre, hírszerzési dokumentumokra, propagandakiadványokra, sajtóanyagokra, valamint személyes levelezésekre és emlékiratokra –, különösen nagy jelentősége van a források hitelességének, eredetiségének és elfogulatlanságának folyamatos ellenőrzésének. A cél nem csupán az események pusztá rekonstrukciója, hanem azoknak a politikai stratégiáknak és emberi motivációknak a feltárása,

amelyek a magyarbarát szlovák emigráció tevékenységét alakították.

A kritikai forráselemzés során nagy hangsúlyt kap a különböző típusú dokumentumok összevetése. A sajtócikkek, diplomáciai jelentések és hírszerző anyagok gyakran tartalmaznak túlzásokat vagy politikai célzatú torzításokat, amelyeket más forrásokkal kell összevetni. A propagandakiadványok esetében szintén szükséges a kritikus olvasat, hiszen ezek elsősorban a közvélemény befolyásolását szolgálták, és emiatt sokszor elrugaszkodtak a tényleges valóságtól. Az eltérések és egyezések feltárása lehetővé teszi, hogy a forrásokból kiszűrjük a politikai retorika elemeit, és közelebb kerüljünk a történeti folyamatok valóságához rekonstrukciójához.

A disszertáció célja emellett, hogy a klasszikus forráskritikai megközelítést ötvözi a biográfiai szemlélettel. A mozgalom kulcsszereplőinek – Jehlicska Ferenc, Dvortsák Győző, Bulissa Károly és Unger Ferenc – életútját párhuzamosan vizsgálom, és az életrajzi narratívát a korszak politikai-társadalmi hálózatába ágyazva elemzem. A biográfia, mint módszer lehetővé teszi, hogy ne csupán politikai aktorokként, hanem komplex személyiségként lássuk e szereplőket, akiknek döntéseit egyszerre határozta meg személyes életútjuk, szellemi horizontjuk és a történelmi környezet. Kövér György és Giovanni Levi biográfiaelméleti munkái nyújtanak inspirációt ahhoz, hogy a személyes életpályák vizsgálata révén a tágabb társadalmi folyamatok is megérthetők legyenek.

Kövér György *Biográfia és történetírás*¹ című tanulmányában arra mutat rá, hogy az egyén belső lényegének feltárása kétféle megközelítésből lehetséges: egyrészt a nyilvános, történelmi szerepvállalásokon keresztül, másrészt a magánélet rejtett dimenzióinak vizsgálatával. Életrajz csak akkor készíthető hitelesen, ha a történelmi személyiséget különböző szerepeiben és életszakaszaiban, a rendelkezésre álló forrásokra támaszkodva ábrázoljuk. Kövér értelmezésében az így kialakuló „portrék láncolata” kronológiai rendbe szervezve és fejlődési ívvel összekötve adja ki magát az életrajzot.

A biográfia tehát a történeti személyiség rekonstrukcióját jelenti, amelynek középpontjában „az életív” feltárása áll. Kövér úgy véli, hogy az egyénnek van egy belső magva, amely lényegét tekintve változatlan marad élete során, és ez a kutató számára is megragadható. Ennek feltárása lehetővé teszi, hogy az életút bemutatásában a karrier alakulása és a személyiség karaktere szoros összefüggésben jelenjen meg, így a történelmi szereplőről egy árnyalt, de mégis koherens kép rajzolódjon ki.

---

¹ Kövér György: *Biográfia és történetírás. Aetas – Történettudományi folyóirat*, 2000/3. 150-156.

Giovanni Levi² az életrajzírás módszertanáról szólva arra hívja fel a figyelmet, hogy minden történeti rekonstrukció szükségszerűen hordoz bizonyos torzításokat. Ennek oka, hogy a történészek hajlamosak a múlt szereplőit olyan racionális logika alapján bemutatni, amely gyakran anakronisztikus, és nem feltétlenül tükrözi a korabeli gondolkodásmód sokféleségét. Ez a beállítás hozza létre azokat a lineárisan szervezett, rendezett életrajzokat, amelyekben a főszereplők egységes és változatlan személyiségként jelennek meg, minden bizonytalanságtól vagy tépelődéstől mentesen. Levi szerint azonban az életrajz soha nem lehet teljesen mentes a torzítástól, hiszen a történész által alkotott kép óhatatlanul eltér attól, ahogyan az egyén önmagát látta. A fennmaradt források – bármilyen gazdagok legyenek is – többnyire csak a tettekről számolnak be, a mögöttes motivációkról és a döntések háttéréről viszont keveset árulnak el. Ezért a történész számára kulcsfontosságú, hogy ne csak a dokumentált eseményeket vizsgálja, hanem feltárja azt a társadalmi és kulturális közeget is, amelyben az egyén mozgott. Csak így válhat érthetővé mindaz, ami első pillantásra logikátlannak vagy nehezen magyarázhatónak tűnik.

Levi meglátása szerint az életrajz azért bír különös módszertani jelentőséggel, mert általa nemcsak a normák és a gyakorlat közötti különbségek rajzolódnak ki, hanem a normák egymás közötti feszültségei is. Az életút ennek megfelelően nem pusztán szabályok és valóság közötti eltérések eredménye, hanem a következetlenségek és ellentmondások nyoma is. Az életrajzi megközelítés így lehetővé teszi, hogy az egyén döntéseit, hibáit és kompromisszumait is láthatóvá tegyük. A biográfia tehát nem egy idealizált, harmonikus személyiség képét adja, hanem inkább az emberi cselekvés összetettségét és azokat a belső konfliktusokat mutatja fel, amelyek a történelmi folyamatok valódi mozgatórugói lehetnek.

A kutatás másik fontos módszertani pillére a diplomáciatörténeti szemlélet, azon belül is különösen az informális diplomácia működésének vizsgálata. A magyarbarát szlovák emigránsok tevékenysége ugyanis szorosan összekapcsolódott a magyar külpolitika hivatalos és nem hivatalos eszköztárával. A csoport tagjai gyakran olyan feladatokat láttak el, amelyeket a magyar állam nem vállalhatott nyíltan, de amelyek révén fontos információkhoz jutott, illetve nemzetközi fórumokon képviseltette magát. Az emigránsok révén megérthetővé válik, miként használták a korszak kormányai az informális diplomáciát: hogyan működött a háttéralkuk, a propaganda és a személyes kapcsolatok hálózata, amely kiegészítette vagy éppen pótolta a hivatalos diplomáciai csatornákat. A vizsgálat így nemcsak az emigráció történetéhez járul hozzá, hanem a korszak külpolitikai gyakorlatának árnyaltabb megértéséhez is.

---

² Levi, Giovanni: Az életrajz használatáról. *Korall*, 2000/2. 81-92.

Fontos módszertani elem továbbá a narratív forráselemzés. Ennek segítségével vizsgálom, miként konstruálta meg a magyarbarát szlovák emigráció a „nemzeti ellenség” képét, milyen retorikai stratégiákkal igyekezett befolyásolni a közvéleményt, és hogyan kapcsolódott mindez a korszak magyar és szlovák sajtójához. A propagandaanyagok és újságcikkek elemzése révén feltárhatóvá válik, miként próbálták az emigránsok elérni, hogy a felvidéki szlovákság körében növeljék a magyarbarát identitás vonzerejét, illetve hogy a nemzetközi közvéleményt a magyar ügy mellé állítsák.

Összességében a disszertáció módszertani kerete a kritikai forrásvizsgálat, a biográfiai elemzés, a komparatistikai perspektíva és a narratív megközelítés ötvöztetésén alapul. Ez a komplex módszertan lehetővé teszi, hogy a magyarbarát szlovák emigráció történetét ne csupán politikai események sorozataként, hanem emberi motivációk, ideológiai stratégiák és nemzetközi összefüggések hálózataként értsük meg.

I.3. Hipotézis

A disszertáció alaphipotézise szerint a két világháború közötti magyarbarát szlovák emigráció tevékenysége, bár a magyar revíziós politika fontos és sokszor látványos eszközének számított, tényleges hatása mind a felvidéki szlovák társadalomra, mind a nemzetközi diplomáciára korlátozott volt. Az emigránsok kétségtelenül hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar külpolitika szélesebb eszköztárat vonulthasson fel, ám a korszak geopolitikai realitásait, a szlovák nemzeti öntudat megerősödését és a csehszlovák állam konszolidációját nem tudták érdemben felülírni.

A mozgalom kudarcát több tényező együttesen magyarázza. Egyrészt az emigránsok propagandája, bár intenzív és sokrétű volt, a szlovák lakosság körében csak mérsékelt hatást váltott ki. A csehszlovák állam keretei között felnövő új generáció számára már természetesebbnek bizonyult az új állam politikai és kulturális kerete, mint a történelmi Magyarországhoz való kötődés. A magyarbarát emigránsok által terjesztett röpiratok és sajtókiadványok gyakran anakronisztikus nyelvezetükkel, illetve túlzó állításaikkal kevésbé tudták megszólítani azokat, akiknek személyes élménye már nem kapcsolódott a magyar kultúrához, és a magyar érához.

Másrészt a magyar kormányzat nem rendelkezett kellően koherens és hosszú távon is következetes nemzetiségpolitikával. Bár időről-időre megfogalmazódott a szlovák autonómia ígérete, ez gyakran ütközött az integráns revízió eszméjével, amely minden területet az „ezeréves határok” jegyében kívánt visszacsatolni. Az ellentmondás a propaganda szintjén és a gyakorlatban is nyilvánvalóvá vált, s így a szlovák lakosság szemében hiteltelenné tette az

emigránsok üzenetét. Az 1920 utáni magyar nemzetiségpolitika – amely az országban maradt mintegy 140 ezer szlovák identitású lakossal szemben is elsősorban az asszimilációt szorgalmazta – végképp aláásta a felvidéki szláv népek bizalmát.

A harmadik tényező az emigráns csoport belső megosztottsága és ellentmondásos motivációi voltak. Bár hivatalosan közös ügyet képviseltek, a gyakorlatban a személyes ambíciók, a megélhetési kényszerek és az egymással szembeni rivalizálás sokszor felülírta a közös politikai célokat. Jehlicska Ferenc többszöri politikai irányváltása, Dvortsák Győző sajátos regionális „szlovják” programja, vagy Bulissa Károly törvénytelen akciói jól mutatják, hogy a mozgalom nem egységes szervezetként működött, hanem sokszor laza, érdekvezérelt együttműködésként. Ez a belső fragmentáltság gyengítette az emigráció mozgásterét, és korlátozta annak hatékonyságát.

Negyedikként meg kell említeni a nemzetközi környezet meghatározó szerepét. A nagyhatalmak számára a magyar revízió ügye sosem tartozott a prioritások közé. A francia és brit diplomácia a status quo fenntartását támogatta, Németország a harmincas évek második felében saját céljainak megfelelően használta fel a szlovák kérdést, a Szovjetunió pedig alapvetően más stratégiai szempontok alapján közelítette meg a térséget. Bár az emigránsok megpróbálták kihasználni a Népszövetség fórumait, illetve a különböző hatalmak közötti ellentéteket, valós befolyást nem tudtak gyakorolni a békerendszer egészére.

Mindezek alapján a disszertáció hipotézise úgy foglalható össze, hogy a magyarbarát szlovák emigráció inkább a magyar külpolitika informális diplomáciai eszköztárának részeként értelmezhető, semmint valódi, önálló politikai mozgalomként. Bár a csoport hozzájárult ahhoz, hogy Magyarország külpolitikai jelenléte szélesebbnek és aktívabbnak tűnjön, tényleges hatásuk mind a szlovák társadalomra, mind a nemzetközi viszonyokra marginális maradt. Történetük mégis fontos, mert rávilágít arra, hogyan működött az informális diplomácia a korszakban, és miként váltak az egyéni sorsok a nagypolitika eszközeivé vagy mellékszereplőivé.

I.4. Szakirodalom

A magyarbarát szlovák emigránsok történetével kapcsolatos szakirodalom meglehetősen sokszínű, ugyanakkor számos tekintetben töredékes. A téma feldolgozása során mind a szlovák, mind a magyar történetírásban, valamint a nemzetközi szakirodalomban találunk fontos előzményeket, ám egyik sem nyújt átfogó, minden részletre kiterjedő képet a mozgalom egészéről. Ezért e disszertáció egyik célja éppen az, hogy a meglévő munkákat kritikai értelmezésben felhasználva, de azok korlátait meghaladva hozzon létre egy új, összegző

elemzést.

A téma kutatásában eleinte a szlovák történetírás játszott úttörő szerepet. Juraj Kramer 1957-ben megjelent monográfiája máig alapvető hivatkozási pont.³ Kramer munkájának jelentőségét részben az adja, hogy ez volt az eddigi egyetlen, átfogó célzattal készült munka a csoport történetéről, másrészt viszonylag korán született, mert Kramer egy csehszlovák–magyar kulturális egyezmény révén, már 1955-ben hozzáférhetett a szükséges levéltári forrásokhoz.⁴ Munkája tehát alaplűnek számít a témát tekintve, ugyanakkor Kramer értelmezése szorosan kötődött a kommunista korszak ideológiai elvárásaihoz: az emigránsokat jellemzően árulóként vagy fizetett ügynökként ábrázolja, s kevésbé mutat rá belső motivációik és identitásbeli dilemmáik összetettségére. Kramer munkája emellett egy szűkebb időkeretet vett górcső alá. Nem foglalkozott a csoport tagjainak előéletével, valamint Jehlicska Ferenc 1939-ben bekövetkezett halálával lezárta történetet, így a mozgalom későbbi változatait – például Dvortsák Győző szlovják-programját – már nem vizsgálta.

A szlovák történetírás újabb generációjának tagjai már árnyaltabb megközelítést képviselnek. Miroslav Michela⁵ kutatásai igyekeznek meghaladni a korábbi marxista és sovíniszta kereteket, és nagyobb figyelmet fordítanak a magyarbarát szlovák emigráció társadalmi és politikai összefüggéseire. Michela több részlettel gazdagította a mozgalom korai időszakának ismeretét, különösen a húszas évek eseményeit illetően. Angelika Šrámková munkája⁶ elsősorban a csoport egyik későbbi szövetségesének, Bazovszky Lajosnak⁷ az életútjára koncentrált, de ezen keresztül szintén betekintést nyújt abba, hogyan birkóztak a szlovák politikusok identitásbeli dilemmáikkal, és hogyan lavíroztak a magyar és szlovák nemzeti keretek között. E művek közös jellemzője, hogy vagy egy szűkebb korszakot vizsgálnak, vagy az emigránsokat többnyire mellékszereplőként kezelik, így a mozgalmat csak korlátozottan jelenítik meg önálló politikai tényezőként.

E szerzők mellett kiemelendő Peter Švorc, aki Kelet-Szlovákia politikatörténetének jeles kutatójaként számos tanulmányában foglalkozott azokkal az identitásváltási

---

³ Kramer, Juraj: *Iredenta a separatizmus v slovenskej politike*. Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava, 1957.

⁴ *Magyar Nemzet*, 1955. október 7. 3.

⁵ Michela, Miroslav: *Pod heslom integrity – Slovenská otázka v politike Maďarska 1918–1921*. Kalligram, Bratislava, 2009.; Uő.: Plans for Slovak Autonomy in Hungarian politics 1918–1920. *Historický Časopis*. Volume 58. 2010. 53–82. Uő.: František Jehlička politikai páfordulatai 1918-1920-ban. *Pro minoritate*. 2005/Tél, 32-44.

⁶ Šrámková, Angelika: *Ludovít Bazovský - nezlomný rodák slovenský?* Universum, Prešov, 2014.

⁷ Bazovszky Lajos / Ludovít Bazovský (1872–1958): Ügyvéd, politikus. Tanulmányait Rimaszombaton, Késmárkon és Budapesten végezte. A turócszentmártoni nyilatkozat egyik aláírója, az általa szervezett 1918. november 28-i losonci népgyűlésen Nógrád vármegye északi felének Csehszlovákiához való csatlakozása mellett döntöttek a megjelentek. A csehszlovák időszak elején nógrádi zsupán.

folymatokkal, amelyek a vizsgált korszakban meghatározóak voltak.⁸ Munkái rávilágítanak arra, hogy a két világháború közötti időszakban a kelet-szlovák lakosság egy része még egy ideig a magyarsághoz leginkább lojális szlovák népréteggént volt számon tartható, a korszak végére azonban ez a kép gyökeresen megváltozott. Švorc kutatásai így fontos kontextust biztosítanak az emigráns mozgalom társadalmi beágyazottságának megértéséhez.

A nemzetközi szakirodalomból elsősorban Tom Lorman kutatásait kell kiemelni. Lorman egyik tanulmányában új szempontból közelítette meg Jehlicska Ferenc alakját: nem a szlovák nemzet árulójaként, hanem pragmatikus politikusként értelmezte, aki saját népe számára próbálta a legkedvezőbb alkut kiharcolni.⁹ Ez a megközelítés új lehetőségeket nyitott a mozgalom értelmezésében, és ráirányította a figyelmet arra, hogy az egyéni motivációk és politikai döntések sokszor nem egyszerűen lojalitás vagy árulás dichotómiájában értelmezhetők, hanem a korszak változó geopolitikai és társadalmi feltételrendszerében nyernek értelmet.

A magyar történetírásban a téma feldolgozása fokozatosan bontakozott ki. Tilkovszky Lóránt az 1960-as évektől kezdve több tanulmányban foglalkozott a hazai nemzetiségi kérdések történetével, amelyeken belül a szlovák emigránsok is megjelentek, de főként a nagyobb politikai folyamatok részeként.¹⁰ Bellér Béla munkái az 1970-es évektől kezdve hoztak új részleteket, különösen Jehlicska és Unger lengyelországi tevékenységével kapcsolatban.¹¹ A későbbi kutatások közül kiemelkedik Janek István munkássága¹², aki a hazai történészek közül elsőként emelte Jehlicska Ferenc életútját a vizsgálata középpontjába, és a Dvortsák-féle

---

⁸ Švorc, Peter: Cesta Slovákov do Nového sveta. Emigrácia – východisko z núdze. *Historická revue*, 1996/7. 17–18.; Švorc, Peter: Prouhorské integračné snahy na území Slovenska na konci roku 1918. *Historický časopis*, 1999. 44–55.; Švorc, Peter: *Východné Slovensko, jeho mestá a vidiek v maďarizačnom procese v 2. polovici 19. a na začiatku 20. storočia*. In: Derfiňák Patrik (szerk.): *Annales historici Presoviensis – 1/2011*. Inštitút histórie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov, 2011. 43–72.; Švorc, Peter: *Cirkev a národnouvedomovací proces v prostredí amerických Slovákov v prvých dvoch desaťročiach 20. storočia*. In: Derfiňák, Patrik (szerk.): *Annales historici Presoviensis – 1/2012*. Inštitút histórie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov, 2012. 168–170.; Švorc, Peter: *Východné Slovensko v medzivojnovom období (1918–1938)*. *Slovakistika*, 2013/2. 2013. 257–284.

⁹ Lorman, Thomas: For God and which Nation? The Ideology of František Jehlička, Priest, Politician and Pariah of the Slovak National Movement. *The Slavonic and Eastern European Review*. 2018/July, 507–540.

¹⁰ Tilkovszky Lóránt: *Viták a Területvédő Liga Nemzetiségi Bizottságában 1920 júliusában*. In: Szita László (szerk.): *Baranyai Helytörténetírás 1987–1988*. Pécsi Szikra Nyomda. Pécs 1988. 435–478. Uő.: Területi integritás és területi autonómia. A magyar kormány 1920. évi felvidéki szlovák autonómia-terve. *Századok*, 2000/3. 555–596.; Uő.: Magyar–szlovák viszony és szlovák nemzetiségi mozgalom Magyarországon a bécsi döntés után (1938–1941). *Századok*, 1964/3. 383–418.

¹¹ Bellér Béla: *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.

¹² Janek István: *František Jehlička tevékenysége Szlovákia Magyarországhoz csatolása érdekében 1919–1925 között*. In: Baráth Magdolna–Bánkuti Gábor–Rainer M. János (szerk.): *Tanulmányok a hatvanéves Gyarmati György tiszteletére Megértő Történelem*. L Harmattan kiadó. Budapest 2011. 271–295.; Uő.: František Jehlička and his activity in support of the Hungarian revision in Czechoslovakia in 1919–1938. *Dvacaté Století / Twentieth Century*, 2015/2. 43–55.

szlovják-mozgalom történetét is elemezte.¹³ Ablonczy Balázs kutatásai szintén új forrásokat tártak fel, különösen Dvortsák franciaországi aktivitásával kapcsolatban.¹⁴ Emellett Ormos István Kmoskó Mihályról¹⁵ írt monográfiája¹⁶ – amely Jehlicska közeli barátjának életútját dolgozta fel – fontos kiegészítést nyújt, mivel bemutatja, miként küzdött egy, részben magyarosodott, de szlovák identitását is őrző értelmiségi a két nemzeti közeg közötti lavírozással.

A magyarbarát szlovák emigráció kutatásához fontos kiegészítést nyújtanak azok a tanulmányok is, amelyek a Felvidék 19–20. századi társadalmi és politikai viszonyait vizsgálják. Külön említést érdemelnek Szeghy-Gayer Veronika és Ábrahám Barna munkái¹⁷. Ábrahám kutatásai elsősorban a szlovják-mozgalom kialakulására és fejlődésére irányították rá a figyelmet, míg Szeghy-Gayer a mozgalom első világháború előtti kiteljesedését, valamint az eperjesi és kassai politikai élet átalakulását tárta fel részletes elemzéseiben.

Mindezek a kutatások fontos adalékokat nyújtanak, ugyanakkor közös hiányosságuk, hogy a magyarbarát szlovák emigráció egészét, belső dinamikáit, és motivációit nem dolgozták fel átfogóan. A jelen disszertáció éppen ezt a hiányt kívánja pótolni: a mozgalmat nem elszigetelt eseményorként, hanem komplex politikai és társadalmi jelenségként vizsgálja, amely egyszerre volt része a magyar revíziós politikának és a közép-európai nemzetiségi kapcsolatok tágabb hálózatának.

I.5. Felhasznált források:

A magyarbarát szlovák emigráció történetéhez viszonylag bőséges forrásanyag áll rendelkezésre, ám ez a bőség inkább látszólag könnyíti meg a kutató munkáját. Az emigránsok

---

¹³ Janek István: *Dvortsák Viktor álma, a Kelet-Szlovák Népköztársaság létrejötte és utóélete*. In: Szeghy-Gayer Veronika–Zahorán Csaba (szerk.) *Kérészállamok – Átmeneti államalakulatok a történelmi Magyarország területén (1918-1921)*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. 167–188.; Uő.: *Dvortsák Viktor Sáros megyei levéltáros esélyei 1918-ban egy új állam létrehozására Kelet-Magyarországon Szlovák Népköztársaság néven*. Gál Máté–Gyebnár Kristóf–Stefán Antal Krisztián (szerk.) *A közigazgatás történeti változásai Észak(kelet)-Magyarországon a modern korban*. Linceum Kiadó, Eger, 2022. 173–192.

¹⁴ Ablonczy Balázs: *A magyar revíziós politika szlovák ágensei a két világháború között*. In: Ablonczy Balázs: *Nyombiztosítás*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2011. 69–87.; Uő.: *Az Elnök Párizsban: Dvorcsák Győző franciaországi élete*. In: ifj. Bertényi Iván, Géra Eleonóra, Mészáros Andor (szerk.): *Varietas Europica Centralis – Tanulmányok a 70 éves Kiss Gy. Csaba tiszteletére*. Eötvös Kiadó, Budapest, 2015. 15–22.

¹⁵ Kmoskó Mihály / Michal Kmoško (1876–1931): Illaváról származó római katolikus pap, orientalista, vallástörténész. Tanulmányait a trencsényi piaristáknál, a bécsi Pázmáneumban és Augustineumban végezte. 1898-ban szentelték pappá. 1904–1909 között a budapesti Központi Papnevelő Intézet tanára, 1908-tól magántanár a Budapesti Egyetemen. A Tanácsköztársaság idején Lengyelországba menekül és csatlakozik az integritáspárti, magyarbarát szlovákok köréhez. 1923-tól haláláig a Budapesti Egyetem tanár.

¹⁶ Ormos István: *Egy életút állomásai – Kmoskó Mihály 1876 – 1931*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, Budapest, 2017.

¹⁷ Szeghy-Gayer Veronika: *Felvidékből Szlovénzkó: Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két világháború között*. Kalligram, Pozsony, 2016.; Uő.: *Slovjacké regionalné hnutie v rokoch 1907–1918. Mesto a dejiny*, 2014/2. 68–83.; Ábrahám Barna: *Interetnikus kapcsolatok X. A szlovákság történelmi törésvonalai: konfeszionalizmus és regionalizmus 2.* link: <http://m.cdn.blog.hu/ce/centralog/file/MCS10.pdf> (letöltve: 2025.08.02.); Uő.: *Szlovákok és szlovjákok: a nemzet határai*. *Limes*, 2003/3., 55–66.

kiterjedt kapcsolati hálója, valamint több mint két évtizeden átívelő, számos országot érintő tevékenysége következtében a releváns dokumentumok szétszórta, több nemzeti levéltárban és közgyűjteményben található. Ez már önmagában is jelzi, hogy a jelen disszertáció nem tekinthető a kutatás lezárásának: a forrásfeltárás időbeli és gyakorlati korlátai miatt bizonyosan maradtak feltáratlan anyagok, amelyek vizsgálata a jövőben újabb adalékokkal gazdagíthatja az emigráns mozgalom történetének rekonstrukcióját.

A hazai közgyűjtemények közül elsőként a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának (MNL OL) anyagait tekintettem át, emellett kutattam az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában (OSZK kéziratár), a Hadtörténeti Múzeum Hadtörténelmi Levéltárában (HMHL), valamint az Eötvös Loránd Tudományegyetem kéziratárában (ELTE kéziratár) is. Ezek az intézmények együttesen számos olyan dokumentumot őriznek, amelyek elengedhetetlenek az emigráns csoport működésének és kapcsolatrendszerének feltárásához. A hazai anyagok mellett külföldön is lehetőségem nyílt kutatásra: a pozsonyi Szlovák Nemzeti Levéltárban (Slovenský Národný Archív, SNA), a prágai Nemzeti Levéltárban (Národný Archív, NA ČR), az Opavai Tartományi Levéltárban (Zemský archiv v Opavě, ZAO), valamint az Eperjesi Állami Levéltárban (Štátny archív v Prešove, ŠAP). Ezeket kiegészítette a genfi Népszövetségi Levéltár (League of Nations Archives, LNA) digitalizált anyagainak áttekintése, amelyek szintén fontos kiegészítő információkat nyújtottak a téma feldolgozásához.

A hazai forrásanyag vizsgálata során elsősorban a külügyminisztérium és a miniszterelnökség iratanyagai, valamint a Magyar Távirati Iroda (MTI) archívuma bizonyultak különösen értékes információbázisnak. Az emigránsok rendszerint havi gyakorisággal juttatták el jelentéseiket a magyar külügyminisztérium akkori központjába, a Dísz térre. E beszámolóiban a csehszlovák belpolitikai helyzet mellett saját propagandaakcióikról is részletesen tájékoztatták a magyar kormányzatot. Nem ritkán mellékelték aktuális kiadványaikat, sőt előfordult, hogy ilyen küldemények keretében anyagi vagy szervezési támogatást kértek újabb politikai akciók végrehajtásához, illetve röpiratok elkészítéséhez.

A fennmaradt anyag azonban töredékes: nagyobb mennyiségben Jehlicska Ferenc, kisebb mértékben Dvortsák Győző és Unger Ferenc jelentései találhatóak meg az MNL OL gyűjteményében. Az MTI hírachívuma szintén kiemelkedő forrásnak bizonyult, mivel a Kozma Miklós¹⁸ vezette intézmény rendszeresen beszámolt Jehlicska és Dvortsák, ritkább esetben pedig Unger külföldi tevékenységéről, valamint a csehszlovák sajtó róluk szóló

---

¹⁸ Kozma Miklós (1884–1941): Katonatiszt, politikus. A Magyar Távirati Iroda elnök-vezérigazgatója 1920–1941 között, Belügyminiszter 1935–1937 között, a Rongyos Gárda egyik szervezője, Kárpátalja kormánybiztosa 1940–1941 között.

írásairól. Ezek a tudósítások a korszak magyar kormányzatai számára is fontos ellenőrzési pontot jelentettek, hiszen így más forrásból is visszaellenőrizhették az emigránsok jelentéseiben szereplő információkat. Sajnálatos tény ugyanakkor, hogy az MNL OL súlyos iratvesztéséget szenvedett el Budapest második világháborús ostroma során, és ez a rekonstrukciót szükségképpen korlátozotta teszi.

A hazai forrásbázis töredékessége miatt szükségessé vált más közgyűjtemények anyagainak áttekintése is. Ezekben elsősorban olyan dokumentumokat kerestem, amelyek a szlovák emigránsokkal együttműködő személyekhez és szervezetekhez kötődtek: levelezéseket, belső használatra szánt iratokat és bizalmas feljegyzéseket. E források különösen fontosak, mert árnyaltabb képet nyújtanak Jehlicskáék szerepéről, valamint személyiségük és kapcsolatrendszerük alakulásáról.

Az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában Lukinich Imre¹⁹ és Steier Lajos²⁰, levelezése bizonyult értékesnek, míg az Eötvös Loránd Tudományegyetem kéziratárában Podhradszky György²¹ írásai kínáltak kiegészítő adatokat. A Hadtörténeti Múzeum Hadtörténelmi Levéltárában pedig a Felvidéki Liga fondja tartalmazott olyan iratokat, amelyek a korszak politikai és szervezeti hátterének jobb megértéséhez járultak hozzá.

A külföldi közgyűjtemények közül a Szlovák Nemzeti Levéltár anyagai bizonyultak megkerülhetetlenek. Itt található Dvortsák Győző személyes irathagyatéka, amelyet feltehetően a családtagjai ajánlottak fel halála után. Ez a gyűjtemény nemcsak az általa készített politikai röpiratok kézirateit és nyomtatott példányait tartalmazza, hanem kortárs politikusok jelentéseit, valamint a Dvortsákhöz intézett félhivatalos és magánleveleket is. Bár a levelezés és a jelentések töredékesek, mégis értékes forrásnak számítanak, hiszen segítenek rekonstruálni Dvortsák pályafutását és személyes kapcsolatrendszerét.

Az életút vizsgálata szempontjából szintén figyelemre méltóak az Eperjesi Állami Levéltárban őrzött Eperjesi Torna és Vívó Egyesület iratai. Dvortsák az első világháború előtti években a klub sportolója és titkára volt, s e tevékenysége révén számos életre szóló barátságot kötött a magyar és magyarbarát eperjesi szlávok körében. A sportegyesület nemcsak a helyi

---

¹⁹ Lukinich Imre (1880–1950): történész, polonista, egyetemi tanár. 1918–1923 között a Pozsonyi Egyetem tanára. Gazdag szakmai pályafutása során dolgozott a Magyar Országos Levéltár és az Országos Széchényi Könyvtár igazgatójaként, a Pécsre telepített Erzsébet Tudományegyetem és a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetem tanáraként. Főtitkára volt a Magyar Történelmi Társulatnak és tagja a Magyar Mickiewicz Társaságnak.

²⁰ Steier Lajos (1885–1938): Liptószentmiklósról származó történész, publicista. A szlovák-magyar viszony történelmének szakértője. A két világháború közti időszakban Bécsben élt és alkotott.

²¹ Podhradszky György / Juraj Podhradský (1889–1972): Besztercebányáról származó újságíró, muzeológus, a magyarbarát Slovenské Noviny szerkesztője. A két világháború közti időszakban a magyar hazafias érzelmű szlovák irányvonal képviselője volt és aktív szerepet vállalt magyar irredenta szervezetekben.

közösségi élet szervezésében játszott szerepet, hanem a magyarosítás ügyének támogatásában is, így az intézmény története Dvortsák személyes háttérének és identitásának megértéséhez is fontos adalékokat nyújt.

A cseh közgyűjtemények közül a prágai Nemzeti Levéltár iratai bizonyultak kiemelkedő jelentőségűnek. Itt tekintetem át a Minisztertanács elnökségének anyagait, valamint az 1940–1945 között Londonban működő cseh emigráns kormány belügyminisztériumának dokumentumait, amelyek értékes kiegészítő adatokat nyújtottak az emigráns mozgalom megítéléséhez. Az Opavai Tartományi Levéltárban az ostravai rendőrkapitányság Jehlicskáékkal kapcsolatos aktái álltak rendelkezésemre, amelyek részletes betekintést adnak abba, hogyan látták a csehszlovák hatóságok az emigránsok tevékenységét, és milyen módon próbálták ellenőrzés alatt tartani őket.

Külön figyelmet érdemel a Népszövetség digitalizált levéltára, amely számos, az emigránsok által készített memorandumot, valamint a marseille-i merénylet kapcsán Magyarországról született beszámolókat tartalmaz. Utóbbiak azért bírnak különösen nagy jelentőséggel, mert ezek között található a szlovák emigránsok egyik átállt ügynöke, Mihalusz Vince²² jelentése is. Mihalusz írásai betekintést engednek nemcsak az emigránsok nemzetközi kapcsolataiba, hanem abba is, miként érzékelték őket azok, akik belülről ismerték a mozgalmat, de végül szembefordultak velük.

Az elsődleges forrásokon túlmenően a kutatás során másodlagos kútfőket is felhasználtam, amelyek szintén fontos adalékokkal szolgáltak a téma árnyaltabb megértéséhez. Különösen hasznosnak bizonyultak az első világháborús emlékvé alkalmából kiadott forráskiadványok, valamint az Angyal Béla szerkesztésében megjelent kötetek, amelyek a korszak politikai és társadalmi összefüggéseinek szélesebb kontextusát rajzolták meg.²³

E források között kiemelkedő jelentőségű Milan Getting 1933-ban megjelent munkája²⁴, amely a szerző emigráns politikusokkal kortárs amerikai–szlovák újságíróként nyújtott betekintést a magyarbarát szlovák mozgalom működésébe. A kötet második része – „*Magyar*

---

²² Mihalusz Vince / Vinco Mihalus (1890–1964): A Trencsén vármegyei Szedernyéről származó botanikus, újságíró. Az 1920-as években Nagyszombaton élt, ahol a kommunista mozgalmak támogatója volt, s közben a Szlovák Néppárt magyarbarát irányát vezető Tuka Bélával is kapcsolatban állt. 1928-ban nyíltan irredenta politikára váltott és elhagyta Csehszlovákiát. A szlovák emigránsok munkatársa lett 1934 elejéig, amikor visszatért Csehszlovákiába, és belső információkat árult el a Jehlicska-mozgalomról.

²³ Angyal Béla: Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918–1938. Fórum Intézet–Lilium Aurum, Galánta–Dunaszerdahely, 2002.; Uő.: Dokumentumok az Országos Keresztényszocialista Párt történetéhez 1919–1936. Fórum Intézet–Lilium Aurum, Somorja–Dunaszerdahely, 2004.

²⁴ Getting, Milan: *Americki Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914-1918*. Sokol v Amerike, Pittsburgh, 1933.

erőfeszítések Szlovákia visszatérésére 1919-ben és 1920-ban” (Maďarské snahy o nazpäť ziskanie Slovenska v rokoch 1919 a 1920) – rendkívül részletesen tárgyalja a magyarbarát szlovák emigránsok akcióit, valamint a felvidéki lakosság viszonyulását a változó politikai helyzethez. Getting maga az amerikai Szlovák Liga 1919-es missziójának tagjaként érkezett Pozsonyba, hogy segítse Vavro Šrobár²⁵ teljhatalmú miniszter munkáját. Itt közvetlenül is megtapasztalta a magyar és magyarbarát szervezetek működését. Munkája különösen értékes abból a szempontból, hogy a csehszlovák hatóságok révén hozzáfért számos lefoglalt irathoz és belső anyaghoz, így leírásai első kézből származó, hiteles részletekkel gazdagítják a korszak kutatását. A kötetben közölt dokumentumfotók tovább erősítik állításainak hitelességét, és egyedülálló képet adnak arról, miként működtek a magyarbarát mozgalmak a Felvidéken.

I.6. A politikai kalandor fogalma

A disszertációban vizsgált szlovák emigránsok pályafutása során újra és újra szembetűnik egy jelenség, amelyet a szakirodalom és a közvélemény egyaránt gyakran jellemzett a „politikai kalandor” kifejezéssel. E terminus használata azonban sok esetben inkább értékítéletet, semmint elemző kategóriát takart. Jelen dolgozat e fogalmat nem pejoratív címkézésként, hanem történeti és elemző eszközként alkalmazza, amellyel megragadható az a sajátos magatartásforma, amely az emigránsok közül többek pályáját jellemezte.

A politikai kalandor olyan szereplő, aki nem rendelkezik szilárd, következetes ideológiai alapállással, hanem politikai irányvonalát és szövetségeit a változó körülményekhez, valamint saját személyes érdekeihez igazítja. A kalandor magatartás lényegét a pragmatizmus, az alkalmazkodóképesség és a politikai lehetőségek rugalmas kihasználása adja. E szereplők sokszor nem a hosszú távú, koherens politikai stratégiát képviselik, hanem inkább az aktuális helyzetek adta lehetőségeket igyekeznek a maguk számára kedvező módon kihasználni.

A két világháború közötti időszak különösen kedvezett e típusú politikai magatartásnak. Az államhatárok átrajzolása, a nemzetiségi kérdések kiéleződése, a gazdasági és politikai válságok, valamint a nagyhatalmi érdekek állandó változása olyan környezetet teremtett, amelyben a rugalmas, gyakran opportunistá stratégiák rövid távon sikerrel kecsegtettek. Az emigráns politikusok közül többen is éltek ezzel a lehetőséggel, amely azt mutatja, hogy az elvek és a lojalitások sokszor gyorsan változtak, alkalmazkodva a környezet nyújtotta új lehetőségekhez.

---

²⁵ Vavro Šrobár (1867–1950): Orvos, újságíró, politikus. A Hlas-mozgalom tagja, T. G. Masaryk támogatója. Az impériumváltás után ő lett Szlovákia első teljhatalmú minisztere 1920-ig. 1921–1922 között Iskolaügyi miniszter lett, majd a pozsonyi Komenský Egyetemen oktatott. 1918–1925 között a csehszlovák nemzetgyűlés képviselője, majd 1925-től 1935-ig szenátor. Ezt követően visszavonult a politikától, majd 1945-től 1946-ig pénzügyminiszterként dolgozott.

A politikai kalandor azonban nem feltétlenül pusztán önérdékből cselekszik. Sok esetben saját közössége számára igyekezett előnyöket kiharcolni, még ha eszközei és módszerei vitathatók is voltak. Az emigránsok fellépésében keveredett a személyes ambíció, a megélhetési kényszer, a nemzeti elköteleződés és a geopolitikai realitásokhoz való igazodás. Éppen ez a sokféleség teszi elemzésüket különösen érdekessé.

A „politikai kalandor” fogalma tehát a disszertációban olyan analitikai kategóriaként szolgál, amely lehetővé teszi az emigránsok tevékenységének árnyalt értelmezését. Segít megérteni, miként mozgatták őket a személyes és kollektív érdekek, hogyan építettek a korszak kínálta lehetőségekre, és milyen hatással volt mindez politikai hitelességükre és mozgásterükre. Bár rövid távon gyakran értek el látványos eredményeket, hosszabb távon hitelességük meggyengült, és politikai elszigetelődésükhöz vezetett.

II. A magyarbarát szlovákok pályafutása a Nagy Háború előtt

A disszertációmban vizsgált szlovák értelmiségiek az első világháború befejezésekor mindannyian 30-40 év közötti, kialakult személyiséggel bíró felnőtt emberek voltak. Bár életük egy szakaszán a sors egy csoportba terelte őket, eltérő földrajzi származásuk, családi hátterük és politikai irányultságuk erősen befolyásolták a tűzszünetet követő döntéseiket, és a magyarsághoz való viszonyukat. Ezek megértéséhez szükségesnek tartom megvizsgálni az 1914 előtti életútjukat, politikai nézeteiket, és akinél lehetséges, ott az identitásukat is. A csoport négy fő tagja közül hárman bírtak aktívabb közéleti szereppel a világháború előtt. A rózsahegy-i származású Unger Ferenc bár az 1920-as és 1930-as évek során az egyik legaktívabb tagja volt a csoportnak, az első világháborút megelőző időszakban jóval kevésbé volt tevékeny ezen a téren.²⁶

Jehlicska Ferenc, Dvortsák Győző és Bulissa Károly azonban kisebb-nagyobb mértékben, de már ekkor is érdeklődést mutattak a politika és a közélet világa iránt. Cikkeik és közszerepléseik alapján megállapítható, hogy amíg Jehlicska pályájában több pálfordulás is történt, addig a két eperjesi kötődésű értelmiségi már fiatalon is elkötelezettnek tűnt a magyarság iránt. Ezen jelek bár látszólag megerősítik a politikailag öntudatos nyugati-szlovákok, államhű keleti-szlovákok klasszikus toposzát, érdekesebb részletesen is megismerni a szereplők életútját.

---

²⁶ Prágai Nemzeti Levéltár (Národní archiv, továbbiakban: NA ČR), Belügyminisztérium – London (Ministerstvo vnitra – Londýn, továbbiakban: MV–L), 122/2–11–35 Személyi akták – Szlovákok 1939–1944 (Osobní složky – Slováci, 1939–1944, továbbiakban: OS–S), Unger Ferenc (František Unger)

II.1. Jehlicska Ferenc: a szlovák politika reménysége

Jehlicska Ferenc 1879. január 20-án született a Nyitra vármegyei Kuttiban.²⁷ Apja, Jehlicska János és anyja, Parák Hedvig is pedagógusként dolgozott, de ez a pálya a család apai oldalán már több generációra visszavezethető. Roman Holec szlovák történész kutatásai alapján Jehlicska Ferenc családja cseh származású volt, amelyet későbbi pályája kapcsán paradox helyzetnek minősít.²⁸ Fontos hozzátenni, hogy ő már legalább a harmadik generációnak számított, aki Nyitra vármegyében nőtt fel, mert nagyapja, Jehlicska Ferenc szintén kántortanító volt, aki 1837-ben az ő nagybátyjától, az akkor elhalálozott Jehlicska Jánostól vette át a pozíciót a Nyitra vármegyei Chropóban.²⁹ Ennek következtében természetesnek tekinthető, hogy a fiatal Jehlicska Ferenc már inkább a szlovákságot érezte saját közösségének. Ezt a családi minta is erősítette, mert a família aktív szerepet játszott a szakolcai járás társadalmi életében. Apja, Jehlicska János egyházi orgonista, és egy helyi gazdasági szövetkezet alapítója is volt, aki anyagilag is támogatta olyan szervezeteket, amelyek aktív szerepet játszottak a szlovák nemzetébredésben.³⁰

A szülők nagy gondot fordítottak Jehlicska Ferenc oktatására, aki rendkívüli eredményességet mutatott tanulmányai során. A Szakolcai Katolikus Gimnázium diákjaként folyamatosan kitűnő volt. Emellett dicséretes teljesítményt nyújtott tornában és atlétikában, valamint Sárhegyi Lajos hittanártól plusz jutalomdíjat is kapott, amiért szlovák anyanyelvüként kiváló előmenetelt mutatott a magyar nyelvből.³¹ Kivételes eredményei miatt 1894-ben átkerült a Pozsonyi Királyi Katolikus Főgimnáziumba, amely az ország egyik legjobb intézményének számított.³² Ebben az időszakban ért meg benne a gondolat, hogy papi pályára lépjen. Két pozsonyi év után felvételt nyert az esztergomi szemináriumba, majd 1899-ben egyike lett annak a mindössze tizenegy magyarországi diáknak, akiket abban az évben kiválasztottak, hogy a bécsi elit teológiai főiskolán, a Pázmáneumban tanulhassanak a pappá szentelésük végső

---

²⁷ 1899-ben Jókútra magyarosították a település nevét

²⁸ Mikušovič, Dušan: Čechom nadával do sviň a pepikov, platit' sa nechal Maďarmi. František Jehlička chcel za každú cenu rozbiť Československo. *Dennik.sk*, 2024. október 28. Link: <https://dennikn.sk/4261364/cechom-nadaval-do-svini-a-pepikov-platit-sa-nechal-madarmi-frantisek-jehlicka-chcel-za-kazdu-cenu-rozbit-ceskoslovensko> (letöltve: 2025.08.20.)

²⁹ Komlóssy Ferenc (szerk.): *Az Esztergom Főegyházmegyei Római Katolikus Iskolák Története*. Neumayer Ede Könyvnyomdája, Esztergom–Budapest, 1896. 332.

³⁰ Jehlička, František: *Kto on je a čo chce*. Cleveland, 1920. 4.

³¹ Lukavszky Alajos (szerk.): *Szakolczai kir. kath. algymnasium értesítője az 1890/91 iskolai tanévről*, Skarnitzl József Örökösei, Szakolcza, 1891. 24–25; Uő.: *A Szakolczai kir. kath. algymnasium értesítője az 1891/92 iskolai tanévről*, Skarnitzl József Örökösei, Szakolcza, 1892. 26–29; Uő.: *A Szakolczai kir. kath. algymnasium értesítője az 1892/93 iskolai tanévről*, Skarnitzl József Örökösei, Szakolcza, 1893. 24–29; Uő.: *A Szakolczai kir. kath. algymnasium értesítője az 1893/94 iskolai tanévről*, Skarnitzl József Örökösei, Szakolcza, 1894. 26–35.

³² Pirchala Imre (szerk.): *A Pozsonyi Királyi Katolikus Főgymnasium értesítője az 1894/1895-ös tanévről*. Eder István Könyvnyomdája. Pozsony, 1895. 62.

előkészületeként.³³

A magyar katolikus egyház életében egyáltalán nem volt szokatlan, hogy szlovák származású papok kifejezetten magas szintre jussanak az egyházi hierarchiában. Azonban annak eléréséhez szlovák identitásuk mérséklésére, és nemzetébresztő törekvéseik feladására volt szükség. Jehlicska Ferenc ezekre egyáltalán nem mutatott hajlandóságot. Sőt, Zora (Hajnal) címen egy szlovák nyelvű diáklapot is indított, amely már elnevezésével is utalt céljára.³⁴ Emellett aktív kapcsolatot alakított ki a Hlas című folyóirat szerkesztőségével, amely a cseh irányú liberális szlovák fiatalokat fogta össze. Ezek szemben álltak a klasszikus orosz orientációjú túrócszentmártoni elittel.³⁵ Míg előbbi az aktív, cselekvő kisebbségpolitika híve volt, addig utóbbi a passzív ellenállás pártján állt. Mindezen tevékenységei és kapcsolatai miatt kis híján eltanácsolták Jehlicskát az intézettől.

Megmentette őt a Pázmáneum egyik zselízi származású tanára, Fischer-Colbrie Ágoston³⁶, Kassa későbbi püspöke, aki maga is rendelkezett szlovák felmenőkkel és kifejezetten türelmes álláspontot képviselt kisebbségi kérdésekben. Nem túlzás azt állítani, hogy mentora lett a fiatal szlovák papnövendéknek, akiről rendszeresen kifejezetten dicsérő jellemzéseket írt. Megvédte a pánszláv vádakkal szemben, és igyekezett egyengetni további karrierjét is azzal, hogy az egyházi hatóságokat arra kérte, hogy magyar helyett inkább szlováknyelvű közösségbe helyezték papnak.³⁷ A szlovák agitáció ellenére a Pázmáneum rektora, Széchényi Miklós esztergomi kanonok is elismerte Jehlicska tehetségét, akinek fel is ajánlotta, hogy legyen a személyi titkára. Jehlicska elutasította az ajánlatot, mert így nem tudott volna a szlovák népért dolgozni.³⁸

1902-ben szentelték fel pappá. Bár a teológiai doktori tanulmányai miatt nem szakadt el az intézménytől, kinevezték a Pozsony vármegyei szlovák többségű Modor plébániájára, ahol hatáskörébe tartozott a település iskolai vallásoktatása is.³⁹ Katekizmusórákat szervezett, létrehozott egy katolikus kört, és ösztönözte a fiatalokat, hogy válasszák a papi pályát. Ezek önmagukban nem jelentettek volna problémát. Azonban a szlovák kultúra népszerűsítése miatt

---

³³ Fazekas István: *A Bécsi Pazmaneum Magyarországi hallgatói, 1623–1918*. ELTE Levéltára, Budapest, 2003. 419.

³⁴ Jehlička: i.m. 1920. 4.

³⁵ Lorman, i.m. 513.

³⁶ Fischer-Colbrie Ágoston (1863-1925): Zselízi származó katolikus pap, kassai megyéspüspök. A bécsi Pázmáneumban és Augustineumban tanult teológiát. 1886-ban szentelték pappá, 1907-ben püspökké. Ő volt az egyetlen püspök, aki megőrizte tisztségét a Felvidéken az impériumváltás után. Alapítója lett az Országos Keresztényszocialista Pártnak, amely miatt a csehszlovák hatóságok bizalmatlanul viszonyultak hozzá. 1925-ben hunyt el, a kassai Szent-Ezsébet dóm altemplomában helyezték örök nyugalomra.

³⁷ Lorman, i.m. 513.

³⁸ NA ČR, MV–L, OS–S, Jehlicska Ferenc

³⁹ Szarka Lajos (szerk.): *A Modori Állami Királyi Tanítóképző Intézet értesítője az 1909-1910 tanévről*. Angermayer Károly Könyvnyomtató Intézete, Pozsony, 1910. 4.

a település polgármestere, Boruta Pál megelégette tevékenységét. Emiatt áthelyezték Pozsonyba káplánnak.⁴⁰ Ott is rendkívül tevékeny közösségi munkába kezdett. A városi szlovák munkásság számára egy munkásegyletet szervezett, amely már az első évében mintegy 800 tagot számlált.⁴¹ Emellett egy másik fiatal és öntudatos szlovák pappal, Ferdinánd Jurigával⁴² a *Katolícke Noviny* című lap szerkesztői lettek. Ezt František Skičák szlovák politikus finanszírozta, és a szlovák liberális fiatalokat összefogó *Hlas* című lap politikai és ideológiai ellenpólusa kívánt lenni.⁴³

Ekkor már szembehelyezkedett a hlasszista irányzattal, amellyel korábban maga is szimpatizált. Ennek a politikai irányváltásnak az oka a Pázmáneum éveire vezethető vissza, ahol a keresztényszocialista elvekkel megismerkedve örök szövetséget kötött.⁴⁴ Az a vélekedése azonban, hogy a katolikus hit és egyház minden fontosabb politikai, gazdasági és társadalmi kérdésre választ tud adni, kialakított nála egy olyan mértékű bigottságot, amely publicisztikáiban megfogalmazott gondolatainak rendkívül kellemetlen szűklátókörűséget adott. A *Katolícke Noviny* lapjain kezdetben a Katolikus Néppárt politikáját támogatta.

Jehlicska Ferenc 1905-ben fejezte be a teológiai doktori képzést. Kimagasló tanulmányi eredménye miatt *sub auspiciis Imperatoris ac Regis Francisci Josephi I.* kitüntetésben részesült. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy Ferenc Józseftől személyesen vehetett át egy gyémántgyűrűt.⁴⁵ Politikai téren 1905 folyamán megváltozott pártpreferenciája, miután a Katolikus Néppárt nem volt hajlandó tiltakozni a magyarosító kormányzati törekvések ellen.⁴⁶ Ezt követően aktívan bekapcsolódott a szlovák pártpolitikai szervezkedésekbe. Tehetsége miatt a szlovák nemzeti mozgalom egyik legnagyobb ígéretének számított. 1905. december 14-én egyik alapítója lett a Szlovák Néppártnak. A bazini kerületben versenybe szállt Dömötör Mihály, a Katolikus Néppárt jelöltjével szemben. Markánsan szlovák politikája miatt kivívta közvetlen egyházi felettesének, Rajner Lajos esztergomi általános érseki helynök ellenszenvét, aki már a *Katolícke Noviny*-ben kifejtett szerkesztői munkásságával sem szimpatizált.

Egy fennmaradt *Volebné piesne* (azaz Választási dalok) című szórólapon két versben – „*Vietor veje...*” (Fúj a szél...) és „*Príd, Jehličko premilený...*” (Jöjj el, drága Jehlicska...) –

---

⁴⁰ Breznay Béla (szerk.): *Religio*. Nagy Sándor Könyvnyomdája, Budapest, 1904. 136.

⁴¹ Lorman, i.m. 512.

⁴² Ferdinand Juriga (1874–1950): Római katolikus pap, publicista, politikus. Teológiai tanulmányait Esztergomban és Bécsben végezte. Tagja volt a magyar országgyűlésnek 1905-től 1918-ig, de magyarellenes tevékenység miatt 1906-ban két éves börtönbüntetésre ítélték. 1918-ban a Szlovák Néppárt politikus, majd a csehszlovák nemzetgyűlés képviselője lett. 1929-ben kizárták a Néppártból, majd a következő évben visszavonult a politikától.

⁴³ Michela, i.m. 2005. 32., Lorman, i.m. 516.

⁴⁴ Lorman, i.m. 514.

⁴⁵ Ormos, i.m. 119.

⁴⁶ Lorman, i.m. 517.

foglalta össze politikai nézeteit.⁴⁷ A dal első soraiban („Vietor veje, že voľba je...”) a választás ünnepi, mozgalmi hangulata a nép felébresztésével azonosul. A „testvérek”, „harc”, „szülőföld” és „tűzhely” szavak hazafias és családcentrikus toposzokat idéznek, amelyekkel a szerző az egyszerű szlovák választók érzelmeit igyekezett megszólítani. A vers nem a konfrontációra, hanem a pozitív önazonosság megerősítésére épít: Jehlicskát mint „vérből és csontból való” népfíút mutatja be, aki közülük való, ezért méltó képviselőjük lehet.

A kampányvers társadalmi problémákra is reflektál, például a parasztság kizsákmányolására, a munkásság helyzetére vagy a kézművesek érdekeire. Mindez azt sugallja, hogy Jehlicska szociálisan érzékeny, a nép gondjait ismerő és azokat képviselni képes politikusként lépett fel. Ez jól illeszkedik a korabeli agrárpopulista és keresztényszociális diskurzushoz is. A vers emellett a kereszténység és a monarchia iránti lojalitást is hangsúlyozza – például az „Áldd meg harcunkat, Istenünk!” vagy „A jó királyunk választott ki téged” sorokon keresztül. Ez a két elem különösen fontos volt a dualizmus korabeli vidéki lakosság körében, ahol a katolikus vallásosság és a királyhűség jelentős mobilizáló erővel bírt. A versekben nem találunk nyílt ellenérzést a magyarsággal szemben. Ez meglepő lehet Jehlicska konfrontatív publicisztikai stílusát ismerve, de elképzelhető, hogy ezzel a cenzúra elkerülésére törekedett – vagy az is lehetséges, hogy a verseket nem ő maga írta.

A markánsabb kisebbségi politizálás azonban elegendő volt a korban ahhoz, hogy a sajtóban terjedni kezdjenek olyan hírek, hogy Jehlicskát Vaszary Kolos esztergomi érsek bíboros hercegprímás eltiltotta a választásokon való részvételtől, valamint a klasszikus pánszláv vádat is megkapta a magyar sajtótól.⁴⁸ Ezek azonban sokkal inkább kampánystratégiai fogások voltak vele szemben, mivel az már azóta bizonyítást nyert, hogy nem kapott tiltást Vaszarytól.⁴⁹ A Jehlicska-ellenes híresztelés végül nem járt sikerrel. Apja, Jehlicska János által vezetett kampányának eredményessége révén az 1906-os parlamenti választáson le is győzte Dömötört.⁵⁰ Egyik paptársa, Pavol Jantausch azzal magyarázta sikerét, hogy *"a nép ismerte őt, tudott a tetteiről és elszántságáról, bátorságáról és mindenekelőtt az elnyomottak iránti szeretetéről"*.⁵¹

Eleinte élvezte a konfrontatív helyzeteket. A parlamentben kitűnt jó szónoki képességeivel, és harcosan kiállt a magyarosítás politikája ellen. Párttársai inkább a passzív rezisztencia talaján állva, feltehetően félelemből is, nem mertek hangosan képviselni ezeket a

---

⁴⁷ Mikušovič, i.m. Link: <https://dennikn.sk/4261364/cechom-nadaval-do-svini-a-pepikov-platit-sa-nechal-madarmi-frantisek-jehlicka-chcel-za-kazdu-cenu-rozbit-ceskoslovensko> (letöltve: 2025.08.20.)

⁴⁸ *Budapesti Hírlap*, 1906. április 28. 4., *Budapesti Hírlap*, 1906. június 17. 4.

⁴⁹ Ormos, i.m. 119.

⁵⁰ *Népszava*, 1906. augusztus 26. 8., Lorman: i.m. 517.

⁵¹ Lorman, i.m. 517.

nézeteket. Jehlicska azonban nem sokáig élvezhette a honatyai munkát. Rajner érseki helynök egyre nagyobb nyomást helyezett rá, hogy lemondassa mandátumáról, amelyet Jehlicska nem kívánt megtenni. Áthelyeztette Hidaskürtre. A képviselői munkájára hivatkozva a szlovák pap jelezte, hogy nem fogja tudni ellátni az ottani feladatait. Helyzetét súlyosbította, hogy magyarellenes izgatás vádjával vizsgálatot rendeltek el ellene, amelyet a feljelentés szerint a választási kampánya idején Verbón követett el.⁵² A Jehlicskára nehezedő nyomás lassan megtörte őt. Az egyházi feljebbvalóinak írt leveleiben már azt fejtegette, hogy „*úgy érzem, rövid időn belül meghalok, ha ez a helyzet így folytatódik*”.⁵³

A nyomásgyakorlás azonban ennyivel nem zárult le. Hasonló okok miatt eljárást indítottak Juriga ellen is, valamint Jehlicska Ferenc apját elbocsátották tanítói állásából. A lelkileg összetört pap a bajorországi Wörishofen fürdővárosba utazott kezeltetni magát. Innen 1906. december 15-én kelt levelében bejelentette püspökének, hogy 1907. február 2-3-a táján lemond mandátumáról. Azért csak akkor, mert a kezelés, és egyéb adósságai miatt szüksége volt a képviselői díjára.⁵⁴ Végül február végén tette meg a lépést, amellyel kivívta a szlovák párt- és szerkesztőtársai haragját. Közülük többen vállalták korábban a hatósági bántalmazást és a börtönt is véleményük miatt. Különösen Jurigának lehetett oka a haragra, akit hasonló vádak miatt másfél év börtönbüntetésre ítélték. Jehlicska ellen a lemondása után a vizsgálatot előbb felfüggesztették, majd 1908 júniusában meg is szüntették.⁵⁵

Jehlicskát káplánként Budapestre, a Tabánba helyezték át. Itt Zierer Károly plébános mellett, egy rendkívül szerény körülményekkel bíró plébánián kellett dolgoznia.⁵⁶ Bár a Tabán rendelkezett szlovák közösséggel, nem látható, hogy Jehlicska bármiféle nemzetébresztő munkát végzett volna itt. Látszólag megszakította kapcsolatait a szlovák kulturális és politikai körökkel. Kilépett a Szent Adalbert Társulattól, belépett a Szent István Társulatba, és a Budapesti Tudományegyetem Hittudományi Karának erkölcsstan magántanára lett, majd 1915-ben nyilvános rendkívüli tanára.⁵⁷ Aktív etikai és erkölcsstani munkásságot fejtett ki, de álnéven írt szlovák nyelvű egyházi folyóiratokba, valamint több szlovák nyelvű könyv társszerkesztője is volt. A nyilvánosság előtt arra törekedett, hogy magyar feljebbvalóinak feleljen meg.⁵⁸ Egyre jobb kapcsolatot alakított ki a szintén szlovák származású, de abszolút államhű Csernoch

---

⁵² Ormos, i.m. 120.

⁵³ Lorman, i.m. 518.

⁵⁴ Ormos, i.m. 122.

⁵⁵ Lorman, i.m. 519.

⁵⁶ *Budapesti cím- és lakásjegyzék*. Franklin Társulat, Budapest, 1908. 292.

⁵⁷ Ormos, i.m. 128.

⁵⁸ Potemra, Michal (szerk.): *Slovenská Národná Bibliografía. Sériá C. Bibliografía článkov. Bibliografía článkov zo slovenských novín a časopisov 1901–1918. III.*, Robotnícke hnutie na Slovensku, Martin, 1969. 92–93., 494–496.

Jánossal⁵⁹, aki 1913 után átvette Vaszary Kolostól az esztergomi érsekség vezetését.

Az első világháború kitörését követő hazafias lelkesedésben Jehlicska támogatta azt a hivatalos magyar narratívát, hogy a konfliktust Nagy-Britannia manipulatív politikája okozta. A Katolikus Szemle 1914 végén megjelent cikkében módszeresen megvizsgálta a háború lehetséges okainak sorát, és arra a következtetésre jutott, hogy ez alapvetően az angolok érdekét szolgálja, akik tönkre akarják tenni Németországot.⁶⁰ A háború további szakaszaiban nem igazán foglalkoztatta már a téma. Feltehetően ekkor dolgozott „*Az erkölcsi és társadalmi jó élet*” című munkáján, amely 1916-ban jelent meg. Ez volt Jehlicskának az addigi legkiforrottabb keresztény társadalomfilozófiai műve.

A könyv egyes részein kifejezetten progresszív gondolatokat vetett fel. A feminizmussal kapcsolatos kritikájában kifejtette, hogy „*nem szabad lekicsinyelni és az egész mozgalmat egy-két frázissal elintézni. A női mozgalom műveltebbé, öntudatosabbá, szabadabbá, életrevalóbbá igyekszik tenni a nőt, hogy teljesebb, szebb, tartalmasabb életet élhessen*”.⁶¹ Hozzátette persze, hogy a túlzottan harcos feminizmus a nők elférfiasodásával fenyeget. A női egyenjogúság felkarolásában azonban nem ez volt az első megszólalása, mivel 1914-ben a Magyar Kultúra lapjain már síkra szállt a női választójog kiterjesztésének ügyéért.⁶² Közel sem volt már ennyire megengedő a zsidósággal szemben, amelyet „idegen elemnek” nevezett. Kifejtette, hogy „*A háború előtt is tudtuk, hogy kereskedelmünk túlnyomó részben a legönzőbb, leglelkiismeretlenebb kezekben van, a háború pedig kereskedelmünknek oly borzalmas bűneit, gonoszságát, hazafiatlanságát revelálta, hogy jellemzésére, megbélyegzésére s a felette érzett felháborodás kifejezésére nincs elég erős szavunk*”.⁶³

A háborút követő öszirózsás forradalom baloldali jellege miatt elhagyta a már több mint tíz éve képviselt magyarbarát irányt. Az egyetemi tanári állásáról lemondva Pozsonyba költözött, ahol felajánlotta magát az alakuló Csehszlovák Köztársaságnak. Szlovák nacionalista gondolata megmutatkozott a háború végén írt cikkében, amelyet "Szaléziusz" álnéven a Slovenské Ľudové Noviny című lapba publikált. Ebben a Habsburg Monarchiát olyan államnak minősítette, amelynek létezése csak a zsidóknak kedvezett. Majd a szlovákoknak a Csehszlovák Köztársaságba való beolvadását méltatta, hozzátéve, hogy nem kell aggódniuk nemzeti

---

⁵⁹ Csernoch János / Ján Černocho (1852–1927): Szakolcáról származó esztergomi érsek, bíboros–hercegprímás. Teológiai tanulmányait Bécsben és Rómában végezte. 1874-ben szentelték pappá. 1901-ben a Katolikus Néppárt jelöltjeként országgyűlési képviselő lett, majd 1910-ben a felsőház tagjává vált. 1908–1911 között csanádi püspök, 1911–1912 között kalocsai érsek, 1912–1927 között esztergomi érsek. A magyarsághoz lojális szlovák politikai vonal támogatója volt.

⁶⁰ Jehlicska Ferenc: A jelen világháborúnak jellege. *Katolikus Szemle*, 1914/10., 874–875.

⁶¹ Jehlicska Ferenc: *Erkölcsi és társadalmi jólét*. Szent István Társulat, Budapest, 1916. 86.

⁶² Jehlicska Ferenc: A nőkérdés a háború után. *Magyar Kultúra*, 1914/1., 473–475.

⁶³ Jehlicska: i.m. 1916. 244.

identitásuk megőrzése miatt az új köztársaságban, mert „*a cseh nemzet úgy szereti a szlovák nyelvet, mint saját nyelvét*”.⁶⁴

II.2. Dvortsák Győző: Az eperjesi nemzetteremtő mozgalmár

Dvortsák Győző⁶⁵ 1878. április 21-én, Felsőszvidnyiken (vagy a későbbi, magyarosított nevén, Felsővízközön) született. Édesapja Dvortsák József, édesanyja Matisz Anna. A család etnikai és vallási hátterére vonatkozóan a források sokszor egymásnak ellentmondó információkat tartalmaznak. Egy, a világháborút követően a Felvidéki Liga által róla készített jelentés szerint Dvortsák Győző ruszin származású, görögkatolikus családba született.⁶⁶ Azonban két idősebb fivérét, Antalt és Józsefet az iskolai évkönyvek római katolikusként szerepeltetik, míg Győző esetében a felekezeti hovatartozást az évkönyvekben nem tüntették fel.⁶⁷ Szerencsére sikerült rátalálni a Duplínban keletkezett, róla szóló anyakönyvi bejegyzésre, amelyből kiderült, hogy ő is római katolikus felekezetű volt.⁶⁸

Dvortsák Győző vegyes etnikai hátterét, és részben ruszin származását azonban továbbra sem lehet elvetni. Ezt erősíti Fényes Elek 1858-ban kiadott „*Magyarország geográfiai szótára*” című munkája, amely Dvortsák szülőhelyéről azt írja, hogy „*orosz falu, Sáros vmegyében, 380 g. kath. lak.*”.⁶⁹ Felsőszvidnyik ruszin többségét a majd fél évszázaddal későbbi, 1910-es népszámlálás is megerősíti.⁷⁰ A család vegyes etnikai háttere indokolhatja Dvortsák Győző sajátos nemzeti identitásának a kialakulását.

A család egy tisztos középosztályhoz tartozó familia lehetett, amely láthatóan nagy gondot fordított fiaik oktatására. Dvortsák Győző középiskolai tanulmányait Bártfán, Eperjesen és Kassán végezte, majd filozófiai tanulmányokat folytatott előbb Budapesten, később Párizsban, a Sorbonne-on, valamint egy tanév erejéig jogot hallgatott Eperjesen.⁷¹ Képzésein

---

⁶⁴ *Slovenské Ludové Noviny*, 1918. november 15. 4.

⁶⁵ Neve számtalan variációban szerepel a hazai és külföldi forrásokban: Dvorcsák Győző, Dvortsák Győző, Dvorcsák Viktor, Dvortsák Viktor, Viktor Dvorčák, Viktor Dvorchak, Viktor Dvortchak. A következetesség érdekében az általa 1918 után preferált névváltozatot fogom használni: Dvortsák Győző.

⁶⁶ HMHL, VI. Fondőcsoport, Felvidéki Liga iratai, 1. doboz, Dvortsák Győzőről készült jelentés [továbbiakban: HMHL, Felvidéki Liga iratai]

⁶⁷ Hunka Emánuel (szerk.): *A Bártfai Katholikus Gimnázium 1884/85-ik tanévi értesítője*. Blayer M. Könyvnyomdája, Bártfa, 1885. 24., Hörk József (szerk.): *A Tiszai Ágostai Hitvallású Egyházkerület Eperjesi Collegiumának értesítője az 1907–1908. iskolai évről*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1896. 43., Ludmann Ottó (szerk.): *A Tiszai Ágostai Hitvallású Egyházkerület Eperjesi Collegiumának értesítője az 1907–1908. iskolai évről*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1908. 48.

⁶⁸ *Duplín római katolikus születési anyakönyv*: 1860–1895. 89. FamilySearch.org adatbázis, link: <https://www.familysearch.org/records/images/image-details?page=1&place=3415217&rmsId=M9S7-KLW&imageIndex=93&singleView=true> (letölve: 2023.08.25.)

⁶⁹ Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára. II. Kötet*, Nyomtatott Kozma Vazulnál, Pest, 1851. 168.

⁷⁰ Kepecs József: *A Felvidék településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai százalékos megoszlásban 1880–1941*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1996. 396.

⁷¹ Ludmann Ottó (szerk.): *A Tiszai Ágostai Hitvallású Egyházkerület Eperjesi Collegiumának értesítője az 1907–1908. iskolai évről*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1908. 48.; Iváncsó Ádám: *Dvorcsák Győző – Egy szlovák/szlovák irredenta politikus életpályája*. In: Molnár Dániel–Molnár Dóra–Dr. Nagy Adrián Szilárd

túlmenően külföldi tanulmányutakat tett Franciaországban, Németországban, Lengyelországban, Oroszországban és Olaszországban, ahol levéltári kutatásokat végzett.⁷² 1904-ben Sáros vármegye főispánja kinevezte levéltárosnak. Ebben a pozícióban aktív tudományos tevékenységet folytatva forrásközléseket publikált, többek között a Rákóczi-családról. Ez a témaválasztás valószínűleg nem volt véletlen, mert a magyarbarát szlovák és ruszin lakosság körében igen nagy kultusza volt a családnak. II. Rákóczi Ferenc 1906-os kassai újratemetésének alkalmára egy díszkötéses kiadványt jelentetett meg a Felvidéki Hírlap jóvoltából „*II. Rákóczi Ferenc és Sárosvármegye*” címmel.⁷³ A levéltárosi pozíciót azonban nagy valószínűséggel anyagi haszonszerzésre is használhatta, mivel a sárosi dzsentrik számára végzett családfakutatásait komoly pénzjutalommal honorálták.⁷⁴

1905-ben megházasodott, egy jómódú kereskedőcsaládból származó francia hölgy, Louise Lataste lett a felesége, akitől egy év múlva ikerlányai születtek, Blanche Sára, és Marianne Piroska.⁷⁵ A levéltárosi kinevezésétől kezdve egyre aktívabbá vált az eperjesi közéletben. Belépett az Eperjesi Torna és Vívó Egyesületbe (ETVE), ahova feltehetően fiatalabbik bátyja, József javaslatára csatlakozott, aki 1897 óta volt a klub tagja. Itt birkózott, atletizált és focizott, majd 1909-től az egyesület titkára lett.⁷⁶ Érdeemes megemlíteni, hogy a tornamozgalom, amelybe ez az egyesület is tartozott, alapvetően a német eredetű Turnverein mintájára szerveződött.

Bár Magyarországon közel sem vált olyan markáns identitáspolitikai tényezővé, mint az anyaszervezet a németeknél, vagy a vele rokonítható cseh Sokol, a hazafias felfogás propagálása így is jelen volt a tagegyesületeknél. Ennek egyik példája, hogy amikor 1904-ben az Aradra utazó ETVE küldöttség koszorút kívánt elhelyezni a vértanúk emlékművénél, Dobránszky János⁷⁷ klubtag, Siroka görögkatolikus plébánosa lelkesen támogatta a

---

(szerk.): *XXV. Tavasz Szél Konferencia 2022 Tanulmánykötet III.* Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest 2022. 369–370.

⁷² Vidor Gyula (szerk.): *Nemzetgyűlési almanach 1920–1922.* Magyar Lap- és Könyvkiadó Rt., Budapest, 1922. 38.

⁷³ *Felvidéki Híradó*, 1906. július 29. 6.

⁷⁴ HMHL, Felvidéki Liga iratai, 1. doboz, Dvortsák Győzőről készült jelentés; Molnár Miklós (szerk.): *Kassától Košicéig. Történelmi adatgyűjtemény az 1918–1919. évi forradalom, vörös uralom és a csehszlovák állam megalakulása idejéből.* II. kötet. Kassa, É.N., 278. In: Bukovszky–Simon–Szeghy-Gayer, i.m. 2020. CD-melléklet; Iváncsó, i.m. 2022. 370.

⁷⁵ Ablonczy, i.m. 2015. 17.

⁷⁶ *Budapesti Hírlap*, 1909. augusztus 19. 14.; Eperjesi Állami Levéltár (Štátny archív v Prešove, továbbiakban: ŠAP), Eperjesi Torna és Vívó Egylet, Pethe Ferenc tornanaplója az Eperjesi Torna és Vívó Egylet, 1908. március 22-i díszturnázásáról; Iváncsó, i.m. 370.

⁷⁷ Dobránszky János / Ján Dobránsky (1869–1950): Nagysárosról származó görög katolikus esperes, publicista, politikus. Kassán tanult teológiát. 1894-ben szentelték pappá. A szlovják eszme egyik legtevékenyebb képviselője volt. A két világháború között Tótsóvár plébánosa, az Országos Keresztényszocialista Párt tagja, 1929–1935 csehszlovák nemzetgyűlési képviselő volt. 1935 után az Egyesült Magyar Párt alelnöki és a nemzetiségi osztály vezetői posztját töltötte be.

kezdeményezést. Pethe Ferenc művezetőnek írt levelében leírta, hogy: „*Sajátkezűleg szedtem a hazafiúi kegyelet koszorújához kívánt lombozatot, olyan fákról, amelyekről tudni, hogy a legvehemensebb csata színhelyén sarjadnak, s a legdicsőbb szabadsághőseink vérével áztatott, megszentelt földben élnek, s növekednek.*”⁷⁸

Dvortsák Győzöt a politika és a közügyek egyre jobban érdekelni kezdték. 1906-ban tagja lett a Sáros vármegyei bizottságnak.⁷⁹ Eperjesen ebben az időszakban tetőzött a magyarosodás folyamata, amelynek révén az 1910-es népszámlálás már a magyarság relatív többségét mutatta a városban.⁸⁰ Ebben az asszimilációs törekvésben Eperjes és Sáros vármegye egyik legjelentősebb kulturális szervezete, az eperjesi Széchenyi-kör is jelentős szerepet vállalt. A szervezetet a helyi magyar nemesség és polgárság ismert személyiségei irányították, mint Szinyei Merse István főispán, báró Ghillányi Imre országgyűlési képviselő, Wallentínyi Samu⁸¹ pedagógus, valamint mások mellett Dvortsák Győző, aki a Színészeti szakválasztmány helyettes-elnöke volt.⁸²

Dvortsák ekkorra már egy sajátos lokális identitás elkötelezett híve volt: alapvetően hungarofil tudatú szlávnak számított, ugyanakkor a szlovák identitásnak egy jellegzetesen sárosi változatát, a szlovjákat vallotta magáénak. Ezzel a helyzettel nem volt egyedül. A Felvidék keleti részének szláv lakossága a domborzati viszonyok következtében elszigetelődve élt a térség nyugati vármegyéitől, amelyek az öntudatos szlovák intelligencia zömét adták. Abaúj-Torna, Sáros, Szepes, és Zemplén lakossága a 20. századot megelőzően merőben más szellemi fejlődésen ment keresztül, mint Pozsony, Nyitra, Trencsén, Árva, Turóc, Liptó, és Zólyom vármegyék lakossága.

A keleti terület szlovák dialektusára sokkal inkább a lengyel és a ruszin nyelv volt hatással, míg a nyugati- és közép-szlovákiai nyelvjárásra a cseh gyakorolt markáns befolyást. A keleti vármegyék szlovák értelmiségének java nemcsak, hogy a magyar államhoz volt hű, hanem el is indult az elmagyarosodás útján. Štúr⁸³ ezért is hívták ezt a területet a szlovák

---

⁷⁸ ŠAP, Eperjesi Torna és Vívó Egylet, Dobránszky János levele Pethe Ferenchez, 1904. május 15.

⁷⁹ *Az Újság*, 1906. január 20. 3.

⁸⁰ Kónya Péter: Eperjes magyarsága a századok során. *Zempléni Múzsza*, 2018/4. 9.; Sztancs Gábor: Dialektus, kontaktusjelenség vagy magyar propaganda? Adatok és értelmezések a keleti szlovák (szlovják) etnikai régióról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*. 2016/3.70.; Iváncsó, i.m. 370.

⁸¹ Wallentínyi Samu (1875–1930): Tanár, irodalomtörténész, publicista. 1899-ben tette le a magyar–latin szakos tanári szakvizsgát Budapesten. 1900-tól haláláig az eperjesi főgimnázium tanára. Az eperjesi Széchenyi-kör, az Eperjesi Torna és Vívó Egylet, valamint számos más helyi magyar társadalmi szervezet aktív szereplője volt. A Prágai Magyar Hírlap írt véleménycikkeket.

⁸² Wallentínyi Samu: *Az Eperjesi Széchenyi-Kör évkönyve 1911–1913*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1914. 128.

⁸³ Ludovít Štúr (1815–1856): Tanár, költő, újságíró, politikus. A szlovák nemzeti mozgalom vezetője és a szlovák irodalmi nyelv megteremtője. 1847–1848 között magyar országgyűlési képviselő.

nemzeti gondolat temetőjének.⁸⁴ Ennek az eltérő fejlődési folyamatnak a mentén az 1860-as, 1870-es évek során Répászky József enyickei plébános és Urbán Adolf hanusfalvai iskolaszéki tanácsos önálló keletiszlovák tankönyvek kiadását szorgalmazta. Ezt az ötletet a magyar politikai vezetés is felkarolta.⁸⁵ Répászky és Urbán javaslata akár őszinte is lehetett a helyi kultúra fejlesztésével kapcsolatban, de a magyar politikai élet nyilvánvalóan a szlovákság megosztásának a szándékával támogatta a kezdeményezéseket. Azonban a tankönyvek alacsony színvonala miatt a gyakorlati hasznosításuk kudarcra volt ítélve.

A keletiszlovák gondolatnak paradox módon az adott új lendületet, hogy a századfordulón az Amerikai Egyesült Államokba tömegesen kivándorló⁸⁶, majd onnan jelentős számban visszatelepülő fiatal szlovák lakosság a tengerentúli szabadabb politikai légkört megtapasztalva egyre öntudatosabbá vált, és célzottan fogyasztotta a hazai szlovák sajtót.⁸⁷ A magyar nemzetiségpolitikával kritikus keletiszlovákság ráadásul meglehetősen aktív volt a tengeren túl.⁸⁸ A jelentősebb amerikai szlovák lapok közül több is eleinte a keletiszlovák nyelvjárás valamelyik változatában jelent meg. A Pittsburgh-ben kiadott Amerikánsko Slovenské Noviny sárosi, a Plymouth-ban szerkesztett Slovák v Amerike (kezdetben Slovjak v Amerike) zempléni-sárosi, a New York-i Krajan és Dzenik Krajan pedig szepesi dialektusban íródott.⁸⁹

A politikailag öntudatosabban hazatérő szlovákokra reagálva Sáros vármegye magyar és magyarbarát szláv értelmisége is aktivizálta magát. Közülük Zsebráczy Géza⁹⁰ bártfai plébános volt az egyik legtevékenyebb szereplő, aki a keletiszlovák, vagy szlovják nyelv fő ideológusának számított. Az irodalmi szlovák kiadványok terjedését ellensúlyozandó a sárosi dialektusban írt könyvek, sajtótermékek publikálását és terjesztését propagálta.⁹¹ Nem tartotta lényegesnek azt a kérdést, hogy ez a tájnyelv nem rendelkezik kidolgozott nyelvtannal, mert szerinte kizárólag az a fontos, hogy úgy írjanak, ahogy a nép azt megérti. Zsebráczy Géza alap gondolatát Dvortsák Győző már azzal toldotta meg, hogy szerinte a sárosi nem is

---

⁸⁴ Janek István: *Dvortsák Viktor álma, a Kelet-Szlovák Népköztársaság létrejötte és utóélete*. In: Szeghy-Gayer Veronika – Zahorán Csaba: *Kérészállamok – Átmeneti államalakulatok a történelmi Magyarország területén (1918–1921)*. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022. 168.

⁸⁵ Ábrahám, i.m. 2003. 58–59.

⁸⁶ Švorc, i.m. 1996. 17–18.

⁸⁷ Iváncsó, i.m. 2022. 370.

⁸⁸ Švorc, i.m. 2012. 168–170.

⁸⁹ Švagrovský, Štefan – Ondrejovič, Slavomír: *Východoslovenský jazykový a separatizmus v 19. a 20. storočí. Slovenská reč*, 2004/3. 144–145.

⁹⁰ Zsebráczy Géza / Gejza Žebrácky (1869–1951): Eperjesről származó római katolikus pap, újságíró, politikus. A szlovják gondolat főideológusa. Az impériumváltásig tagja az asszimilációpárti eperjesi Széchenyi-körnek, majd a két világháború között tompított korábbi álláspontján és a Szlovák Néppárt tagja lett. A bártfai múzeum igazgatója, valamint 1924–1938 között Bártfa polgármestere volt.

⁹¹ Iváncsó, i.m. 2022. 370.

nyelvjárás, hanem önálló nyelv, és beszélői is olyan mértékben keveredtek az évszázadok folyamán a magyar, vallon, német, ruszin és lengyel lakossággal, hogy ebből egy különálló nép jött létre.⁹²

Személyesebb vonatkozású források alacsony száma miatt leginkább csak feltételezni lehet, hogy Dvortsák Győző számára a szlovják gondolat mennyire volt egy valóban vallott identitás, vagy csak egy politikai és anyagi hasznot termelő idea. A Pozsonyban őrzött személyes hagyatékában található levelek az 1920-as és 1930-as évekre datálhatóak. Ezek közül a fiatalabbik bátyjától, Józseftől, valamint annak feleségétől kapott levelei a legszemélyesebbek, amelyekben fivére és sógornője magyarul írt neki.⁹³ Szlovák részek csak akkor fordulnak elő, ha egy-egy gondolatra jobban fel akarták hívni a figyelmet, vagy ha idéztek valakitől, például a Dvortsák-fivérek szüleitől.⁹⁴

A Dvortsák-családnak a sárosi szlovák kultúrával való bensőséges viszonyát mutatja egy másik, nem pozitív vonatkozású történet is, amely Győző idősebb bátyjához, Antalhoz köthető. Dvortsák Antalról kevés forrás áll rendelkezésre, de azok alapján 1896-ig egy tisztas állampolgár képe bontakozik ki. Középiskoláit Bártfán, Eperjesen és Késmárkon végezte⁹⁵. 1890-ben a Természettudományi Társaság tagjává választották, főszolgabírói tisztviselő lett, valamint a helyi tűzoltóság szakaszparancsnoka. 1895-ben feleségül vette Windegg Herminát, Windegg Károly tisztartó lányát. A fiatal házasoknak következő év júliusában hármaskrei születtek: Imre, Pál és Károly, akiknek a keresztajuk Dvortsák Győző lett.⁹⁶

Ezt követően Dvortsák Antal élete ismeretlen oknál fogva kisiklott. 1903-as sajtóhírek szerint évekkel korábban még bírósági végrehajtóként dolgozott, amely pozíciójától büntető úton megfosztották. Ezután joghallgató öccsének, Józsefnek a szigorlati bizonyítványáról közjegyzői másolatot csináltatott, és ennek köszönhetően a fővárosban talált munkát. Ott a Központi Statisztikai Hivatal szakdíjnoka lett, és nevét Dévény Antalra változtatta.⁹⁷

A főváros után Baranya vármegyei Dárdára került, ahol dr. Bihari Benő ügyvédjelöltje

---

⁹² Ábrahám, i.m. 2008. 60.; Iváncsó, i.m. 2022. 370–371.

⁹³ Iváncsó, i.m. 371.

⁹⁴ Slovenský národný archív (továbbiakban SNA), Dvortsák Győző hagyatéka (Viktor Dvorčák, OF–V.D. 101–2M–011.), Dvortsák Józsefné levele Dvortsák Győző részére, 1936. II. 25.

⁹⁵ Hunka, i.m. 24.; Schlott Gyula (szerk.): *Az Eperjesi Királyi Katholikus Főgymnasium 1887-88. évi értesítője*. Kósch Árpád nyomdája, Eperjes, 1888. 71. Zvarinyi Sándor (szerk.): *A Késmárki Ágostai Hitvallású Evangélikus Kerületi Lyceum 1892/93. évi értesítője*. Sauter Pál könyvnyomdája, Késmárk, 1893. 168.

⁹⁶ Rabóc község születési, házassági és halálozási anyakönyve, 222., FamilySearch.org adatbázis, link: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:6NM8-GSQH> (letöltve: 2025.08.25.); Rabóc község születési, házassági és halálozási anyakönyve, 157., FamilySearch.org adatbázis, link: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:6NM8-B4Y5> (letöltve: 2025.08.25.); *Felsőmagyarország*, 1896. június 21. 3.

⁹⁷ *Budapesti Közlöny*, 1900. december 1. 1.

lett, akitől 1400 koronát sikkasztott el, majd Pécsre szökött.⁹⁸ Ott a helyi ügyvédjelöltekkel barátkozott. A Pécsi Napló beszámolója szerint: „*A vidám kedélyű álügyvédjelölt igazi mestere volt a mulatság rendezésnek. Pécsi mulatozása alkalmával Sárosmegye dicső fia néhány igen szép tót táncsal mulattatta pécsi kollegáit, akik az első találkozás után megkedvelték.*”⁹⁹ Ez a rövid idézet is jól szemlélteti, hogy a Dvortsák-fivérek számára a sárosi szlovák kultúra nem volt idegen, sőt. A kétségbeesett Dvortsák Antal, akinek az élete az összeomlás felé tartott, a szlovák táncok révén tudott rövid időre kiszakadni abból a nyomasztó valóságból, ahova kormányozta magát.

Végül okirathamisítás vádjával 1903 áprilisában Eszéken vette őrizetbe a rendőrség, majd Pécsre szállította. Itt nem látták indokoltnak fenntartani a vizsgálati fogságot, ezért előbb szabadlábra helyezték, de később mégis országos körözést rendeltek el ellene.¹⁰⁰ Dvortsák Antal további sorsa egyelőre ismeretlen. Annyi azonban bizonyos, hogy fiatalabb fivére, Győző, 1921 januárjában tett amerikai utazása során a bevándorlási dokumentációban a Michigan állambeli St. Paulban élő bátyját, „Anton Dvortsakot” tüntette fel annak a személynek, akihez érkezik.¹⁰¹

A szlovják-mozgalmat mindeközben felkarolta Semsey Boldizsár sárosi főispán. Neki köszönhetően 1907-ben megalakult a Sárosvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület, amely elindította a Naša Zastava című sárosi nyelvjárásban írt hetilapot.¹⁰² Az újság politikai irányvonala első pillantásra is tükröződött a turullal és Szentkoronával díszített fejlécen, amely Turek Gyulának, az eperjesi katolikus főgimnázium rajztanárának az alkotása volt.¹⁰³ A főszerkesztő dr. Desseffy István vármegyei főjegyző-helyettes lett, aki az újság eszmeiségét egy későbbi nyilatkozatában úgy fogalmazta meg, hogy: „*Abból indultunk ki, hogy népünk szívében magyar érzelmű, tehát nem kerteléssel, ravaszkodással kell ahhoz közelednünk, hanem szintiszta hazafias irányzattal. [...] Az volt a nézetük, hogy népünk elég érett arra, hogy maga is belássa, hogy boldog, megelégedett jövője csak akkor lehet, ha a magyar népnek hű testvére marad*”.¹⁰⁴

A szerkesztőséghez csak később, 1916-ban csatlakozott Dvortsák, aki addig is aktívan támogatta a mozgalmat. 1909-ben „*Vlasc a Šerco*” címmel egy sárosi nyelvjárásban írt

---

⁹⁸ Pécsi Napló, 1903. március 20. 6.

⁹⁹ Pécsi Napló, 1903. március 21. 4.

¹⁰⁰ Mohács, 1903. április 12. 5.; Pécsi Napló, 1903. június 13. 7.

¹⁰¹ New York, Passenger Arrival Lists (Ellis Island), 1921. január 18., FamilySearch.org adatbázis, link: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:J6VX-1Y6> (letöltve: 2025.06.09.)

¹⁰² Felsőmagyarország, 1907. október 9. 4.; Felsőmagyarország, 1907. november 26. 2.; Iváncsó, i.m. 2022. 371.

¹⁰³ Felsőmagyarország, 1907. október 15. 3.

¹⁰⁴ Ábrahám: i.m. 2003. 60.

verseskötetet is kiadott. A kötet saját verseken túl műfordításokat is tartalmazott Petőfi Sándortól, Arany Jánostól és Vörösmarty Mihálytól.¹⁰⁵ Ez Dvortsák műkedvelői érdeklődésén túl Dessewffy István kérése is lehetett, aki egy önálló röpiratban fejtette ki az északkeleti vármegyék szerinte fontos kultúrpolitikai céljait. Kitért arra, hogy minél több Petőfi, Arany, Mikszáth, Jókai és Gárdonyi alkotást kellene lefordítani a kelet-szlovák lakosság nyelvére.¹⁰⁶ Ez a vélemény is megerősítette, hogy a magyar politikai elit a szlovákság megosztására törekedett, hiszen a lefordításra kiszemelt művek javát a szintén kormányzati támogatásból működtetett Magyarországi Tót Közművelődési Egyesület már kiadta szlovák irodalmi nyelven.¹⁰⁷

Dvortsák Győző 1909 során a Felvidéki Hírlap munkatársaként is dolgozott. Ez azért különösen érdekes, mert a lap tulajdonosa és főszerkesztője, Dr. Böhm Aladár az öntudatos szlovákság legfontosabb pénzintézetének, a Tátra Banknak az eperjesi irodájában ügyészi feladatokat látott el, vállalva az ezzel járó veszélyeket, mint egy esetleges pénzbírság, és a pánszlávizmus támogatásának vádja.¹⁰⁸ Ez a kapcsolat Dvortsák megítélésére is kihathatott. A Felvidéki Liga által készített 1919-es jelentés azt állította róla, hogy a háború előtti években gyakran járt Oroszországban, és kémkedés vádjával vizsgálatot is lefolytattak ellene, ami végül eredménytelenül zárult.¹⁰⁹

A Felvidéki Hírlapban megjelent írásai viszont nem tükrözik pálfordulást. „D – k” aláírással a Heti Krónika című rovatot szerkesztette, amelyben az Eperjest és közvetlen környékét érintő aktuális közéleti kérdésekről írt humoros, nem ritkán gúnyos verseket. Ezekben alkalmanként maga a főszerkesztő is az élcélődés célpontja volt, ha olyan témát boncolgatott a vezető hírben, amely Dvortsák tetszését nem nyerte el. Ilyen eset volt azaz 1909. március 4-i szám, amelyben Böhm az eperjesi tűzoltóság elégtelen állapotáról írt, míg az ETVE-ben sportoló szlovjakot jobban érdekelte a városi jégpálya aktuális helyzete:

„Az én főszerkesztőm tűzoltásról beszél,

Azon panaszkodik: fenyegeti veszély

Életét, holmiját a város népének,

A lap első helyén erről szól az ének.

[...]

Kedves Aladárom pattogj inkább másról,

Teszem azt e havi jégről, jegyváltásról.

---

¹⁰⁵ Dvorčák, Viktor: *Vlasc a serco*. Eperjes, 1909.

¹⁰⁶ Dessewffy István: *Nemzeti kulturfeladatok az északkeleti hegyvidéken*. Eperjes, 1918. 8-9.

¹⁰⁷ Iváncsó, i.m. 2022. 371.

¹⁰⁸ *Budapesti Hírlap*, 1910. november 26. 15.

¹⁰⁹ HMHL, Felvidéki Liga iratai, 1. doboz, Dvortsák Győzőről készült jelentés

Azt mondják idényjegy múlt hónappal megszűnt.

Bár a jég a pályán addigra el nem tűnt.”¹¹⁰

A rovatban nem túl gyakran, de a szlovák kérdés is terítékre került. „D – k” nem titkolta ellenszenvét a terjeszkedő Tátra Bankkal, vagy a Sáros vármegyében agitáló František Skičák szlovák politikussal szemben, akire nemcsak a pejoratív gyolcsos jelzöt használta, hanem véletlenül, vagy szándékosan, de nevét is rosszul írta:

*„Mi történt a múlt héten? Én édes istenem,
Azt sem tudom hogyan és mint kell kezdenem.
Szkicsák Misó járt itt, a tót képviselő.
Pedig nem rég gyolcsot görnyedten viselt ő.
Most persze nagy ember, félisten, apostol,
Hogy veszne a magja rőföstől gyolcsostól.
Haza és úr ellen bolondít ő népet,
Habzó szájjal járja e szegény vidéket.*”¹¹¹

A következő évben már az Eperjesi Lapoknál dolgozott szerkesztőként, ahol továbbra is a hazafias gondolatok védelmezőjeként tevékenykedett. Sajtópert indítottak ellene, amikor 1911 tavaszán hazafiatlannak írta le Ruttkay-Nedeczky Bélát, az Eperjesi Joghallgatók Testületének elnökét, annak március 15-i beszédét követően. Bár nem Dvortsák volt az egyedüli, aki Ruttkay-Nedeczky beszédét sértőnek találta, a jogáshallgató ellen indított bizalmatlansági szavazást megnyerte a szervezetén belül. Nem úgy a sajtópert, amelyben végül Dvortsákot felmentették a rágalmazás vádja alól.¹¹² Azonban nem ez volt az egyetlen feltűnést keltő ügye a korszakban. 1912 januárjában Dzurányi Dezső, a Sáros című lap szerkesztője egy hírlap biztosítéki kérdésben hazugsággal vádolta meg az Eperjesi Lapokat, amelyre válaszul Dvortsák Győző pisztolypárbajra hívta ki őt. Dzurányi végül egészségügyi problémára hivatkozva kitért a párbaj elől.¹¹³

A világháború alatt sikerült elkerülnie a besorozást, pedig életkora és sportos életmódja miatt alkalmas lett volna honvédnek. Ehelyett tagja lett a sajtó által „privát stratégiák társaságának” nevezett körnek, amely Eperjesen a Fekete Sas Szállóban találkozgatott és a hadiesemények alakulásáról polemizált. Rajta kívül tagja volt a csoportnak dr. Holénia Gyula városi főorvos, dr. Horovitz Gyula vármegyei ügyész, Hodinka Tivadar vármegyei jegyző,

¹¹⁰ *Felvidéki Hírlap*, 1909. március 11. 2.; Iváncsó, i.m. 2022. 371–372.

¹¹¹ *Felvidéki Hírlap*, 1909. március 25. 2., 1909. április 1. 2.; Iváncsó, i.m. 2022. 372.

¹¹² *Budapesti Hírlap*, 1911. szeptember 14. 11.; Iváncsó, i.m. 2022. 372.

¹¹³ *Az Újság*, 1912. január 26. 9.

Lukovich Aladár a Sárosmegyei Gazdasági Egyesület titkára, valamint néhány honvédtiszt.¹¹⁴ Feltehetően ezen vitaestek is inspirálták a „*Sáros földje*” című füzet elkészítésére, amelyben a vármegye lakosságán túl foglalkozott az ország északkeleti területeit ért orosz betöréssel is.¹¹⁵

II.3. Bulissa Károly: A színpadias ügyvéd

Dvortsák Győző nem az egyedüli tag volt a szlovák emigránsok mozgalmában, aki a Felvidék keleti részéről származott. Szintén eperjesi kötődéssel bírt Bulissa Eduárd Heinrich Károly (továbbiakban Bulissa Károly), aki 1887. augusztus 7-én született az Abauj-Torna vármegyei Encsen.¹¹⁶ Édesapja Bulissa János, szlovák nemzetiségű, római katolikus kántortanító, édesanyja pedig a feltehetően német származású Wallenreiter Zsófia volt. Károly volt a család első gyermeke, akit további hat testvér követett, sorrendben: János Henrik, József, Dezső Gyula, Anna Erzsébet Petronella, Rezső és Lajos. A nagy születésszám mögött azonban családi tragédiák sora rejlik. Anna Erzsébet Petronella még 1890-ben, születésekor elhunyt, Dezső Gyula 1894-ben, 6 évesen, János Henrik pedig 1900-ban, 16 évesen halálozott el.¹¹⁷ Ezek a gyerekkori élmények közrejátszhattak abban, hogy Bulissa Károly másik három fivérével kifejezetten szoros kapcsolatot ápolt egész életében. A család az 1890-es évek elején költözött Eperjesre, és a Bulissa-fivérek alapvetően már ebben az etnikailag heterogén városban szocializálódtak.¹¹⁸

A Bulissa-család nagy gondot fordított gyermekeik oktatására, akik végül mindannyian értelmiségi pályára léptek. A szülők nemzeti hovatartozásáról nem sikerült forrásokat fellelnem, de elmondható, hogy Bulissa Károly apjának, Jánosnak az 1910 körül megjelenő kiadványai azt sugallják, hogy az eperjesi magyarbarát keletiszlovák közösséghez lehettek kapcsolatai. Előbb Mikó Imrével közösen, a kultuszminisztérium támogatásával elkészítették a népiskolák számára szánt „*Sáros vármegye földrajza*” című kiadványt, majd „*Prijemní hlas*” címen megjelentetett egy keletiszlovák nyelvű római katolikus daloskönyvet, amelyet a *Naša Zastava* rendszeresen reklámozott.¹¹⁹

---

¹¹⁴ *Pesti Napló*, 1915. október 5. 5.

¹¹⁵ Dvortsák Győző: *Sáros földje*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1916.; Iváncsó, i.m. 2022. 372.

¹¹⁶ *Encs keresztelési anyakönyve 1872–1888*. 47. FamilySearch.org adatbázis, link: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:23MR-24F> (letöltve: 2025.08.25.)

¹¹⁷ Tokaj kereszteltek anyakönyve 1875–1895, 134. FamilySearch.org adatbázis, link: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:XC5Z-RRN> (letöltve: 2023.08.25.); Encs keresztelési jegyzőkönyv 1872–1888. 69. link: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:23MR-KFQ> (letöltve: 2025.08.25.); Schlott Gyula. *Az Eperjesi Királyi Katholikus Főgymnasium 1900/01. tanévi értesítője*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1901. 55. 76.

¹¹⁸ Iváncsó Ádám: Bulissa Károly – Az irredenta kalandor. *Újkor.hu*, 2022. július 6. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

¹¹⁹ *Hivatalos Közlöny*, 1910. augusztus 15. 26. szám 237., Kerényi György (szerk.): *Magyar Népzene tára 2. Jeles napok*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953. 1219., *Határszéli Újság*, 1920. január 4. 4., *Naša Zastava*, 1912.május 12. 7., *Naša Zastava*, 1914. március 8. 18.

Ennek fényében feltételezhetően szülői hatásra, és a városban terjedő magyarosodási láz miatt Bulissa Károly már gimnáziumi diákként is egy magyar identitású fiatal képét sugározta. Tagja és könyvtárosa volt a főgimnázium Magyar Társaságának, és előadóként is részt vett a szervezet rendezvényein.¹²⁰ Ez a kör megalapozta számára az irodalom és a művészetek iránti szeretetét, valamint a közösségi életben való aktivitás fontosságát.

Bulissa Károly 1903-ban kezdte meg jogi tanulmányait az Eperjesi Evangélikus Kollégium falai között. Tevékeny tagja lett az intézmény jogászfűjságának, amely rendkívül aktív szociális életet élt. Ennek a körnek az irányítása alatt állt az Eperjesi Jogász és Vívó Egylet nevű sportklub is, de Dvortsák Győzővel ellentétben Bulissát a sport egyáltalán nem érdekelte, őt inkább az irodalom és a színház vonzotta.

1904-ben ő lett a jogáshallgatók testületén belül az irodalmi osztály elnöke. Ez a pozíció remek lehetőséget nyújtott neki az amatőr színjátszó csoportok szervezéséhez és a fontosabb szerepek megszerzéséhez.¹²¹ Ebben a közösségben kezdett el érdeklődni a politika iránt is. 1904-ben, amikor Tisza István az ellenzéki obstrukció letörése miatt hárszabály módosítást kívánt elérni, országos politikai botrány alakult az ügyből. Bulissa Károly és a jogászfűjság egy több napos kormányellenes tiltakozó rendezvénysorozatot szervezett, ahol Kossuth nóták éneklése mellett kormánypárti sajtótermékeket égettek el, támogató levelet fogalmaztak meg Apponyi Albertnek, és fáklyás felvonulást tartottak, amelyen Dudás György és Liskay Miklós hallgatók tartottak beszédet, majd Maybaum Jenő szavalt a alkalomra írt költeményét.¹²² A következő év folyamán Bulissa megpróbálta megszerezni a jogászfűjság elnöki pozícióját, de végül alulmaradt Mauks Sándorral szemben.¹²³

1907-től a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem hallgatói között találjuk a nevét, és végül itt szerezte meg jogi diplomáját az 1909/1910-es tanév végén.¹²⁴ Ezt követően Nagykaposra került, ahol dr. Skultéty Viktor ügyvédbojtárja lett, aki ebben az

---

¹²⁰ Szlávik Mátyás (szerk.): *A Tiszai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület Eperjesi Collegiumának értesítője az 1900–1901-es tanévről*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1901. 87–88.; Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

¹²¹ Raffay Ferenc (szerk.): *A Tiszai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület Eperjesi Collegiumának értesítője az 1900–1901-es tanévről*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1905. 57., Felvidéki Hírlap, 1906. március 11. 2.

¹²² *Magyarország*, 1904. november 24. 4.; Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

¹²³ *Egyetemi lapok*, 1905. február 12. 14.

¹²⁴ Szerző nélkül: *Beszédek, a melyek a Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem 1907/8. tanévi rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából 1907. évi szeptember 22-én tartattak*. Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, Kolozsvár, 1907. 68. Szerző nélkül: *Beszédek, a melyek a Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem 1910/11. tanévi rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából 1910. évi szeptember hó 18-án tartattak*. Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, Kolozsvár 1910. 123.

időszakban kifejezetten szlovákul beszélő ügyvédjelöltet és írnokot keresett irodájába.¹²⁵ Skultéty a Királyi Magyar Természettudományi Társulat tagja volt, és az ő ajánlására Bulissa is felvételt nyert a szervezet tagjai közé, valamint aktív résztvevője lett a nagykaposi társaskörnek, ahol tovább hódolhatott az irodalom iránti szeretetének.¹²⁶ Az itt eltöltött két évet követően Bulissa felvételt nyert az eperjesi ügyvédi kamarába és a város központjában irodát nyitott.¹²⁷

Az ügyvédi munkája mellett párhuzamosan munkatársa volt egy ideig a Böhm Aladár által kiadott Felvidéki Hírlapnak is, de kifejezetten politikai anyagokat nem nagyon írt az újságba, annál inkább művészeti témájúakat.¹²⁸ A Felvidéki Liga mintegy 6 évvel későbbi politikai jelentése azt állítja, hogy Bulissa irodájának meglehetősen obskurus híre volt. Sőt, egy alkalommal a kamarából is kizárták őt, egy szabálytalanul intézett ingatlanvásárlási ügy miatt.¹²⁹ Erre az esetre vonatkozó híradásokkal nem találkoztam, és mivel a jelentés idején Bulissa Károly egy olyan szervezethez tartozott, amely a beszámolót elkészítő Felvidéki Ligával versenyzett a kormányzati támogatásért, így könnyen előfordulhat, hogy a Bulissával kapcsolatban megfogalmazott állítások nem mindegyike fedte a valóságot.¹³⁰

Biztosra vehető, hogy nem maradt sok ideje irodája beindítására, mivel az 1914-ben kitört világháború során besorozták. Tartalékos hadnagyként csatlakozott a honvédség tüzérségéhez, ahol 1915 folyamán főhadnaggyá léptették elő, majd 1918-ban századosként szerelt le.¹³¹ Szolgált a 40. tábori tarackoszadnál, a 6. tábori ágyúoszadnál, valamint a háború vége felé a 8. tábori ágyúoszadnál.¹³²

Hazatérésekor aktívan bekapcsolódott a felbolyduló eperjesi politikai életbe. A tőle korábban tapasztaltakhoz képest nem váltott oldalt, továbbra is a magyarpárti politikát képviselte, de a forradalmi hangulat őt is magával ragadta, és egyik kezdeményezője volt annak, hogy Sáros vármegye székházából eltávolítsák Ferenc József képmását.¹³³ A Fórum Intézet által megjelentetett Kassától Košicéig című forráskiadványban Molnár Miklós gyűjtése révén egy kortárs beszámoló is olvasható Bulissáról. Eszerint a háború után egészen más emberként tért

---

¹²⁵ *Az Újság*, 1910. május 12. 29.; Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

¹²⁶ *Természettudományi Közlöny*, 1910. november 1. 817., *Határszéli Újság*, 1910. március 14. 4.

¹²⁷ *Budapesti Közlöny*, 1912. január 27. 4., *Naša Zastava*, 1912. február 4. 5.

¹²⁸ Molnár, i.m. 277.

¹²⁹ HMHL, Felvidéki Liga iratai, 1. doboz, Bulissa Károlyról készült jelentés

¹³⁰ Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

¹³¹ *Honvédségi Közlöny*, 1914. március 7. 113., *Honvédségi Közlöny*, 1914. február 17. 155., *Honvédségi Közlöny*, 1918. december 3. 5029.; Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

¹³² *Budapesti Közlöny*, 1916. október 3. 4., *Honvédségi Közlöny*, 1917. november 17. 2836., *Honvédségi Közlöny*, 1918. január 5. 59.

¹³³ Molnár, i.m. 34.

vissza, akit a politika minden másnál jobban érdekel. Egy róla írt kortárs vélemény szerint: „*A Nemzeti Tanácsban s az Eperjesi Újságban vehemenssen követelte, hogy a sárosi közigazgatást tisztítsák meg a régi emberektől. Volt a beszédeiben s az írásaiban valami a népszónok darabosságából, de szuggesztív erejéből is. Szereplése a tót államalakulás körül egészen hirtelen támadt.*”¹³⁴ Ez a szuggesztív erő hozzásegítette őt ahhoz, hogy egy kifejezetten fontos pozíciót szerezve, ő lett a Kelet-Szlovák Nemzeti Tanács budapesti megbízottja, azaz követe.

II.4. Unger Ferenc: a szürke eminenciás

A szlovák emigránsok későbbi csoportjának legkevésbé feltűnő személyisége Unger Ferenc volt, aki egész közéleti tevékenysége során inkább egy támogató háttérember szerepét töltötte be. Szorgalma és szervezőképessége révén meghatározó szereplője lett a csoportnak, de talán hiányzott belőle az az ambíció, ami a másik három tag tevékenységét, és önálló cselekvéseit meghatározta.

Unger Ferenc 1886. február 13-án született Rózsahegyen, egy szegény, szlovák nemzetiségű családba. Apja Unger János adóügyi felügyelő, anyja Schlachta Dionízia volt.¹³⁵ Iskoláit Rózsahegyen végezte, ahol igyekeztek különféle ösztöndíjakkal segíteni a szegénysorsú diákot. A katolikus főgimnázium segélyegyletének támogatásán túl megkapta a helyi katolikus plébánia által kezelt Illésházy Alapítvány ösztöndíját, valamint a kultuszminisztériumhoz tartozó Fekésházy-féle alap szubvencióját.¹³⁶ Utóbbi kettő ekkor már egy komoly múltra visszatekintő segélyalap volt.

Előbbit gróf Illésházy János hozta létre 1799-ben, amikor elkülönített pénzalapot kötött le a rózsahelyi plébánia számára, hogy a kamatokból szegény családokból származó diákokat segítsék vele. 1849-ben az alapítvány tevékenységét felfüggesztették, és 1896-ban, már Unger Ferenc tanévei során, dr. Kuminszky Antal prépost kezdeményezésére indították újra. Az alapítványt kezelő plébánia cserébe elvárta, hogy a támogatásban részesülő diákok minden szombaton a plébánia templomban elmondják a Boldogságos Szűz litániáját.¹³⁷

A Fekésházy-féle alapot Fekésházy Mihály tokaji uradalmi ügyvéd hozta létre, aki 1848. május 18-án bekövetkezett halála előtt egy nappal végrendekezett arról, hogy vagyonát váltsák

---

¹³⁴ Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

¹³⁵ Rózsahegy keresztelési anyakönyve: 1879–1895. Familysearch.org adatbázis, Link: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:KH7Z-PSH?lang=hu> (letöltve: 2025.08.23.)

¹³⁶ Szerző nélkül: *Rózsahegyi Katolikus Főgymnásium Értesítője az 1896/1897-iki tanév végén*. Salva Károly könyvnyomdája, Rózsahegy, 1897. 64–65., 67.; Szerző nélkül: *Rózsahegyi Katolikus Főgymnásium Értesítője az 1899/1900 tanév végén*. Salva Károly könyvnyomdája, Rózsahegy, 1900. 68.; Szerző nélkül: *Rózsahegyi Katolikus Főgymnásium Értesítője az 1901/1902 tanév végén*. Salva Károly könyvnyomdája, Rózsahegy, 1902. 40.

¹³⁷ *Rózsahegyi Katolikus Főgymnásium Értesítője, i.m. 1897. 66.*

kézpénzre és osszák szét testvérei között, majd a testvérei halála után a kultuszminisztérium kezelésébe kerüljön, aki a magyar nyelv terjesztésére hozzon belőle létre egy támogatási rendszert. A kultuszminisztérium a Magyar Tudományos Akadémia közreműködésével végül egy olyan ösztöndíjat hozott belőle létre, amely a nemzetiségi többségű területeken a nem magyar anyanyelvű diákok támogatását célozta.¹³⁸ Ennek a támogatásnak az elnyerése azért is bír számunkra forrásértékkel, mert a Kassai Hírlap egy 1921-es cikkében cáfolni próbálta Unger Ferenc szlovák származását.¹³⁹

Unger Ferenc 1903-ban sikeresen érettségizett le. Ezt követően nem kezdett egyetemi tanulmányokba, feltehetően anyagi okokból kifolyólag. A fiatal Unger a közigazgatás területén kezdett el dolgozni. 1905 tavaszán a rózsahegy adóhivatalnál vállalt díjtalan gyakornoki állást, és ezzel párhuzamosan bekapcsolódott a helyi politikai életbe. Ekkoriban a Katolikus Néppárt tagjaként tevékenykedett, titkári és agitatori feladatokat látott el. A párt Rózsahegyén különösen aktív volt, hiszen itt szemben álltak Vavro Šrobárral, a szlovák nemzeti irányzat képviselőjével, akit a Néppártból kivált Andrej Hlinka¹⁴⁰ is támogatott.¹⁴¹

1906 májusában Liptószentmiklóstra helyezték át, ahol már adótisztként folytatta munkáját. Egy évvel később, 1907-ben visszatért szülővárosába, Rózsahegyre, ekkor azonban még csak ideiglenes minőségben működött adótisztként.¹⁴² Politikai pályafutása is fordulatot vett: 1908-ig a Katolikus Néppárt tagjaként szerepelt, majd átlépett az Andrej Hlinka körül szerveződő mozgalomhoz. Ezzel egyértelműen elköteleződött a szlovák nemzeti és klerikális politika mellett, és Hlinka egyik hűségese munkatársává vált.¹⁴³

1909 januárjában megnősült, feleségül vette a helyi szlovák származású Olejnik Annát.¹⁴⁴ Az első világháború során bevonultatták, de 1916-ban a keleti fronton orosz hadifogságba esett.¹⁴⁵ Hazatérése után visszatért dolgozni a rózsahegy adóhivatalba, valamint továbbra is szoros kapcsolatban áll Hlinkával. 1918-ban egyik alapítója, majd főtitkára lett a

---

¹³⁸ Fekete Gézáné: *A Magyar Jogtudományos Akadémia jutalomdíjai 2. kötet – 1859–1900*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest, 2000. 40–43.

¹³⁹ *Kassai Hírlap*, 1921. június 11. 1.

¹⁴⁰ Andrej Hlinka (1864–1938): Római katolikus pap, politikus. Tanulmányait Rózsahegyén, Lőcsén és Szepeshelyen végezte. 1899-ben szentelték pappá. 1892-től a gróf Zichy János vezette Katolikus Néppárt tagja, majd 1905-ben saját Szlovák Néppártot alapított. 1906-ban magyarellenes agitáció miatt két éves börtönbüntetésre ítélték, valamint eltiltották a papi hivatástól. A szülőfalujában, Csernovában történt 1907-es 15 halálos áldozattal és 10 súlyos sérüléssel járó csendőrtűz után pápai közbenjárásra kegyelmet kapott. 1918-ban tagja lett a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Tanácsnak, és újalapította a Szlovák Néppártot. 1920 áprilisa után haláláig tagja a csehszlovák nemzetgyűlésnek. A prágai centralizmus kérlelhetetlen ellenfele volt.

¹⁴¹ *Slovenské Národné Noviny*, 1998. július 14. 6.; *Kassai Hírlap*, 1921. június 11. 1.

¹⁴² Budapesti Közlöny, 1906. május 26. 3. Pénzügyi Közlöny, 1907. november 10. 914.

¹⁴³ Uo.

¹⁴⁴ Rózsahegy keresztelési anyakönyve: 1879–1895. Familysearch.org adatbázis, Link: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/1:1:KH7Z-PSH?lang=hu> (letöltve: 2025.08.23.)

¹⁴⁵ K.u.K. Kriegsmministerium. Veszteség lajstrom, 1916. május 4. 54.

III. A háború végétől a bethleni-konzolidáció kezdetéig

Az etnikai feszültségektől terhes Osztrák-Magyar Monarchia számára az első világháború jelentette a végső kegyelemdöfést. A kisebbségek öntudatra ébredése, amely a 19. század óta egyre komolyabb erővel veszélyeztette a dualista államot, megoldhatatlan feladat elé állította Bécs és Budapestet. A magyar kabinetek által támogatott asszimilációs politika a kívánt eredmény helyett inkább katalizátorként hatott a nemzetiségi mozgalmakra, amelyek vezetői közül többen jó érzékkel fedezték fel, hogy a Monarchia a „Nagy Háború” éve alatt a nyugati hatalmak szemében elvesztette minden tekintélyét, valamint azt a képet, hogy ez az állam az európai erőegyensúly egyik sarokköve.

A szerb és román részéről megnyilvánult expanzív törekvések mellett a csehek által kifejtett belső, bomlasztó erők jelentették a legnagyobb fenyegetést. A Tomaš Garrigue Masaryk¹⁴⁷ által megálmodott demokratikus berendezkedésű, az államalkotó nemzetiségek számára széleskörű autonómiát biztosító ország koncepcióját a szlovák kisebbség értelmiségi rétegének egy komoly része is támogatta. 1918. október 30-án a Szlovák Nemzeti Tanács (továbbiakban: SZNT) Turócszentmártonban deklarálta, hogy a „szlovák nemzet nyelvi és művelődéstörténeti szempontból az egységes a cseh-szlovák nemzet része”¹⁴⁸ és korlátlan önrendelkezési jogot követeltek maguk számára.¹⁴⁹

Masaryk ráadásul jól érzékelte, hogy a világháborút követő rendezésben döntő szerep jut majd az Egyesült Államoknak. Ezért a minél szélesebb legitimáció megszerzése érdekében már a háborús években biztosította az amerikai csehek és szlovákok támogatását a clevelandi és a pittsburgi egyezmények révén.¹⁵⁰ Fontos azonban megjegyezni, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia feldarabolásának gondolatát maguk a külhoni magyarok is elfogadták. Hatos Pál

---

¹⁴⁶ *Slovenské Národné Noviny*, 1998. július 14. 6.

¹⁴⁷ Tomaš Garrigue Masaryk (1850–1937): Filozófus, szociológus, egyetemi tanár, politikus. Tanulmányait Brnóban, Bécsben és Lipcsében végezte. 1882-ben a Károly Egyetem professzora, 1889-ben a Čas című politikai lap szerkesztője lett. 1891–1893 között az Ifjú Cseh Párt, majd 1907–1914 között a Realista Párt tagjaként képviselő a birodalmi gyűlésben és a cseh országgyűlésben. 1914-ben elhagyta az Osztrák–Magyar Monarchiát, hogy a csehszlovák ellenállást szervezze. A Csehszlovák Köztársaság alapítójaként 1918-ban. 1920-ban, 1927-ben és 1934-ben is köztársasági elnökké választották. Betegség miatt 1935-ben lemondott a pozícióról.

¹⁴⁸ Szarka László: A szlovák különválás 1918-ban. *Rubicon Kincstár*, 1990/4., Magyarok és szlovákok. link: <https://rubicon.hu/cikkek/a-szlovak-kulonvalas-1918-ban> (letöltve: 2025. 08. 25.)

¹⁴⁹ Iváncsó Ádám: A Kelet-Szlovák Köztársaság. *Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság honlapja*, 2019. link: <http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a-kelet-szlovak-koztarsasag> (letöltve: 2025.08.25.); Szarka László: *A multietnikus nemzetállam 1918–1992*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2016. 61.

¹⁵⁰ A clevelandi egyezmény (1915. október 22.) az Egyesült Államokban élő cseh és szlovák emigráns politikusok megállapodása volt, amely a Habsburg-monarchiától független, közös csehszlovák állam létrehozását tűzte ki célul. A pittsburghi egyezmény (1918. május 31.) már konkrétan körvonalazta a majdani Csehszlovákia szerkezetét, ígéretet téve a szlovákok autonómiájára a közös államon belül. Ez utóbbi vállalás később súlyos viták tárgyává vált a prágai kormányzat és a szlovák politikusok között.

kutatásai ugyanis rámutatnak: a függetlenségpárti amerikai magyarság képviselői már 1918 kora nyarán jelezték Wilson elnöknek a Monarchia megszüntetésének szükségességét — még Csehszlovákia amerikai elismerése előtt.¹⁵¹

Károlyi Mihály is érezte, hogy a szlovákok követeléseit nem lehet félvállról venni. Ezért még a turócszentmártoni deklaráció kikiáltásának napján táviratot küldött az SZNT-nek, amelyben a teljes belügyi, oktatási, gazdasági kormányzati hatalmat felajánlotta számukra a felső-magyarországi szlovák többségű területeken.¹⁵² Ez a felajánlás azonban ekkor már nem volt elegendő a szlovák igények teljesítéséhez. Emellett november 7-én Supka Géza prágai magyar követ jelentette is Budapestnek, hogy a csehek igényt tartanak a Magyar Királyság északi területeire. Ezt Beneš¹⁵³ és Masaryk minél gyorsabb katonai akció keretében kívánták elfoglalni, hogy a békekonferencián erősebb pozíciókból tudjanak tárgyalni.¹⁵⁴

Az első világháborút követően a politikailag még szinte öntudatlan szlovák nép identitásáért, és annak formálásáért három irányzat szállt harcba. Az első Vavro Šrobár, a főként evangélikusokat tömörítő Szlovák Nemzeti Párt politikusa, aki az 1918-ban alakult első csehszlovák kormány egyetlen szlovák nemzetiségű minisztere volt, és emellett elkötelezett híve a csehszlovák állameszmének, így a föderatív államkeret kialakítását határozottan elutasította. A második személy Milan Hodža¹⁵⁵, a Csehszlovák Agrárpárt politikusa volt, aki kiállt ugyan az önálló szlovák öntudat képviselete mellett, de az autonómia kérdését nem támogatta, inkább a csehekkel való kiegyensúlyozott kapcsolatra törekedett. A harmadik pedig Andrej Hlinka, Szlovák Néppárt elnöke, aki a nemzeti önrendelkezés és a szlovák autonómia támogatója volt.¹⁵⁶ Önálló és nyíltan magyarbarát szlovák párt nem jött, és lényegében nem is jöhetett létre, mert az állami propaganda és az iskolai történelemoktatás olyan légkört teremtett az országban, amelyben a magyarbarát (szlovákul: maďarón) jelző a hazaáruló szinonimája lett.

Ennek a negyedik alternatívának a képviseletére ennek ellenére történtek próbálkozások, és a szerepre alapvetően két párt aspirált. Az egyik a Szlovák Néppárt volt,

---

¹⁵¹ Hatos Pál: A trianoni fájdalomról és Csonka-Magyarország születéséről. *VálaszOnline*, 2024.06.24. Link: <https://www.valaszonline.hu/2024/06/04/hatos-pal-a-trianoni-fajdalomrol-es-csonka-magyarorszag-szuleteserol> (letöltve: 2025.08.20.)

¹⁵² Janek, i.m. 2022. 171.

¹⁵³ Edvard Beneš (1884–1948): Jogász, egyetemi tanár, politikus. A Csehszlovák Köztársaság társalapítója, majd annak 1918–1935 között külügyminisztere, 1921–1922 kötött miniszterelnöke, 1935–1938 és 1940–1945 között köztársasági elnöke.

¹⁵⁴ Janek, i.m. 2022. 171.

¹⁵⁵ Milán Hodža (1878–1944): Jogász, filozófus, újságíró, politikus. Budapesten szerzett jogi, Bécsben filozófiai doktorátust. 1905–1910 között országgyűlési képviselő, 1906–1914 között a Szlovák Nemzeti Párt alelnöke. A csehszlovák időszakban az Agrárpárt politikusa, emellett egyesítésügyi miniszter (1919–1920), földművelésügyi miniszter (1922–1925, 1932–1934), oktatásügyi miniszter (1926–1929) és miniszterelnök (1935–1938) is volt.

¹⁵⁶ Iváncsó Ádám: Szlovák autonomisták útja Párizsba. *Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság honlapja*, 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/szlovak_autonomistak_utja_parizsba (2023.08.25.)

amely számos magyarbarát szlovákot fogadott a körébe, és az 1920-as évek folyamán Tuka Béla¹⁵⁷ vezetésével egy meghatározó, de a magyar orientációt nyíltan nem hangsúlyozó csoportot alakítottak ki. A másik szervezet az alapvetően magyarok által irányított Országos Keresztényszocialista Párt volt, amely a Kárpát-medencében őshonos népek összetartozásának az ideájával próbálta szavazóbázisát építeni. A kísérlet nem is volt teljesen eredménytelen, mert a keresztényszocialisták a párton belül külön német és szlovák osztályt hoztak létre, és utóbbi divízió Felvidék keleti részén komoly tagságot épített ki magának.¹⁵⁸

III.1. A Kelet-Szlovák Köztársaság

Az északkeleti vármegyék magyarbarát szlovák értelmisége, amely a Naša Zastava című hetilap körül szerveződött, nem fogadta el a Szlovák Nemzeti Tanács kiáltványát, mivel szerintük az csak a Felvidék nyugati felének szlovákságát képviseli. A lap holdudvarának tagjai egyébként is külön népként tekintettek az északkeleti vármegyék szlovák lakosságára, amely véleményük szerint a magyar, lengyel és ruszin népe sszeggel való több évszázados keveredés révén etnikailag, nyelvileg és kulturálisan is külön néppé, kelet-szlovákká, azaz „szlovjákká” vált.¹⁵⁹

A turócszentmártoni gyűlésre válaszul november 2-án, Eperjesen megalapították a Kelet-Szlovák Nemzeti Tanácsot (Východoslovenskej národnej rady, továbbiakban: KSZNT), amelynek vezetői Dvortsák Győző, Sáros vármegyei főlevéltáros, a Naša Zastava szerkesztője, és Liptay Lajos evangélikus főesperes lettek, míg a budapesti ügyvivő posztját Bulissa Károly, eperjesi ügyvéd töltötte be. A tanács vezetői nagy reményeket fűztek a Jászi Oszkár nemzetiségi miniszter által propagált Keleti-Svájc koncepcióhoz, ezért november 14-én Dvortsák és Maléter István, az eperjesi jogakadémia tanára, közösen látogatták meg a nemzetiségi minisztert, mert a tanács legitimálása mellett anyagi szubvencióra is szükségük volt az északkeleti vármegyék bevonásához.¹⁶⁰ Jászi meglehetősen tartózkodó volt a kelet-szlovák delegációval kapcsolatban. Nem volt benne biztos, hogy mennyire lehet építeni a mozgalomra, ezért felkérte Hauptmann

---

¹⁵⁷ Tuka Béla / Vojtech Tuka (1880–1946): Jogász, egyetemi tanár, újságíró, politikus. Hegybányai szlovák családból származik, de gyerekkorától kezdve magyar nevelést kapott. Tanulmányait Budapesten, Berlinben és Párizsban végezte. Dolgozott az államrendőrség bünyügyi osztályán, 1914-től a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem jogbölcselet tanára. Az impériumváltás után maradt Csehszlovákiában, és közreműködött az OKP megalapításában, de a Szlovák Néppárt tagja, a Slovák című lap főszerkesztője, a Rodobrana nevű félkatonai szervezet vezetője lett. A háttérben Budapest ügynökéként dolgozott, ezért 1928-ban 15 év fegyházra ítélték. 1938-ban amnesztiát kapott és 1938–1944 között Szlovákia miniszterelnöke lett, de ekkor már németpárti politikusként.

¹⁵⁸ Ďurovská, Maria–Gabzdilová, Soňa–Olejník, Milán: *Maďarské politické strany (Krajinská kresťansko-socialistická strana, Maďarská národná strana) na Slovensku v rokoch 1929–1936*. Dokumenty. Spoločenskovedný ústav SAV, Košice, 2012. 5.

¹⁵⁹ *Naša Zastava*, 1918. november 17. 6–7.; Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_kelet_szlovak_koztarsasag (letöltve: 2025.08.25.)

¹⁶⁰ *Magyarország*, 1918. november 14. 4.; Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_kelet_szlovak_koztarsasag (letöltve: 2025.08.25.)

Ervin főhadnagyot, hogy egy helyszíni szemlét követően készítsen jelentést a Kelet-Szlovák Nemzeti Tanácsról.

Mindeközben Dvortsákék erőfeszítései révén november 24-én az eperjesi városi vigadóban egy több mint 1500 főt számláló küldöttgyűlést tartottak, amelyen megjelentek Abaúj, Hont, Gömör, Sáros, Szepes és Zemplén vármegyék szlovák képviselői. A résztvevők egyhangúan elfogadták a Liptay Lajos eperjesi evangélikus főesperes által előterjesztett határozati javaslatot, amely kimondta, hogy: „*Kívánjuk, hogy mi, keleti tótok mindazokkal a jogokkal bírjunk, amelyeket országunk határain belül lakó bármely nemzet követelhet és kaphat. Amellett tiltakozunk ez ellen, hogy az ország határait, bárki megbántani merészelje, mert mi továbbra is hazánk összes nemzeteivel szeretetben és egyetértésben akarunk élni. Faji, nyelvi és vallási egyetértésben akarunk a magyar nemzettel összeforrni.*”¹⁶¹

A Kelet-Szlovák Nemzeti Tanács működéséről kevés irat maradt fenn, ezért is izgalmas Hauptmann Ervin jelentése. A főhadnagy november 27-től december 2-ig tartózkodott Eperjesen és környékén, amelynek során megbeszélést folytatott Dvortsákon és Bulissán kívül Dessewffy István megyei főjegyző-helyettessel, a Naša Zastava szerkesztőjével, Magyar Józseffel, Eperjes alpolgármesterével, helyi nobilitásokkal, valamint a helyi polgárság és parasztság tagjaival.¹⁶² Maga Hauptmann is eperjesi származású volt, így nem egy ismeretlen közösséget kellett felmérnie. Számos ponton pedig kritikát is megfogalmazott a helyi társadalmi jelenségekkel, a keletiszlovákok vezetőivel, valamint a KSZNT működésével kapcsolatban.

Hauptmann szerint a helyi feszültségek elsődleges forrása az, hogy „*A múltban egyes családok uralkodtak a nép fölött: - saját érdekükön kívül semmit sem elismerni akaró ősrégi dzsentrifamiliák voltak ezek, röghöz kötött szegény tót paraszt gögös urai. Úgyszólván 15-20 család terrorizálta ezt a vidéket. Ezen családokból kerültek ki a főispánok, köztisztviselők, szolgabírák, jegyzők. Nem csoda tehát, hogy ha a tót paraszt haragszik a magyar nemzetre [...] Könyveket lehetne írni a parasztság mostani felszólalásaiból, amelyekben minduntalan feltűnik a jegyzők kezén elpanamázott petróleum és cukor készlet.*”¹⁶³

Ezek a körülmények érthető módon megágyaztak a magyarellenes szlovák és

---

¹⁶¹ *Pesti Napló*, 1918. november 26. 8.; Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaglaboru.com/tortenete/cikk/a_kelet_szlovak_koztarsasag (letöltve: 2025.08.25.)

¹⁶² Völgyesi Zoltán: Akik nem akarták Csehszlovákiát – A „keleti tót kérdés” A Jászi-féle Nemzetiségi Minisztériumnak küldött jelentések tükrében. *Archivnet*, 2020/3. link: <https://www.archivnet.hu/akik-nem-akartak-csehszlovakiat-a-keleti-tot-kerdes-a-jaszi-fele-nemzetisegi-miniszteriumnak-kuldott> (letöltve: 2025.08.25.)

¹⁶³ MNL OL, K 40, Miniszterelnökség, Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott tárca nélküli miniszter, 1. csomó, 1918, VII. tétel, 634.; Sztancs, i.m. 2021. 143.

csehszlovák, valamint a bolsevik propagandának, és egyúttal gyengítették az integritáspárti keletiszlovák mozgalom tevékenységét. Hasonló hangulatról számolt be Juhász Hvozdi János Zemplén vármegyei főreáliskolai igazgató, aki szerint a szlovákok bizalmatlanok lettek a kormány reformjaival szemben. A magyar urakat és a zsidókat közösen okolták a létbizonytalanság miatt. A csehszlovák propaganda ellensúlyozására a megoldást szerinte nem a nyilvános nagygyűlések, hanem a falvak szóvivő parasztjai, és kedvelt papjai, tanítói által folytatott közvetlen agitációk jelenthették volna.¹⁶⁴ Ilyen intézkedésekre azért is szükség lett volna, mert a nélkülözésen túl a lakosság szemében megrendült az államhatalom erejébe vetett hit. Számos helyen értek támadások köztisztviselőket, raboltak ki raktárakat, vagy törtek ki zavargások.¹⁶⁵

Ezzel szemben mennyire voltak kedveltek, vagy támogatottak a Kelet-Szlovák Nemzeti Tanács vezetői a lakosság körében? A magyaroktól elszakadni kívánó szlovák nacionalisták, valamint a csehszlovák orientáció hívei szerint semennyire, esetleg csak egy szűk kör szimpatizált velük. Hauptmann Ervin a jelentésében a Dvortsák, Liptay, Bulissa hármassal kapcsolatban írt rövid véleményt. Dvortsákot egy agilis, hat nyelven (magyar, szlovák, francia, német, lengyel orosz) beszélő emberként írt le, aki számos politikai mozgalomban képviseltette már magát, de ezt szerinte *„talán csak anyagi érdekből tette, mert lévén családja, és hogy a mai ultrademokratikus irány felelt meg legjobban mindig meggyőződésének.”* Az anyagi érdek más téren is előkerült Dvortsákkal kapcsolatban, ugyanis Hauptmann szerint a *„múltban, ha nem is tette, de okot adott arra, hogy kisebb panamákkal meggyanúsítsák. [...] Háború alatt mellékkereset gyanánt üzleteket közvetített, keresett és mint ilyen, közbeszéd tárgya volt.”* Elismerte azonban, hogy hasznos embere lehetne a magyar céloknak, mert *„A tót nép nagyon szereti [...] Kiváló szervező zseni, habár néha politikai kalandornak látszik [...]”*, és bár javasolta, hogy *„Mai állásában a kormány indirekt módon nagyon is támogathatja”,* de hozzátette, hogy *„magasabb pozícióban állami funkciót nem tölthet be. Főispáni, kormánybiztosi állásban lehetetlen, bár erre való képességeit nem vitatom meg.”*¹⁶⁶

Liptay Lajos kapcsán csak nagyon rövid, de egyértelműen pozitív leírás szerepel, amely szerint ő a *„tótok népszerű vezére, egy puritán, abszolút tiszta kezű ember”*.¹⁶⁷ Bulissa Károllyal kapcsolatban a népszerűség kérdését erősen árnyalta. Véleménye szerint az *„intelligencia nem nagyon szimpatizál vele, ellenben az iparosoknál és a vidéki parasztságnál van bizonyos*

---

¹⁶⁴ Sztancs, i.m. 2021. 143.

¹⁶⁵ Uo.; Molnár, i.m.176

¹⁶⁶ MNL OL, K 40, Miniszterelnökség, Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott tárca nélküli miniszter, 1. csomó, 1918, VII. tétel, 634.

¹⁶⁷ Uo.

befolyása”. A benne rejlő potenciál kérdésénél azonban egy érdekes megállapítást tett, amely szerint „*hogya ügyesen dolgozik mai irányban tovább, akkor talán már hetek múlva megérik magasabb állami állás betöltésére*”.¹⁶⁸ Ilyen szintű emelkedés még a korszak hektikus viszonyai között is rendkívül szokatlannak tűnt volna, pláne egy olyan személy esetében, akivel kapcsolatban még a jelentés készítője sem merte kijelenteni, hogy élvezné a nép szimpátiáját.

Sokkal valószínűbb, hogy Bulissa és Hauptmann között már ekkor létezett valamilyen szintű együttműködés. Ezt a gyanút erősíti az is, hogy a jelentés elkészítése után 15 nappal, 1918. december 17-én a magyar sajtó már úgy ír főhadnagyról, mint a budapesti tót követség titkáráról, aki Vix¹⁶⁹ alezredesen keresztül próbált táviratot küldeni Wilson elnöknek.¹⁷⁰ Tótok alatt ebben az esetben a kelet-szlovákokat értették, így Hauptmann lényegében Bulissa beosztottjaként dolgozott, akinek érdekében állt főnöke pozíciójának az erősítése. Emiatt pedig erősen kritikusan kell állni a Hauptmann által megfogalmazott véleményekhez.

Jászi Oszkár is érezte, hogy a KSZNT mögötti társadalmi támogatottság nem elég ahhoz, hogy a kormány legitimálja és támogassa őket.¹⁷¹ December elején Milan Hodžával kezdett tárgyalásokba, akit a csehek budapesti ügyvivőnek neveztek ki. A szlovák politikus Bartha Albert honvédelmi miniszterrel is egyeztetett a részletekről, és a megjelent sajtóhírek szerint kifejezetten konstruktív módon állt a magyarokkal való megállapodáshoz. Hivatalosan meg nem erősített hírek szerint a demarkációs vonalat a magyar-szlovák nyelvhatárhoz próbálták igazítani, így olyan városok, mint Pozsony, Érsekújvár, Léva, Losonc, Rimaszombat, Dobsina, Gölnicbánya, Kassa, Ungvár maradhattak volna magyar irányítás alatt.¹⁷² Az egyeztetések során Jászi a kelet-szlovákok önszerveződésével próbálta Hodža igényeit mérsékelni, aki határozottan kijelentette, hogy a KNTSZ-nek nincs felhatalmazása ilyen kérdésekbe beleszólni.¹⁷³ A megegyezésre végül nem került sor, mert a csehek megszakították a tárgyalásokat, és visszahívták Hodžát.

Dvortsák Győzőék érezték, hogy a KSZNT lehetőségei egyre szűkülnek. December 1-jén Iglón tartottak népgyűlést, amelyre meghívták Jászi Oszkárt is, aki nem vett részt az eseményen. A kelet-szlovákok deklarálták, hogy képviseltetni akarják magukat a béketárgyalásokon, valamint kérik a magyar kormányt, hogy állítsanak fel egy minisztériumot

---

¹⁶⁸ Uo.

¹⁶⁹ Ferdinand Vix (1876–1941): Francia katonatiszt. 1918–1919 során a szövetséges hatalmak budapesti katonai bizottságának vezetője.

¹⁷⁰ *Budapesti Hírlap*, 1918. december 17. 3.

¹⁷¹ Jászi Oszkár: *Magyar kálvária – magyar feltámadás*. Bécs, Bécsi Magyar Kiadó, 1920. 71.; Szarka, i.m. 2016. 11.; Švorc, i.m. 1999. 53.

¹⁷² Zeidler Miklós: A Daniélou-misszió. *Századok*, 2020/4. 717.

¹⁷³ Janek, i.m. 2022. 172.; Švorc, i.m. 1999. 49.

a szlovják ügyek intézésére. A kérésekre Budapest érdemben nem reagált.¹⁷⁴ Dvortsák december 5-én Szepes, Sáros, Gömör és Zemplén vármegyék kelet-szlovák küldötteivel látogatást tett Jászinál. A delegáció nyomásgyakorlás céljából azt állította, hogy sem a csehekkel, sem a magyarokkal nem kívánnak többé együtt élni, ezért egy önálló köztársaság létrehozását tervezik, és kéri a magyar kormányt, hogy vonja ki csapatait a Felvidékről.¹⁷⁵ Emellett egy memorandumot is intéztek a kormányhoz, amely a következő követeléseket tartalmazta:

- „1. A Szlovák Népköztársaság területén a hatalom adassék a szlovák nép kezébe.*
- 2. A magyar kormány ne avatkozzon be a Szlovák Népköztársaság területén végrehajtandó földreformba.*
- 3. A Szlovák Népköztársaság területén az iskolák igazgatása átmege a helyi kormány kezébe.*
- 4. A Szlovák Népköztársaság kormánya teljhatalmú követet delegál Budapestre.*
- 5. A magyar kormányon belül szlovák osztály hozassék létre.*
- 6. A szlovák nép ügyét az összehívandó békekonferencián csakis a Szlovák Népköztársaság kormánya által megbízott követ képviselheti.*”¹⁷⁶

A memorandum függelékében közölték, hogy a budapesti megbízott pozíciót Bulissa Károly tölti majd be. Emellett javaslatot tettek arra, hogy a magyar kormány részéről a szlovák ügyek referense Podhradszky György, míg a békekonferenciára küldendő delegált Dvortsák Győző legyen.¹⁷⁷ Kifejezetten zavarba ejtőnek tűnik, hogy miközben a kelet-szlovákok elvben függetlenedésüket készítették elő, addig olyan kéréseket is megfogalmaztak, amelyek a két állam összefonódására utalnak. A teljes mértékű elszakadás feltehetően nem volt célja Dvortsákéknak. Ez inkább egyfajta látszat különválás lett volna, amely a győztes hatalmak összezavarását célozta.

A hazautazó Dvortsákék december 11-én a kassai városházán gyűlést tartottak, amelyen minden felvidéki vármegyéből 5-6 fős küldöttség jelent meg. A résztvevők a Magyarországtól független Kelet-Szlovák Köztársaság (Východoslovenská republika, továbbiakban: KSZK) kikiáltása mellett döntöttek.¹⁷⁸ Dvortsák Győzőék tisztában voltak vele, hogy Budapest elismerésének kivívásához szükségük van egy, a magyar kormány által is respektált politikai

---

¹⁷⁴ Janek, i.m. 2022. 175–176.

¹⁷⁵ 8 Órai Újság, 1918. december 6. 1.

¹⁷⁶ Janek, i.m. 2022. 175.

¹⁷⁷ Uo.

¹⁷⁸ Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilagaboru.com/tortenete/cikk/a_kelet_szlovak_koztarsasag (letöltve: 2025.08.25.)

személyre. Ezért az elnöki pozíciót Milán Hodžának ajánlották fel, aki visszautasította a felkérést.¹⁷⁹

Bár az elnök kérdése nyitott maradt, a kormány névsorát így is leközlötték. A belügyminiszter Ruman János liptószentmiklósi ügyvéd lett, államtitkárai dr. Kobulszky Károly¹⁸⁰ és Blahó János. A közoktatásügyi miniszter dr. Jehlicska Ferenc lett, államtitkárai Margorin István és Liptay Lajos. A népjóléti miniszter Varecha János lett, államtitkárai Kiszely István és dr. Paulik János.¹⁸¹ A névsor tartalmazott érdekes neveket, akik esetében erősen kérdéses, hogy tudtak-e az újonnan kapott megbízatásukról. A belügyminiszternek kinevezett Jan Ruman ugyanis nem sokkal később a csehszlovákok által kinevezett szepesi zsupán lett¹⁸², míg Jehlicska Ferenc ekkor még nyíltan a csehszlovák idea pártolója volt. A cél feltehetően az volt, hogy olyan személyeket is feltüntessenek, akiknek a részvétele a Felvidék nyugati felének lakosságát is megnyerheti, bár ez a politikai blöff elég hamar hiteltelenné tehetette a KSZK-t a lakosság szemében. A köztársaság kikiáltása után a magyarokkal való nyílt szakítás jele volt az is, hogy a kormány sajtóorgánumának tekinthető Naša Zastava fejlécéből eltűnt a Szent Korona.¹⁸³

A magyar kormányt telefonon keresztül értesítették a fejleményekről. Emellett nagyhatalmi legitimáció megszerzésével is próbálkoztak, ahogy a már fentebb említett módon Hauptmann Ervin révén Vix alezredesen keresztül Wilson elnökhöz intéztek táviratot. A magyar kabinettel a napi szintű kapcsolatot Bulissa Károly tartotta fenn, aki Károlyi Mihálynál, és Jászi Oszkárnál tett látogatásai során ismét kérte az új állam elismerését és a szorosabb együttműködésről szóló tárgyalások megkezdését.¹⁸⁴ Jászi azonban kijelentette, hogy: *„A tót ma már nem tekinthető szorosan vett magyar problémának, mert az már nemzetközi problémává vált. A magyar kormánynak nincs módjában ebben a kérdésben egyoldalúan határozni, mivel egy ilyen határozat beláthatatlan nemzetközi és fegyveres komplikációknak csíráját rejtené magában.”*¹⁸⁵

A Károlyi-kormány békepárti, konfliktuskerülő politikája azonban megbukott. 1918. december 24-én Ferdinand Vix átadta a Károlyi-kormány részére a felvidéki demarkációs

---

¹⁷⁹ *Az Est*, 1918. december 13. 4.

¹⁸⁰ Kobulszky Károly /Karol Kobulský (1887–1970): Eperjesről származó postatisztviselő, atléta. Az Eperjesi Torna és Vívó Egylet, a Bp. Postás és a MAC színeiben versenyzett. Diszkoszvetésben többszörös magyar bajnok, az 1912-es stockholmi olimpia résztvevője. A két világháború közti időszakban a magyarbarát szlovák mozgalmakban aktív szereplő.

¹⁸¹ *Kassai Munkás*, 1918. december 14. 3.

¹⁸² Janek, i.m. 2022. 176.

¹⁸³ *Naša Zastava*, 1918. december 15. 1.

¹⁸⁴ *8 Órai Újság*, 1918. december 17. 1.

¹⁸⁵ *Pesti Napló*, 1918. december 12. 3.; Iváncsó, i.m. 2019. link:

http://elsovilagaboru.com/tortene/cikk/a_kelet_szlovak_koztarsasag (letöltve: 2025.08.25.)

vonalat tartalmazó jegyzéket. Ez alapján a magyar hadseregnek át kellett adnia a területet a Duna és az Ipoly folyóig, Rimaszombat vonalától Kassa alatt az Ung folyó torkolatáig, valamint onnan tovább az Uzsoki hágóig.¹⁸⁶ A KSZK december 11-én tervbe vette egy Tót Nemzeti Gárda felállítását, de már nem maradt elég idő ennek megszervezésére.¹⁸⁷ František Schöbl cseh ezredes csapatai december 28-án érték el Eperjest, egy nappal később pedig Kassát, ezzel megszüntetve a kérészetű keletiszlovák államkezdeményezést.¹⁸⁸ A bevonuló csehek elől a kormánytagok java Dvortsák Győzővel együtt Budapestre távozott, ahol folytatni kívánták a Prágával szembeni ellenállást.¹⁸⁹

A Károlyi-kormány érzékelve, hogy a pacifista külpolitika nem hozta meg a kívánt eredményt, részben teret engedtek az integritásvédelem alternatív formáinak is. 1918. december 2-án megalakult a Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája, (röviden Területvédő Liga, TEVÉL) amely kezdetben a megszállás alá kerülő külső országrészekről menekülők ellátásával, hírszerzéssel, sajtóanyaggyűjtéssel foglalkozott.¹⁹⁰ A TEVÉL alapvetően egy ernyőszervezetként működött, amelyen belül különálló „rész-ligák” voltak felelősek az egyes országrészekért.

Témánk szempontjából az Oberschall Pál¹⁹¹ által irányított Felvidéki Liga számít fontosnak, amely főként az ország északi részéről származó magyar értelmiségiekből állt.¹⁹² Ez a csoport az idő előrehaladtával egyre nagyobb szerepet kezdett játszani a felvidéki ügyekben, különösen azután, hogy 1919 január elején lemondott Jászi Oszkár a miniszteri posztjáról. A föderatív koncepciók ezután sem merültek feledésbe, de ezzel párhuzamosan egyre inkább előtérbe kerültek a fegyveres megoldási javaslatok is.

Oberschallék felkarolták a Budapestre menekülő keletiszlovákokat, akik tárgyalásokat kezdeményeztek 1919. március 19-én a Berinkey-kormánnyal.¹⁹³ Lényegében felajánlották számukra ugyanazt a nemzetiségi autonómiát, amelyet a ruszinok megkaptak az 1918. évi X.

---

¹⁸⁶ Angyal, i.m. 2002. 16.

¹⁸⁷ Janek, i.m. 2022. 178.

¹⁸⁸ Szijj Jolán–Ravasz István (szerk.): *Magyarország az első világháborúban – Lexikon A–Zs*. Peit Reál Könyvkiadó, Budapest, 2000. 179.

¹⁸⁹ Iváncsó Ádám: *Szlovák emigránsok és a magyar határrevízió: 1918–1943*. In: Molnár Dániel–Molnár Dóra (szerk.): *Trianon Doktorandusz Konferenciasorozat Tanulmánykötet*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2023. 118.

¹⁹⁰ Tilkovszky, i.m. 2000. 556.

¹⁹¹ Oberschall Pál (1871–1934): Liptórol származó jogász, jogakadémiai tanár. Tanulmányait Kolozsváron, Berlinben, Párizsban és Rómában végezte. 1893 után lépett bírósági szolgálatba. Dolgozott a rózsashegyi királyi törvényszéknél, tanácsjegyző volt pozsonyi királyi ítélőtáblánál, és albíró a pozsonyi királyi járásbírósnál. Tanított a pozsonyi és a kassai jogakadémián. Az első világháború előtt Pozsonyi Magyar Közművelődési Egylet főtitkára volt, majd a háború után a fegyverszüneti bizottság, és az Országos Közművelődési Tanács tagja, valamint a Felvidéki Liga vezetője lett.

¹⁹² Getting, i.m. 204.

¹⁹³ Michela, i.m. 2009. 31.; Švorc, i.m. 1999. 54–55,

néptörvénnyel. A március 12-én elfogadott 1919. évi XXX. néptörvény Tótország – Stovenská Krajina – önkormányzatáról lényegében a Ruszka-Krajnára írt törvény átírata volt¹⁹⁴:

„1.§ Az önrendelkezési jog elismerésével Magyarország felvidékéből mint külön elhatárolt területből - a nemzetközi békeértekezlet után megállapítandó pontos határokkal - Tótország - Stovenská Krajina - néven önkormányzati jogterület alakíttatik.

2.§ Tótországot - Stovenská Krajinát - a jelen törvény keretei között, úgy törvényhozási, mint kormányzati tekintetben teljes önkormányzati jog illeti meg ennek az autonóm jogterületnek beligazgatása, igazságszolgáltatása, közoktatása és vallásügye körében.

Azonban az itt biztosított önkormányzati jog nem érinti a Tótországban - Slovenská Krajinában - élő és kisebbségben levő nemzetek kulturális szabad fejlődését, nyelvüknek minden téren való használata jogát, valamint a fennálló néptörvények rendelkezéseit.

3.§ Tótország - Slovenská Krajina - három kormányzóságra oszlik; úgymint: a keleti, a közép és a nyugati kormányzóságra. A kormányzósági székhelyek végleges megállapítása a békekötés utáni időre marad és az autonómia jogkörébe tartozónak ismerhetik el.

4.§ Tótország - Slovenská Krajina - önkormányzati ügyeit saját szerveivel, a Magyar Népköztársasággal közös ügyeit pedig közös szervekkel intézi.

Közös ügyek az anyagi és alaki magánjogi és büntetőjogi törvényhozás, valamint mindazok az ügyek, amelyeket a jelen törvény nem utal kifejezetten az önkormányzat jogkörébe.

5.§ Azok a nemzetek, amelyek Tótország - Stovenská Krajina - területén élnek, érintkezési nyelvül közös ügyekben is anyanyelvüket használhatják.

6.§ Tótország - Stovenská Krajina - törvényhozó szervei:

1. Önkormányzati ügyekben a tótországi - stovenská krajinai - nemzetgyűlés;

2. a Magyar Népköztársasággal közös ügyekben a magyarországi közös országgyűlés. Ezen az országgyűlésen Tótország - Stovenská Krajlinának - lakossága számarányához mérten kell képviselve lennie.

7.§ Tótország - Stovenská Krajina - nemzetgyűlésre az általános, titkos, egyenlő, közvetlen és a nőkre is kiterjedő szavazati jog alapján, első nemzetgyűlése pedig az 1918:I. néptörvénnyel egyezően választandó.

8.§ Tótország - Stovenská Krajina - kormányzati szervei a tótországi - slovenská krajinai -

---

¹⁹⁴ 1919. évi XXX. néptörvény Tótország - Stovenská Krajina – önkormányzatáról. *Netjogtár.hu*. link: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91900030.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> (letöltve: 2025.08.30.)

minisztérium és a három kormányzóság.

9.§ A tótországi - slovenská krajina - minisztérium élén a tótországi nemzetgyűlésnek és a magyarországi közös országgyűlésnek egyaránt felelős tótországi, - slovenská krajina - miniszter áll, aki közös ügyekben a magyarországi népkormány egyenjogú tagja, autonóm ügyekben pedig legfelsőbb kormányzati szerv. - A miniszter helyettese az államtitkár. A tótországi - slovenská krajina - minisztérium székhelye Budapest.

10.§ A kormányzóságok élén a kormányzók állnak, akiket első alkalommal a tótországi - slovenská krajina - miniszter előterjesztésére és ellenjegyzése mellett a Magyar Népköztársaság elnöke nevezi ki.

A következő alkalmakra Tótország - Stovenská Krajina - nemzetgyűlése határozza meg, hogy a kormányzói állások betöltése milyen módon történjék.

11.§ A kormányzóságok felett a felügyeletet és az ellenőrzést a tótországi - slovenská krajina - miniszter gyakorolja.

12.§ A néptörvényt a tótországi - slovenská krajina - miniszterrel egyetértve, a magyar népkormány hajtja végre.

A néptörvény végrehajtásával kapcsolatos pénzügyi fedezetről addig is, míg erre nézve állami és önkormányzati költségvetési törvény nem rendelkezik, a pénzügyminiszter gondoskodik, aki a tótországi miniszterrel egyetértve költségelőirányzatot állapít meg.

13.§ Tótország - Stovenská Krajina - az államkincstári földek, bányák és erdőségek Tótország törvényes képviselőjének birtokába mennek át.

14.§ Az átmeneti intézkedéseket a tótországi - slovenská krajina - miniszterrel egyetértőleg a magyarországi népkormány teszi meg.

A szükséges végrehajtási rendeletek elkészítését és ezek életbeléptetését a tótországi miniszter javaslata alapján a magyarországi népkormány fogantatosítja.

15.§ Ez a néptörvény kihirdetésének napján lép életbe.”

A törvény elfogadása azonban semmit nem ért úgy, hogy a terület csehszlovák megszállás alatt állt. Károlyi Mihály ezért egy katonai szövetség kialakításának reményében tárgyalásokat kezdeményezett a lengyel kormánnyal, amely szintén területi vitában állt a csehekkel. A magyar-lengyel kapcsolatfelvétellel összhangban Budapest megszervezte az utat egy szlovák küldöttség számára, amely 1919. március 17-e körül utazott el Varsóba Bulissa

Károly vezetésével.¹⁹⁵ A delegáció egy memorandumot adott át a lengyel kormánynak, amelyben kifejtették, hogy a szlovákok a magyarokkal közös államban kívánnak élni, amelyet az 1919. évi XXX. néptörvény pontjai szabályoznak.

A lengyel külügyminisztérium visszajelzése szerint igyekeznek támogatásukról biztosítani a szlovák szeparatista törekvéseket. Eközben Berinkey Dénes miniszterelnök Oberschall Pállal és Margorin Istvánnal, a Kelet-Szlovák Nemzeti Tanács tagjával folytatott tárgyalásokat a szlovák autonómia kérdéséről. Mindhárman egyetértettek abban, hogy Dvortsák Győzöt javasolnák a Slovenská Krajina élére, és fegyverrel is készek a területek visszafoglalására, de a március 21-én bekövetkező kommunista hatalomátvétel után a szlovák kérdéshez való viszonyulás teljesen új színezetet kapott.¹⁹⁶

III.2. A Szlovák Tanácsköztársaság

1919. március 21-én a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása a szomszédos államok vezetését nemcsak meglepte, hanem némileg meg is rémítette, nem teljesen alaptalanul. A magyarországi proletárdiktatúra létrejöttének hírére a cseh és szlovák politikusok az azonnali cselekvés mellett határoztak, ezért Vavro Šrobár teljhatalmú biztos még aznap elrendelte az általános mozgósítást, majd március 25-én kihirdette a statáriumot és megkezdtek a munkásvezetőknek, a magyarországi politikai folyamatokkal rokonszenvezőknek, vagy csak egyszerűen a Magyarországgal szimpatizálóknak az internálását.¹⁹⁷ A riadalom bizonyos mértékig beigazolódott, mert a szlovák munkásság a Felvidék több pontján ellenszegült a bevonulási parancsnak.¹⁹⁸

A Károlyi-kormánnyal szemben Kun Bélának nagyobb lehetőséget láttak a csehszlovakizmus ideájával szembeforduló szlovákokban, és a Kommunisták Magyarországi Pártjának szlovák szekcióját már 1919 januárjában elkezdtek szervezni. Budapest ekkor több tízezres szlovák lakossággal bírt, amelynek megszólítására Mokrány Istvánt, valamint a cseh Antonín Janoušeket¹⁹⁹ bízta meg. A csoport a VI. kerületben a Rózsa utca 61. alatt alakított ki központot.²⁰⁰ Rendszeres taggyűléseik és toborzásaik mellett agitátorképző tanfolyamokat tartottak, valamint megkezdtek egy szlovák napilap létrehozásának az előkészületeit, amelynek

---

¹⁹⁵ Michela, i.m. 2009. 28.

¹⁹⁶ Uo.: 28-29.

¹⁹⁷ *Úradné Noviny*, 1919. március 25. 1.; Simon, i.m. 105–106.

¹⁹⁸ Getting, i.m. 253.; Iváncsó Ádám: A Szlovák Tanácsköztársaság. *Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság honlapja*, 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_szlovak_tanacskozarsasag (letöltve: 2025.08.25)

¹⁹⁹ Antonín Janoušek (1877 – 1941): Újságíró, politikus. A Szlovák Tanácsköztársaság cseh származású vezetője. A Tanácsköztársaság bukása után Magyarországon maradt, de 1920-ban elítélték és kiadták Csehszlovákiának. 1922-ben a Szovjetunióba emigrált.

²⁰⁰ *Népszava*, 1919. június 24. 11.

eredményeként március 27-től megjelent a Červené Noviny című lap.²⁰¹ Propagandamunkájukkal nem csupán a fővárosi, vagy magyarországi szlovákságot, hanem a már csehszlovák fennhatóság alatt álló területek munkásait is megszólították. A Felvidéken bevezetett hatósági intézkedések ugyan megnehezítették a Červené Noviny terjesztését, azonban megakadályozniuk nem sikerült.²⁰²

A kommunista hatalomátvétel során Dvortsákék is alkalmazkodni próbáltak a körülményekhez, és azzal „támogatták” az eseményeket, hogy elfoglalták a budapesti csehszlovák küldöttség hivatalát. Felvették a kapcsolatot Kun Bélával, azonban a külügyi és hadügyi népbiztos elutasította a szlovák autonómiával kapcsolatos elképzeléseket, mert vélekedése szerint az nem időszerű. Feltehetően Dvortsákék is érezték, hogy mivel a Tanácsköztársaságnak megvan a maga szlovák politikusi garnitúrája, így nincs reális esély arra, hogy komolyabb pozíciókat szerezzenek. A csoport ezért 1919 tavaszán elhagyta az országot. Bulissa, Dvortsák, Liptay és az időközben hozzájuk csatlakozó Szviezsényi Zoltán²⁰³ Bécsbe ment, hogy felajánlják a szerveződő ellenforradalmi csoportnak szolgálataikat.²⁰⁴

Ott Bethlen István karolta fel őket, akinek anyagi és politikai támogatása révén tovább tudták folytatni tevékenységüket. 1919 júniusában az osztrák fővárosban tárgyaltak Jan Szembek lengyel diplomatával, aki ekkoriban a Lengyel Köztársaság budapesti megbízottja volt. Rajta keresztül kértek bebocsátást Józef Piłsudski lengyel államfőhöz. A leadott küldöttségi névsor szerint Dvortsák, Liptay, Szviezsényi és Hlinka utaztak volna Varsóba. Ez könnyen lehet, hogy inkább csak diplomáciai blöff volt. Mindenesetre Boroviczényi Aladárnak, IV. Károly egyik bizalmasának elmondása szerint Jehlicska, Hlinka és Dvortsák tárgyaltak Bécsben az ellenforradalmi körökkel.²⁰⁵

Ha megbeszélések történtek is, nehezen hihető, hogy Hlinka társult volna azzal a Dvortsákkal, aki a szlovákok megosztásán fáradozott. Az viszont biztos, hogy pár hét különbséggel mindketten jártak Varsóban, hogy kérjék a lengyel kormány segítségét. Dvortsák útjára augusztus folyamán került sor, hogy a magyar területi integritás védelméért kérje a Piłsudski segítségét, Hlinka pedig szeptemberben azért, hogy hamis okmányokkal eljuthasson

---

²⁰¹ Kővágó Zoltán: A Magyarországi Nemzetközi Szocialista Föderációról. *Párttörténeti Közlemények*. 1966/2. 129.

²⁰² Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_szlovak_tanacskozarsasag (letöltve: 2025.08.25)

²⁰³ Szviezsényi Zoltán / Zoltan Sviežený (1887–1977): Szlovák nemzetiségű tanár. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. Szerkesztője volt az Egyetemi Lapoknak. Az 1910-es években Nagykanizsán, Podolínben, Selmebányán és Újpesten tanított. Az első világháború után csatlakozott Dvortsák Győző köréhez, majd a Tanácsköztársaság bukása után a Nemzeti Kisebbségek Minisztériumában a Tót Főosztály vezetője lett. A két világháború között a Matéria Mezőgazdasági és Kereskedelmi Rt. alelnöke lett, valamint fürdőügyi szakpolitikus.

²⁰⁴ Michela, i.m. 2009. 32–33.

²⁰⁵ Uo.: 47–48.

Párizsba, a békekonferenciára.

Az antant a bolsevizmus terjedésének megakadályozása érdekében szabad utat adott a román és csehszlovák haderőnek az ország megtámadására. A csehszlovák csapatok április 27-én csatlakoztak az intervencióhoz, amely akadálytalanul tört előre. A magyar egységek május 4-én kiűrték Miskolcot, így a következő napon a város megszállás alá került.²⁰⁶ Május 5-én a románok elérték a Tisza vonalát, ahol megálltak, míg a csehek az offenzíva folytatását és a salgótarjáni szénmedence elfoglalását tervezték. Kun Béla felkérésére Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok és Stromfeld Aurél vezérkari főnök lett megbízva a fegyveres erők megszervezésével. Egyik főtiszt sem volt a rendszer híve, azonban az ország védelme miatt szükségesnek látták a cselekvést. Súlyos harcok árán sikerült megfékezniük a csehek betörését, majd május 20-tól megkezdődött az ellentámadás.²⁰⁷

Az északi hadjárat a Miskolc–Kassa és Losonc–Rimaszombat vonalon, valamint az Ipoly folyó mentén haladt előre. A csehszlovák hadsereg morálisan szétesett, amit a lakosság is érzékelt. Az ungvári, losonci és érsekújvári helyőrségekben lázadásokra került sor. Komáromban a magyar és szlovák munkásság fegyveresen szállt szembe a katonákkal. Dobsina környékén pedig partizánmozgalom bontakozott ki.²⁰⁸ A magyar vörös hadsereg sikeres offenzívája révén május 30-án elfoglalta Rimaszombatot, június 6-án Kassát, június 9-én Eperjest, majd egy nappal később Bártfát.²⁰⁹ Az elfoglalt területek átszervezésében és a helyi (megyei, járási, városi, és községi) direktóriumok felállításában a párt szlovák szekciójának tagjai kaptak vezetőszerepet.²¹⁰

Az expanziós céllal a demarkációs vonalakat átlépő, majd a magyar hadsereg ellentámadásától összeomló csehek a magyarok agressziójának próbálták feltüntetni a kialakult helyzetet, sikerrel, mert Párizsból ismét megkapták a szükséges diplomáciai segítséget. Šrobár 1919. június 5-én bejelentette a katonai diktatúra bevezetését a Felvidéken, amely rendeletet ő és Eugène Mittelhauser francia tábornok szignózott.²¹¹ Június 13-án pedig Georges Clemenceau jegyzékben szólította fel a magyarokat a demarkációs vonalak mögé való visszahúzódásra,

---

²⁰⁶ Münnich Ferenc: Az októberi forradalom és a magyar Vörös Hadsereg. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1959/1., 15.

²⁰⁷ Uo.: 18.; Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_szlovak_tanacskozarsasag (letöltve: 2025.08.25)

²⁰⁸ Fogarassy László: Pozsony és a proletárdiktatúra. *Irodalmi Szemle*. 1959/2. 270., 272.

²⁰⁹ Münnich, i.m. 19–20. Szántó Rezső: Részletek Szántó Béla volt hadügyi népbiztos visszaemlékezéséből. *Hadtörténelmi Közlemények*. 1959/1. 55.

²¹⁰ Györffy Sándor – Kanis, Pavol (szerk.): *1919 A szocialista világforradalom útján*. Európa Könyvkiadó–Tatran, Budapest–Bratislava, 1981. 87.; Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_szlovak_tanacskozarsasag (letöltve: 2025.08.25)

²¹¹ Hubenák, Ladislav: A Magyar Tanácsköztársaság hatása a délnyugat-szlovákiai forradalmi mozgalom fejlődésére. *Párttörténelmi Közlemények*. 1966/1. 98.

amelyért cserébe a Tiszántúl román kiűritésére ígéretet tett.²¹²

A jegyzék átvétele után mutatkozott meg igazán, hogy az ország katonai és politikai vezetése mennyire másként látja a Felvidék jövőjét. Előbbi társaság célja az ország területi integritásának minél teljesebb helyreállítása volt, míg utóbbi egy bolsevik Szlovákia megteremtéséről álmodott. A politikai oldal akarata révén 1919. június 16-án az eperjesi városháza előtt kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot, amelynek elnöki székébe Antonín Janoušek került.²¹³

A kormány további összetétele pedig így nézett ki: külügy: Pór Ernő és Antonín Janoušek; hadügy: Vavritza János és Kovács Gyula; pénzügy: Hamzik József és Baján Vilmos²¹⁴; belügy: Fehér József és Szluka József; földművelésügy: Mokrány István és Czabály József; kereskedelem és vasútügy: Hirossik János és Varecha József; igazságügy: Ungár Miklós és Cerny Vladimír; szocializálás: Csapó Samu és Fleischer Gusztáv, közoktatásügy: Suk Vinne és Krompaszki Ede; közellátás: Sztelik István, egészségügy és népjólét: Jakab Lajos.²¹⁵ A már korábban felállított helyi direktóriumok révén közigazgatási rendszert átszervezték, így az államapparátus felállítása után az ipari szektor államosítását, a földbirtokviszonyok átalakítását, és a hadsereg szervezését tartották a fő prioritásoknak.

A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a 20 főnél többet foglalkoztató vállalatok élére termelési biztosokat állítottak, akik az üzemeket együtt vezették a munkástanácsokkal. A kiterjedt centralizáció érdekében városi és járási szinten létrehozták az ipari termelési tanácsokat. A földbirtokok esetében elrendelték, hogy 50 hektárnál nagyobb terület nem koncentrálódhat egy személy kezében. Azonban az átalakítást nem földosztással, hanem állami birtokoknak és termelőszövetkezeteknek a létrehozásával kívánták elérni.²¹⁶

Janoušek tisztában volt azzal, hogy Kun Béla fontolgatta a demarkációs vonalakig való visszavonulást, ezért nekiláttak egy saját hadsereg megszervezésének, amelynek főparancsnoki posztját Münnich Ferenc kapta.²¹⁷ A nem túl sikeres toborzást pár nap múlva felváltották az

---

²¹² Nemes Dezső: Kun Béla és a Tanácsköztársaság. *Párttörténeti Közlemények*. 1984/1. 32.; Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_szlovak_tanacskozarsasag (letöltve: 2025.08.25)

²¹³ Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_szlovak_tanacskozarsasag (letöltve: 2025.08.25)

²¹⁴ Baján Vilmos / Viliam Bajan (1888–?): Rajecről származó újságíró, politikai kalandor. A korszak egyik legrejtélyesebb személyisége, akiről kevés biztos információ áll rendelkezésre, így a magyar és szlovák szakirodalmak sokszor egymás téves információit közlik le. 1919-ben a Szlovák Tanácsköztársaságnál bukkan fel, mint pénzügyi népbiztos, majd 1920-ban a bécsi Szlovák Komitő vezetője lesz. A két világháború közti időszakban kettősügynöki tevékenységet folytat a magyarok és a csehszlovákok között. Megbízatlansága miatt egyre kevésbé tudják hasznát venni Budapesten és Prágában, így az 1930-as évek második felére eltűnik a politikai ügynökök sorából.

²¹⁵ *Népszava*, 1919. június 21. 7.

²¹⁶ Gyórfy–Kanis, i.m. 88., 97.

²¹⁷ Uo.: 98.

általános mozgósítással, de így is kénytelenek voltak belátni, hogy ha a Magyar Tanácsköztársaság a kivonulás mellett dönt, akkor nekik is távozniuk kell.²¹⁸

Június 21-én Kun Béla táviratban értesítette Clemenceau-t, hogy eleget tesznek a felszólításnak és június 30-ig visszavonulnak a demarkációs vonalig. Stromfeld Aurél elhibázott lépésnek tartotta a visszavonulást, mert: „*Ennek következménye egy életképtelen állam. Katonailag olyan határok vannak megállapítva, amely a védekezést, a megfojtás elleni intézkedéseket lehetetlenné teszi. A győzelmesen előrenyomuló csapatok visszavonulása széttörlésre vezet, amelynek folyamánya az anarchia.*”²¹⁹ Álláspontja ellenére végrehajtotta a parancsot, majd július 3-án benyújtotta lemondását.²²⁰

A Szlovák Tanácsköztársaság vezetése Miskolcra költözött, míg az általuk toborzott egységek beolvadtak a magyar vörös hadseregbe. Stromfeld aggodalmai azonban július folyamán igazolást nyertek. A haderő lelkesedése megtört, a román csapatok Clemenceau ígérete ellenére sem vonultak vissza, majd a július 20-án ellenük indított offenzíva összeomlásával védtelenné vált az ország. A Magyar Tanácsköztársaság augusztus 1-jével megbukott, így 1 hónappal sem élte túl a Szlovák Tanácsköztársaság megszűnését.²²¹

III.3. Bulissa Károly és a Tót Központi Iroda

A Tanácsköztársaság bukása után 1919. augusztus 1-jén megalakult a Peidl-kormány, amelyet kevesebb, mint 1 hét után a megszálló román hadsereg, valamint Habsburg József főherceg jóváhagyásával megpuccsolt a Friedrich István vezette Fehérház Bajtársi Egyesület nevű ellenforradalmi csoport.²²² Friedrich augusztus 7-én megszerezte a miniszterelnöki pozíciót, majd augusztus 15-én kormányt alakított, amelynek tagja lett német nemzetiségű Bleyer Jakab, mint a Nemzeti kisebbségek tárca nélküli minisztere. Az új kormányfő a Pozsony vármegyei Malackáról származott, így feltehetően a Felvidék hovatarozásának a kérdése különösen fontos volt számára.

Friedrich nemcsak szimpatizált a magyarbarát szlovák mozgalmakkal, hanem feltehetően már 1918 októberében kapcsolatban állhatott Bulissa Károllyal, akinek 1920-ban tanúskodnia is kellett a Tisza-gyilkosság ügyében gyanúsított politikus mellett.²²³ Az eperjesi

---

²¹⁸ Hamar Kálmán: A Bars megyei Népszava és a Garam vidéki lapok 1919-ben, valamint a lévai direktórium tevékenysége. *Irodalmi Szemle*. 1971/10., 920.; Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_szlovak_tanacskozarsasag (letöltve: 2025.08.25)

²¹⁹ Hetés Tibor: Stromfeld Aurél katonai pályafutása. *Hadtörténelmi Közlemények*. 1978/4., 471.

²²⁰ Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_szlovak_tanacskozarsasag (letöltve: 2025.08.25)

²²¹ Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. Században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 132.; Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_szlovak_tanacskozarsasag (letöltve: 2025.08.25)

²²² Uo.: 133.

²²³ *Magyarország*, 1920. augusztus 19. 2.

ügyvéd a kormányfő fontos szövetségese lett, és érezve a politikai hátszelet kivált a Dvortsák-féle társaságból, szorosabb kapcsolatot alakított ki a Fehérház Bajtársi Egyesület köreivel. Bulissa ezen a kapcsolaton keresztül ismerkedett meg Mészáros Gyula²²⁴ turkológussal, aki az 1916-ban felállított Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet munkatársaként és az Isztambuli Egyetem tanáraként a politikai anyagok fordításáért volt felelős.²²⁵

A háború után ő is Friedrich egyik bizalmasa lett, akit a miniszterelnök már hivatalba lépésének első hónapjában megpróbált a Nemzeti Múzeum főigazgatói posztjára segíteni, de Czakó Elemér, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tanácsosa bizalmas jelentésében tájékoztatta a miniszterelnököt a turkológus szakmai alkalmatlanságáról, így végül Friedrich kénytelen volt elengedni ezt az ötletet.²²⁶

A szlovák-kérdés kezelésére Bleyer Jakab nemzetiségi miniszter 1919. szeptember 9-én összehívott egy tanácskozást, amelyre olyan felvidéki, vagy szlovák származású személyeket hívtak meg, akiket a kormányzat megbízhatónak, és használhatónak tartott. A megbeszélésen megjelent: Dr. Bulissa Károly ügyvéd, Cserék Géza könyvelő, Dlhos János kocsmáros, dr. Gerő-Guricsán János gimnáziumi tanár, Hudec Antal nyomdász, Hudec Ede főhadnagy, Hudec Ferdinánd pénzügyi fogalmazó, Jánoska Gyula szabómester, dr. Kmoskó Mihály egyetemi tanár, Kobulszky Károly postatitkár, Liha Géza józsefvárosi helyettes plébános, Mikulics Ferenc tanár, dr. Oberschall Pál jogakadémiai tanár, a Felvidéki Liga elnöke, dr. Pechány Adolf²²⁷ tanár, lapszerkesztő, Podradszky György miniszterelnöki szakelőadó, Rabenseift József postamester, Risány József postamester, Strobl Miksa műépítész, Szovik József szabómester, Sztréle György tanító, Teszák Károly magántisztviselő, Trempler Elemér államügyész, dr. Zibolen Endre tanár, Zsabka János magántisztviselő.²²⁸

A társaság Oberschall Pál korelnököt kérte fel az ülés vezetésére. A csoport feladata alapvetően abban állt, hogy a magyarországi szlovákok nevében legitimációt adott a kormánynak és a Nemzeti Kisebbségek Minisztériumának néhány kérdésben. Konkrétan három

---

²²⁴ Mészáros Gyula (1883–1957): Turkológus, egyetemi tanár. Tanulmányait Budapesten és Isztambulban folytatta. Az 1910-es években a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának, majd Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézetnek a munkatársaként, valamint az Isztambuli Egyetem tanára. Az első világháború után az irredenta mozgalmak tagja. A szokol-, és frankhamisítás ötletgazdája.

²²⁵ Nagy Norbert: A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet története (1916–1918). *Balkán füzetek* No. 7. Pécs, 2010. 22.; Iváncsó Ádám: *A szokol- és frankhamisítás felvidéki vonatkozásai*. In: Bihari Erika–Molnár Dániel–Szikszai-Németh Ketrin (szerk.) *Tavaszi Szél 2019 Konferencia Konferenciakötet III*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2020. 711.

²²⁶ OSZK Kézirattár. Analekta/4373, Czakó Elemér jelentése Mészáros Gyulának a főigazgató állásba való kinevezése tárgyában.; Iváncsó, i.m. 2020. 712.

²²⁷ Pechány Adolf /Adolf Pechán (1859–1942): Illaváról származó tanár, újságíró, politikus. Tanulmányait Znióvárálján, Trencsénben, Nyitrán és Budapesten végezte. Magyarbarát szlovák lapot szerkesztője az első világháborút megelőzően, a 1908-tól a miniszterelnökség sajtóosztályának munkatársa. A két világháború közti időszakban a magyarországi szlovákok kormánybiztos.

²²⁸ Getting, i.m. 204.

témakörben kellett döntést hozni. Az első, hogy a Nemzeti Kisebbségek Minisztériumának keretein belül létrehozzanak-e egy Tót főosztály nevű divíziót, amely a szlovákok ügyeinek vezetésével és a nekik adandó autonómia kidolgozásával foglalkozna? Mintegy három órás vita alakult ki a résztvevők között, akik ezt követően szavaztak az indítványról. A támogatóknak fel kellett állniuk, amit a többség megtett, de három személy ülve maradt, akik közül csak Bulissa Károly lett név szerint megemlítve. Ő a kérdés azonnali eldöntése ellen emelt kifogást, és óvást nyújtott be, de eredménytelenül. A csoport Oberschall Pált javasolta államtitkári minőségben a főosztály élére, akinek teljhatalmú jogkört kértek a szervezet kialakítására, és a főosztály pozícióinak feltöltésére.²²⁹

A második napirendi pont a békekonferenciára küldendő magyar delegációban a szlovákok képviselésének a kérdése volt. A tanács ebben az esetben már egyöntetűen támogatta a felvetést, hogy a küldöttségben néhány szlovák szakember is helyet kapjon, ezzel jelezve a döntnökök felé, hogy Magyarország elkötelezett a népek önrendelkezési joga mellett. Az általuk javasolt személyek pedig dr. Gerő-Guricsán János, dr. Kmoskó Mihály, Podradszky György és Strobl Miksa voltak. A harmadik pont a Budapesti Tudományegyetemen létrehozandó szlovák nyelv és irodalom tanszék ügye volt, amelyet szintén egyhangúan támogatott a bizottság.²³⁰

Bleyer Jakab ezekre a döntésekre úgy tekintett, mint javaslatokra. A csoport rendelkezett néhány általa is kedvelt, vagy elismert személyiséggel, mint Strobl Miksa műépítész, de a létrehozandó Tót főosztály kialakítását a saját kezébe szeretne volna venni. Így az ő ötlete nyomán lett kinevezve Szviezsényi Zoltán, aki Dvortsák Győző köréhez tartozott.²³¹ A főosztály további kialakításáról a későbbiekben írok, mert annak belső működésében Bulissa Károly nem vett részt. Ehelyett egy saját szervezetet hozott létre Tót Központi Iroda néven, amelyet a már említett Mészáros Gyulával irányított. Bleyer Jakabbal szemben, aki a szlovák kérdés megoldását alapvetően a kisebbségi jogok kiszélesítésében, esetleg területi autonómia megadásában látta, Bulissa sokkal inkább a fegyveres megoldás pártján állt, hasonlóan Oberschall Pálhoz és a Felvidéki Ligához.²³²

Mindkét szervezet 1919 ősze és 1920 tavasza között élte a fénykorát. Elsődleges feladatuk a hírszerzés, a propaganda terjesztés, és a még nem konszolidálódott csehszlovák államhatalom minél nagyobb hatásfokú gyengítése volt. A Felvidéki Liga az Országos Keresztényszocialista Párttal épített ki szorosabb kapcsolatokat, és ennek köszönhetően egy

---

²²⁹ Uo.: 205.

²³⁰ Uo.: 205.

²³¹ Uo.: 208.

²³² Kramer, i.m. 11., 55.

saját földalatti hálózatot építettek ki, közel 250 kémmelel, akik mintegy 2,3 millió darab sajátgyártású propagandaanyagot terjesztettek az évtized fordulóján.²³³

Bulissáék egy még szélesebb hálózatot építettek ki, amelynek magja részben a Kelet-Szlovák Nemzeti Tanács korábbi tagjaiból, a Szlovák Tanácsköztársaság néhány átalált hivatalnokából, valamint a fővárosban tartózkodó felvidéki származású értelmiségiekből szerveződött.²³⁴ Az alapvetően magyar profilú Felvidéki Ligával szemben a Tót Központi Iroda elsősorban a szlovák lakosság magyarbarát táborát kívánta megszólítani röpiratoknak, valamint a hetente kétszer megjelenő Slovenský Národ nevű újságnak a terjesztésével.²³⁵ Ezeket az anyagokat egy kiterjedt ügynökhálózat révén juttatták el és terjesztették. A hálózat pontos méretét megbecsülni is nehéz. Egyes források 800 körülre, más kútfők több mint 5600 főre becsülik az agitátorok létszámát.²³⁶

Hogy az impériumváltás nem jelentett azonnali identitás-, vagy szemléletváltást a lakosság számára, azt Peter Švorc egyik munkájának idézete is mutatja: „*Hogy 1919-ben még milyen nehezen érvényesült a szlovák öntudat, és milyen erős volt a magyar társadalmi légkör Kelet-Szlovákia városaiban, azt a Slovenský východ című cikk is bizonyítja, amelyben a szerző az eperjesi helyzetről ír. Felháborodva beszél a szlovák tisztokról, akik a helyi kaszinóban, valamint a városi korzókön a vasárnapi sétáló polgárok között nemcsak a helyi hölgyekkel és a városi előkelőségekkel, hanem egymás között is magyarul beszéltek a magyarul nem tudó cseh tiszték pedig németül.*”²³⁷

A Tót Központi Iroda felépítését tekintve két nagyobb egységből állt: politikai osztályból, amely a propaganda készítéséért volt felelős, valamint egy katonai osztályból, amelyet korábbi honvédtisztekből szerveztek, és a propagandaanyagok terjesztésével, valamint hírszerzéssel foglalkozott. A politikai osztályt Steier Lajos vezette, aki a szlovák kérdés egyik legavatottabb hazai szakértője volt a korszakban. Az ő munkáját segítette többek között Janovetz Lajos korábbi számszéki osztálytanácsos, a Magyarországi Tót Közművelődési Társulat elnökségi tagja, Clair Vilmos jogász, újságíró, a Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület korábbi főtitkára, vagy Gáspár Géza újságíró, az Athenaeum Kiadó korábbi propagandafőnöke, aki a Tanácsköztársaság idején az Országos Propaganda Bizottság ügyvezető igazgatója volt, és aki Jeges Ernő grafikussal közösen alkotta meg a tanácskormány

---

²³³ Michela, i.m. 2009. 64–65.

²³⁴ Boros Ferenc: A magyar ellenforradalmi reakció revíziós politikájának egyes kérdései (1919–1920.) *Hadtörténelmi Közlemények*, 1967/4. 667.; Iváncsó, i.m. 2020. 712.

²³⁵ Iváncsó, i.m. 2020. 712.

²³⁶ Michela, i.m. 2010. 71.; Boros Ferenc: A magyar ellenforradalmi reakció revíziós politikájának egyes kérdései (1919–1920.) *Hadtörténelmi Közlemények*, 1967/4. 667.

²³⁷ Švorc, i.m. 2013. 267.

idején a máig közismert „*Nem, nem, soha!*” plakátot.²³⁸

A Tót Központi Iroda ezen osztálya Orient Irodalmi Intézet néven volt hivatalosan „elbújtatva”.²³⁹ Elmondható, hogy a tartalomért felelős személyek kifejezetten ismert, kipróbált munkatársak voltak. Steier annyira kézben tartotta a saját területét, hogy az egyik agitátor, a csehszlovákoknak információkat szivárogtató Diószeghy Tibor szerint valójában ő volt a szervezet valódi vezetője.²⁴⁰

A katonai osztály vezetésével hivatalosan Mészáros Gyula foglalkozott, de mivel egy ilyen kémhálózati struktúra kialakításához, és az operatív feladatok szakszerű ellátásához valós katonai, vagy hírszerzési tapasztalatokra volt szükség, ezért sokkal valószínűbb, hogy a szervezet tiszti állományának egyik tagja, nagy valószínűséggel Vilmányi Aladár százados volt a felelős vezető. Milan Getting leközölte Vilmányinak egy 1920 február első feléből származó tervezetét, amely a már meglévő hálózat bizonyos szintű átalakítását javasolta.²⁴¹

Ez alapján a terv alapján látható, hogy a Felvidéket három nagyobb területi egységre, nyugati, középső és keleti régióra osztották. Mindháromért egy-egy korábbi honvédtiszt volt felelős, mint csoportvezető. Getting által leközölt információk szerint a nyugati terület élén egy bizonyos dr. Daday László hadnagy állt, a középsőt Vilmányi Aladár százados, keletit pedig Milan Getting információi szerint Folkmann János hadnagy vezette, aki feltehetően inkább Folkmann Ferenc²⁴², későbbi nevén Felkai Ferenc újságíró, író lehetett, aki a háború végén már valóban hadnagyi fokozatig jutott, családi háttere révén pedig szoros felvidéki kötődéssel bírt.²⁴³ Folkmann Ferenc személyét az is valószínűsíti, hogy Bulissa Károllyal az 1920-as évek közepéig együttműködésben állt.

Kezdetben a Budapesten lévő szervezeti központból irányítottak a csoportvezetők, de Vilmányi szerint az ügynökök túlzottan nagy napi forgalma miatt megnőtt annak az esélye, hogy a szervezet és a tagokat felderítik a csehszlovák kémek, illetve a demarkációs vonaltól való nagy távolság is csökkentette a reakcióidőt. Ezért külön szervező irodák felállítását javasolta a határ közelébe, ahova a csoportvezetők kitelepülhetnek, és jobban koordinálhatnák, illetve jobban ellenőrizhetnék a Csehszlovákiába átlépő, illetve onnan visszatérő ügynököket.

---

²³⁸ Getting, i.m. 213.; Katona Anikó: A plakátművészet megújulása a Tanácsköztársaság idején. Kiadói szándékok, példányszámok, tendenciák. *Művészettörténeti Értesítő*, 2019/1-2. 191.

²³⁹ Boros Ferenc: A magyar ellenforradalmi reakció revíziós politikájának egyes kérdései (1919–1920.) *Hadtörténelmi Közlemények*, 1967/4. 667.

²⁴⁰ Getting, i.m. 213.

²⁴¹ Getting: 255–256.

²⁴² Felkai (Folkmann) Ferenc (1894–1972): Kőrösmezőn született magyar író, újságíró. Publicisztikai munkássága mellett színdarabokat írt. Legismertebb műve a Néró című tragédiája volt, amelyet a Madách Színházban mutattak be 1942-ben, s mivel a főszereplőt Adolf Hitlerről mintázta, ezzel komoly nemzetközi visszhangot váltott ki.

²⁴³ Getting: 221., *Ung*, 1918. június 29. 3.

Az összekötő szolgálatot a szervező irodák és az ügynökök között pedig olyan megbízható vasúti dolgozók (pl. mozdonyvezető, vagy kalauz) végeznék, akik rendszeresen, és tervezhetően közlekednének egy-egy vonalon. Vilmányi szerint a központok helyszínét tekintve a nyugati részen Győr, vagy Komárom jöhetett szóba. A középső régió esetében a Miskolc–Torna közti szakaszon esetleg Tornanádaskát, vagy ettől nyugatabbra, egy Salgótarján környéki települést javasolt. Míg a keleti régiónál a Sátoraljaújhely–Csap közti részen Perbenyiket vetette fel.²⁴⁴

A Tót Központi Iroda ügynökeinek kettős célja volt. Egyrészt becsempészni és terjeszteni a Steier Lajosék által szerkesztett sajtótermékeket és röpiratokat, másrészt magukkal vittek egy 44 kérdésből álló ívet, amely a lakosság hangulatát, politikai irányultságát, a csehekhez és a magyarokhoz való viszonyát, Šrobárról, Hodžáról és Hlinkáról való véleményüket, anyagi helyzetüket, és a hírekkel kapcsolatos tájékozódási szokásaikat mérte fel. Mindezt megyékre, városokra, nemzetiségre, korosztályra, nemre, és társadalmi rétegre lebontva gyűjtötték össze.²⁴⁵

Ez a rendkívül részletes, és a korabeli viszonyok szintjén kifejezetten innovatív felmérési ötlet feltehetően Steier Lajostól származott, aki a következő másfél évtizedben rendkívül produktív publicisztikai munkásságot fejtett ki (cseh)szlovák témában, kisebb részben kiadványok²⁴⁶, nagyjából a Szekfű Gyula által szerkesztett Magyar Szemle számaiban. Kérdéses persze, hogy a szervezet ügynökei mennyire lelkiismeretesen mérték fel a felvidéki lakosság véleményét, vagy tartva a hatóságok előtti lelepleződéstől, inkább csak felületes munkát végeztek.

Természetesen nemcsak rögzíteniük kellett a lakosság hangulatát és véleményeit, hanem lehetőleg formálniuk is kellett azt, hangsúlyozva a magyar–szlovák sorsközösséget, kritizálva a cseh huszitizmus terjedését, és a kilátástalan jövedelmi viszonyokat, valamint a helyi újságokba hirdetésekkel kellett feladniuk, amelyben a csehek miatt állásukat elvesztett, mélyszegénységben élő, feleséggel és gyerekekkel rendelkező szlovák embernek kellett kiadniuk magukat, aki állásért könyörögnek.²⁴⁷ Az ügynökök esetében előfordult, hogy bolsevista szimpatizánsok is keveredtek közéjük, amelyről tudtak is Bulissáék, de hagyták számukra, hogy terjesszék nézeteiket, mert a propaganda elsődleges céljának azt tekintették, hogy nyugtalanságot, és lehetőleg lázadást váltson ki a lakosságból. Az már másodlagos

---

²⁴⁴ Getting: 256.

²⁴⁵ Getting: 225–227.

²⁴⁶ Steier Lajos: *Ungarns Vergewaltigung*. Amalthe-Verlag, Zürich–Leipzig, Wien, 1929.; Steier Lajos: *Felsőmagyarország és a revízió*. Budapest, 1933.

²⁴⁷ Getting, i.m. 214.

szempont volt, hogy milyen okból kifolyólag.²⁴⁸

A terjesztett propagandaanyagok között olyan kiadványok is szerepeltek, amelyek közvetlenül Bulissa Károly imázsépítését szolgálták. Az irodalmi vénával is rendelkező Bulissa készíttetett egy képeslap méretű nyomtatványt, amelynek egyik oldalán saját arcképe, a másikon pedig az általa írt, *Szabad szlovákok indulója* (Pochod slobodných Slovákov) című vers magyar és szlovák nyelvű szövege kapott helyet. A kottával ellátott műhöz előadási javaslat is társult: a kezdeti tempót *allegretto marziale* megjelöléssel látta el, vagyis katonás, közepesen gyors ütemet írt elő, míg a zárásnál *maestoso*, azaz lassabb, ünnepélyesebb előadásmódra váltott. A dal vége pedig – természetesen – nem szólhatott másról, mint a szabadságról, illetve magáról Bulissáról:

„A hű szlovák nem hátrál soha vissza, amíg szabaddá nem teszi honát.

Zászlókat már lengeti Bulissa, és megy előre völgyön, bércen át!

Bulissa szól: - Előre, hős csapat! Amíg hazánk nem lesz újra szabad!”²⁴⁹

Ami a csempészési és terjesztési tevékenységet illeti, az ügynökök egymással és az összekötőkkel szemben is úgy tudták elsődlegesen igazolni magukat, ha náluk volt a Tót Központi Iroda által kiállított igazolvány. Ezek eleinte papír, majd később vászon alapra készültek. A szervezet eredeti szabálya szerint az igazolványokat adott területhez tartozó „parancsnokságon” mindig le kellett volna adni, de az ügynökök inkább maguknál tartották.²⁵⁰

Gondoltak arra az esetre is, ha az igazolványt nincs módjuk használni. Ekkor egy három körös kérdés-feleletből álló párbeszédet kellett lefolytatniuk. A kezdeményező ügynök mondta, hogy: „*Fehér rózsá, sárga rózsá*”. Válaszként azt kellett kapnia, hogy: „*Nem szeretem a fehér rózsát*”. Mire az igazolást kezdeményezőnek azt kellett felelnie, hogy: „*Én sem szeretem őket, mert a sárgák szebbek*”.²⁵¹ Feltehetően a jelszavakat bizonyos időközönként megváltoztatták, mert a hatóságok által elfogott, vagy a csehszlovákok számára szivárogtató ügynökök miatt könnyen kijátszható lett volna a rendszer.

Tót Központi Iroda ügynökei tevékenységük során nagyban tudtak támaszkodni a demarkációs vonal közelében fekvő települések polgáraitra és önkormányzati dolgozóira. A Milan Gettingékhez eljutott információk szerint nem volt ritka, hogy egy-egy település polgármestere, vagy jegyzője működött közre a nyomtatványok átjuttatásában és

---

²⁴⁸ *Az Ember*, 1920. augusztus 1. 14.

²⁴⁹ Bulissa Károly – Az irredenta kalandor. Hátoldalon Szabad szlovákok indulója kottás lap. Axioart.com aukciós honlap, link: <https://axioart.com/tetel/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor-hatoldalon-szabad-sz> (letöltés: 2025.06.09.)

²⁵⁰ Getting, i.m. 229–230.

²⁵¹ Uo.: 229.

terjesztésében.²⁵² Ami az egyes régiók tekintetében jelentett sajátosságot, az az, hogy a keleti részeken a zsidó lakosság nyújtott nagy segítséget a Tót Központi Iroda számára, míg a nyugati végeken az Első Duna-Gőzhajózási Társaság hajói szolgáltattak búvóhelyet a Pozsonyba beszivárgó ügynököknek.²⁵³ Utóbbi kollaboráció könnyebben kezelhető volt a csehszlovák hatóságok által, és részben az erre adott válasz készítette Vilmányi Aladárt arra, hogy 1920 februárjában átdolgozza az addigi működési modellt.²⁵⁴

Az ügynökök díjazását tekintve több forrás is utal arra, hogy Bulissáék alaposan túlfizették az ügynökeiket. Diószeghy Tibor Az Ember című bécsi lapban írt cikkében leírja, hogy: „*Gáspár beszélte meg velem a küldetés anyagi feltételeit is. Kijelentette, hogy körülbelül tíz napos kirándulásról van szó, amelyért 2000 korona tiszteletdíjat kapok, azonkívül költségeim fedezése címén napi 200 cseh koronát, továbbá visszaérkezésemkor a jelentés elkészítéséért újból ezer koronát. Ha a jelentés elkészült, ismét kiküldenek hasonló megbízással, hasonló feltételek mellett.*”²⁵⁵

Ha azt vesszük alapul, hogy 1920. január 6-án a Pesti Napló híradása szerint a magyar fővárosban 1 kg kenyér ára 3,4 korona volt²⁵⁶, és ez az összeg már a pár hónappal korábbi árakhoz viszonyítva jelentős emelkedésen ment át, akkor Diószeghy és a Tót Központi Iroda többi ügynökének díjazása rendkívül magas volt a korabeli viszonyok mellett. Ezt tükrözte Tuka Béla jelentése is 1920 elejéről, amikor leírja, hogy: „*Bulissa és Mészáros a Felvidékre olyan embereket küldtek, akik agitálás helyett dözsöltek, és lerészegedve végzetes fecsegéseket vittek véghez. Természetes, hogy ezekkel a veszedelmes emberekkel komoly és előrelátó ember szóba sem állt.*”²⁵⁷ Bulissa renoméja nem volt túl jó a többi emigráns előtt sem. Jehlicska Ferenc 1919 decemberében azt írja Tvrďy Jenőnek²⁵⁸, a Szlovák Néppárt titkárának, hogy: „*Bulissa mögött a zsidó maffia áll. [...] Ő és a társasága a szlovák mozgalom parazitái.*”²⁵⁹

A parazita megjegyzés nyilván a Tót Központi Iroda által megszerzett anyagi és politikai támogatásra, valamint sajtófigyelemre vonatkozott, de sokkal érdekesebb a zsidókkal kapcsolatos utalás. Jehlicskától ugyan nem állt távol az antiszemitizmus gondolata, illetve a klasszikus toposzban való hit, hogy a zsidók a háttérből irányítják a politikai folyamatokat.

---

²⁵² Uo.: 221–223.

²⁵³ Uo.: 223.

²⁵⁴ Uo.: 254.

²⁵⁵ *Az Ember*, 1920. augusztus 1. 13–14.

²⁵⁶ *Pesti Napló*, 1920. január 6. 7.

²⁵⁷ Angyal, i.m. 2002. 54–55.

²⁵⁸ Tvrďy Jenő / Eugen Tvrďy (1888–1930): Zsolnáról származó ügyvéd, politikus. Az impériumváltás után először a Szlovák Néppárt tagja lett, ahonnan a keresztényszocialistákkal való kapcsolata miatt kizárták. Ezt követően belépett az OKP-be, amelyen belül a szlovák osztály egyik szervezője lett.

²⁵⁹ Getting, i.m. 239–240.

Azonban Bulissa esetében, ha nem is ilyen háttérhatalmi szinten, de jelen volt a zsidó kapcsolat.

Ahogy arról már fentebb volt szó, a felvidék keleti részének zsidó lakossága komoly segítséget nyújtott az irredenta, vagy ebben az időszakban jogilag még inkább integritáspárti politika számára. Azonban az is látható, hogy a Tót Központi Iroda számos tagja volt zsidó származású, maga Steier Lajos, vagy Getting információi szerint Folkmann Ferenc is.²⁶⁰ Bulissára a későbbiekben is igaz volt, hogy gyakran dolgozott együtt zsidó származású személyekkel, de a velük kapcsolatos szolidaritását talán az is igazolja, hogy a vészkorszak idején, amikor maga Bulissa Károly már nem élt, legfőbb bizalmasa és egyben öccse, Rezső, embermentő tevékenység keretében zsidókat segített külföldi útlevelhez jutni.²⁶¹ Bár fontos hozzátenni, hogy Bulissa Rezső akkori tevékenysége alapján „kétkulacsos” taktikát folytatott, mert egyszerre volt tagja a szélsőjobboldali Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesületének, és vett részt Nagy Ferenc, későbbi miniszterelnök 1946-os igazolólevele alapján a németekkel szembeni ellenállási mozgalomban.²⁶²

A Bulissa-családnak a zsidókkal szembeni szimpátiája feltehetően a sajátos eperjesi szocializációból eredhet. Sáros vármegye központján a századfordulón az egyik legfontosabb cél az asszimiláció felgyorsítása, és a magyar többség megteremtése volt. Ebben a „harcban” a helyi zsidóság a magyar és magyarbarát szláv lakosság fontos szövetségeseinek számított, amely hatással lehetett Bulissáék szemléletére is.

Visszatérve azonban a Tót Központi Iroda anyagi helyzetére, pontosan miből telt ekkora kiadásokra Bulissáéknak? A szervezet költségvetését először abból a 8 millió koronás pénzügyi keretből akarták biztosítani, amit még Kun Béla kötött le a Fabank Részvénytársaságnál az Antonin Janoušek által vezetett, úgynevezett „Szlovenszki iroda” részére.²⁶³ Mivel ennek a számlának a felszabadítása hosszadalmas adminisztratív ügyintézészt igényelt, ezért a Külügyminisztériumtól kaptak szubvenciót, így 1919 októberétől 1920 júniusáig mintegy 14.677.130 korona támogatást folyósítottak a számukra.²⁶⁴

Az azonban feltételezhető, hogy más módon is igyekeztek pénzt szerezni. Az első világháború hadieseményei után az Osztrák–Magyar Monarchiából kiszakadó utódállamok a kezdeti időkben nem rendelkeztek saját valutával, ezért annak hiányában felülbélyegezték a Monarchia koronájának címleteit. Ez a helyzet kedvező alkalmat teremtett a hamisításra, amely

---

²⁶⁰ Uo.: 258.

²⁶¹ Budapest Főváros Levéltára, Közjegyzői okiratok – VII.199.a - 1944 - 0308

²⁶² *Jeltelenül elföldelve – A politikai megtorlások során életüket veszített személyek (1945 – 1967) adatbázisa.*

Link: <https://jeltelenul.hu/index.php/bulissa-rezso> (letöltve: 2025.08.20.)

²⁶³ MNL OL, K 64 1. csomó 7. tétel. 4/res/1920.

²⁶⁴ MNL OL, K 64 1. csomó 7. tétel 9840/1920.; Iváncsó, i.m. 2020. 712–713.

ekkor valójában nem magának a címleteknek, hanem a rajtuk lévő hitelesítő pecséteknek és bélyegeknek az illegális másolását jelentette. 1919 novemberében a rendőrség Budapest szerte több nyomdaipari vállalatnál is hamis cseh bélyegekre akadt. Csak az Elbert Arnold és Elbert Rezső által üzemeltetett Csáky utcai nyomdában mintegy 20 ezer darabot találtak.²⁶⁵

Bulissáék is kihasználták ezt a lehetőséget, hiszen a propaganda anyagaik legyártása miatt már ekkor kapcsolatban álltak Wottitz Vilmos cinkográfussal, Kellner Márkus litográfussal, és Grószmann Vilmos nyomdással.²⁶⁶ Ilyen háttér mellett nem volt nehéz megoldani a hamis bélyegek legyártását. Végül ilyen bélyegeket a Tót Központi Iroda egyik ügynöke, a Szlovák Tanácsköztársaság kormányának egykori tagja, Varecha József kapott Bulissa Károlytól, és öccsétől, Rezsőtől.²⁶⁷

A pénzszeréssel, és a dőzsöléssel való hergelésen túl az is komoly probléma volt, hogy Bulissa és Mészáros megvezette a magyar politikai élet vezető köreit is. Friedrich István baráti közreműködésén túl azzal az ígérettel sikerült ekkora összegeket kipréselniük a magyar kormányból, hogy a szlovák lakosság körében egy csehellenes felkelést tudnak majd kirobbantani, amely az Apponyi Albert vezette magyar békedelegáció számára is nyithatott volna némi mozgásteret. Apponyi szeretett volna személyesen is értekezni Bulissával, de végül az idő szűke miatt erre nem volt lehetősége.²⁶⁸

A propaganda tevékenység mellett Bulissáék maguk is tettek pár kósza kísérletet a diplomáciai területén. Az eperjesi ügyvéd a Tót Központi Iroda mellett a Független Tót Párt vezére is volt, amelynek megbízottjai 1919. december 23-án Nils Claus Ihlen norvég külügyminisztert látogatták meg Stockholmban, valamint ugyanazon a napon Léon-Adolphe Amette párizsi érseknek is memorandumot adtak át a francia fővárosban.²⁶⁹

A Tót Központi Iroda számára a vég kezdetét 1920. március 15-e hozta, amikor a Huszár-kormány lemondásával Bulissáék legfontosabb támogatója, Friedrich István honvédelmi miniszter távozni kényszerült a tárca éléről. A nemzetiségi minisztérium élén maradó Bleyer Jakab pedig a saját felügyelete alatt álló Tót főosztályra és Jehlicska Ferencékre támaszkodott inkább. A végső kegyelemdöfést az iroda egyik ügynöke, Kiszely István adta meg, aki a Kassai Munkás 1920. május 6-i számában megjelent „*Horthyék oltalma Szlovenszkóban*” című cikkében kitálalt az iroda és Bulissáék viselt dolgairól, míg a már

---

²⁶⁵ *Az Est*, 1919. november 20. 5.

²⁶⁶ Nemes Dezső–Karsai Elek: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919-1945. III. Kötet*, Kossuth Kiadó. Budapest, 1959. 561–562.; Iváncsó, i.m. 2020. 713.

²⁶⁷ Getting, i.m. 216.

²⁶⁸ Zeidler, i.m. 2018. 116., 156., 162.

²⁶⁹ *Új Somogy*, 1919. december 24. 1.; *Magyar Jövő*, 1919. december 24. 1.

említett Diószeghy Tibor mellett a szervezet egy másik ügynöke, Bodor Pál is beszámolt a csehszlovák hatóságoknak a számára rendelkezésre álló információkról.²⁷⁰ Bulissáék végül az iroda megszüntetése mellett döntöttek, azonban a radikális jobboldali körökkel való jó kapcsolatuk révén továbbra is befolyással bírtak az irredenta mozgalmakban.

III.4. Jehlicska Ferenc pálfordulásai és a Tót főosztállyal való együttműködés

A Felvidék hovatarozásának kérdésében az „ingadozó” szlovák értelmiségiek táborának legismertebb és legbefolyásosabb képviselője Jehlicska Ferenc volt. Az újjáalakuló Szlovák Néppárt tagjaként az éppen formálódó Csehszlovák Köztársaságnak fejezte ki lojalitását 1918. november 22-én, amikor a Néppárt hivatalos lapjában leközlötték a „My Slováci v republike” című cikkét²⁷¹, és akkori véleménye szerint „*Magyarország az igazságtalanságra volt alapozva, és jött egy vihar, amely romba döntötte az igazságtalanság épületét*”.²⁷² Ez a csehszlovák párti kijelentés komolyan meglepte a magyarokat, mivel Gálócsy Árpád, az Etelközi Szövetség egyik prominens alakja szerint Jehlicska 1918 októberében aláírta az úgynevezett Nemzetvédelmi Kiáltványt, amellyel hűségküdt tett az ország, valamint annak területi integritásának védelme mellett.²⁷³

Valójában ekkor már kapcsolatban állt az Andrej Hlinka körül szerveződő öntudatos szlovákokból álló katolikus papsággal, amely 1918 novemberében létrehozott egy papi tanácsot. Ez a társulás a csehszlovák megszállás alá kerülő szlovák területeken a katolikus hitközségek irányító szerveként kívánt működni. Hlinka előzetes elképzelései szerint a tanácsba mintegy 72 tagot kért volna fel, míg az új püspökök kinevezéséig a döntéseket hozó Végrehajtó Bizottságba 12 tagot szeretett volna meghívni. Hlinka 1918 októberében Budapestre utazott, és feltehetően ekkor kérte fel Jehlicskát a tanács végrehajtó bizottságába tagnak, kiemelve őt az addigi politikai elszigeteltségből.²⁷⁴

Mindeközben a Budapesti Egyetemen egyre feszültebbé vált körülötte a légkör. November 26-án Zubriczky Aladár, a Hittudományi kar egyik tanára vonta kérdőre Jehlicskát az esküszegése miatt, majd a következő napon a kari tanács is foglalkozott a kérdéssel. Az ülést Jehlicska legjobb barátja, a szintén szlovák származású, de a magyarság iránt elkötelezett Kmoskó Mihály dékán vezette, és lényegében eldölt, hogy Jehlicska távozik az egyetemről.²⁷⁵

---

²⁷⁰ Angyal, i.m. 2002. 258.; Iváncsó, i.m. 2020. 713–714.

²⁷¹ Ormos, i.m. 130.

²⁷² MNL OL K 428 f, MTI Lapszemle, 1929. szeptember 20. 20.; Iváncsó Ádám: *A szlovák emigráns mozgalmak kapcsolatai a magyar kormányzattal a két világháború között*. In: Kálai Sándor (szerk.): *Juvenilia V. Debreceni bölcsész diákkörök antológiája*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2013. 145.

²⁷³ Tilkovszky, i.m. 1988. 444.

²⁷⁴ Jehlička, i.m. 1920. 9.

²⁷⁵ Ormos, i.m. 134.

A következő nap már Rózsahegyen tartózkodott, mert a szlovák papi tanács végrehajtó bizottsága 1918. november 28-án tartotta első ülését. A találkozó eredményeként a tanács létszámát 100, míg a Végrehajtó Bizottságét 15 főben maximalizálták. Jehlicska emellett javaslatot tett arra, hogy a megalakuló Szlovákia egyházjogilag tartozzon a cseh hercegprímás alá, míg a nyitrai püspökséget emeljék érseki rangra.²⁷⁶ Ilyen döntések meghozatalára a tanácsnak nyilván nem volt joga. Ettől függetlenül Jehlicska jogosan érezte azt, hogy élvezi Andrej Hlinka bizalmát, és komolyabb szerep várhat rá a szlovák politikai életben.

Két nappal később, november 30-án hivatalosan is lemondott a Budapesti Egyetem Hittudományi Karán betöltött tanári állásáról.²⁷⁷ Csernoch János hercegprímásnak címzett levelében közölte a döntését:

„Eminenciás és Nagytiszteletű Biboros Úr!

A Sl. Ludové Noviny-ban megjelent bizonyos cikkek miatt, amelyekben a vallás ügyét megvédeni és megszilárdítani próbálom abban az új államban, amelyhez szlovákjaink tartozni fognak, a hittudományi kar azt tanácsolta, hogy távozzam. Jóllehet nem lennék köteles engedelmeskedni ennek a tanácsnak, ám elismerem, hogy minden képességemet nemzetemnek akarom áldozni. Ahhoz, hogy ezt megtehessem, először is pihenésre van szükségem mindeme kellemetlenségeket követően, miért is öt hónap szabadságot kérek Eminenciádtól. A holnapi naptól én már az új állam polgára vagyok, nem lenne tehát szükségem erre a jóváhagyásra; ámde hogy minden tekintetben törvényesen járjak el, íme megkérem ezt az engedélyt. Amiként Szlovákiában hallottam, a szlovákok szeretnék, ha Eminenciád nagyobb fontossággal kezelné a vallási ügyeiket és köztük élvezné jól megérdemelt nyugalmát.

Budapest, 1918. november 30.

Eminenciád legodaadóbb híve

Dr. Jehlicska Ferenc

*Ui. Holnap Kopcsányba megyek. Felettébb bizonytalan, meg tudom-e írni azokat a körleveleket.*²⁷⁸

Az ismeretlen, hogy pontosan milyen körlevelekről van szó. Mindenesetre a Nyitra vármegyei Kopcsányban akkoriban Jehlicska János, Ferenc bátyja töltötte be a plébánosi tisztséget. Csernoch visszafogott ellenérzéssel reagált a levélre, amely bár egyértelmű csalódást

---

²⁷⁶ Veres Tímea: *Tuka Béla szerepe a szlovák autonomista mozgalomban az 1920-as években*. Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, „Európa és a magyarság a 18-20. században“ Doktori Program, Pécs, 2008. 35–36.

²⁷⁷ Ormos, i.m. 135.

²⁷⁸ Ormos, i.m. 135.

okozott számára, de azt tanácsolta Jehlicskának, hogy tegye azt, amit jónak lát.²⁷⁹ Nemcsak a hercegprímásnak címzett aznap levelet a „pálforduló” pap, hanem kollégájának Zubriczky Aladárnak is, akinek így kívánt reagálni az esküszegéssel kapcsolatos vádakra: *„Egy másik kiszólásod volt, hogy én az inkriminált cikkel a „gesztenyémet” akartam megsütni’ a ti rovástokra. Kikérem magamnak! Nem tartozom a gesztenyesütők közé! A ti rovástokról pedig szó sem lehet, nektek legfeljebb magatok ártotok, mégpedig azzal az undok pogány sovinizmussal, melynek rabjai vagytok s mely a Bokányiak és Jásziak nivója alá süllyeszt benneteket. Szociáldemokratákban, szabadkőművesekben e kérdésben több kereszténység van, mint benned, aki keresztény vagy, pap, sőt teológiai tanár. Ez az örült sovinizmus vezetett téged arra az aljas lépésre is, hogy Dudek által a renegátság bűnére akartál csábítani vagy kényszeríteni. Ha te megtagadod rutén fajodat, azért még nincs jogod másoktól is alávalóságot követelni. Ily kívánsággal csak oly janicsár léphet fel, amilyen te vagy. Kívánom, hogy a jó Isten fordítsa rendes irányba elcsavart fejedet s még inkább a szivedet. Kívánok több kereszténységet, több szeretetet, igazságosságot. És ha valakit vádolni akarsz, kérdezd előbb önmagadat: taníthat-e keresztény teológiát oly ember, kinek ily pogány felfogása és érzülete van?”*²⁸⁰

Zubriczky nemzetiségi háttérére való hivatkozás feltehetően Jehlicska belső vívódását is mutatja. Emellett az ingerült hangnemhez hozzájárulhatott, hogy a kollégájával egyébként sem volt túl jó kapcsolata. Jehlicska ugyanis úgy emlékszik vissza, hogy az 1915-ös tanári kinevezése előtt Zubriczky Albert, Lukcsics József és Wolkenberg Alajos megpróbált ezt megakadályozni a kultuszminisztériumnál, és végül Csernoch János közbenjárása sikerült megkapnia az állást.²⁸¹

Lemondását követően sem kellett aggódnia megélhetése miatt. Pozsonyba távozott, és kapcsolatai, valamint a csehszlovák hatalom iránti lojálisnak tűnő magatartása miatt 1919 januárjában teljhatalmú kormánybiztosként az Erzsébet Tudományegyetem élére ültették, majd két hónappal később a Szlovák Néppárt politikusaként tagja lett a csehszlovák Forradalmi Nemzetgyűlésének (Revolučné národné zhromaždenie).²⁸²

Ami a kormánybiztosi munkáját illeti, úgy tűnik, hogy az intézmény vezetése elégedett volt vele. Polner Ödön, az egyetem rektorának megígérte, hogy nem kíván az intézmény életébe mélyebben belenyúlni, amelyet Polner szavai is igazoltak a későbbiekben: *„Jehlicska kormánybiztos csakugyan ígéretéhez híven gyakorolta a ráruházott felügyeleti hatalmat. S*

---

²⁷⁹ Uo.: 136.

²⁸⁰ Uo.: 165.

²⁸¹ Uo.: 129.

²⁸² Michela, i.m. 2010. 67.; Simon Attila: *Az átmenet bizonytalansága Az 1918/1919-es impériumváltás Pozsonytól Kassáig*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja–Budapest, 2021. 204.

máskülönben is mindig szíves készséggel közvetítette és támogatta az egyetem és egyes közegeinek kívánságait a megszálló kormánynál. Működésével tehát azt az elismerést, melyet válasznyilatkozatomban előtte jeleztem, valóban kiérdemelte; ámde ezt vele nem közölhetjük, mert 1919. év nyarán Pozsonyból eltávozott s azóta, mint köztudomású, a cseh uralommal meghasonlott”.²⁸³

Pontosan miért is következett be ez a meghasonlás? Az amerikai Szlovák Liga delegációja 1919 tavaszán utazott el Csehszlovákiába a pittsburgi egyezmény²⁸⁴ szövegével, amelyet csak egy szűk szlovák csoport: Šrobár, Dérer²⁸⁵, Hodža, és néhány társuk láthatott. A társaság egyetértett abban, hogy az egyezmény tartalmát inkább ne terjesszék tovább, mert az jogalapot adhat az autonomista tábor által hangoztatott elvárások hangoztatásához. Hlinka és Jehlicska végül mégis tudomást szerzett erről, mert az egyezmény egyik aláírója, Pavel Šiška, az amerikai Szlovák Liga pénzügyi titkára 1919 augusztusában elvitte azt Rózsahegyre.²⁸⁶

Egy másik, jelentős felháborodást kiváltó cseh intézkedésre 1919 áprilisában került sor, amikor bevezették az új állami valutát, a csehszlovák koronát. A hatóságok előírták, hogy a lakosságnak két hónapon belül be kell váltania a korábban használatos osztrák–magyar bankjegyeket, a műveletet azonban bankjegydezsával kapcsolták össze. A kárpátaljai területeken 10:1 arányban, míg Szlovákiában a címletek 55%-os értékéért cserélték be a régi pénzt. A beváltás során keletkezett milliós veszteségek érthető módon komoly felzúdulást okoztak, és bár a hatóságok kárpótlást ígértek, az soha nem valósult meg.²⁸⁷

A Néppárt tagjai számára nyilvánvaló lett, hogy a csehek az előzetes ígérekkel ellentétben egy sokkal centralizáltabb államot kívánnak létrehozni, amelynek politikai és gazdasági súlypontja erősen Prága felé húz majd. Hlinkát végül Jehlicska beszélte rá a cselekvésre, és meggyőzte őt arról, hogy Párizsba utazzanak a békekonferencia meggyőzéséért. Összeállítottak egy memorandumot, majd tartva attól, hogy tervük kitudódik, és a csehszlovák hatóságok megállítják őket, 1919 szeptemberében Varsóba utaztak, hogy a lengyel kormány segítségét kérjék a Párizsba való titkos utazáshoz. A nem hivatalos szlovák delegációnak

---

²⁸³ Polner Ödön: Rektori beszámoló a pozsonyi m. kir. Erzsébet Tudományegyetem 1918/19-iki tanévéről. *Jogalap*, 1990/5. 89.

²⁸⁴ 1918. május 31-én megkötött megállapodás az amerikai Szlovák Liga, a Cseh Nemzeti Egyesület és a Masaryk által irányított Cseh Katolikusok Szövetsége között, amelyben kimondták a csehek és szlovákok közös államiának létrehozását célozzák meg.

²⁸⁵ Ivan Dérer (1884–1973): Szlovák ügyvéd, újságíró, politikus. Budapesten szerzett jogi diplomát. A csehszlovák nemzeti egység gondolatának híve lett. A turócszentmártoni deklaráció egyik aláírója, majd a Vavro Šrobár teljhatalmú miniszter igazságügyi referense lett. A Csehszlovák Szociáldemokrata Párt színeiben nemzetgyűlési képviselő, 1929–1934 között oktatási miniszter, 1934–1938 között igazságügyi miniszter volt.

²⁸⁶ Veres, i.m. 2008. 46.

²⁸⁷ Bottlik József: *Közigazgatás és nemzetiségpolitika Kárpátalján I. – Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok 1918–1945*. Nyíregyházi Főiskola Ukrán és ruszin filológiai Tanszék – Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar. Nyíregyháza, 2005. 191–192.

Hlinkán és Jehlicskán kívül tagja volt Jozef Rudinský teológiaprofesszor, Štefan Mnohel katolikus pap, újságíró, és Jozef Kubala kereskedő.²⁸⁸

A lengyeleket nem érte teljesen felkészületlenül a helyzet, mert augusztus folyamán már Dvortsák Győző is Varsóba látogatott, hogy egy memorandum átadásával Piłsudski segítségét kérje a Felvidék hovatartozásának kérdésében. A lengyelek maguk is területi vitában álltak a csehekkel, így szívesen karoltak fel minden olyan kezdeményezést, amely Prága pozícióit gyengítette a nemzetközi fórumokon. A csoport tagjainak hamis útleveleket készítettek. Hlinka „Berger”, Jehlicska „Janosvký”, Mnohel „Dlugoševský”, Rudinský és Kubala pedig saját nevükön utaztak ki a békekonferenciára.²⁸⁹

1919. szeptember 19-én érkeztek meg a francia fővárosba, ahol egy kolostorban szállásolták el magukat, mert így rejtve tudtak maradni a hatóságok elől. A döntéshozók képviselői azonban nem fogadták őket, így a Jehlicska által összeállított memorandumot postai úton küldték el számukra, illetve a sajtó képviselői között osztották szét. Egyedül Stephen Bonsallal, Woodrow Wilson elnök tolmácsával sikerült személyesen találkozniuk, aki azért fogadta őket, mert baráti viszonyban állt Milan Rastislav Štefánikkal²⁹⁰, a francia hadsereg szlovák származású tábornokával, aki aktív szerepet játszott a párizsi cseh emigráció munkájában.

Bonsal visszaemlékezésében leírja, hogy a szlovákok egy levelet vittek magukkal, amelyben a tábornok arra kéri őt, hogy biztosítsa támogatásáról Hlinkáékat. Bonsal felismerte Štefánik kézírását, aki még 1919. május 4-én vesztette életét egy tragikus repülőgépbalesetben.²⁹¹ Az esetről az a szóbeszéd terjedt el, hogy nem baleset volt, hanem a csehek merénylete, és ezt Hlinka is örömmel használta fel a Benešék elleni hangulatkeltésre. Ha a merénnyellett kapcsolatos pletyka nem is igaz, de az kétségtelen, hogy Csehszlovákia kialakítását illetően Štefánik véleménye több kérdésben is ütközött a csehekével, ezért is születhetett ez a támogató levél.²⁹²

---

²⁸⁸ Jehlicka, Francois: *André Hlinka a la conférence de la Paix de Paris. Le véritable Hlinka*. Conseil Slovaque, Geneve, 1938. 7.; Iváncsó Ádám: Szlovák autonomisták útja Párizsba. *Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság honlapja*, 2019. link:

http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/szlovak_autonomistak_utja_parizsba (2023.08.25.)

²⁸⁹ Getting, i.m. 195.

²⁹⁰ Milan Rastislav Štefánik (1880–1919): Szlovák csillagász, katonatiszt, politikus. Egyetemi diplomát Prágában szerzett, majd egy franciaországi obszervatóriumba ment dolgozni. Az első világháború kitörése után a francia hadsereg számára ajánlotta fel szolgálatait. Alapítója és alelnöke lett a Csehszlovák Nemzeti Tanácsnak. Egyik szervezője volt a csehszlovák légióknak Franciaországban, Olaszországban és Oroszországban. Pozsonyivánka mellett tragikus repülőgépbalesetet szenvedett 1919-ben, ami számos találgatás és szóbeszéd tárgya azóta is.

²⁹¹ Bonsal, Stephen: *Suitors and suppliants – The little nations at Versailles*. Simon Publications, Safety Harbor, 2001. 186.

²⁹² Iváncsó, i.m. 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/szlovak_autonomistak_utja_parizsba (2023.08.25.)

A szlovák pártvezér elmondta Bonsalnak a Magyarországgal kapcsolatos véleményét is, amely szerint: „Ezen rövid idő alatt többet szenvedtünk a fölényeskedő csehektől, mint a magyaroktól ezer év alatt. Most már tudjuk: extra Hungariam non est vita.” [...] „Mi együtt éltünk a magyarokkal ezer éven át, és a tradicionális kötelékeket országaink fekvése is erősíti.”²⁹³ Bár a későbbiekben Hlinka kerülte a hasonló kijelentéseket, de nem véletlenül biztosított helyet a pártján belül a magyarbarát irányzatot képviselő szlovákoknak, amely révén a '20-as évek során a Szlovák Néppárt és magyar kormány titokban folyamatosan kapcsolatban állt egymással.

A szlovák delegáció útja végül Bonsal segítsége ellenére sem járt sikerrel, és a csehek kérésére Hlinkáékat néhány nap múlva kiutasították a francia hatóságok. A csoport tagjai ezután külön utakon folytatták. Rudinský és Kubala az Egyesült Államokba utazott, míg Mnohel Lengyelországba utazott. Jehlicska először Bécsbe utazott, ahonnan Kmoskó hívására Budapestre ment, és a magyarokkal együttműködve folytatta tovább a csehellenes politikai tevékenységét. Egyedül Hlinka tért haza, akit a hatóságok 1919. október 12-én hazaárulás vádjával letartóztattak és Mirovba szállítottak, ahonnan 1920. áprilisában szabadult, miután a csehszlovákiai parlamenti választásokon mandátumot szerzett.²⁹⁴

A csoport felbomlása kapcsán egy Milan Getting által közölt forrás arra utal, hogy a szétszéledés nem improvizáció volt, hanem egy előre eltervezett döntés eredménye. Getting ugyanis fényképes másolattal igazolta annak a tanúsítványnak a meglétét, amelyet a Szlovák Néppárt állított ki 1919. augusztus 21-én Rudinský számára, hogy az Egyesült Államokban folytassa az autonómia párti agitációt.²⁹⁵ A hitelesítők egyike a Néppárt főtitkára, Unger Ferenc volt, aki Hlinka letartóztatása után több tüntetést is szervezett Rózsahegyen. Ezek a demonstrációk az Andrej Hlinka melletti kiálláson túl annyit értek el, hogy a csehszlovák kormányzati intézmények vezetőinek otthonainál betörték az ablakokat. Unger tudta, hogy hamarosan összekötik őt az esetekkel, ezért 1920 januárjában elhagyta Csehszlovákiát, és Lengyelországba utazott, hogy csatlakozzon Mnohelhez.²⁹⁶

Ahogy arról már fentebb esett szó, Bleyer Jakab kezdeményezésére 1919 szeptemberében létrejött a Tót főosztály, amelynek élére a miniszter Szviezsényi Zoltánt nevezte ki államtitkári minőségben. A döntés nem aratott osztatlan sikert, mert a pozícióra

---

²⁹³ Bonsal, i.m. 2001. 190–191.; Iváncsó, i.m. 2019. link:

http://elsovilagaboru.com/tortenete/cikk/szlovak_autonomistak_utja_parizsba (2023.08.25.)

²⁹⁴ Felak, James Ramon: „At the price of the republic” – Hlinka’s Slovak People Party. University of Pittsburgh Press, Pittsburgh – London, 1994. 27–28.; Iváncsó, i.m. 2019. link:

http://elsovilagaboru.com/tortenete/cikk/szlovak_autonomistak_utja_parizsba (2023.08.25.)

²⁹⁵ Getting: 233.

²⁹⁶ NA ČR, MV–L, OS–S, Unger Ferenc

Oberschall Pál, a Felvidéki Liga vezetője is aspirált, aki élvezte a felvidéki kötődésű értelmiségiek egy részének a támogatását.²⁹⁷ Bleyer feltehetően tartott attól, hogy Oberschall túl nagy befolyást szerezhetne a két szervezet egyidejű irányításával, ezért választott egy olyan személyt, aki kívül esett Oberschall körén.

Bleyer a többi nemzetiség számára is létrehozott egy-egy főosztályt. Így Kutkafalvy Miklós a ruszin, Steuer György a német, Vasziliu György a román ügyekért volt felelős, de kaptak egy főosztályt a délszlávok is.²⁹⁸ Ezen divíziók egyértelműen integritásvédő, majd irredenta célt szolgáltak, hiszen az akkor érvényben lévő demarkációs vonalakon belül a kisebbségek közül egyedül a németek tettek ki jelentős létszámot. Ők ekkor 551 ezer fővel a lakosság 6,9%-át adták, a szlovákok 141.882 fővel 1,8%-ot, a románok 23.760-as létszámmal 0,3%-ot, az 1.500 főnyi ruszinság kevesebb, mint 0,001%-ot, a 36.858 főnyi horvát 0,5%-ot, a 17.131 szerb 0,2%-ot.²⁹⁹

Ezt a célt nem cáfolta Strobl Miksa rövid munkaprogram javaslata sem, amelyet Bleyer Jakab számára készített el a Tót főosztály ellátandó feladatairól:

„Az ideiglenes Tótügyi Főosztály munkaprogramja (javaslat)

A, A békekonferencia tárgyalásaihoz szükséges történelmi, néprajzi, nyelvi és irodalmi, közgazdasági, közjogi, vallási, közoktatásügyi összes adatainak rendszeres összegyűjtése és feldolgozása a területi-integritás célzatával. A feldolgozott anyagok 3–4 nyugati nyelvre való lefordítása. Térképek szerkesztése.

B, A belföldi szervezkedés irányítása és hivatalos segítése, a megbízható hálózat kiépítése, emigránsok ügyeinek elintézése, a sajtó informálása és gyűjteménye.

C, A külföldi szervezetek nyilvántartása és irányítása, agitációs anyaggal való ellátása.

D, A hivatalos összeköttetés ápolása.

E, A tót autonómia rendszeres kiépítése.

1919. október 26.,

*Strobl*³⁰⁰

Ezek a pontok tükröződtek a Tót főosztály szervezeti struktúrájában is. A szervezeten belül 4 alosztályt (politikai, kulturális, közigazgatási, emigráns) hoztak létre, amelyek

---

²⁹⁷ Getting, i.m. 205.

²⁹⁸ *Nemzeti Újság*, 1919. december 19. 4.; Bellér Béla: *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 36.

²⁹⁹ Bellér, i.m. 1975. 35.

³⁰⁰ Getting, i.m. 212.

együttesen feleltek a békekonferenciára összeállítandó szlovák anyag kialakításáért. Ezeken túl létezett még egy panasziroda is a szervezeten belül, amely alá a szervezeti ábrán az volt feljegyezve, hogy: „*a Felvidéki Liga alapítása*”.³⁰¹ A két szervezet Oberschall Pál „kikoszarása” ellenére is nyilvánvalóan szorosan együttműködött. A Tót főosztály nagyban támaszkodott a Felvidéki Liga ügynökhálózatára, amely segített átcsempészni Szviezsényiék lapját, a Szlovák Zahraničný-t, míg a főosztály a Liga nyomtatványainak postai bejuttatásban tudott segíteni, mert a szervezet titkári posztját az egykori magyar bajnok diszkoszvető és olimpián, az eperjesi származású postatiszt, Kobulszky Károly töltötte be.³⁰²

A Tót főosztály ezen túlmenően szorosan együttműködött a Haller István vezette Propagandaminisztérium győri központjával is, amely szintén kivette a részét a csempészési munkából, majd 1919 decemberében beolvastották a Miniszterelnöki Hivatal Második osztályába.³⁰³ A terjesztési munkában ez azonban nem okozott visszaesést. 1920 januárja és májusa között a Szlovák Zahraničný-ből 25 ezer, a Radostná Novina című röplapból 10 ezer, Jehlicska röpirataiból 25 ezer, további magyar propagandaanyagokból 5 ezer lett sikeresen átcsempészve az északi demarkációs vonal túloldalára.³⁰⁴ Emellett némileg meglepő módon az a Tót Központi Iroda is csempészte Szviezsényiék lapját, annak ellenére, hogy a két szervezet között közel sem volt felhőtlen a viszony.³⁰⁵

1919 októberében Friedrich István jelezte a nála megbeszélésen járó Kmoskó Mihálynak, hogy a szlovákok „fehér lapot” kapnak az autonómia igényeik felterjesztésére. A miniszterelnök feltehetően Steier Lajos ötletét vette át, aki szeptember 25-én javasolta pontosan ugyanezt, igaz azzal a kikötéssel, hogy szükség lenne egy szlovák kormánybiztos kinevezésére, aki lefolytatná a tárgyalásokat, és ez a személy szerinte Bulissa Károly lehetett volna.³⁰⁶ A javaslat második felét elvetették, de a „fehér lap” kapcsán Kmoskó Bleyerrel egyeztetett, majd Budapestre hívta a párizsi út óta „parlagon heverő” Jehlicskát, aki ekkoriban még hitelesen tudta képviselni, hogy Andrej Hlinka bizalmi embere volna.

A szlovák pap azonnal belevetette magát a munkába. 1919. november 4-én Kmoskóval együtt fogadta őt Sir George Russel Clerk angol diplomata, aki ekkoriban a megbízott brit külügyi államtitkár magántitkáraként vezetett missziót Magyarországon. Túlzottan pozitív fogadtatásban azonban nem részesülhetett a szlovák delegáció, ha megnézzük, hogy egy 4 hónappal későbbi memorandumukra, amelyben a Magyarország mellett maradás mellett tették

---

³⁰¹ Uo.: 211.

³⁰² Uo.: 218.

³⁰³ Michela, i.m. 2009. 66.

³⁰⁴ Uo.: 66

³⁰⁵ Getting, i.m. 223.

³⁰⁶ Tilkovszky, i.m. 2000. 563.

le a voksukat, Clerk azt a reakciót adta George Nathaniel Curzon brit külügyminiszternek, hogy: „*Nem kell túl nagy jelentőséget tulajdonítani ennek a nyilatkozatnak*”.³⁰⁷

A legfontosabb teendőnek azonban azt érezték, hogy minél hamarabb összeállítsanak egy, a szlovák lakosság és az autonomista politikai vezetők számára is elfogadható autonómia koncepciót. 1919 decemberében Csernoch János hercegprímás budapesti, Úri utcai palotájában összeült a bizottság, amely a tervezet kidolgozásáért volt felelős. Bleyer Jakab nemzetiségi miniszter mellett Jehlicska Ferenc, Kmoskó Mihály, a kisebbségi főosztályvezetők közül: Szviezsényi Zoltán, Kutkafalvy Miklós, és Steuer György, a magyarbarát szlovák értelmiségiek közül: Krechnyay Béla, Pechány Adolf, és Bielek Antal, valamint Pozsony vármegyei Binócról származó ügyvéd, Dömötör Mihály vett részt az értekezleteken.³⁰⁸

A munka gyorsan és sikeresen haladt, amit az is bizonyít, hogy mire Dvortsák Győző 1920 januárjának elején visszatért az olaszországi útjáról, hogy csatlakozzon a bizottsághoz, addigra a résztvevők már megállapodtak a 18 pontban.³⁰⁹ Jehlicska december 31-én írt levelet dr. Tvrdy Jenő zsolnai ügyvédnek, Hlinka egyik bizalmasának, hogy tájékoztassa a Néppártot az autonómia tervezet elkészültéről, és a levél rendkívül bizakodó hangnemet ütött meg: „*Remélem, hogy tavasszal Szlovenszko tiszta lesz a pepiktől és békében leszünk a magyarokkal, akik megszabadulván a zsidóktól, meg akarják újítani Szent István tradícióit. Várjatok, tőrjetek: a felszabadítás jönni fog!*”³¹⁰ A tárgyalások mellett a végeredményt is titokként kezelték, tartva a Területvédő Ligához tartozók rosszallásától.

A 18 pontból álló tervezet³¹¹ végül 1920. január elejére készült el:

- „1. *A felső-magyarországi tótság, mint élő nemzetiség, mint különálló nemzet ismertessék el.*
2. *A felső-magyarországi tótság kapja meg területiális autonómiáját.*
3. *A közművelődési, közigazgatási, vallási, jótékonyági ügyek egyes-egyedül csak a tót nemzet autonomikus hatáskörébe tartozzanak.*
4. *A felső-magyarországi tótságnak kormányzót (gubernátor) kell állítania, kinek hatáskörébe tartozna a tót nemzetet érdeklő minden adminisztráció, a bírászkodás, kivéve a legmagasabb bíróságot, amelyben azonban a tót nemzet is képviselve legyen.*

---

³⁰⁷ Protheroe, Gerald J.: *Searching for security in a new Europe: The diplomatic career of Sir George Russell Clerk*. Routledge Taylor and Francis Group. London és New York, 2006. 68.

³⁰⁸ Tilkovszky, i.m. 2000. 566.

³⁰⁹ Uo: 566.

³¹⁰ Uo.: 564.

³¹¹ Uo: 566–567.; Janek István: Jehlicska Ferenc a revízió szolgálatában és Felvidék Magyarországhoz való csatolása érdekében. *Valóság*, 2020/8. 58.

5. *A tót képviselők a magyar képviselőházban is jelenjenek meg.*
6. *A tótoknak legyen a magyar minisztériumokban egy külön tót miniszterük.*
7. *Az esztergomi egyházmegyének és káptalanjának diszmembrációja szükséges, ennek alapján kell létesíteni az új nagyszombati tót püspökséget.*
8. *A tótul nem tudó felvidéki püspökök nyugdíjaztassanak.*
9. *Az új püspökök kinevezése a következő elvek alapján történjen: a tót püspökök felterjesztetnek a pápának ez állásra méltónak talált több férfiút, ezek közül a pápa predesztinál a magyar királynak három férfiút, a király egyet predesztinál. A tót miniszter ezt a predesztináltat kontraszignálja.*
10. *Szükséges Felső-Magyarországon a tót regimentek felállítása tót kommandóval és tót zászlóval.*
11. *Szükséges a tót csendőrség felállítása.*
12. *Szükségesek tót posta- és táviráda-igazgatóságok.*
13. *A tót közoktatásügyi és autonomikus célokra az állam ugyanolyan mérvű hozzájárulást adjon, amilyen mérvűben részesítik az ország többi részeit.*
14. *Meg kell óvni Felső-Magyarországon a magyar és német nemzeti kisebbségek jogait.*
15. *A tót középiskolákban tanítani kell a magyar nyelvet és a magyar irodalmat, hogy a tótokat az egész országban alkalmazhassák köztisztviselői állásokra.*
16. *A magyarok ellenőrző közegeket küldhetnek ki az autonomikus tót tartományi szervek felülvizsgálására, hogy a tótok az autonómia határát át ne lépjék. Megjegyzendő, hogy ezeknek az ellenőrző közegeknek csak informatív joguk lehet.*
17. *A vitás ügyek elintézésére vegyes, objektív bíróságot kell felállítani.*
18. *A tót autonómiát a koronázási hitlevélbe be kell foglalni és törvénné emelni.”*

A pontokat végig szemlélve látható, hogy bekerültek azok az elemek, melyek a széleskörű autonómia meglétét biztosítják. Azonban Magyarország is garanciát kapott rá, hogy a szlovák szervek ne léphessék túl hatáskörüket, valamint a helyi magyar és német kisebbség jogai biztosítva legyenek. Bleyer egy 1929-es országgyűlési felszólalásában elismerte, hogy az elkészült anyag végül a minisztertanács elé került, amely el is fogadta azt³¹², bár közel sem volt egyöntetű a támogatottsága, amit Korányi Frigyes pénzügyminiszter szavai is bizonyítanak, aki

---

³¹² *Országgyűlés Képviselőházának Irományai.* 1927. XXI. k. 249-251. I. 1929. május 29. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1930.

konkrétan szörnyszülöttnek nevezte a tervezetet.³¹³

Jehlicska Ferenc a Tót főosztállyal való együttműködés mellett fontosnak látta, hogy saját szervezeti alappal rendelkezzen, ezért létrehozta a Magyarbarát–Tót Néppártot (Uhorsko-Slovenska Ludova Strana). A Szlovák Néppárttal való kapcsolata sem szakadt meg, ahol két politikussal, a már említett dr. Tvrdy Jenő zsolnai ügyvéddel, és Baluška-Mészáros Gáspárral, a Néppárt kassai titkárával tartott fenn folyamatos kapcsolatot.³¹⁴

Andrej Hlinka bebörtönzése után a pártján belül nem volt egyértelműen követendő narratíva. Ennek az útkeresésnek az időszakából több forrás is mutatja, hogy a Néppárt egyes tagjai nyitottak voltak a Magyarországgal való megegyezésre. 1920. január 15-én a Magyarbarát Tót Néppárt a budapesti Gólyavárban nagygyűlést szervezett, és azon nemcsak Jehlicska, Dvortsák, Kmoskó, vagy Szviezsényi tartott magyarbarát beszédet, hanem többek között Baluška-Mészáros Gáspár is.³¹⁵

Az ő ajánlásával egy Jászi Dezső nevű újságíró 1920. március 10-én egy interjút készített Tvrdy Jenővel, akinek úgy mutatkozott be, mintha a zürichi nemzetközi sajtóiroda munkatársa lenne. Egyik kérdésében kitért arra, hogy Jehlicska a Néppárt nevében folytat-e tárgyalásokat Horthyval? Tvrdy ezt cáfolta, de kijelentette, hogy: „*mivel félelmetes tömeg áll a háta mögött, tagadhatatlan joga van ahhoz, hogy a szlovák nemzet nevében beszéljen.*”³¹⁶ Mivel az anyag valójában a Nemzeti kisebbségek minisztériumának készült, így az sosem került újságban közlésre.³¹⁷

Tvrdy véleménye azonban nem volt általános a párton belül. Több tekintetben is egy renitens szereplője volt a szlovák belpolitikai életnek. Segített az Országos Keresztényszocialista Pártnak megalapítani a szlovák szekcióját, valamint többször közölt kritikus cikkeket a Néppárttal kapcsolatban az OKP lapjában, a Kresťanský Socialistában, amely szerint Hlinka pártjának képviselői elárulják a szlovák autonómia ügyét, nem képviselik a katolikusok érdekeit, és túl szoros kapcsolatot ápolnak a csehszlovák pártokkal.³¹⁸ Mindezek miatt a Néppárt 1920 márciusában kizárta Tvrdyt a tagságból, aki az OKP színeiben folytatta tovább politikai pályafutását.

Jehlicska Ferencnek nemcsak baráti, vagy ismerősi körében találunk renitens

---

³¹³ Tilkovszky, i.m. 2000. 569–570.; Iváncsó Ádám: *Szlovák emigránsok és a magyar revízió: 1918–1943*. MA szakdolgozat, Debreceni Egyetem, 2013. 9.

³¹⁴ Getting, i.m. 196., 236.

³¹⁵ *Budapesti Hírlap*, 1920. január 16. 4.

³¹⁶ Getting, i.m. 247.

³¹⁷ Uo.: 242.

³¹⁸ Veres, i.m. 2008. 93.

személyeket, hanem családjában is. Sógora, Pazurik József, aki korábban szintén a Pázmáneum diákja volt, amíg 1906-ban ki nem zárták az intézményből „*tót nemzeti eszmék propagálása*” miatt.³¹⁹ Pazurik a világháború éveiben a magyar belügyminisztériumnak kémkedett a szlovák mozgalmakkal kapcsolatban. A Tanácsköztársaság idején a szlovák agitátorképző oktatója volt, majd Kun Bélák bukását követően sikerült állást kapnia a budapesti csehszlovák nagykövetségen, ahol 1920 elejéig az útlevélosztályán dolgozott titkárként.³²⁰

Ez az opportunista karrierút ezt követően sem ért véget. Nyilvánvalóan fontos informátora volt Jehlicskának, de eközben, hogy elaltassa a csehek gyanakvását, lebuktatott olyan magyarbarát nemzetiségieket is, akik a magyar politikából való kiábrándultságuk miatt éppen a Csehszlovákiába való visszatérésen gondolkodtak.

Közéjük tartozott Kontratovics Irén³²¹, görögkatolikus lelkész, a Rutén főosztály egyik munkatársa is, aki 1919 decemberében határozta el a hazatérést. Kontratovics több alkalommal találkozott Pazurikkal, hogy minél hamarabb vízumot tudjon kapni a hazatéréshez. Ezen egyik alkalom során Jehlicska sógora egy olyan propagandakiadvány példányait mutatta meg neki, amelyen a Tót főosztály munkatársaként maga is dolgozott, és éppen csak elkészültek Künsztler Jenő nyomdájában. Kontratovicsot érthető módon sokkolta, hogy a csehszlovák nagykövetségen ennyire naprakészek az ő tevékenységükkel kapcsolatban. Végül bár megkapta a vízumot, de egy későbbi visszaemlékezése szerint Pazuriknak köszönhette azt, hogy hazatérése után 8 hónapra börtönbe került.³²²

Bizonytalan, hogy Pazurik a kettősügynöki szerepével mennyi információt, és mennyire bizalmas adatokat szivárogtatott az egyes oldalaknak, de azt meglepő volna elhinni, hogy csupán 1920 elején értesült arról, az egyébként rendkívül magas szinten működő csehszlovák hírszerzés, hogy Jehlicska Ferenc sógora lenne. Ezt követően elbocsátották a nagykövetségtől, és feltehetően Jehlicska közreműködésére kapott állást a belügyminisztérium szláv fordítóosztályán, de nyughatatlan természete miatt később is belekeveredett olyan kétes ügyekbe, mint a frankhamisítás.³²³

Mindeközben január 5-én kiutazott az Apponyi Albert vezette magyar küldöttség a

---

³¹⁹ Ormos, i.m. 125.

³²⁰ *Jövő*, 1923. január 13.5., *Az Újság*, 1925. december 29. 3.; *Kárpátalja*, 1926. április 11. 2.

³²¹ Kontratovics Irenej/Irén (1878–1957): Bercsényifalváról származó görögkatolikus pap. Ungváron végezte el a papi szemináriumot. Az első világháború után a Nemzetiségi Minisztérium Rutén főosztályán dolgozott, majd visszatért Csehszlovákiába. Az első bécsi döntés és a verhovinai rész visszafoglalása után a Kárpátaljai Tudományos Társaság elnökhelyettese lett. A második világháború után a szovjet-rendszer kiszolgálójaként aktív részese volt a görögkatolikus egyház kárpátaljai felszámolásában, amelyért cserébe a Munkácsi Pravoszláv Egyházmegye irányítását először ő láthatta el.

³²² *Kárpátalja*, 1926. április 18. 2.

³²³ *Világ*, 1925. december 25. 3.

békekonferenciára, és magával vitte a szlovákoknak szánt autonómia koncepciót is. A hazai kisebbségek támogatásukról biztosították a delegációt, majd két nappal később megalapították a Magyarbarát Nemzeti Kisebbségek Szövetségét, amelynek elnöki pozícióját Jehlicska Ferenc, a titkári pozíciót pedig Kobulszky Károly kapta, míg a szlovákság képviselőjének Dvortsák Győzöt nevezték ki.³²⁴

A magyar delegáció január 14-én átadott bemutatkozó jegyzékében arra kérte a békekonferenciát, hogy „*adjon a magyar népnek és a magyar földön élő nemzetiségeknek alkalmat arra, hogy megbeszélés és kölcsönös megegyezés útján maguk szabják meg jövőendő életüknek és viszonyuknak kereteit*”.³²⁵ Az önrendelkezési elv érvényesítését azért is szerették volna elérni Apponyiék, mert egy esetleges népszavazás során a nemzetiségi lakosság is feltehetően nagyobb valószínűséggel voksolt volna egy megszokott állami keretre, mint egy teljesen bizonytalan új helyzetre. A döntnökök természetesen elutasították ezt a kérést, mert egy ilyen felülvizsgálat teljesen felborította volna az addigra már letárgyalt döntéseket, és csak a győztes hatalmak által kijelölt határmegállapító bizottságok révén kerülhetett sor bizonyos mértékű korrekcióra.³²⁶

Apponyiék másnap kézhez kapták a békeszerződés tervezett szövegét, amely annak ellenére, hogy sejteni lehetett tartalmát, mégis sokkolóan hatott a küldöttség tagjaira. A gróf egy nappal később reagálhatott a szerződéstervezetre, amikor a legendás békeexpozejával jobb belátásra akarta bírni a döntnököket. A delegáció átmenetileg hazatért, hogy január 21-én beszámolhasson a kormánynak a helyzetről. Ezen a megbeszélésen Dvortsák is részt vett, mint a „szlovák kérdés szakértője”.³²⁷

A várható forgatókönyv ellenére a tervezet tartalma sokként érte a magyar vezető köröket is. Több kétségbeesett kísérlet történt ekkoriban a győztes hatalmak meggyőzésére. A kassai származású gróf Semsey Andor és Halmos Károly a francia üzleti körök számára kínált befektetési lehetőségeket, míg Csernoch János egyházi kapcsolatait kihasználva próbált a francia politikai élet szereplőire hatást gyakorolni. Február 2-án levelet írt Léon-Adolphe Amette párizsi érseknek, amelyben az elszakítandó magyar és más nemzetiségű katolikus híveknek az ortodox többségű Romániában, Szerb-Horváth-Szlovén Királyságban, vagy a pánszláv eszmék miatt szintén a görögkeleti irányzatot támogató Csehszlovákiában kell élniük.³²⁸

---

³²⁴ *Budapesti Hírlap*, 1920. január 8. 2.

³²⁵ Szarka László: A magyar békejegyzék érvrendszer. *Rubicon*. 2014/6. 49.

³²⁶ Zeidler, i.m. 2018. 30.

³²⁷ Michela, i.m. 2009. 84.

³²⁸ Zeidler, i.m. 2018. 91.

Amette érsek február 2-i levelével először még kitérő választ adott és kijelentette, hogy „*E konferenciával sajnós nincs kapcsolatom, így ott nem tudok az Ön országa katolikus egyházának védelmére kelni*”.³²⁹ Azonban február 22-én egy újabb levelet küldött, amelyben leírta, hogy üzenetét továbbította Jules Cambonnak, a Nagykövetek Tanácsának elnökének, valamint mellékelte az általa küldött választ is. Cambon levele azonban nem adott okot sok örömrre, mert az elnök kifejtette, hogy „*olyan megállapodásokat nem lehet napirendre venni, amelyek már a Hatalmak aláírását viselik, s amelyek némelyikét már végre is hajtották*”.³³⁰

A legsikeresebb kísérlet gróf Bánffy Miklóshoz köthető, akinek sikerült elérnie, hogy a brit parlament mindkét háza foglalkozzon a magyar kérdéssel. Lloyd George miniszterelnök hajlott is arra, hogy a Csallóköz hovatarozását újratárgyalják, de ezzel a véleményével kisebbségben maradt.³³¹ A kisebbségek jogainak elismerését demonstrálva Bleyer Jakab sikeresen kijárta, hogy az 1920. január 25-26-án tartott választásokon a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja színeiben Dvortsák Győző a nyíregyházi, Kutkafalvy Miklós a sátoraljaújhelyi körzetben indulhasson. Mindketten megszerezték a parlamenti mandátumot.³³²

A magyar küldöttség január végére írta össze válaszát a békekonferenciának, és 1920. február 9-én utaztak vissza Apponyiék Párizsba. Válaszukban ismét hangsúlyozni próbálták az önrendelkezési jog elvét, ezért elismerték a kisebbségek jogát az államszövetségből való kilépésre. Azonban a magyar vélemény szerint ennek az ő akaratukból kell megtörténnie, amely csak népszavazás útján válhatna tisztázhatóvá. Dvortsák és Kmoskó által 1920. február 22-én írt Szlovákia a szlovákoké című memorandum is ezen az állásponton volt. Ezért Szlovákia tekintetében semleges felügyelet mellett megtartott népszavazást követeltek.³³³

Jehlicska február folyamán már nem Budapesten tartózkodott, hanem Varsóba távozott, hogy a szlovák autonómia terv segítségével kérje a lengyel kormány támogatását a Felvidék magyar fennhatóság alatt való maradásához. Vele tartott Kmoskó Mihály is, akinek köszönhetően nagyjából felmérhető, hogy Jehlicska a következő hónapokban milyen „kétkulacsos” diplomáciai tevékenységet folytatott. Megérkezésekor ugyanis a szlovák pap szembesült azzal, hogy a lengyelek nem feltétlenül érzik érdekeltnek magukat abban, hogy segítsék a magyarokat a Felvidék visszaszerzésében.³³⁴

Bár a területi viták miatt a csehekre Varsóban is ellenséggként tekintettek, de a Felvidék

---

³²⁹ Uo.: 154.

³³⁰ Uo.: 154.

³³¹ L. Nagy Zsuzsa: Magyar határviták a békekonferencián 1919-ben. *Történelmi Szemle*, 1978/3-4. 448.

³³² Vidor, i.m. 38., 83-84.

³³³ Michela, i.m. 86.

³³⁴ Getting, i.m. 266.

kapcsán lengyel igények is mutatkoztak. A mérsékeltőbbek megelégedtek Árva és Szepes vármegye egy részével. Előbbit az ott lakó lengyel kisebbség okán, utóbbit történelmi előzmények miatt, mivel a vármegye egy része 1412-től 1776-ig egy zálogszerződés miatt a lengyel király fennhatósága alá került. A vérmesebb lengyel katonai körök azonban lehetőségét látták Szlovákia egészének megszerzésében.³³⁵

Jehlicska és Kmoskó 1920. február 10-én, Krakkóban tartott egy szlovák megbeszélést egykori néppárti társaival, Mnohellel és Ungerrel, valamint Dvortsák köréhez tartozó Liptayval és Margorinnal. Szinte csak a csehellenes törekvésekben egyezett a résztvevők véleménye. Liptay és Margorin elítélték Hlinkát, aki szerintük 1918-ban a csehek kezére adta a szlovákokat. Mnohel a börtönben lévő pártvezér védelmére kelt, és állítása szerint őt is ugyanúgy becsapták, mint a nép többi részét. Ezután a magyarokat ostromozta, akik szerinte nem megbízhatóak, és sem a Néppárt, sem Hlinka nem támogatta a magyar orientációt.³³⁶

Tilkovszky Lóránt szerint Hlinka keveselte a 18 pont által adott jogokat, és önálló szlovák parlamentet kért, valamint olyan szlovák kormányzót, aki nem áll magyar ellenőrzés alatt.³³⁷ Mnohel és Unger alapvetően a lengyelekkel való együttműködésben látta népe jövőjét, és ekkoriban már összeköttetésben álltak a krakkói főparancsnokság több tisztjével, mint Stanislaw Osiecki marsall, vagy Feliks Gwiżdż hadnagy, akik támogatták a Felvidék lengyel fennhatóság alá kerülését.³³⁸

A megbeszélésen szintén résztvevő ruszin ügyvéd, Stefán Ágoston felvilágosította Mnoheléket, hogy a lengyel politikusok kinyilvánították azt, hogy a Felvidéket magyar érdekszférának tartják. Ezt 1920 februárjában előbb Piłsudski, majd márciusban a lengyel külügy is megerősítette.³³⁹ A lengyel expanziós tervek tehát ekkor csak egy szűk kör reményei voltak, míg az ország vezető politikusai tisztában voltak vele, hogy szovjet-oroszokkal vívott háború miatt a magyarok által lebegtetett katonai támogatás még hasznukra lehet.

A megbeszélés nem hozott átütő sikert, azonban Unger munkatársat váltott és csatlakozott Jehlicskához, aki egyrészt jelezte a magyar kormánynak, hogy Hlinka kéréseinek eleget kell tenni, valamint Mnohelék által feltehetően inspirálva lett, hogy a helyzet megoldását az aktuális helyzetben nagyobb eséllyel lehet lengyel kezdeményezés útján megoldani.³⁴⁰ Csernoch János támogató levele révén Kmoskóval február 26-án Bécsben megbeszélést

---

³³⁵ Uo.

³³⁶ Michela, i.m. 2009. 111–112.

³³⁷ Tilkovszky: 2000. 575.

³³⁸ Michela, i.m. 2009. 111–112.; Getting, i.m. 266.

³³⁹ Michela: i.m. 2009. 112. 116.

³⁴⁰ Uo.: 114–115.

folytatott a pápai nunciust helyettesítő Ogno Serra ügyvezető prelátussal, majd a következő nap Hans von Rosenberg bécsi német nagykövetnél, és Friedrich Gustav Piffel érseknél voltak audiencián. Február 26–27-e során a német külügyminisztériumban folytattak tárgyalásokat, majd a Német Centrumpárt vezetősége látta őket vendégül.³⁴¹

Ezen megbeszéléseket kivételesen nem is a felvidéki, hanem elsősorban a burgenlandi rendezés kapcsán folytatta.³⁴² Az elmúlt közel fél év tárgyalásainak tapasztalatai alapján azonban nyilvánvalóvá válhatott számára, hogy egyrészt az egyházi vonalon legfeljebb erkölcsi támogatást tud szerezni, hasznosítható diplomáciai segítséget nem, másrészt Magyarország nemzetközi renoméja rendkívül alacsony szinten állt, és ezt a kialakult külpolitikai elszigeteltséget a békeszerződés elfogadásáig már aligha sikerül megtörni.

Ezek a benyomások, valamint a magyar kormánynak a szlovák autonómia igények bővítésével szembeni ellenérzései közrejátszhattak abban, hogy Jehlicska magyarbarát álláspontja megingott. Varsóba visszatérve a lengyel kormánnyal folytatott tárgyalásokat egy Csehszlovákia ellen irányuló, magyarokkal közös katonai akcióról. Március 26-án Csekolics Iván varsói követ számjeltáviratban értesítette a Díszt teret, hogy Kmoskó szerint a lengyelek készek fegyveres úton felszabadítani a Felvidéket a csehektől, hogy egy „független Tótország” létrehozása után azzal államszövetségbe lépjenek. Kmoskó szerint Jehlicska is ingadozik a magyar és lengyel vonal támogatása között.³⁴³

Április 1-én találkozott Csekolics Jehlicskával, akinek elmondta, hogy Bleyer Jakab közbenjárására mandátumot kapna a magyar parlamentben. Jehlicska elutasította a képviselői pozíciót, mert elégedetlen volt azzal, hogy az önálló szlovák törvényhozás ügyét Budapest nem hajlandó megadni, és kilátásba helyezte, hogy más irányba kezd el politizálni, ha ez nem változik.³⁴⁴

A következő hónapban Jehlicska és Unger egy új autonómia terv kidolgozásába fogott, amelynek összeállításában Iwo Jaworski ügyvéd, egyetemi tanár is közreműködött. Ennek a folyamatnak egyik nyilvános eseménye volt, hogy április 20-án a krakkói egyetemen konferenciát tartottak, ahol Jehlicska, Unger, Jaworski és a szintén oldalt váltó Margorin kijelentették, hogy a szlovák autonómiának lengyel fennhatóság alatt kell megvalósulnia. Ezt a törekvést állítólag felkarolták a Feliks Gwizdz képviselte lengyel katonai csoportok is, akik egyrészt anyagi támogatásukról biztosították Jehlicskáékat, másrészt terveket kezdtek el

---

³⁴¹ Ormos, i.m. 168.

³⁴² Salacz Gábor: *A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt*. Aurora Könyvek, Budapest, 1975. 131.

³⁴³ Ormos, i.m. 168.

³⁴⁴ Michela, i.m. 2009. 114.

kidolgozni Andrej Hlinka megszöktetésére, és Lengyelországba menekítésére.³⁴⁵ Egy ilyen akcióval hatalmas népszerűsége tehetett volna szert a szlovák katolikus tömegek körében, de a terv nem a realitás talaján mozgott, így végül kísérletet sem tettek rá.

Feltehetően Jehlicska is érzekelte, hogy a Felvidékre aspiráló lengyel csoportok mögött Varsó támogatottsága sem annyira egyértelmű, ezért nem vágta el teljesen a kapcsolatot a magyar kormányzattal sem, de a rendkívül meggondolatlan lépései és gyakori irányváltásai egyre komolytalanabbá tették tevékenységét. Ennek a meggondolatlanságnak egyik példája, hogy április 17-én kikiáltott egy Szlovák Nemzeti Tanácsot, amelynek összetétele javarészt a lengyel orientáció híveiből állt. Jehlicska elnöki pozíciója mellett az alelnöki tisztséget Mnohel és Unger kapta meg, míg a Végrehajtó Bizottságban Kmoskó, Margorin, valamint az illegális párizsi delegáció két további tagja Jozef Kubala és Jozef Rudinský kaptak helyet. Ezt követően mind a magyar, mind a lengyel kormánynak egy 7 pontból álló követelést³⁴⁶ címezték:

„I. - Miután a magyar hadsereg elfoglalta Szlovákiát, a Szlovák Nemzeti Tanács (egyelőre varsói székhellyel) átveszi a közigazgatást.

II. - A megszállást követő első hónapban kiírják a szlovák nemzetgyűlési választásokat.

III. - A megválasztott nemzetgyűlés meghatározza a szlovák nemzet jövőjét, és eldönti, hogy melyik államhoz csatlakozik, Magyarországhoz, Lengyelországhoz vagy független marad.

IV. - Magyarországnak garantálják a tisztán magyar területek visszaadását.

V. - A Szlovák Nemzeti Tanács fenntartja magának a tisztviselők kinevezésének jogát.

VI. - Politikai, katonai és közigazgatási kérdésekben a Szlovák Nemzeti Tanács a legfőbb fórum.

VII. - Ha az országgyűlés úgy dönt, hogy Szlovákia csatlakozik Magyarországhoz, az autonómiajavaslat alapján ragaszkodni kell a magyarországi autonómiához.”

Jehlicska ezzel komoly indulatokat váltott ki a magyar oldalon, és Dvortsák egy két hónappal későbbi, a TEVÉL vezetői előtt tett nyilatkozata alapján kijelentette, hogy: *„Nem volt más válasz erre, minthogy kimentem Lengyelországba, és letörjem szárnypróbálgatásait.”*³⁴⁷ Ez a közbelépés azzal járt, hogy Mnohelt kitette a Tanácsból, és az alelnöki helyére Dvortsák, míg a Végrehajtó Bizottságba Szviezsényi került.³⁴⁸

Időközben elkészült a Jaworsky közreműködésével kidolgozott autonómia koncepció, amely Unger szerint már Hlinka támogatását is elnyerte. Jehlicskáék elküldték ezt Bleyernek,

---

³⁴⁵ Getting, i.m. 267.

³⁴⁶ Kramer, i.m. 49.

³⁴⁷ Tilkovszky, i.m. 1988. 443.

³⁴⁸ Michela, i.m. 2009. 115–116.; Kramer, i.m. 49.

aki azonban válaszra sem méltatta azt.³⁴⁹ Júniusig csend uralkodott a felek között. A magyar kormány feltehetően lezárta volna a Jehlicskával való együttműködést, ha ő nem próbálta volna meg visszaküzdeni magát Csernoch Jánoson keresztül. Június 12-én levelet küldött a hercegprímásnak, amelyben leírta, hogy „*Feladatom és céloom: megszabadítani Szlovenszkrét a csehektől és megoldani a tót kérdést amennyire csak lehetséges, magyar-tót szellemben.*“³⁵⁰ Véleménye szerint a lengyelek nagyon megosztottak a szlovák kérdés kapcsán. A katonai körök egy része továbbra is céljának tartja a szlovák területek megszerzését, míg a politikai szférában inkább a magyarpárti irány érvényesül.

Jehlicska próbálta saját szerepét felnagyítani, ezért kitért arra, hogy Mnoheľ lengyelpárti aktivitása miatt az ő munkája rendkívül fontos, főleg azért, mert állítása szerint „*állandó levelezésben állok Hlinkával, aki nemrég Rózsahegyőről részemre és titkára, Unger úr részére oly értelmű teljes felhatalmazást küldött, hogy az ő nevében olyan politikát csináljunk, amely minél több jogot és szabadságot biztosít a tótoknak. Kihez csatlakozzanak a tótok, ebben ő nem foglal állást és nem dönt, és minket bíz meg, hogy oldjuk meg a kérdést legjobb lelkiismeretünk szerint.*“³⁵¹

Az utolsó mondat sokat elvesz Jehlicska mondandójának a hitelességéből. Nemcsak azért, mert Hlinka az 1920 áprilisi választások után ismét parlamenti mandátumhoz jutott és kiszabadult a börtönből, hanem mert rendkívül erős küldetésstudattal bírt, aki pártvezetőként megtanulta, hogy nem lehet a kontrollt ilyen szinten kiengedni a kezéből, pláne, ha a külföldi államokkal való tárgyalásról van szó. Az szinte biztosnak tekinthető, hogy Jehlicska továbbra is kapcsolatban állt Hlinkával, de a bizalom feltehetően már közel sem volt olyan szintű, mint az 1919-es párizsi út előtt. Ezt erősíti meg báró Apor Gábor varsói követségi titkár levele is Bánffy Miklósnak, amelyben megerősíti a két szlovák pap közti kapcsolatot, de véleménye szerint „*ez nem látszódik olyan szorosnak, mintha exponense volna Hlinkának.*“³⁵²

Jehlicska kérte Csernochot, hogy képviselje ügyét a magyar kormány előtt, amelynek szerinte inkább őt kéne támogatnia, mint Bulissa Károlyékat, ellenkező esetben kénytelen lesz elfogadni a lengyelek támogatását. Csernoch a régi kapcsolatra való tekintettel megpróbált közbenjárni Jehlicska érdekében, és június 23-án levelet írt Teleki Pál külügyminiszternek, mert szerinte Jehlicska és Hlinka nagy befolyással bírnak a szlovák nép körében.³⁵³ Ennek köszönhetően az emigráns pap ismét visszaküzdötte magát a magyar kormány kegyébe, de az

---

³⁴⁹ Michela, i.m. 116–117.

³⁵⁰ MNL OL, K 64, 1. csomó, 7. tétel, 4057/ Res/1920

³⁵¹ Uo.

³⁵² MNL OL, K 64, 13. csomó, 7/b tétel, Báró Apor Gábor levele Bánffy Miklós külügyminiszternek Jehlicska és Unger Hlinkához való viszonyulásáról 1922. február 15-én.

³⁵³ MNL, K 64, 1. csomó, 7. tétel, 179/Res/1920

1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés megmutatta, hogy a nemzeti önrendelkezés eszméjét, valamint a magyarpárti szlovákok tevékenységének határfokát sokkal alacsonyabb szintre kell értékelni, mint azt korábban remélték.

III.5. Bűnbakkeresés a békeszerződés után

1920. június 4-én a versailles-i Nagy-Trianon kastély folyosóján a Simonyi-Semadam-kormány képviselőjében Benárd Ágost népjóléti és munkaügyi miniszter, valamint Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ és államtitkár aláírta a békeszerződést. Az ország számára megállapított új határok sokkolták a magyar társadalmat. Olyan területek kerültek a szomszédos államok fennhatósága alá, amelyek a magyar történelem szerves részét képezték, és emellett jelentős magyar lakossággal is bírtak.

A kialakult helyzet várható módon előidézte a bűnbakkeresés jelenségét is. Az azóta is sokak fantáziáját megmozgató összeesküvéselméletek mellett, a kortársak a magyarbarát nemzetiségi köröket is megtalálták. A konfliktus nem előzmények nélküli, mert a Gálócsy Árpád vezette Területvédő Liga már a háború befejezése óta élesen tiltakozott a kisebbségek bármiféle jogkiterjesztése ellen, amely túlmutat az 1868. XLIV. nemzetiségi törvény adta kereteken. Miután a TEVÉL külön memorandumot intézett a Simonyi-Semadam-kormányhoz, hogy az addigi nemzetiségpolitikáját számolja fel, valamint a nemzetiségi minisztériumot zárassa be, Steuer György, a minisztérium államtitkára és a Német főosztály vezetője felajánlotta a Liga válaszmányának, hogy üljenek le tisztázni a problémákat.³⁵⁴

A legelső megbeszélésre majdnem napra pontosan a békeszerződés aláírása után 1 hónappal, 1920. július 3-án került sor. A felek mindkét oldalról a befolyásos személyeket igyekeztek felvonultatni. A TEVÉL képviselőjében többek között részt vett Okolicsányi László ügyvezető alelnök, Szontagh Tamás alelnök, Krisztics Sándor főtitkár, Gálócsy Árpád a propaganda bizottság elnöke, Kálmán Károly a propaganda bizottság titkára, Dingha Béla a Felvidéki Ligától, Thirring Gusztáv a Nyugatmagyarországi Liga elnöke, Eöttevényi Olivér (Krassó-Szörény vármegye volt főispánja), Desseffy István (Sáros vármegye volt aljegyzője), Persay Ferenc (Bars vármegye volt tiszti főügyésze), Okolicsányi Zoltán ügyvéd, választmányi tag. A Nemzetiségi minisztérium képviselőjében megjelent Kutkafalvy Miklós államtitkár, a Rutén főosztály vezetője, Szviezsényi Zoltán, a Tót főosztály vezetője, a ruszinok képviselőjében Jaczkovics Iván, a szlovákok nevében Kmoskó Mihály, Dvortsák Győző, Pechány Adolf és Bobula Titusz. A németek részéről Huber János, Müller Kálmán, Kayser Szilárd, Hayde Gyula, Seltenreich Konrád, a vendek képviselőjében Mikola Sándor, a muraközi

---

³⁵⁴ Tilkovszky, i.m. 1988. 435.

horvátok nevében Polyák Kálmán, valamint a lengyel gorálok képviselőjében Tomcsányi János.³⁵⁵

A megbeszélések a fennmaradt jegyzőkönyvek alapján kifejezetten feszült légkörben zajlottak. Ehhez Gálócsy Árpád már a kezdéskor megadta az alaphangot, amikor provokatív módon kijelentette, hogy „*Magyarországon nemzetiségi kérdés nincs*”. Kmoskó válaszolt erre elsőként, aki szerint nemzetiségi kérdés léte nem lehet vita, mert emiatt hozták az 1868. évi XLIV. törvényt, amelynek a be nem tartása idézte elő a felvidéki lakosság passzivitását a háborút követően, majd a terület elszakadását is.³⁵⁶

Az elhibázott nemzetiségpolitikán túl, a résztvevők több, egymással szembeni sérelmet is felvetnek a megbeszéléseken, mint amikor Gálócsy Árpád Dvortsák Győző nyíregyházi képviselői kampányába próbált beavatkozni azzal, hogy levelet írt a nyíregyháziaknak, amelyben Dvortsákot, mint a tót autonómia egyik támogatóját kalandornak nevezte. Először vállalta ezért a felelősséget, majd később már azt felelte, hogy valójában Jehlicskára gondolt.³⁵⁷ Dvortsák sem maradt azonban adós a konfliktuskerülésből, amikor a 18 pontos tót autonómiával kapcsolatban azt állítja, hogy valójában azt nem tervezték komolyan törvényre emelni, csak a külföld meggyőzésére kívánták felhasználni.³⁵⁸

Az egymással szembeni konfliktusok kimagyarázásán túl azonban felmerülnek olyan érdekesebb nyilatkozatok is, amelyek hozzátettek a mozgalom történetéhez, valamint a Jehlicskával szembeni aktuális viszonyuláshoz. Kmoskó például kijelentette, hogy a Tanácsköztársaság idején, amikor az ellenforradalmi kormány megalakult, vagyis 1919. május 5-én a Károlyi Gyula-féle kabinet létrejötté után Pozsonyba ment, ahol találkozott Jehlicskával, aki arra bízta őt, hogy térjen vissza Magyarországra, és próbálja meggyőzni a magyar kormányt a szlovák autonómia megadására.³⁵⁹

Ha igaz Kmoskó kijelentése, akkor Jehlicska már hónapokkal korábban gondolkodott a magyar orientáción, mint amit eddig vele kapcsolatban sejteni lehetett. Hasonlóképpen érdekes információ volt, hogy Okolcsányi László és Gálócsy Árpád elmondása szerint Jehlicska 1920 januárjában szerette volna a 18 pontos autonómia tervezetét a Felvidéken terjeszteni, de a Liga ellenállt ennek a kérésnek, mert egyáltalán nem értettek egyet annak a tartalmával.³⁶⁰

Jehlicskával kapcsolatban a munkatársai véleménye is beszédes. Dvortsák és Kmoskó

---

³⁵⁵ Uo.:435–436.

³⁵⁶ Uo.: 437.

³⁵⁷ Uo.: 443–444.

³⁵⁸ Uo.: 450.

³⁵⁹ Uo.: 438.

³⁶⁰ Uo.: 452–453.

kifejezetten negatívan nyilatkoznak róla, ami egyrészt történhetett amiatt, mert Jehlicska nem volt jelen ezeken a megbeszéléseken, így könnyű célpontot jelentett a felelősség áthárítására. Másrészt amikor „szellemileg megingott”, „bolond”, vagy „paralitikus” jelzőkkel illették³⁶¹, akkor fontos megjegyezni, hogy egy hasonlóan stresszes időszakban, az 1906-os parlamenti mandátumáról való lemondása előtt már panaszkodott kimerültségre, és gyógykezelte magát. Mindemellett egyetértettek abban, hogy Jehlicska lengyelországi tevékenysége káros, és egy „túlzó tótnak” tartották, aki már többet kíván a szlovákság számára, mint amennyit Magyarországnak érdemes lenne megadni.³⁶²

A Nemzetiségi minisztérium és a Területvédelmi Liga bizottságainak ülései nem hozták meg a várt eredményt. A liga emberei nem voltak hajlandóak elismerni, hogy nemzetiségi kérdés fennállt volna Magyarországon, míg a nemzetiségi vezetők egyértelműen kárhoztatták az 1918 előtti magyar iskolapolitikát és közigazgatást, amely a kisebbségek elidegenítését okozta. A felek nem kívánták tovább folytatni a vitát, ezért az ülésen készült jegyzőkönyvet 1920 októberében elküldték Teleki Pál miniszterelnöknek.³⁶³

Az őket ért támadások Kmoskó Mihályt rendkívül megviselték, aki 1920 nyarán inkább úgy döntött, hogy visszamegy tanítani a Budapesti Tudományegyetemre, és felhagy a további politikai tevékenységgel, mert belátta, „*hogy az adott körülmények között ennek a szereplésnek semmi célja és haszna nincs*”.³⁶⁴

III.6. A Felvidéki Komité és az „Ébredés” éve

A magyar kormányzat részéről az addigi nemzetiségi propaganda újraértékelése és átalakítása már 1920 áprilisában megindult. A hónap elején Steier Lajos készített egy memorandumot, amelyben reflektált az előző időszak elhibázott működésére. Véleménye szerint a szlovák-ügyet akkor lehet sikeresen kezelni, ha a magyar politika vissza tudja építeni a bizalmi légkört a szlovák lakosság szemében. Ennek egyik eleme a kompromittálódott személyek és szervezetek eltávolítása lenne a további akciókból, valamint fontosnak tartotta, hogy a többi szomszédos ország kisebbségeivel, így a szlovénokkal, vagy a horvátokkal is kiemelten foglalkozzanak.³⁶⁵

A magyar kormányzat is megfontolta ezeket a tanácsokat, mert 1920 áprilisában Kánya Kálmán külügyminiszterhelyettes javaslatára az ország területi integritásának helyreállítására megalapított szervezeteket és csoportokat egy-egy ernyőszervezet alá akarták egyesíteni.

---

³⁶¹ Uo.: 443.450.

³⁶² Uo.: 442. 450.

³⁶³ Uo.: 437.; Iváncsó, i.m. 2013. 11.

³⁶⁴ Ormos, i.m. 171.

³⁶⁵ Michela, i.m. 2009. 127–128.

Területi alapon külön-külön bizottságokat hoztak létre, ezért a Felvidéki Liga, a Jehlicska Ferenc vezette Magyarbarát Tót Néppárt, a Kutkafalvy Miklós által alapított Magyarbarát Rutén Néppárt, a Bulissa-féle Független Tót Párt és a Szepesi Szövetség közösen alkotta a Felvidéki Comitét, amelynek vezetője Mészáros Gyula lett, a katonai vonatkozású tevékenységekért Siménfalvy Tihamér alezredes, a polgári vonatkozású ügyekért báró Kürthy Lajos, volt komáromi polgármester volt felelős.³⁶⁶

Az új ernyőszervezet feladata a „*forradalmi szervezkedésnek titkos központi irányítása... A Felvidéki Comité a felvidéken működő politikai pártokkal, úgymint Hlinka-párt, keresztény szocialista-, szociáldemokrata-, és esetleg még létező magyar-, német- és rutén pártokkal állandó szoros összeköttetésre és a velük való együttműködés biztosítására fog törekedni, s a szükséghez képest képviselőiket a Comitén belül is bevonja*”.³⁶⁷

A Comité vette át azoknak a katonai hadműveleteknek a hírszerzési előkészítését is, amelyek már 1919 novembere óta napirenden voltak. A kezdeti elképzelések még arról szóltak, hogy az offenzívát, egy tót önfelszabadítási akcióként fogják megszervezni, amely összekapcsolódna a lengyel–bolsevik háborúba való beavatkozással. Halmay Barna százados tervei alapján egy Lengyelországban felállított 10 ezer fős szlovák légió alkotta volna azt a magot, amely az „önfelszabadítási” jellegét adta volna az akciónak. Azonban egy évvel később is még csupán nagyjából 120 főnél tartott a toborzás, amelybe a lengyel katonai vezetés a szovjet-oroszokkal vívott háború miatt nem tudott nagyobb erőket fektetni.³⁶⁸

A szlovák légió ötlete ezért egyre inkább elhalt és már 1920 márciusától új tervek készültek „Ébredés”, „Ébredés II.”, „Pirkadás” és „Árpád” fedőnevek alatt.³⁶⁹ A magyar hadvezetés alapvetően arra számított, hogy egy kommunista lázadás fog kitörni Csehszlovákiában, és ebben az esetben a Felvidék és Kárpátalja pacifikálásával elfoglalják a területet. 1920 nyarára a magyar katonai körök elkészítettek egy megállapodás tervezetet a lengyelek számára, ami 30 ezer önkéntes bevetéséről és ezen felül hadianyag támogatásról szólt a bolsevikok ellen vívott háborúban, és ezzel szemben a lengyelek vállalták volna a román semlegesség biztosítását.³⁷⁰

Ezt Varsó a nyugati hatalmakon, elsődlegesen a franciákon keresztül próbálta elérni. Párizsban azonban nem akarták és nem is tudták minden tekintetben teljesíteni a magyar

---

³⁶⁶ Angyal, i.m. 2002. 50–51.

³⁶⁷ Uo.: 50.; Iváncsó, i.m. 2020. 714.

³⁶⁸ Hetés Tibor–Morvai Tamásné (szerk.): *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez. 1919–1938.* Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1968. 208–212.

³⁶⁹ Zahorán Csaba: Az összeomlás másnapján. Miroslav Michela könyvéről. *Limes*, 2011/1. 124.

³⁷⁰ Michela, i.m. 2009. 120.

kéréseket.³⁷¹ Teleki ezzel tisztában volt, de az elszigeteltségből való kitörés miatt hagyta a tárgyalások folytatását. A hivatalos diplomáciai vonal mellett Horthy jóváhagyásával mehetek a kalandor akciók folytatása is. A körülmények viszont nem a tervek szerint alakultak. Sem csehszlovákiai bolsevik puccs nem következett be, sem a szomszédos országok katonai semlegességére nem kapott a magyar kormányzat garanciát.³⁷²

Az Ébredés tervet átdolgozva alakították ki az Ébredés II-t, amely a vasútvonalak kihasználására fektetett nagyobb hangsúlyt, de a nemzetközi támogatás és a román semlegessége híján ezt sem lehetett kipróbálni a gyakorlatban. 1920 augusztusában jött a Pirkadás, ami az Ébredés II továbbfejlesztett változata volt, annyiban módosítva, hogy a szovjet-oroszok előretörése miatt a Kárpátaljára irányuló egységek létszámát megnövelték. A szlovák katonai akciót végül 1920. augusztus 9-én elhalasztották, mert túlságosan rizikós lett volna.³⁷³

Mészáros Gyula erőltette az akció végrehajtását, ami szerinte már olyan előkészítési fázisba jutott, hogy nem szabadna lemondani, és legkésőbb szeptember elején meg kéne indítani. Teleki azért döntött az akció elhalasztása miatt, mert túlzottan ellentmondásos információk érkeztek a közreműködők részéről. A magyarbarát szlovák körök túlzottan optimista, míg a honvédség ezzel szemben sokkal borúlátóbb képet festett fel a siker esélyéről.³⁷⁴

Természetesen a szomszédos országok sem várták meg, amíg valóban megérne a helyzet arra, hogy a magyarok támadást indíthassanak. Csehszlovákia és Jugoszlávia 1920. augusztus 14-én kötötte meg azt a kétoldalú egyezményt, amelynek első pontja értelmében, ha bármelyik felet nem provokált támadás éri a magyarok részről, akkor a másik ország a megtámadott segítségére siet.³⁷⁵ Beneš három nappal később Bukarestbe repült, hogy egy hasonló megállapodást készítsen elő a románokkal. Ennek megszületése végül ekkor még nem történt meg, mert Millerand francia miniszterelnök Joseph Joffre marsallt Bukarestbe küldte, hogy beszélje le Take Ionescu román külügyminisztert a csehszlovák ajánlat elfogadásáról.³⁷⁶

A francia közbelépés révén a kisantant létrejötte el lett odázva egy pár hónappal, de a csehszlovák-jugoszláv megállapodás lényegében így is szinte teljesen lehetetlenné tette a magyar katonai akciók véghezvitelét. Emellett 1920 augusztusának közepén a lengyel haderő

---

³⁷¹ Hetés–Morvai, i.m. 228–233.

³⁷² Iváncsó, i.m. 2020. 714.

³⁷³ Michela, i.m. 2009. 130.

³⁷⁴ Boros, i.m. 1967. 685–686.

³⁷⁵ Kovács Endre: *Magyar-lengyel kapcsolatok a két világháború között*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971. 41.

³⁷⁶ Gulyás László: „A kisantant, 1920-1938”. Rubicon Online, 2011/2. Link: <https://rubicon.hu/cikkek/a-kisantant> (letöltve: 2025.08.25.)

váratlan diadalt aratott a varsói csatában, és ezzel megindította az ellentámadást, és ez az esemény a magyar közreműködés további erőltetését is szükségteenné tette. Mivel a Comité szerepe 1920 végére terhessé vált a politikai vezetés számára, ezért parancsot adtak a szervezet a feloszlására.³⁷⁷

1920 augusztusában Teleki látva Mészáros és társai kezelhetetlenségét a Felvidéki Comité megszüntetését rendelte el. Azonban Mészárosék nem voltak hajlandóak engedelmessé válni a parancsnak. Sőt, Kürthy Lajos 1920. augusztus 19-én egy közigazgatási koncepciót állított össze a Felvidékre, amely akkor léphetett volna életbe, ha a magyar haderő elfoglalja a területet.³⁷⁸

A Felvidéki Comité, a Tót Főosztály és a Felvidéki Liga egyaránt nyomást gyakorolt a magyar politikai és katonai vezetőkre, hogy elindítsák az akciót. Ennek következtében a magyar kormány úgy döntött, hogy szeptember–október fordulóján Lengyelországba küldi Dormándy Géza ezredest, hogy derítse ki a lengyel szándékokat. Időközben elkészült az Árpád fedőnevet viselő terv is, amely a Kassa–Bohumín vasútvonal Zsolna és a Felvidék keleti része között megbénítására helyezte volna a hangsúlyt. Magyarország honvédség célja a történelmi határok helyreállítása lett volna a Lengyelország által követelt területek nélkül. Három főbb támadási pontot határoztak meg: Pozsonyt, a Zólyom–Zsolna, valamint a Kassa–Eperjes vonalakat. A két hadsereg találkozására a Zsolna – Poprád – Eperjes vonalon került volna sor.³⁷⁹ A magyar hadsereg valójában nem állt abban a készségben, hogy ezt meg lehetett volna tenni, és Teleki szerint a diplomáciai környezet sem volt alkalmas egy ilyen akcióra.

1920 októberében megtörtént a lengyel-szovjet fegyverszünet aláírása, amely Dormándy küldetésének folytatását okafogyottá tette. Teleki Pál október végén úgy határozott, hogy leállít minden ilyen akciót, mert a siker esélye túlzottan alacsony. Mészárosék csoportjának renitens hozzáállását pedig veszélyesnek tartotta, és ez be is igazolódott. A kormány tiltása ellenére Battlay Géza volt csanádi főispán és köre azonban egy katonai akció megindítása mellett határozott, amelyről nem tájékoztatták Siménfalvy ezredest sem.

Úgy számoltak, hogy 15 ezer fegyveressel hajtják majd végre a támadást, de végül csak néhány százan jelentek meg. 1920. december 22-én a magyar rendőrségnek 450 további embert sikerült letartóztatnia, és ezzel megakadályozták a harcok kirobbanását. Az irregulárisok rossz kapcsolattartása oda vezetett, hogy a lengyel-csehszlovák határon el is indult némi tűzharc, de ez rövid idő alatt lezajlott. Teleki időben értesült a dolgról, és le tudta állítani a kalandor

---

³⁷⁷ Angyal, i.m. 2002. 51.; Iváncsó, i.m. 714.

³⁷⁸ Michela, i.m. 133–134.

³⁷⁹ Uo.: 137.

vállalkozást.³⁸⁰

Ezek az események újra arra készítettek a magyar politikai vezetést, hogy átgondolják az irredenta szervezetek és mozgalmak támogatását. Mivel a Comité szerepe a kezelhetetlen tagságával, és az irányításra alkalmatlan Mészáros Gyulával 1920 végére terhessé vált a Teleki-kormány számára, ezért végleg feloszlatták az organizációt.³⁸¹

Petri Pál a miniszterelnöki hivatal minisztertan csosa egy javaslatot készített a határontúli ügyekkel foglalkozó szervezetek és tárcák k r nek sz k t s r l. Elmondása alapján 28 szervezet és a miniszterelnöki hivatal mellett 4 másik t rc  foglalkozott ezekkel a kérdésekkel, amelyeket véleménye szerint sokkal inkább a társadalmi szervezetek és az egyházak körébe utalt volna  t. A Nemzeti kisebbségek miniszt rium val kapcsolatban is felmerült már ekkor a megsz ntet s lehetősége, de Teleki még ekkor kitartott annak hasznossága mellett.³⁸² Petri a határozatát 1920. december 12- n kívánta betérjeszteni, de az ügyet ad acta tett k, és később, a Bethlen-kabinet idején valósították meg az átalakítások javát.³⁸³

1921 januárjában Teleki Pál átadta a külügyminiszteri posztot Gratz Gusztávnak, aki márciusban megkapta a tárcája alá a Nemzeti kisebbségek minisztériumát is.³⁸⁴ Gratz támogatta utóbbinak a felszámolását, mert véleménye szerint csak megnehezíti a szomszédos országokkal a konstruktív kapcsolatok kialakítását.³⁸⁵ A komolyabb átalakítás megtételére azonban már nem maradt ideje, mert IV. Károly március 27.  s április 5. között visszatért Magyarországra, hogy visszavegye a trónját. Az első királypuccs eredményeként Csehszlovákia  s Jugoszlávia katonai beavatkozást helyezett kilátásba, amely megingatta Teleki Pál miniszterelnök pozícióját, aki április 14- n lemondott a pozíciójáról.

IV. Az emigráció útkeresése a húszas években

IV.1. A bethleni konszolidáció és a visszafogott irredentizmus

1921.  prilis 14- n Bethlen István alakított kormányt, aki felmérve az ország diplomáciai elszigeteltségét elkezdte átalakítani a magyar irredenta szervezeti struktúrát. Az  j miniszterelnök a nemzetgyűlési bemutatkozó beszédében kifejtette, hogy a világháború utáni megváltozott nemzetközi viszonyok a magyar politikától is egy új irányvonalat követelnek. Az  j kabinet a diplomáciai elszigeteltségéből való kit r shez simul konyabb, és a nemzetközi

---

³⁸⁰ Michela, i.m. 140–141.

³⁸¹ Angyal, i.m. 2002. 51.

³⁸² Bellér, i.m. 148–149.

³⁸³ Michela, i.m. 2009. 149.

³⁸⁴ *Szeged*, 1921. március 2. 2.

³⁸⁵ Michela, i.m. 2009. 185.

közvélemény által elfogadottabb hangvételű külpolitikát akart folytatni.³⁸⁶

Az ország gazdasági konszolidálásához a Bethlen-kormánynak szüksége volt a népszövetségi kölcsönre, amelyet a revizionista törekvéseket hangsúlyozva nem lett volna esélye megkapni. Külügyminiszterének Bánffy Miklóst kérte fel, aki megkapta a nemzetiségi minisztérium ügyeinek vitelét is. Bánffy április végén 120-ról 20 főre csökkentette a szervezet, és egyúttal megszüntette a Tót és Rutén főosztályokat, míg a Német főosztály a nyugatmagyarországi kérdés miatt továbbra is működhetett, de már csak Steuer György és három fogalmazó alkalmazásával.³⁸⁷

1921 májusában a miniszteri bizottság ülésén Bethlen kezdeményezte a nyíltan irredenta szervezetek betiltását.³⁸⁸ A kormány visszafogottabb propagandakampányt kért az emigránsoktól, és inkább azokat a magyarbarát nemzetiségi politikusokat támogatta, akik Csehszlovákián belül képviselték a magyar politika ügyét. Budapest célja az volt, hogy a kisebbségi pártokból egy olyan ellenzéki tömböt alakítsanak, mely hatékonyan ellenállhat a prágai centralizációnak. A Szudéta németek elsők között ajánlották fel szövetségüket a magyar pártok (Országos Keresztényszocialista Párt, Kisgazda Kisiparos és Földműves Párt) számára.³⁸⁹ Budapest pedig megnyerte az Ivan Kurtyak³⁹⁰ vezette ruszin pártnak, az Autonóm Földműves Szövetségnek a támogatását. A szlovákok részéről a magyar kormány egyik legfőbb bizalmi embere a Szlovák Néppárt alelnöke, Tuka Béla volt. Tuka fontos szerepet játszott a felvidéki magyar kisebbség pártalapítási törekvéseiben, valamint a húszas évek folyamán a Bethlen-kormány rajta keresztül osztotta szét a támogatását a csehszlovákiai magyar pártok között.³⁹¹

A határon túli magyarok ügyeinek koordinálására a kormány 1921 augusztusában létrehozta a Társadalmi Egyesületek Szövetsége Központját (továbbiakban TESzK), amely közvetlenül a kormány irányítása alatt állt. Élére gróf Teleki Pál került, míg az operatív feladatokat helyettese, Papp Antal intézte. A TESzK lényegében egy ernyőszervezetként működött, amely egyrészt magába olvasztotta a Területvédő Ligát, másrészt több kisebb társaságot hoztak létre a keretén belül, amely egy-egy szomszédos ország magyar közösségeinek az ügyeiért volt felelős. A felvidéki és kárpátaljai területekkel a Rákóczi

---

³⁸⁶ Romsics Ignác: *Bethlen István válogatott politikai írások és beszédek*. Osiris, Budapest, 2000. 117.; Iváncsó, i.m. 2013. 13.

³⁸⁷ *Budapesti Hírlap*, 1921. április 27. 2.; *Nyírvidék*, 1921. április 28. 2.

³⁸⁸ Angyal, i.m. 2002. 80.

³⁸⁹ Flachbart Ernő: A csehszlovákiai magyarok és németek viszonya. *Magyar Szemle*, 2. (1928). április, 354–359.

³⁹⁰ Ivan Kurtyak (1888–1933): Husztról származó tanító. Az első világháború alatt katonai cenzor volt Bécsben. A háborút követően tanfelügyelő lett Huszton. A magyarbarát ruszinofil irányvonalat képviselő Autonóm Földműves Szövetség vezetője és parlamenti képviselője lett 1924–1933 között.

³⁹¹ Angyal, i.m. 2002. 76.; Iváncsó, i.m. 2013. 14.

Szövetség foglalkozott, amelynek vezetője Rakovszky Iván lett.³⁹²

A Rákóczi Szövetségen belül a kezdeti elképzelések szerint kialakítottak egy Általános és Tót Főosztályt, egy Rutén főosztályt, illetve egy Elnökséget. A Rutén főosztály élére Illés József egyetemi tanárt szerették volna felkérni, de 1921 nyaráig ez a részleg nem jött létre, és erre valószínűleg a későbbiekben sem került sor.³⁹³ Az Általános és Tót Főosztály alatt további 5 szervezeti egységet kialakítását tervezték. Az Általános osztályon belül látták el az adminisztratív teendőkön túl a Csehszlovákiából kiutasítottak, valamint a nemzetiségük, vagy politikai orientációjuk miatt üldözött személyekkel kapcsolatos adatok begyűjtését, a keresetek és szociális támogatások ügyintézését. A kisebbségjogi kérdésekkel kapcsolatban összeszedett anyagokat ezt követően a Népszövetséghez beterjeszteni kívánt beadványokhoz használták fel.

A Sajtóosztályra a csehszlovákiai sajtótermékek szemlészésével, illetve egy budapesti szlovák lap szerkesztésével és kiadásával kapcsolatos feladatokat akarták bízni. Utóbbit végül a miniszterelnöki hivatalon belül kialakított II. ügyosztály, vagy Nemzetiségi ügyosztály, azon belül is Pechány Adolf szlovák kormánybiztos és csapata látta el, akik a Slovenské Noviny című hetilap szerkesztéséért voltak felelősek. A lap kiadása 1919. március 25-e óta szünetelt, de Pechány közbenjárása révén 1923. július 29-től ismét megjelent, heti 1000 példányban.³⁹⁴

Az Általános és Tót főosztályon belül ezen kívül létezett még egy Kultúrosztály, amelynek illetékességébe az oktatási, a színházi és a könyvkiadási ügyek tartoztak. A tervek szerint a negyedik osztály a felvidéki kötődésű társadalmi és politikai szervezetekkel való kapcsolattartásért, míg az ötödik a külföldi propaganda terjesztését lett volna felelős egy Bécsben kialakított irodából. Utóbbi kettő felállításától végül részben anyagi, részben stratégiai okok miatt eltekintettek, mert a Csehszlovákiába irányuló propagandával más szervezetek is foglalkoztak, például az a Felvidéki Liga, amely az eredeti tervekkel ellentétben végül a Magyar Nemzeti Szövetségbe olvadt be, de az anyagi szubvenciót a Rákóczi Szövetségen keresztül kapta. A Magyar Nemzeti Szövetség irányítása közvetlenül Teleki Pálhoz tartozott.³⁹⁵

A felvidéki és kárpátaljai pártoknak nyújtandó támogatásokat kezdetben Tuka Bélán, majd a prágai nagykövetségen és a magyar kormánykörök kezdeményezésére létrehozott Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodáján (továbbiakban Központi Iroda) keresztül juttatták el. Rakovszky Iván a Rákóczi Szövetség éves működési

---

³⁹² Uo.: 80–81.

³⁹³ Uo.: 83.

³⁹⁴ Zilizi Zoltán: *Pechány Adolf és a szlovák-magyar együttélés 1880-tól 1942-ig*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történettudományok Doktori Iskola, Doktori disszertáció, 2013. 138–139.

³⁹⁵ Angyal, i.m. 2002. 83.

költségére 48 millió 54 ezer magyar koronát kapott, melyből 18 millió koronát különített el a csehszlovákiai pártok számára.³⁹⁶

A szövetség a költségvetését a Pénzügyintézeti Központban létrehozott Rákóczi Kultúralapban kezelték. Az első években számos felvidéki, vagy szlovák származású értelmiségi dolgozott a szervezet keretén belül, mint Clair Vilmos, Gombos Béla, Csecsotka Károly, Dobrotka György, Pazurik József, Pechány Aladár, Podhradszky György, valamint az a Pechány Adolf, aki pár hónappal később megkapta a szlovák kormánybiztosi felkérést a miniszterelnökségtől.³⁹⁷

1922 júniusában Rakovszky Ivánt kinevezték belügyminiszterré, és ettől kezdve a szervezet élén rövid időn belül többször is változott a vezető személye, így került Szinyei Merse István, báró Perényi Zsigmond, Kiszely Gyula, majd ismét Szinyei Merse a szervezet élére. A szövetség tevékenységi köre és költségvetése folyamatosan szűkült, míg végül 1924-ben maga Szinyei Merse István kezdeményezte a Rákóczi Szövetség megszüntetését a takarékoság szándékával. Javaslatot tett arra, hogy az egyes feladatköröket mely szervezeteknek lehetne átadni, így például a támogatások elosztására és felügyeletére a Központi Irodát tartotta alkalmasnak, míg a csehszlovák sajtószemle folytatását a Magyarországi Tót Közművelődési Egyesület feladatkörébe utaltatta volna.³⁹⁸

Ezek a javaslatok végül nem érvényesültek, így az átalakítás eredményeként a szervezet feladatait egy másik társaság, az 1922-ben alapított Felvidéki Egyesületek Szövetsége (továbbiakban FESZ) vette át.³⁹⁹ A FESZ-t dr. Juhász Béla korábbi kassai bíró vezette, és rajta kívül további 7 fő dolgozott a szervezetben. Feladatuk a csehszlovákiai sajtófigyelés, valamint az anyaországban tanuló felvidéki diákokra számára 1925-ben megnyitott Hunfalvy Internátus igazgatása volt.

A csehszlovákiai pártoknak nyújtandó támogatások kezelése véglegesen átkerült Papp Antal kezébe, és ennek finanszírozására Kánya Kálmán állt elő egy új javaslattal, melynek lényege, hogy a prágai nagykövetség vízumkiállításából befolyó összegét is visszaforgatták a kisebbségi sorban lévő magyarok támogatására. Ez havonta mintegy 100-150 ezer Kč bevételt jelentett, ami jelentős részét fedezte annak a havi 300-400 ezer Kč támogatásnak, amit felvidéki és kárpátaljai pártok támogatására a prágai nagykövetségen keresztül juttattak el.⁴⁰⁰

IV.2. A bécsi Szlovák Komité

---

³⁹⁶ Uo.: 85.

³⁹⁷ Uo.: 86.

³⁹⁸ Uo.: 89.

³⁹⁹ Uo.: 237.

⁴⁰⁰ Uo.: 103–104.

1920–1921 fordulóján válságban volt a magyarbarát szlovák emigráció. Jehlicska Ferenc a lengyel orientációval való szimpatizálás és fenyegetőzés miatt a magyar kormányzat támogatását csak mérsékelten élvezte. Bulissa Károly a Tót Központi Iroda felsülése óta nem volt partiképes magasabb politikai körökben. Dvortsák Győző pedig a parlamenti mandátuma ellenére 1921. januárjában Párizsba költözött.

Bár az emigránsok között ekkor lazulhatott az együttműködés, de 1921. január 30-án, a régi képviselőházba Pazurík József és Janovetz Lajos szervezett gyűlést a magyarországi szlovákok számára, amely a különböző csoportok egyfajta egységplatformja akart lenni. A jelenlévők követelték a szlovák nép önrendelkezéshez való jogát. Emellett a résztvevők számára osztogatták Bulissáék lapjának, a Slovenský národnak a számait, valamint üdvözölték és kitartó munkára buzdították a „*Szlovenszón küzdő vezéreket, az amerikai szlovákságot, a Lengyelországban és Wienben működő szlovák komitétát, a magyarországi Független Szlovák Pártot és egyéb szervezeteket.*”⁴⁰¹

A rendezvény kifejezetten népes tömeg előtt zajlott, mert a mérsékelttek 600–800 főről írtak, de egyes beszámolók 1500-as tömegről is tudósítottak.⁴⁰² A megjelentek javarésze felvidéki menekült, illetve Magyarországon élő szlovák volt. A rendezvényt szlovák és magyar nyelven bonyolították le, amely miatt néhány tiltakozó fiataalt letartóztattak.⁴⁰³ Az incidensnél érdekesebb azonban, hogy a szervezők kire is gondoltak a „*Wienben működő szlovák komité*” alatt? A csoport Baján Vilmos raceji származású újságíróhoz tartozott, aki pénzügyi népbiztosként a Szlovák Tanácsköztársaságban vállalt szerepet korábban. Ez a társaság a Tót Főosztály felügyelete alatt működött 1920 áprilisától, és Bécsben a Mariahilfer Straße 138. szám alatt, a Hotel Fuchs-ban rendezte be a főhadiszállását. Baján, vagy álnevéen Milan Štrba, mellett a csoport másik vezetője dr. Sándor Jenő, alias Skarnycer, korábbi törvényszéki bíró volt, és emellett szorosan együttműködtek Leopold Mandl bécsi újságíróval.⁴⁰⁴

A csoport a többi emigráns társasághoz hasonlóan a szlovák helyzetről gyűjtött információkat, és részt vett cseh- és bolsevikellenes propagandában. Baján véleménye szerint a nyílt magyar orientáció nem működött, egy katonai akció pedig végzetes következményekkel járna, ezért a szlovák autonómia ügyét kezdték el propagálni, amivel kapcsolatban tárgyalásokat is akartak kezdeményezni Prágával. 1920 novemberében Bajánéknak sikerült kapcsolatba kerülniük a csehszlovák kormánnyal. A Dísz téren alapvetően nem fűztek nagy reményeket a csoport eredményességéhez, de úgy vélték, hogy ha a jól kiépített cseh

---

⁴⁰¹ 8 Órai Újság, 1921. február 1. 3.

⁴⁰² Uo.; Michela, i.m. 2009. 157.

⁴⁰³ Michela, i.m. 2009. 157.

⁴⁰⁴ Új Előre, 1922. július 22. 6., Michela, i.m. 156., 159.

kémrendszer egy részének feltérképezésére fel tudják őket használni, akkor már megérte támogatni őket. A támogatás ráadásul közel sem volt olyan jelentős, mint amilyen szubvenciót a többi szlovák emigráns csoport kapott. A Nemzeti kisebbségek minisztériumától 6 ezer, a külügyminisztériumtól 110 ezer koronát kaptak.⁴⁰⁵

A csoport legkomolyabb sikere az volt, hogy Ferdinand Dargon francia újságírón keresztül 1920 novembere és 1921 áprilisa között 5 alkalommal tudtak tárgyalni a csehszlovák kormánnyal. Elsődleges céljuk a szlovák autonómia kérdésének előmozdítása volt. A csoport titkára, Sándor Jenő 1921. március 20-án találkozott Šrobárral, aki teljesen elzárkózott az autonómia megadásától, mert azzal a szlovákok elszakadása következne be. Maximum a megyei rendszeren keresztül lennének hajlandóak az autonómiához közelítő jogköröket adni. A Bizottság tagjai nem követték pontosan a Budapestről küldött utasításokat, amely külön parlamentet, a cseh közigazgatás és hadsereg kivonását, a szlovák közigazgatás és hadsereg megteremtését követelte. Inkább a néppárti politikusok, Ferdinánd Juriga, Tuka Béla és egyéb szlovák közéleti szereplők által összeállított autonómia koncepciókból dolgoztak.⁴⁰⁶

A csehszlovák fél minden bizonnyal tisztában volt a Komité háttérével, de ha nem, akkor azzal biztosan leleplezték magukat, hogy Gratz Gusztávra, akkori külügyminiszterre hívták fel a figyelmet, aki a gazdasági együttműködésen alapuló viszonyt preferálná, és véleményük szerint beérné kisebb határkiigazítással.⁴⁰⁷ Mindkét fél a másik oldaltól való információszerzésre próbálta felhasználni a találkozókat. Bajánék akciója nem is lett végül hosszú életű. 1921 májusának elején a magyar kormány megszüntette az anyagi támogatásukat. Baján ekkorra már komoly anyagi hátralékot halmozott fel, amelyet Kánya nem volt hajlandó kifizetni. Baján ezért először felbérelte dr. Leon Lampel bécsi ügyvédet, hogy megpróbálja a helyi magyar követségtől 225 ezer koronát szerezni.⁴⁰⁸

Baján ezután elkezdett fenyegetőzni, hogy információkat fog kiszivároztatni a sajtónak, és végül a Bécsi Magyar Újság 1922. július 9-én le is közölt dokumentumfotókat.⁴⁰⁹ A magyar rendőrség ezt követően már elfogató parancsot adott ki Baján ellen, akit 1922. december 1-én le is tartóztattak „*állam és társadalmi rend felforgatása*” miatt.⁴¹⁰ Perre végül nem került sor. December 6-án kiengedték és kiutasították az országból.⁴¹¹ Baján mindkét ország részére kémkedett, és a kalandor tevékenységgel ezután sem hagyott fel. Számos alkalommal próbált a

---

⁴⁰⁵ Michela, i.m. 160–161.

⁴⁰⁶ Uo.

⁴⁰⁷ Uo.: 160.

⁴⁰⁸ *Új Előre*, 1922. július 22. 6.,

⁴⁰⁹ *Bécsi Magyar Újság*, 1922. július 9. 10.

⁴¹⁰ BFL – VII.102.a – fogoly – 1922 - 7452

⁴¹¹ Michela, i.m. 2009. 162.

későbbiekben is Jehlicskáék bizalmába férközni.

IV.3. Tuka Béla felemelkedése

1920 áprilisának végén megtartották az első parlamenti választásokat Csehszlovákiában. Budapestről a magyar pártok sikerén túl az Andrej Hlinka vezette Szlovák Néppártért szorítottak leginkább, amelynek autonomista programja állt a legközelebb a magyar elképzelésekhez. Nem véletlen, hogy a magyarbarát szlovákok egy része is Andrej Hlinka mögé sorakozott fel. A szavazatok összeszámlálása után kiderült, hogy nem a szlovák politikai élet addigi hangadói által várt eredmény született. A Šrobár és Hodža által képviselt agrár vonal 18%-ot, míg a Hlinka vezette Szlovák Néppárt 17,8%-ot kapott. Velük szemben a Csehszlovák Szociáldemokrata Pártra a szavazatok 38%-a érkezett, ezzel fölényesen megelőzve mindenkit.⁴¹²

A magyar pártok felkészültsége elmaradt a kívánttól. Az Országos Magyar Kisgazda és Földműves Párt csak az érsekújvári, míg a Magyar és Német Keresztényszocialista Párt néven induló Országos Keresztényszocialista Párt is csupán az érsekújvári és a kassai kerületben tudott listát állítani. A kisgazdák végül szerény eredményt elérve országos összetetésben 1,98%-ot, míg az OKP 10,39%-ot szerzett.⁴¹³ Ebben a kudarcban, azonban Budapest egyúttal lehetőséget is látott, és tervei szerint egy olyan autonomista ellenzéki tömböt hozott volna létre, amely Hlinkáékkel kiegészülve komoly politikai ellenzéke lehetett volna a csehszlovák kormánynak.⁴¹⁴

A választások után megkezdődtek a háttértárgyalások egy nemzetiségi ellenzéki blokk létrehozására, amelyben a magyar, német és ruszin pártok mellett a Szlovák Néppárt is helyet kapott volna. Az Andrej Hlinka vezette szervezet számára azonban a magyarokkal való szembenállás legalább annyira része volt a párt identitásának és kommunikációjának, mint a csehekkel szembeni.⁴¹⁵

Így a nemzetiségi alapon szerveződő ellenzéki blokk terve kisebb-nagyobb intenzitással a két világháború közti időszakban folyamatosan napirenden volt, de a Néppárt szerepvállalásának lebegtetése inkább stratégiai húzás volt Hlinka részéről, mintsem valós óhaj. A tárgyalásoknak azonban magyar részről is volt némi előnye, mert ennek nemcsak az volt a célja, hogy Néppártot koalíciós partnerré tegyék, hanem az is, hogy Tuka Bélát lényegében

---

⁴¹² Felak, James Ramon: „*At the price of the republic*” – *Hlinka's Slovak People Party*. University of Pittsburgh Press, Pittsburgh – London, 1994. 28–29.

⁴¹³ Angyal, i.m. 2002. 59–60.

⁴¹⁴ OSZK Kézirattár, 116/1369 A Slovák című lap szerkesztősége (Cieszyn) Lukinich Imréhez

⁴¹⁵ Angyal, i.m. 2002. 66.

trójai falóként a pártba juttatva elősegítsék a magyar érdekek érvényesülését.

A tárgyalások egy idő után ugyan elakadtak, azonban Tuka a vártnál is gyorsabban kezdett emelkedni a párt belső ranglétráján. Ennek oka, hogy 1921-ben kidolgozott és prezentált a pártelnökség részére egy autonómiatervet, amely Csehszlovákiát egy olyan föderatív berendezkedésű országgá alakította volna át, amelyben a tagállamok saját országgyűléssel, kül- és hadüggyel rendelkeztek, míg a köztársasági elnök funkciója a törvények aláírásán túl a háborúindítás és a békekötés feladatkörére korlátozódott. A Néppárt vezetése túlzottan is radikálisnak tartotta ezt a koncepciót, Hlinkára azonban rendkívül pozitív benyomást tett Tuka, akit 1922 márciusában kinevezett a Slovák nevű pártlap főszerkesztőjévé.⁴¹⁶

Az ő hatására a Slovák hangneme erősen cseh-, és protestánsellenes, valamint antiszemita irányt vett. Tuka egyre népszerűbbé vált a fiatal szlovák radikálisok körében, akikből 1923 folyamán megalapította a Rodobrana nevű félkatonai szervezetet.⁴¹⁷ Ez is jelentősen közrejátszott abban, hogy Tuka egyre meghatározóbb szereplőjévé vált a pártnak, azonban ezt a folyamatot nem nézte mindenki jó szemmel. 1923 folyamán már kisebb sajtóhadjáratot folytattak ellene, amikor leközlötték a Pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem tanári kara által 1918-ban a békekongressziónak címzett kiáltványt, amely az ország megcsonkítása ellen tiltakozott, és a jogikar oktatójaként ezt ő is aláírta. Emellett előhozták az 1919-es csehszlovákiai népszámlálás adatait, ahol magyar nemzetiségűnek vallotta magát, és emellett a hiányos szlovák nyelvtudása is folyamatos céltáblává tette őt.⁴¹⁸

A bírálatok ellenére Hlinka bizalma töretlen volt vele szemben, amelyben az is közrejátszott, hogy az 1920-as évek elején egy komoly gazdasági válságot élt meg az ország szlovenszkói része. A csehek ugyanis a saját gazdaságuk és iparuk védelme érdekében szlovákiai üzemek bezárása mellett döntöttek, amivel szemben az elégedetlenséget azzal próbálták kompenzálni, hogy a földreform révén elkezdték meggyengíteni a magyar földbirtokos réteget, földtulajdonhoz juttatták a szláv lakosságot, és telepes kolóniákat hoztak létre a magyar többségű vidékek etnikai homogenitásának megbontására.⁴¹⁹ Ez a szlovák parasztság körülményein javított ugyan valamennyit, azonban az ipari munkásság helyzetén és jövedelmi viszonyain nem. Ennek tudatában Tuka még elszántabban folytatta a radikális propagandát és a pártján belüli hergelést.

A Néppárt 1922. augusztus 3-án, Zsolnán tartott kongresszust, amelyen döntést hoztak

---

⁴¹⁶ Felak, James Ramon: i.m. 31.

⁴¹⁷ Veres, i.m. 2008. 119.

⁴¹⁸ Veres Tímea: A Tuka-per közvetlen előzményei a cseh és szlovák sajtóban. *Társadalomtudományi Szemle*. 2004/1. 150–151.

⁴¹⁹ Angyal, i.m. 2002. 207–208.

arról, hogy hajlandóak külföldi segítséget is elfogadni céljaik elérése érdekében. Ennek értelmében egy nyilatkozatot is elfogadtak az értekezlet végén, amelyet Tuka állított össze, és amelynek hivatalos címe: „*A pusztulásra ítélt szlovák nemzet hangja a civilizált világhoz*”, azonban a sajtóban csak zsolnai memorandumként híresült el.⁴²⁰ A kiáltvány, amely a szlovák nép összes problémájáért a cseheket tette felelőssé, kitért a moszkvai deklarációra⁴²¹, amelyet 1915. május 16-án kötöttek az Oroszországban élő csehek és szlovákok, valamint szinte teljes terjedelemben idézi a clevelandi és pittsburghi egyezményeket, amelyekben Masaryk és Beneš ígéretet tett a szlovák autonómia megadására.

A zsolnai memorandumot 1922 decemberében Masaryk elnökhöz is eljuttatta a Néppárt.⁴²² A következő évben Tuka Párizsba utazott, ahol Dvortsák Győző segítségével a kiáltványt angol, francia, német, és olasz nyelven is kiadták, valamint terjesztették, és többek között a Népszövetség részére is elküldték.⁴²³ A Népszövetség nem foglalkozott a memorandummal, azonban az osztrák, az olasz és a német szélsőjobboldali körök figyelmét felkeltette a szlovák ügyre, és magára Tukára is.

A radikális hangvétel végül meghozta a sikert, mert az 1925-ös választáson a Néppárt 34,3%-kal a legnépszerűbb szlovénzkói párt lett, és ennek köszönhetően Tuka nemcsak bekerült a csehszlovák képviselőházba, hanem a pártvezetőség tagjává is vált.⁴²⁴ Bár az évtized közepére elérte a célját, és a Szlovák Néppárt egyik megkerülhetetlen alakjává vált, azonban a pártvezetőségben egyedül volt az irredenta nézeteivel. Hlinkáék továbbra is hűek maradtak a Csehszlovák Államhoz, amellyel egy kompromisszumos autonómia megkötését kívánták elérni. A csalódott Tuka ezért megpróbálta a saját szárnyát erősíteni a párton belül, amely komoly belső feszültségek forrása lett. Ez elvezetett oda, hogy 1926-ban egy újabb, még a korábbinál is komolyabb sajtóbotrány alakult ki körülötte.

Ennek előzménye, hogy 1925-ben a Szlovák szerkesztőségének egyik oszlopos tagja, Juraj Koza-Matejov a Tukával való személyes konfliktusa miatt elhagyta a lapot, és megalapította a Slovenský Národ című újságot. Ebben a következő év folyamán beszámolt a korábbi főnöke titkos háttérmunkájáról, vagyis arról, hogy nemcsak a felvidéki magyar pártokkal tartott fenn kapcsolatot, hanem Jehlicska Ferencékkal, valamint a Bethlen-kormánnyal is. A cikkek hatására Hlinka utasította Tukát, hogy tegyen feljelentést Koza-

---

⁴²⁰ Veres, i.m. 2008. 112.

⁴²¹ A Oroszországban élő csehek és szlovákok egyesületei kötötték meg a deklarációt, amelyben a csehek ígéretet tettek, hogy Szlovákiának autonómiája és saját parlamentje lesz.

⁴²² Uo.: 112-113.

⁴²³ Felak, i.m. 32.

⁴²⁴ Uo.: 32-33.

Matejov ellen, aki ezt nem volt hajlandó megtenni.⁴²⁵ Ezzel a köztük lévő korábbi bizalmi viszony megrendült, és a Néppárt két táborra oszlott.

A belső válságot tovább mélyítette, hogy Antonín Švehla miniszterelnök tárgyalásokba kezdett Hlinkával, hogy csatlakozzanak a kormányhoz. A Tuka-féle radikálisok ezt kategorikusan ellenezték, azonban 1927 elejére így is megkötötték a megállapodás, amelynek révén két miniszteri tárcát is kapott a párt, bár a képviselők közül nem mindenki volt hajlandó támogatni a kormányt.⁴²⁶ Tuka befolyása csökkenni kezdett a párton belül, és óvatossága ellenére a csehszlovák hatóságok is egyre több bizonyítékot szereztek a Budapesttel való kapcsolatairól, és az emigránsokkal folytatott találkozóiról.⁴²⁷

IV.4. Az emigránsok Szlovenszón belüli „elvtársai”

Ahogy az már korábban is szóba került, Csehszlovákián belül nem létezett olyan önálló szlovák párt, amely a magyarbarátság elvét vallotta volna. Ehhez a legközelebb az Országos Keresztényszocialista Párt szlovák osztálya került, amely 1920 őszén alakult meg. Ez az alszervezet részben az Eperjes és Kassa környékén élő szláv származású, de kettős identitású görög és római katolikus papságból és polgári értelmiségiekből, részben a Tvrdy Jenő kizárása révén a Szlovák Néppártból kilépett nyugatszlovák tagokból alakult. Tvrdyék elszakadása előtt Hlinkaék jó viszonyt ápoltak a keresztényszocialistákkal, de azzal, hogy az OKP nemcsak szert tett egy aktív szlovák csoportra, de felvette programjába az autonómia kérdését is, komoly aggodalommal töltötte el a Néppárt vezetőit.⁴²⁸

Ez a nyugtalanság nem is volt teljesen alaptalan, mert az OKP az 1920-as évek elején sikeresen építette ki a pártszervezetét. A szocializmus eszméjének és a keresztény hit elveinek ötvözése sok támogatót szerzett az ipari munkások és a parasztok soraiban, de a magyar földbirtokos réteg és a városi polgárság egy része is bennük látta a politikai képviselőt. Tuka Bélának egy 1921 áprilisából származó jelentése szerint a párt holdudvarába már mintegy 105 munkásszervezet tartozott, amelynek 35 ezer magyar, 6 ezer német, és Gramantik Ágoston merőcei plébános toborzó munkájának köszönhetően 48 ezer szlovák tagja volt.⁴²⁹

Az OKP 1923. november 11-én Pozsonyban tartotta meg a második országos kongresszusát, amelyen 756 helyi szervezet képviseltette magát, amelyből 561 magyar, 117

---

⁴²⁵ Veres, i.m. 2004. 150.

⁴²⁶ Kovač, Dušan: *Szlovákia története*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2001. 208.

⁴²⁷ NA ČR, Minisztertanács elnöksége 1918–1945 (Predsednictvo ministerské rady 1918–1945, továbbiakban PMR), 5858/265–1407/2/1926/1. Szlovák irredenta külföldön (Slovenská irredenta v cizině), Szlovák irredentizmus – Tuka Bécsben (Slovenská irredenta – Tuka ve Vídni), 1928. április 16.

⁴²⁸ Angyal, i.m. 2004. 135.; Švorc, i.m. 2013. 277.

⁴²⁹ Uo.: 184.

német és 78 szlovák volt.⁴³⁰ A pártelnöki tisztségért a regnáló vezető, Lelley Jenő⁴³¹ is harcba szállt, aki a csehszlovák titkosszolgálatok információja szerint együttműködött Pazurik Józseffel. A két fél még évekkorábban Jehlicska későbbi lengyelországi munkatársa, Cserny Lőrinc⁴³² (Laurinec Černý) révén ismerte meg egymást. A hatóságok szerint Lelley közvetlenül nem tartott fenn kapcsolatot Jehlicskával, hanem a szlovák pap sógora töltötte be a közvetítő szerepet.⁴³³

Lelley Jenő ekkor még megőrizte a pártelnöki pozícióját, de két évvel később elvesztette támogatottságát, ezért kilépett az OKP-ból, és létrehozta a Nyugat-szlovenszkói Keresztényszocialista Pártot.⁴³⁴ Az 1923-as tisztújításon az elnökségbe a szlovákok részéről bekerült Petrások Ágoston⁴³⁵, Kniha János⁴³⁶, Dobránszky János és Fedor Miklós⁴³⁷. Míg az OKP országos vezetőségébe bevásztottak 40 szlovák tagot: dr. Virsik Gejza, Gramantik Ágoston, Vazan Pál, Jancsek Rezső, Podberszky József, Pápay János, dr. Minarovics Sándor, Muliczky István, Hlavathy József, Falath Ágoston, Kovacsik József, Kartik János, Felcán Milán, Zsák Ignác, Szukop Adolf, Jurik Jakab, Macsalka Adolf, Jankovics Imre, Vasicsek Rezső, Binder Károly, Heitinger János, Mudry János, Petrus Ján, Kmetz György, Pajdussák Mátyás, Inczinger György, Bélaffy Bálint, Ridarovszky Lajos, Fedor Miklós, dr. Dvortsák József, Seliga János, Dadej Gyula, Lipták János, Halász József, Rovó Gyula, Hancély Ferenc, Dzuró József, Schütz Ödön, Kozma Ferenc és Salaga János.⁴³⁸

A névsorban látható egy ismerős név, dr. Dvortsák József személyében, aki Dvortsák

---

⁴³⁰ Uo.: 228–229.

⁴³¹ Lelley Jenő (1870–1949): Nagykérről származó ügyvéd, politikus. Budapesten szerzett jogi diplomát, majd Nyitrán nyitott irodát. Az impériumváltás után az Országos Keresztényszocialista Párt alapítója, valamint 1920-tól 1925-ig elnöke, és nemzetgyűlési képviselője lett. Belső pártharcok miatt 1925-ben lemondott a pártelnöki posztról és létrehozta a Nyugat-szlovenszkói Keresztényszocialista Pártot. Ezzel nem sikerült elérnie a parlamentbejutási küszöböt, így visszavonult a politikától.

⁴³² Cserny Lőrinc / Laurinec Černý (1887 – ?): római katolikus szlovák pap. 1920-ban államellenes tevékenység miatt a csehszlovák rendőrség letartóztatta, majd Lengyelországba szökött. Cieszynben az Irgalmasrend kolostorában kapott szállást és csatlakozott Jehlicska és Unger mozgalmához. 1923-ban az Egyesült Államokba vándorolt ki, ahol Bridgeportban (Connecticut) kápláni állást kapott. A helyi plébános, Pánik István támogatásával tovább folytatta a csehellenes propagandatevékenységet. Későbbi sorsa ismeretlen.

⁴³³ NA ČR, PMR, 220/21–166/1921–1924/1 Szlovák irredenta Lengyelországban (Slovenská irredenta v Polsku), Lelley képviselő, szlovák irredenta (Poslanec Lelley, slovácká irredenta), 1924. január 16.

⁴³⁴ Szeghy-Gayer, i.m. 2016. 126.

⁴³⁵ Petrások Ágoston / Augustín Petrások (1879–1963): Morvamogyoródi származású római katolikus pap, politikus. 1904-ben Esztergomban szentelték pappá. Az impériumváltás után az Országos Keresztényszocialista Párt tagja, a szlovák osztály vezetője, 1923-tól megyei képviselő Pozsonyban, 1928-tól tartományi képviselő. Az Egységes Magyar Párt színeiben 1935–1938 között csehszlovák nemzetgyűlési képviselő volt.

⁴³⁶ Kniha János / Ján Kniha (?–?): Római katolikus pap. Az OKP országos elnökségének tagja és a szlovák osztály egyik vezetője. A Lelley-csoport kiválásakor ő is elhagyta a pártot.

⁴³⁷ Fedor Miklós / Mikuláš Fedor (1874–1948): Nagyszombati származású tanár, politikus. Az impériumváltás idején a löcsei elemi iskola igazgatója volt, amely pozícióból elbocsátották. Belépett az Országos Keresztényszocialista Pártba, amelyen belül a szlovák osztály egyik vezetője és szepességi főtitkára lett. 1923-ban megyei képviselő lett, majd 1925–1929 között a csehszlovák nemzetgyűlés volt képviselő. 1935 után az Egyesült Magyar Pártban folytatta a politizálást.

⁴³⁸ Angyal, i.m. 2004. 231.

Győző bátyja volt. A Bártfán élő ügyvéd a testvéréhez hasonlóan elkötelezett képviselője volt a magyarbarát vonalnak, egy olyan városban, ahol még az első világháború előtti utolsó, 1910-es népszámlálás szerint is csak 33%-ot tett ki a magyarság a 6578 fős összlakosságból, majd az 1921-es adatok szerint már csupán 2% vallotta magát magyarnak.⁴³⁹ Bártfa azonban egy nagyon különleges közeg volt, ahol a helyi politikai élet számos vezetős szereplője volt közismert a magyarpárti irányultságáról. Azonban a személyiségükkel olyan integráló szerepet tölthettek be, hogy a helyi lakosság egy jelentős részének bizalmát a csehszlovák idősorokban is élvezték. Dvortsák József az OKP helyi pártszervezetének vezetésén túl az 1920-as évek közepén a város alpolgármestere is volt, amellyel a helyi magyar kulturális élet egyik legfontosabb szervezetének, a bártfai kaszinónak volt a jegyzője.⁴⁴⁰

Dvortsák azonban rendelkezett néhány politikai szövetségessel is, mint a német nemzetiségű ügyvéd, dr. Uhlig Leó, aki a bártfai kaszinó vezetője volt. Uhlig emellett egy helyi politikai szervezet, az Óslakosok Pártjának jelöltjeként 1927-től folyamatosan jelen volt a város képviselőtestületében, többször betöltve az alpolgármesteri pozíciót is.⁴⁴¹ Még nagyobb befolyása volt helyi szinten a szlovák gondolat egyik főideológusának, Zsebráczy Géza prelátnak, aki 1924–1938 között a város polgármesteri tisztségét, valamint annak a bártfai múzeumnak az igazgatói posztját is betöltötte, amelynek megszervezésében a századelőn Dvortsák Győző is tevékeny szerepet vállalt.⁴⁴²

Zsebráczy a csehszlovák érában az előélete miatt nyilvánvalóan sokkal óvatosabb politikát és kommunikációt kellett, hogy folytasson. Feltehetően amiatt is lépett be az OKP helyett a Szlovák Néppártba, miközben a Csehszlovákiai Magyar Újságírók Szindikátusának is a tagja volt.⁴⁴³ Mind a szlovák, mind a magyar oldalnak megadta a szükséges gesztusokat, és türelmes kultúrpolitikai tevékenységével elérte, hogy Bártfa egy kisebb kulturális fellelgyévé vált a két világháború között.⁴⁴⁴ A szlovák ideológus és társai példája bemutatta, hogy a magyarpárti kötődés továbbra sem zárta azt ki, hogy lokális szinten, egy szlovák többségű településen is politikai sikereket érjen el valaki.

Az eredményesség kérdésében pedig vissza is kanyarodhatunk az OKP szlovák osztályának a megyei és képviselőházi választásokon elért hatásfokára. Az egyértelműen

---

⁴³⁹ Szeghy-Gayer Veronika: Államfordulat és az újrastrukturálódó helyi elit Bártfán (1918–1919). *Századok*, 2018/6. 1220.

⁴⁴⁰ *Kassai Újság*, 1926. október 12. 4.; *Prágai Magyar Hírlap*, 1935. március 14. 8.

⁴⁴¹ *Kassai Újság*, 1924. április 20. 6.; Szeghy-Gayer, i.m. 2018. 1230.,

⁴⁴² Szeghy-Gayer, i.m. 2018. 1232.; *Prágai Magyar Hírlap*, 1936. szeptember 6. 7.; Felsőmagyarország, 1905. június 3. 4.

⁴⁴³ Szeghy-Gayer, i.m. 2018. 1232.

⁴⁴⁴ *Prágai Magyar Hírlap*, 1928. május 26. 4.

kijelenthető, hogy az ország keleti fele volt az a terület, ahol az Országos Keresztényszocialista Pártnak sikerült a népszámlálások alapján kimutatott magyar lakosságszámhoz képest magasabb választási szavazatarányt szereznie. Kassán az 1910-es népszámláláson még 75,43% vallotta magát magyarnak, 1921-ben már csak 22,12%, 1930-ban pedig 17,99%.⁴⁴⁵ Ugyanez Eperjesen 1910-ben 48,8%, 1921-ben 11%, 1930-ban már csupán 4,3%.⁴⁴⁶ A magyar és a csehszlovák népszámlálások mérési módszertana ugyan mutatott eltéréseket, valamint mindkét fél igyekezett szándékosan torzítani az adatokat a maga javára, de a csökkenő tendencia teljesen világos, ami nemcsak az asszimilációból fakadt, hanem abból is, hogy nagyon magas volt azon családok és személyek száma, akik származásukból, vagy kulturális háttérükből fakadóan többes identitással bírtak, így könnyen adaptálódtak az aktuális hatalom kereteibe.

A népszámlálás adatai így bár jelentős fogyást rögzítettek a magyarok esetében, de ez nem jelentette azt, hogy az OKP ne építhetett volna a kettős identitású, vagy ingadozó népességre. A plusz szavazatokat a szlovák osztály aktivitása tudta hozni. Ebben kiemelkedett az eperjesi és a kassai pártszervezet. Előbbit Dobránszky János vezette, és az 1920-as évek elején a kassai rendőrigazgatóság szerint már több mint 2 ezer taggal rendelkeztek, akik túlnyomórészt szlovák nemzetiségűek voltak.⁴⁴⁷

A kassai pártszervezet emblematikus szereplője Fischer-Colbrie Ágoston volt, az egyetlen püspök, aki hivatalban maradt a területen Csehszlovákia létrejötte után. Az ő hatása rendkívül erős volt a katolikus papságra és a hívekre. Mellette a kassai szervezet munkájában fontos megemlíteni Tost Barnabás római katolikus, és Szobota József görögkatolikus papot, valamint Idrányi Barna református lelkészt.⁴⁴⁸ Ezen személyek munkájának és hatásának tekinthető az, hogy bár az OKP a csehszlovák nemzetgyűlésben sosem ért el 4%-nál nagyobb jelenlétet, de Eperjes és Kassa városainak képviselőtestületeiben folyamatosan a képviselők nagyjából harmadát ők adták, ezzel megkerülhetetlen erőt jelentve a két város közéletében.⁴⁴⁹

---

⁴⁴⁵ Popély Gyula: *Népfogyatkozás – A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945*. Regio, Budapest, 1991. 109.

⁴⁴⁶ Szeghy-Gayer, i.m. 2016. 65.

⁴⁴⁷ Ďurovská–Gabzdilová–Olejník, i.m. 2012. 5.

⁴⁴⁸ Szeghy-Gayer, i.m. 2016. 88.

⁴⁴⁹ Uo.: 81.

A pártok támogatottsága az eperjesi választásokon 1920–1935 között.

A községi választások évszáma aláhúzva szerepel.⁴⁵⁰

	1920	<u>1923</u>	1925	<u>1927</u>	<u>1928</u>	1928	1929	<u>1932</u>	1935
Csehszlovák polgári pártok	42,1%	23,9%	27,33%	18,9%	22,7%	26,75%	36,1%	28,9%	50,2%
Csehszlovák munkáspártok	43,9%	28,8%	28,56%	25,4%	15,8%	16,25%	18,4%	24%	28,8%
Zsidó pártok	14%	14,6%	15,83%	16%	15,8%	18,42%	13,5%	14,9%	-
OKP	-	26,9%	17,94%	25,9%	29%	27,32%	32%	18%	21%
MNP	-	-	10,34%	-	-	11,26%		-	
Ruszin pártok	-	-	-	3,8%	5,8%	-	-	3,7%	-
Városi pártok	-	5,8%	-	10%	10,9%	-	-	10,5%	-
Összesen	100%	100%	100/	100%	100%	100%	100%	100%	100%

A pártok támogatottsága a kassai választásokon 1920 – 1937 között

A községi választások évszáma aláhúzva szerepel⁴⁵¹

	1920	<u>1923</u>	1925	<u>1927</u>	1928	1929	<u>1932</u>	1935	<u>1937</u>
Csehszlovák polgári pártok	19,15%	31,41%	23,96%	30,57%	27,2%	36,12%	31,23%	36,85%	32,37%
Csehszlovák munkáspártok	44,1%	27,37%	36,84%	26,6%	28,15%	26%	27,03%	31,54%	27,61%
Zsidó pártok	6,36%	7,04%	7,97%	6,1%	8,35%	5,7%	3,93%	-	4,5%
OKP	28,9%	26,06%	21,45%	22,75%	21,11%	31%	17,55%	30,36%	28,39%
MNP	-	-	8,67%	13,95%	14,71%		11,05%		
További magyar pártok	1,5%	2,45%	0,07%	0,48%	0,48%		3,61%		
Német pártok	-		0,95%	-	-		1%	1,4%	1,25%
Városi pártok	-	5,67%	-	-	-	-	4,2%	-	5,46%
Összesen	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

A táblázatokban feltüntetett, egyéb etnikumokat képviselő pártok tömbösítve szerepelnek. Noha közöttük gyakran éles rivalizálás volt tapasztalható – például a ruszofil és ukranofil irányzat mentén megosztott ruszin pártok esetében –, jelen elemzés célja elsősorban az OKP választási szereplésének érzékeltetése volt.

⁴⁵⁰ Uo.: 110–111.

⁴⁵¹ Uo.: 112–113.

Az Országos Keresztényszocialista Párt és a Magyar Nemzeti Párt a sikeresebb választási szereplések miatt 1935-ben egyesültek és létrehozták az Egységes Magyar Pártot. Az egyesülési tárgyalások során felmerült, hogy az OKP szlovák osztálya egy önálló szervezetként folytatja tovább a politizálást, de ezt a lehetőséget végül elvetették, így a szlovák osztály az Egységes Magyar Párt részévé vált.

IV.5. A szlovák emigránsok háttérbe szorítva

A Bethlen-kormány a gazdasági kényszerből végrehajtott külpolitikai irányváltásához az emigránsoknak is alkalmazkodniuk kellett. A radikális, sokszor durván sovíniszta propaganda áthangolása mellett az utódállamokkal szembeni kalandor és destabilizáló akciókat a politikai vezetés levette a napirendről. A magyar szélsőjobboldali körökhöz hasonlóan az emigránsok sem voltak feltétlenül elégedettek a helyzettel, azonban a Dísz térrel való kapcsolattartás során nem engedhettek meg maguknak túlzottan kemény hangot üssenek meg, ha még szerettek volna a magyar kormánytól támogatásban részesülni. A magyar határrevíziós politika újjáéledéséig Jehlicskáék háttérbe lettek szorítva, és tevékenységük sem volt komolyabb szinten összehangolva, ezért az 1922–1927 közötti időszakban külön-külön vizsgálom meg az emigránsok tevékenységét.

IV.5.1. Bulissa Károly: szerencsejáték és frankhamisítás

Bulissa Károly jelentősége a szlovák ügyekben fokozatosan csökkent a Tót Központi Iroda megszüntetése óta. Ez főként annak volt köszönhető, hogy a magyar politikai körök számára is nyilvánvaló lett, hogy Bulissa csupán Eperjesen és annak közvetlen környékén rendelkezett kapcsolatokkal, míg a szlovák országos politikában ismeretlennek számított. Jehlicskával, Dvortsákkal és Ungerrel szemben ő Budapesten maradt, ahol az emigránsok képviselőjeként támogatta a magyar kormány felvidéki törekvéseit.

A már meglévő politikai és közéleti kapcsolatait kihasználva igyekezett önálló egzisztenciát kiépíteni a fővárosban, mind saját maga, mind a vele átköltöző két fiatalabb fivére, a szintén jogi pályát választó Rezső, valamint a legfiatalabb testvér, Lajos számára. Ügyvédi irodát nyitott a Falk Miksa utcában, valamint igazgatósági tag lett a Magyarországi Tanítók Eötvös Alapja által létrehozott Kalász Gazdasági Szövetkezetben, amely áruforgalommal és könyvkiadással foglalkozott. A cég tagjai között Csernoch János hercegprímás, valamint Pekár Gyula politikus is megtalálható volt.⁴⁵² Bulissa az aktív politikusi pályával is megpróbálkozott, azonban az 1922-es választásokon a Békés megyei szlovákok szavazataiban való bizakodás

---

⁴⁵² Új Barázda, 1921. február 18. 3.

nem volt elég a parlamentbe kerüléshez.⁴⁵³

Politikai kapcsolatrendszere már ekkor is meglehetősen kiterjedtnek számított. Egyrészt baráti viszonyban állt a legitimista tábor több prominensével, így Friedrich Istvánnal és ifj. Andrássy Gyulával⁴⁵⁴, másrészt Mészáros Gyulán keresztül továbbra is együttműködött azokkal a szélsőjobboldali körökkel, akik nem elégedtek meg a magyar kormányok revíziós tevékenységével. Mészáros 1921 nyarán a Tót Központi Iroda nyomdász apparátusának tagjaival, Wottitz Vilmossal, Kellner Márkussal és Grósszmann Vilmossal áttette a székhelyét Ausztriába, hogy a köznyelv által szokolnak nevezett csehszlovák 500 koronást hamisítsák.⁴⁵⁵

A frankhamisítás „főpróbájaként” is ismertté vált ügy célja a csehszlovák gazdaság meggyengítése és a revizionista akciók anyagi támogatása volt.⁴⁵⁶ A csoport munkáját Györffy András és egy Beran nevű brnoi német képviselő is segítette. Az osztrák helyszínválasztás nem volt véletlen, mert a csoport munkáját az Erich Ludendorff tábornok körüli osztrák és német szélsőjobboldali csoportok, valamint az osztrák keresztényszocialista párt is támogatta.⁴⁵⁷ A csoport több lehetőséget is számba vett az üzem kiválasztása előtt. Beran egy Brnoban található nyomda kibérlését javasolta, míg az érintettek későbbi beszámolóí alapján az osztrákok egy bécsi helyszínt támogattak volna. Végül a Graz mellett lévő Wetzelsdorfban béreltek ki egy nyomdát, amelyet némi átalakítás után 1921 áprilisától kezdtek el használni.⁴⁵⁸

Kezdetben csehellenes propagandakiadványokat nyomtattak, majd pár nap után a nyomdász csapat összeírta a szükséges eszközök és anyagok listáját az 500 koronás hamisításához. Wottitz visszaemlékezése alapján a hamis bankók gyártása május végéig tartott és ez idő alatt mintegy 10 ezer ív papírt használtak fel, ívenként 12 példányt nyomva. A címletek jelentős részének minősége azonban komoly kívánnivalót hagyott maga után, emellett három alkalommal meg kellett szakítani a gyártást, mert riasztást kaptak rendőrségi ellenőrzés miatt. Ekkor a legyártott darabokat mind megsemmisítették, így végül mintegy 60 ezer darab, általuk jó minőségűnek nevezett címlet készült el.⁴⁵⁹

A nyomdászok beszámolóí alapján a gyártást egy Petrovits és egy Escherich nevű férfi felügyelte. Őket riasztották akkor, ha a hatóságok esetleg házkutatást tartottak az üzemben, valamint ők szállították el a már elkészült hamis koronákat.⁴⁶⁰ A szakértői szemek állítása

---

⁴⁵³ MNL Békés Megyei Levéltára, Plakáttár, BÉML XV.5.b/27.; Iváncsó, i.m. 2020. 715.

⁴⁵⁴ MNL OL, K 468, B/20 tétel, g. dosszié, 1926–1931.

⁴⁵⁵ Magyarország, 1967/40. 23.

⁴⁵⁶ Ádám Magda–Ormos Mária (szerk.): *Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről 1922–1927.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2010. 298–301.

⁴⁵⁷ Nemes–Karsai, i.m. 1959. 80.

⁴⁵⁸ Uo.: 562.; Iváncsó, i.m. 2020. 715.

⁴⁵⁹ Uo.: 563.; Iváncsó, i.m. 2020. 715.

⁴⁶⁰ Uo.: 563.

szerint a címletek meglehetősen jó minőségűek lettek, abszolút alkalmasak a lakosság megtévesztésre.⁴⁶¹ Ennek ellenére a lebukást így sem tudta elkerülni a csoport. Mészáros és Győrffy júliusban letartóztatta az osztrák rendőrség, míg az ekkor már Budapesten tartózkodó nyomdászok ellen a hatóságok pert indítottak.⁴⁶² Friedrich István 5 évvel későbbi vallomása alapján ő és Bánffy Miklós külügyminiszter közösen fizették ki Mészáros óvadékát. Azonban az osztrák kormány érintettsége miatt valójában Johann Schrober kancellár járt közben azért, hogy az igazságügyi szervek megszüntessék az eljárást és Mészárosék szabadlábra kerüljenek.⁴⁶³

Mindezidáig nem került elő olyan forrás, amely szerint Bulissa Károly is aktív részese lett volna a szokolhamisításnak. Ha valóban kimaradt belőle, akkor sem erkölcsi aggályok miatt következhetett ez be, mert a pénzszerzéshez saját maga is felvállalta az illegális tevékenységek folytatását. 1921 őszén megalapította az Országos Polgári Kör⁴⁶⁴ nevű társadalmi szervezetét, amely hivatalosan a kurzuspolitika támogatása mellett irodalom- és művészetpártolással foglalkozott.⁴⁶⁵ A kör irányításában segítségére volt dr. Hantos Andor, rimaszombati születésű ügyvéd, valamint Folkmann Ferenc, író, újságíró, aki a szervezet lapját, a Pesti Heti Naplót szerkesztette.⁴⁶⁶ Az ő segítségével az Országos Polgári Kör az 1920-as évek egyik leghosszabb ideig létező illegális kaszinója lett. Az 1921 ősztől 1926 decemberéig létező kör számos belvárosi helyen működött az évek folyamán, akár párhuzamosan több helyiségben is.⁴⁶⁷

Az eleinte a Főherceg Sándor utca 26. szám alatt működő kártyabarlang hamar sikeressé vált, annak ellenére, hogy a Royalista Klub, illetve a Turul Kaszinó révén két riválisa is volt a pesti éjszakai életben. A két konkurensével szemben azonban az Országos Polgári Kör teljesen nyitott volt a belépni szándékozók előtt. Nemcsak katonatisztek, keresztény polgárok, munkások és nők, hanem zsidók is tagjai lehettek⁴⁶⁸, sőt, a kör egyik vezetője, dr. Hantos Andor is zsidó felekezeti volt.⁴⁶⁹ A játékosok elsősorban bakkarát, valamint annak egyik változatát, a chemin de fer-t játszották. A valamivel több mint 1 évig tartó háborítatlan működést 1922. december 16-án zavarta meg a rendőrség, amikor házkutatást tartottak a Főherceg Sándor utcai központban, és mintegy 200 ezer koronát foglaltak le.⁴⁷⁰ A vizsgálat során a helyszínen talált személyek előállítására nem került sor, azonban az ott tartózkodóknak a következő nap

---

⁴⁶¹ Raýman János: Alfons Mucha a pénztervező. *Éremtani lapok*. 2010/december, 7.

⁴⁶² Uo.

⁴⁶³ Nemes–Karsai: i.m. 1959. 80.; Iváncsó, i.m. 2020. 715–716.

⁴⁶⁴ A források helyenként Országos Polgári Pártkörként is említik

⁴⁶⁵ *Az Est*, 1923. február 21. 5.

⁴⁶⁶ *Budapest Hírlap*, 1921. október 7. 6.

⁴⁶⁷ Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

⁴⁶⁸ *Friss Újság*, 1922. december 29. 2.

⁴⁶⁹ BFL - VII.101.d - rab.III - 6487

⁴⁷⁰ Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

délelőttje folyamán jelentkezniük kellett a területileg illetékes kapitányságon.⁴⁷¹

A sajtó a rendőrségtől úgy értesült, hogy a pinka⁴⁷² bevétele meghaladta a 2 millió koronát. Bár a magyar valuta rendkívül gyorsan inflálódott, ez még így is egy kiemelkedő összegnek számított 1922 végén. A pénzmozgás mértéke sejtette, hogy a körnek súlyos szenvedélybetegek is a tagjai voltak, így egy tragédia bekövetkeztének az esélye napról napra nőtt. Erre nem is kellett sokat várni, mivel 1923 januárjában öngyilkosságot követett el Fest Imre⁴⁷³ nyugalmazott ezredes és tőzsdebizományos, majd a következő hónapban Petőcz Sándor⁴⁷⁴ nyugalmazott főhadnagy vetett véget önkezével az életének.⁴⁷⁵ A sajtó munkatársai mindkét esetben azt derítették ki, hogy az öngyilkosságok mögött a körben felhalmozott súlyos kártyaadósságok állhattak.⁴⁷⁶

Az Országos Polgári Kör vezetői Az Estben megjelentették egy nyilatkozatot, amelyben tagadták, hogy közük lenne a két személy halálához, valamint megpróbálták Bulissa Károlyt is kimenteni a helyzetből, aki a közlemény szerint az események idején már lemondott a szervezet elnöki pozíciójáról.⁴⁷⁷ Az állítást megcáfolni látszik, hogy egy hónappal később a kör által tartott Petőfi-esten Bulissa, mint a társaság elnöke tartott beszédet.⁴⁷⁸ Az év eleji botrány hullámai 1923 őszére már lecsillapodni látszottak, amikor egy Valfis Adolf⁴⁷⁹ nevű 23 éves fiatalember Frommer típusú pisztolyával föbe lőtte magát a Kör helyiségében.⁴⁸⁰ Mivel a korábbi áldozatoktól eltérően ekkor egy szegénysorból származó személy követett el öngyilkosságot, így a sajtó gyorsan túllépett az eseményen, de a Kör hírnevén ez újabb szégyenfoltot hagyott.

Bulissa Károly az első halálesetek után vagy a háttérbe vonult, vagy valóban lemondott a tisztségéről, mindenesetre későbbi sajtóhírek már nem tárgyalják az ő szerepét a körrel kapcsolatban.⁴⁸¹ Hogy nem szakadhatott el teljesen tőle, az azért is valószínű, mert az újságok által a továbbiakban a szervezet igazgatójaként emlegetett Folkmann Ferencsel Bulissa Károly két fivére, Rezső és Lajos 1924-ben egy operettet vitt színpadra Miskolcon.⁴⁸² A Mesebeli

---

⁴⁷¹ *Az Est*, 1922. december 29. 2.

⁴⁷² A kártyások nyelvén az a pohár, edény, (kaszinók esetében fiók) amelybe a játékosok a kaszinónak járó kártyapénzt rakják.

⁴⁷³ A sajtóban Feszt, vagy Feszty Imreként is szerepelt.

⁴⁷⁴ A sajtóban Petőcz Miklósként is szerepelt.

⁴⁷⁵ *Új Nemzedék*, 1923. január 15. 6.; *Az Est*, 1923. február 21. 5.

⁴⁷⁶ Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

⁴⁷⁷ *Az Est*, 1923. február 22. 7.

⁴⁷⁸ *Az Újság*, 1923. március 24. 4.

⁴⁷⁹ A sajtóban Walfisch Adolf néven is említik.

⁴⁸⁰ *8 Órai Újság*, 1923. szeptember 25. 10.; Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

⁴⁸¹ Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

⁴⁸² *Magyar Jövő*, 1924. május 31. 7.

herceg című darabot 1924 júniusában bemutatták Budapesten is, amelyről a kritika mérsékelt, de alapvetően pozitív véleményt írt.⁴⁸³ A Kör a továbbiakban többször is költözött, alkalmanként több helyiséget is bérelve Budapesten. Így hosszabb-rövidebb ideig működött a Lónyai utcában, a Rákóczi úton, a Bérkocsis utcában, a Vas utcában, valamint az Erzsébet körúton is. Egy sajtóbeszámoló alapján a Rákóczi úti helyiségben élőzene és táncosok mellett étel- és italkínálat is fogadta a vendégeket, valamint beszámoltak kokainfogyasztásról is.⁴⁸⁴ Nem lehet pontosan megállapítani, hogy a tudósítások mennyiben túloztak, azonban az 1920-as években a drogfogyasztás valóban egyre komolyabb problémává kezdett válni a fővárosban.⁴⁸⁵

Az Országos Polgári Kör a hatóságok folyamatos figyelme és házkutatásai miatt egyre kevésbé tudott nyereségesen működni. Nem volt ritka az sem, hogy a fizetés nélkül maradt, kismizett dolgozók maguk jelentették fel a szervezetet a rendőrségen.⁴⁸⁶ A Kört végül 1926 decemberében oszlatták fel, de a következő év elején sikkasztás miatt az aktuális vezetését le is tartóztatták,⁴⁸⁷ amely alól végül felmentette őket a bíróság.⁴⁸⁸

Bulissát azonban a Körből történő háttérbe vonulás után sem kerülték el a botrányos ügyek. 1926 májusában Horváth Zoltán nemzetgyűlési képviselő szólalt fel amiatt, hogy Bulissa Rezsőt a mátyásföldi repülőtéren a magyar hatóságok feltartóztatták. A vizsgálat során kiderült, hogy Bulissa Rezső úticélja Isztambul volt, ahol Mészáros Gyula turkológusnak akarta átadni Windischgraetz Lajos⁴⁸⁹ herceg levelét és több más meg nem nevezett iratot.⁴⁹⁰ Ennek oka pedig az volt, hogy Mészáros Gyula gyanúsított volt a korszak közismert bűncselekményében, a frankhamisítási ügyben, és Windischgraetz Lajos levelében vallomástételre szólította fel őt. A szokol-ügy után a második valutahamisítási kísérletébe is belebukó Mészáros jogi képviselője pedig a Tót Központi Irodából őt jól ismerő Bulissa Károly lett.⁴⁹¹

---

⁴⁸³ *Pesti Napló*, 1924. június 21. 8.; *Az Újság*, 1924. június 22. 14.; *Új Nemzedék*, 1924. június 24. 10.; *Színházi Élet*, 1924/26. 7.

⁴⁸⁴ *Nemzeti Újság*, 1925. szeptember 12. 5.

⁴⁸⁵ A korszak budapesti kábítószer fogyasztásáról bővebben: Kerepeszki Róbert: Kövess báró halála – Egy Horthy-kori arisztokrata és a kábítószeresek világa. *Kommentár*, 2017/4. 71–92.

⁴⁸⁶ *Új Nemzedék*, 1926. június 23. 7.

⁴⁸⁷ *Magyar Hírlap*, 1924. január 14. 8.

⁴⁸⁸ *Pesti Hírlap*, 1927. február 8. 20.

⁴⁸⁹ Windischgraetz Lajos (1882–1968): Nagybirtokos, politikus. Katonai műszaki akadémiát végzett. A századelőn katonai attasé volt a szentpétervári, majd a szófiai osztrák–magyar követségen. 1916–1918 között országgyűlési képviselő, 1918 során közlekedésügyi miniszter. Az 1920-as években a frankhamisítás egyik ötletgazdája, amely miatt 4 év fogházra ítélték, amelyből kettőt kellett letöltenie. Az 1930-as években a sárospataki birtokán élt, felvette a német állampolgárságot, és a Gestapo ügynöke lett. A második világháború után Argentínában, Svájcban, Németországban és Ausztriában élt.

⁴⁹⁰ *Népszava*, 1926. május 20. 3.

⁴⁹¹ Iváncsó, i.m. 2022. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

A turkológus az Ausztriából való szabadulása után 1922-ben felvette a kapcsolatot Windischgraetz Lajos herceggel. Friedrich István vallomása alapján a turkológusnál már ekkor ott voltak az 1000 frankos gyártásához szükséges kőklisék.⁴⁹² Feltehetően már Ausztriában sor került volna a hamis francia címletek előállítására, ha a szokollal nem buknak le. Mészárosnak mindenesetre sikerült elrejtene egy ládányit a hamis cseh koronából, mert még abban az évben elszállították azt Windischgraetz budai villájába.⁴⁹³

Az esetleges támogatók meggyőzésére ezek a darabok jelenthették a bizonyítékot, hogy alkalmasak egy ilyen terv megvalósítására. A vallomások alapján Mészáros még részt vett a kezdeti megbeszéléseken, de idővel eltűnt és már nem volt aktív tagja a társaságnak. Az irányítás teljesen átkerült Windischgraetz kezébe, aki első ötletként a Sárospatak melletti birtokát is felvetette gyártási helyszíneként, de a csehszlovák határ közelsége miatt lebeszéltek erről, így a főváros, és a Teleki Pál által irányított Térképészeti Intézet lett a végleges helyszín.⁴⁹⁴

A szokolhamisításban részt vett nyomdász és cinkográfus csapatot teljesen lecserélték, de a német és osztrák vonal továbbra is meghatározó maradt. Technikai felelősnek Arthur Schultze német származású litván bankszakembert választották, aki a szentpétervári orosz állami bank alkalmazottja volt korábban, valamint a felszerelések és a szükséges papírok is javarészt Németországból származtak.⁴⁹⁵ Az új projekt híre gyorsan elterjedt a revizionista törekvésekben érdekelt személyek között. Zadravec István tábori püspök memoárjában megemlíti, hogy 1923. január 4-én a nála járó Jehlicska Ferencsel elbeszélgettek egy közelgő felvidéki katonai magyar-lengyel offenzíváról, a szlovák autonómia tervéről, és amikor Zadravec a pénzzel kapcsolatos aggodalmait akarta kifejtetni, akkor az emigráns szlovák pap nyugtatta őt, hogy Windischgraetz „*már megoldotta a pénzkérdést*”.⁴⁹⁶

Az Állami Térképészeti Intézet Retek utcai épületének pincéjében több éven át tartó munka kezdődött, amelybe a szokolhamisításhoz képest lényegesen több energiát és pénzt fektettek. Windischgraetz Lajos végül olyan szinten eladósodott, hogy a hatezer holdas birtoka az Altruista Bank tulajdonába került, valamint a nyomdagép vételárát már a pénzügyminisztériumnak kellett kiegyenlítenie.⁴⁹⁷ Végül a tervezett 35 ezer darab frankhoz

---

⁴⁹² Farkas Tibor–Zsitvay Tibor–Rubinek István: *A frankhamisítási bűnügy politikai hátterének megvizsgálására kiküldött parlamenti bizottság jelentése eljárásának befejezéséről és eredményéről*. Budapest, 1926. 205.

⁴⁹³ Uo.: 206.

⁴⁹⁴ Uo.: 136.; Iváncsó, i.m. 2020. 716.

⁴⁹⁵ Ablonczy Balász: A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések. *Múltunk*, 2008/1. 35–36.

⁴⁹⁶ Borsányi György (szerk.): *Páter Zadravec titkos naplója*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1967.188.; Iváncsó, i.m. 2020. 716.

⁴⁹⁷ Ablonczy, i.m. 2008. 40.

képest csak 30 ezer készült el, amelyből csupán nagyjából 4400 darabot tartottak jó minőségűnek, 9 ezret közepesnek.⁴⁹⁸

Bár a jobb darabok is észrevehető eltéréseket mutattak az eredetihez képest, de a csoport szakértői úgy ítélték meg, hogy a lakosság megtévesztésére alkalmasak lehetnek, de abban azért egyetértettek, hogy nem Franciaországban kéne megpróbálni beváltani őket. A nagy port kavart Jankovich Arisztid-féle, 1925. december 14-i lebukás előtt már Windischgraetz komornyikjának, Kovács Gáspárnak a gyerekei is tettek egy sikertelen beváltási kísérletet Hollandiában, de annak az esetnek a tanulságai sem tántorították el a szereplőket az újabb próbálkozástól.⁴⁹⁹

A francia hatóságok már a lebukás előtt tudomást szereztek arról, hogy Magyarországon pénzhamisítás folyik, de erre Csehszlovákiából is felhívták a figyelmüket. Ez nem csupán amiatt volt, mert a csehszlovák titkosszolgálat már a szokol-akció óta figyelemmel követte a hasonló magyar tervekkel kapcsolatos híreket, hanem a hazai politikai életből több felvidéki származású, vagy családi szálak révén oda kötődő személy is érintett volt a frankügyben, mint például Rakovszky Iván belügyminiszter, Perényi Zsigmond országgyűlési képviselő és a TESzK alá tartozó Magyar Nemzeti Szövetség elnöke, illetve Pazurik József Jehlicska Ferenc sógora, aki ekkoriban a Belügyminisztérium szláv fordítóosztályának volt a tagja.⁵⁰⁰

Jankovich Arisztid lebukása és letartóztatása után, de még a botrány kirobbanása előtt Mészáros Gyula Törökországba utazott, ahol egyetemi katedrát biztosítottak számára, valamint az ankarai Néprajzi Múzeum tervezésével megbízott csapatban is helyet kapott.⁵⁰¹ Az máig vitatott, hogy Mészáros előre eltervezte-e a menekülését, vagy a politikai körök kényszerítették rá erre. Mindenesetre az itthoni kapcsolattartója Bulissa Károly lett. Bulissa látszólag egyik hamisításnak sem volt tevékeny részese, de ez Mészáros döntése is lehetett, aki a szokol-ügy tapasztalataiból kiindulva belátta, hogy ilyen rizikóval járó akciók idején szüksége lehet egy olyan ügyvédre, akiben teljesen megbízhat.

Az, hogy Bulissát a hamisításban résztvevők ismerték, és valamilyen szinten tevékeny szereplője lehetett az eseményeknek, az is sejteti, hogy a frankügy vizsgálati anyagában található Vákár Péter Artúr-féle jelentésben Hir György sem kívánja kimondani a nevét, csak utal rá, hogy a Mészárossal kapcsolatban álló „*illető ügyvéd, felvidéki ember, Andrassyékkal,*

---

⁴⁹⁸ Uo.: 37.

⁴⁹⁹ Uo.: 39.; Iváncsó, i.m. 2020. 716.

⁵⁰⁰ Uo.: 51.; *Világ*, 1925. december 25. 3–4.; Iváncsó, i.m. 2020. 716–717.

⁵⁰¹ Dávid Ferenc–Oláh Péter: Törökország kaukázusi régió szerepe a '40-es évek magyar külpolitikájában. *Szakmai Szemle*, 2012/3-4. szám. 184.

Friedrichékkel összeköttetésben áll s a Falk Mika utcában lakik”.⁵⁰²

A nemzetközi botrányt természetesen nem lehetett elkerülni, de a „kármentésben” megpróbálták bevonni a Franciaországban élő magyar közösségek vezetőit, így Dvortsák Győzöt is, aki ekkoriban a Párizsi Magyar Egyesület alelnöke és a Slovaquie című lap főszerkesztője volt.⁵⁰³ A franciák természetesen követelték Törökországtól Mészáros kiadatását, amelyet Hüsrev Gerede török diplomata közbenjárása révén, valamint a török hatóságoknak a magyarokkal való szimpátiája miatt sikerült elkerülnie. Azonban Mészáros az állását így is elvesztette. Átmeneti megoldásként 1926 februárjában a szovjet fennhatóság alatt lévő Bakuba utazott, hogy az ott megrendezett I. Turkológus Kongresszuson szerepelhessen.⁵⁰⁴

Mészáros a Budapesten maradt feleségén keresztül folyamatosan fenyegette a Bethlen-kormányt, hogy amennyiben nem kap anyagi támogatást, akkor ki fog tálalni a hamisításokkal kapcsolatban.⁵⁰⁵ Eközben Bulissát is megfigyelés alatt tartották, akivel kapcsolatban Tahy László ankarai követ 1926. április 28-án azt a számjeltáviratot küldte Walko Lajos külügyminiszternek, hogy Friedrich István egyik embere a Bakuban tartózkodó Mészároshoz utazott, hogy az „*rábírja őt, hogy buktassák meg Bethlent*”.⁵⁰⁶

Nincs arról adat, hogy Bulissa Károly hányszor utazott ki Mészároshoz, de 1926. május 19-én, öccse, Rezső próbálta meg elhagyni az országot a mátyásföldi repülőtéren. A hatóságok elvették az útlevelét és a nála lévő táskát, amelyben többek között Windischgraetz Lajosnak Mészáros Gyulához címzett levele is volt, majd előállították a mátyásföldi rendőrkapitányságon.⁵⁰⁷ Néhány órával később Bulissa Rezsőt elengedték, de a táskában tárolt iratokat a Windischgraetz levéllel együtt a rendőrség elkobozta.⁵⁰⁸

Két nappal később a bíróságon Auer Pál, a Banque de France-t képviselő ügyvéd elmondta, hogy Bulissa Károly megkereste őt azzal, hogy ha a franciák elállnak Mészáros letartóztatásától, akkor hajlandó vallomást tenni. Auer kitérő választ adott, amelyben ugyan azt mondta, hogy a Banque de France nem támaszt kárigényt Mészárossal szemben, de mivel bűncselekményt követett el, így a kiadatástól továbbra sem tekinthetnek el.⁵⁰⁹ A Mészáros-kérdés holtpontra jutott, és az ügyet végül az ő vallomása nélkül kellett lezárni.

---

⁵⁰² MNL OL, K 468, B/20 tétel, g. dosszié, 1926–1931.; Iváncsó, i.m. 2020. 717.

⁵⁰³ Ablonczy, i.m. 2008. 39.

⁵⁰⁴ Kövecsi-Oláh Péter: *Török-magyar diplomáciai kapcsolatok a két világháború között (1920-1945)* Doktori disszertáció, ELTE BTK, Történettudományi Doktori Iskola, Budapest, 2018. 72.; Iváncsó, i.m. 2020. 717.

⁵⁰⁵ Uo.: 73; Iváncsó, i.m. 2020. 717.

⁵⁰⁶ Uo.: 73.

⁵⁰⁷ *Pesti Napló*, 1926. május 20. 3.

⁵⁰⁸

⁵⁰⁹ *Dél-Magyarország*, 1926. május 21. 2.

A felelősséget csupán néhány embernek kellett elvinnie, és ők is enyhe ítéletekkel megúszták, mert a bíróság hazafias cselekedetnek minősítette az esetet. Az 1926. október 15-én kihirdetett ítélet alapján Windischgraetz Lajost négy év fegyházra ítélték, de ennek javát szanatóriumban és szállodában töltötte. Nádossy Imre 3,5 fél év börtönbüntetést kapott, majd 1928 áprilisában a kormányzó kegyelemben részesítette őt, míg a technikai felelős Arthur Schultze 1926. március 19-én elhunyt.⁵¹⁰ A kormány részéről a felelősséget Rakovszky Iván belügyminiszternek kellett elvinni, aki beadta lemondását. Mészáros Gyulát végül sosem vonták felelősségre a frankügyben való részvételéért, de hazatérésére 1932-ig várni kellett, mivel a Török Nyelvtudományi Társaság megalapításánál számítottak a munkájára.⁵¹¹

IV.5.2. Dvortsák Győző Párizsban

Az emigránsok közül Dvortsák Győző volt az, aki az egyik legkönnyebben tudott alkalmazkodni a Bethlen-kormány visszafogott külpolitikájához. Még Simonyi-Semadam Sándor volt hatalmon, amikor 1920 májusában Franciaországba költözött. Annak ellenére, hogy országgyűlési képviselői mandátummal rendelkezett, inkább úgy határozott, hogy Párizsban talál új otthont.⁵¹² A jómódú kereskedőcsaládból származó francia felesége révén egzisztenciális problémákkal nem kellett szembenéznie. Sőt, ez a háttér alkalmassá tette arra is, hogy aktív közéleti szerepkört tudjon betölteni.⁵¹³

Párizsi akcióját egy francia nyelvű beszéd közzétételével kezdte, amelyben az eperjesi "Független Szlovák Köztársaság" nevében kérte Szlovákia felvételét a Népszövetségbe. A magyar külügyminisztérium határozott távirati utasítására, amely felszólította, hogy hagyjon fel ezzel az akcióval, „mert az ilyen lépéseknek csak fiaskó lehet a vége”, Dvortsák kifejtette, hogy „tisztaban van e lépés válogatás nélküli jellegével, de propagandaszempontról fontosnak tartja”.⁵¹⁴ Figyelme a felvidéki kérdésen túl kiterjedt az erdélyi és délvidéki ügyekre is. 1921. június 22-én Kánya Kálmánnak küldött levelében arra panaszkodott, hogy kevesli ezen térségekre irányuló propagandatevékenységet. A későbbiekben ő maga ezt azzal próbálta némileg orvosolni, hogy saját lapjában, a La Slovaquie-ben gyakran foglalkozott a horvát kérdéssel is.⁵¹⁵

Egyszerre igyekezett a mindenkor magyar kormány nem hivatalos küldöttjeként feltűnni, a franciaországi magyar közösségek vezetőjeként és véleményvezéréként szerepelni,

---

⁵¹⁰ Ablonczy, i.m. 2008. 52-53.

⁵¹¹ Iváncsó, i.m. 2020. 717-718.

⁵¹² Ablonczy, i.m. 2015. 17.

⁵¹³ Iváncsó, i.m. 2022. 373-374.

⁵¹⁴ Kramer, i.m. 104.

⁵¹⁵ Uo.: 105.

valamint a francia értelmiség előtt a független szlovák szakértő tisztségét betölteni. Ha a szerepköreit végig vesszük, akkor látható, hogy mint nem hivatalos utazó követ 1920 tavaszától több alkalommal megfordult Rómában, Varsóban, valamint 1921 januárjában az Egyesült Államokba is elutazott.⁵¹⁶ Ezeken a találkozókön elsősorban olyan radikális politikai körökkel folytatott egyeztetéseket, akiktől azt remélte, hogy segítséget nyújthatnak a Felvidék visszafoglalásában.

Hiú ember volt, aki nyilvános szereplései alkalmával is szerette hangsúlyozni a tisztségeit, így feltehetően ezeken a megbeszéléseken is úgy vett részt, mint a magyar országgyűlés képviselője, valamint a Szlovák Nemzeti Tanács tagja. Ez utóbbi szervezetet 1920 májusában, Varsóban alapította Jehlicska Ferenc, és bár jelentősége nem túl nagy, arra mégis alkalmas volt, hogy a Népszövetségi Ligák Uniójának konferenciáin, valamint a genfi népjogi kongresszuson 1921 folyamán felvethesse a felvidéki kisebbségek problémáit, akkor, amikor Magyarország még nem is lehetett tagja a Népszövetségnek.⁵¹⁷

Azt, hogy a trianoni békével nemcsak Budapestnek lehetett ellenérzése, szerette volna a magyar külügy komolyabban is hangsúlyozni a nemzetközi közvélemény előtt. Praznovsky Iván, párizsi magyar nagykövet 1921. június 30-i, Kánya Kálmánnak címzett levelében így ír Dvortsákék szerepléseiről: „*Talán nem is baj, ha egy kicsit mozognak, mert ha kell, Benešsel szemben letagadjuk, viszont már azt a szemrehányást kaptam francia részről, hogy a trianoni békével mindenki elégedett, csak a magyarok nem, hiszen az elszakított népek részéről a legkisebb ellentállás, a legkisebb irredenta nem mutatkozik, mindig csak a hatalmukban megcsonkított magyarok lármáznak*”.⁵¹⁸

Praznovsky egyébként is kedvelte Dvortsákot, akiről azt írta, hogy „*nagyon agilis, ügyes és ravasz ember és amellet – legalább nem hiszem, hogy csalódnék – nagyon lojális, aki minden apró-cseprő beszélgetését bejelenti, előzetesen tanácsot és útbaigazítást kér és a szükséges kollaboráció így biztosítva van*”.⁵¹⁹ Ennek a bizalomnak köszönhetően a nagykövet 1921-ben havi 1600 frank⁵²⁰ támogatást biztosított Dvortsák, és a nagyszombati származású munkatársa, Christian Géza⁵²¹ számára.⁵²² 1922 után már nem is indult újra a képviselői mandátumért, mert

⁵¹⁶ Ablonczy. i.m. 16.; Iváncsó, i.m. 2022. 373–374.

⁵¹⁷ MNL OL, K 428. a, MTI Napi tudósítások. 1921. szeptember 6.; Iváncsó, i.m. 2022. 374.

⁵¹⁸ Ormos Mária: Magyarország belépése a Nemzetek Szövetségébe. *Századok*, 1957/1–4. 17.

⁵¹⁹ Zeidler Miklós (szerk.): *A Monarchiától Trianonig, egy magyar diplomata szemével – Praznovsky Iván visszaemlékezései*. OlvasóSarak, Budapest, 2012. 244.

⁵²⁰ A tárgyévben ez nagyjából 34 ezer koronának, később 600 pengőnek megfelelő összeg volt.

⁵²¹ Christian Géza (1883 –?): Nagyszombati származású ügyvéd, újságíró. Budapesten szerzett jogi diplomát. Az 1920-as években Dvortsák Győzőhöz hasonlóan a magyarbarát szlovák propaganda szószólója Franciaországban. Az 1930-as években a Magyar Távirati Iroda genfi tudósítója, majd 1940-ben visszatér Budapestre. Törvényszéki tanácselnök lett, majd a külügyminisztériumban kapott pozíciót.

⁵²² Zeidler: i.m. 2012. 243.

elmondása alapján „*hivatala a diplomácia terére szólítja*”, de a csekély budapesti és nyíregyházi tartózkodása miatt aligha valószínű, hogy ismét sikerült volna megnyernie a választást.⁵²³

A francia kapcsolataival igyekezett a magyarbarát szlovák mozgalmak más szereplőinek is segítséget nyújtani. Tuka Béla mielőtt 1923 nyarán Párizsba utazott volna, egy memorandumot küldött Dvortsáknak, amelyet Poincaré francia miniszterelnöknek címzett. Ebben a kormányfőt Prága német szimpátiájára figyelmeztette, és emellett felajánlotta, hogy személyesen szolgáltat neki adatokat az ügyben. Dvortsáknak kellett gondoskodnia arról, hogy a memorandum eljusson a címzetthez, amely végül nem sikerült elintéznie, így ígéretet tett Tukának, hogy nyilatkozat keretében fogják terjeszteni, hátha a francia sajtó is átveszi.⁵²⁴

1923 folyamán ő is szeretett volna kijutni az Egyesült Államokba, miután tudomást szerzett arról, hogy ez Jehlicskának sikerülni fog. Munkatársa, Christian Géza ugyan kijutott a tengeren túlra, azonban tevékenysége teljesen eredménytelenül zárult, így Dvortsák megpróbálta magát ajánlani helyette. A Dísz tér azonban nem volt hajlandó finanszírozni Dvortsák misszióját.⁵²⁵

A franciaországi magyar közösségek életében is aktív véleményformáló, és szervező tevékenységet fejtett ki. A Párizsi Magyar Egyesület alelnöke lett, és ebben a minőségben ő lett a kapcsolattartó az ország északi bányatelepein dolgozó munkások és a magyar kormányzat között, valamint a párizsi magyar színtársulattal közösen kultúresteket szervezett.⁵²⁶

A fentebb már említett hiúsága itt is kiütközött, amikor a társulat egyik 1927-es matinéján Schwarz Lajos zongoraművész Dvortsák néhány megzenésített versét adta elő. A hivatalos jelentéseiben olykor „szőke költő” fedőnevet használó emigráns ismert művészetpártoló volt a francia fővárosban. Visszaemlékezések szerint törzshelyén, a Saint-Germain-des-Prés-ben található Deux Magots nevű kávéházban gyakran segítette ki a nehézsorsú magyar alkotókat és értelmiségieket.⁵²⁷

Fontos megemlíteni, hogy 1925-ben ő alapította a Párizsi Magyar Birkózók Klubját, amelynek versenyzői számos országos bajnoki címet szereztek a francia versenyeken, és több alkalommal legyőzték a francia és belga válogatottat.⁵²⁸ Ez a csapat azonban a sportversenyek mellett olykor éles küzdelmeket is vívott, ha a keresztény identitású munkásokat kellett

---

⁵²³ Ablonczy, i.m. 2015. 16.; Iváncsó, i.m. 2022. 374.

⁵²⁴ Kramer, i.m. 105.

⁵²⁵ Kramer, i.m. 107.

⁵²⁶ Iváncsó, i.m. 2022. 374.

⁵²⁷ Ablonczy, i.m. 2015. 17.

⁵²⁸ Molnár Sándor: *Magyar sors francia földön*. Párizsi Magyar Akadémia, Párizs, d.n. 164–166.

megvédeni a kommunista szimpatizáns kollégáktól. A sport iránti szeretetét örökölte egyik lánya, Blanche Sára is, aki a két világháború közti időszakban versenyszerűen teniszezett, és bár magyar–francia kettős állampolgár volt, az egyes adatbázisok tévesen olykor cseh(szlovák) játékosként tüntetik fel.⁵²⁹

Az aktív közéleti szerepléseinek, kiváló francia nyelvtudásának, és remek kapcsolatteremtő képességének köszönhetően Dvortsák egyre ismertebbé vált a francia politikai élet szereplői között is. 1920 szeptemberében megalapította saját lapját, a *La Slovaquie*-t, amely kéthetente 1000-1200 példányban készült, és főként postai úton terjesztette azt. Az erősen csehellenes hangot megütő lap a szlovákok etnikai különbözőségének hangsúlyozásán túl igyekezett úgy bemutatni a francia olvasók számára Csehszlovákiát, mintha az a szovjetek előretolt hídfőállása lenne, és ezáltal az európai béke egyik legkomolyabb veszélyforrása. Alkalmanként cikkezett a keletszlovák, vagy szlovják elszakadási törekvésekről is, amelyek nem feltétlenül voltak összeegyeztethetőek a szlovák függetlenségi célokkal, de ennek a problémának a feloldásával nem igazán törődött.⁵³⁰

Fontos elmondani, hogy Tuka és Jehlicska sajtóorgánumaival szemben Dvortsák kerülte az antiszemita, szabadkőműves- és protestánsellenes témájú cikkeket. Ennek oka Ablonczy Balázs szerint a francia viszonyok tekintetbevételével magyarázható, és megpróbálta elkerülni, hogy a hatóságok szankciókat alkalmazzanak a lap ellen. Véleményem szerint ennek inkább szentimentális okai voltak. Bulissa Károllyal kapcsolatban már említettem, hogy az eperjesi szocializáció miatt a helyi magyar és magyarbarát szláv lakosság a zsidóságban inkább szövetségest, mint veszélyforrást látott. Hasonló volt a helyzet a szabadkőművességgel is. Az eperjesi Thököly Imre páholyban a helyi magyar értelmiség számos korabeli, vagy múltbeli prominens alakja vállalt aktív szerepet, gondoljunk Pulszky Ferencre⁵³¹, Gömör Jánosra⁵³², vagy Wallentínyi Samura, akik a nemzetiségekkel való békés együttélésen túl elkötelezett hívei voltak a magyarságnak is.⁵³³ Ez a sajátos kulturális közeg Dvortsák szemléletében is mély gyökereket eresztetett, ezért üthettek el a témaválasztásai attól, amit a korabeli radikális

---

⁵²⁹ Tennisabstract.com. <http://www.tennisabstract.com/cgi-bin/wplayer.cgi?p=BDvortsak> (Letöltve: 2025.08.05.); Iváncsó, i.m. 2022. 375.

⁵³⁰ Ablonczy, i.m. 2015.17–18.; Iváncsó, i.m. 2022. 374–375.

⁵³¹ Pulszky Ferenc (1814–1897): Jogász, régész, politikus. Tanulmányait Miskolcon, Eperjesen és Pesten végezte. 1834-ben Sáros vármegye aljegyzője, 1839-től Sáros vármegye országgyűlési követe lett. Az 1848/49-es forradalom leverése után Kossuth Lajossal tartott a száműzetésbe. 1866-ban térhetett haza és Deák Ferenc támogatója volt az országgyűlésben.

⁵³² Gömör János (1869–1966): Tanár, evangélikus lelkész, publicista. Tanulmányait Eperjesen, Greifswaldban és Kolozsváron végezte. 1897-től Eperjesi Evangélikus Kollégium tanára, 1903-tól 1926-ig igazgatója. Az 1930-as években a kassai Kazinczy Társaság főtitkára, majd elnöke. A Magyar Nemzeti Párt, később az Egyesült Magyar Párt tagja. A második világháború után kitelepítették Csehszlovákiából.

⁵³³ Javor, Martin: *Slobodomurársky Prešov. Dejiny slobodomurárskeho hnutia v Prešove*. Vydavateľstvo Prešovskej Univerzity, Prešov, 2017. 64. 113–115.

jobboldali magyar publicistáktól, vagy akár Jehlicskától olvashattunk.

A lap csekély számú előfizetővel rendelkezett ugyan, de így is eljutott a híre azokhoz a francia politikai szereplőkhöz, akik érdeklődtek a magyar irredenta mozgalmak iránt. Közülük a legismertebb Marc Sangnier, nemzetgyűlési képviselő volt, a Sillon nevű katolikus mozgalom alapítója, de kapcsolatban állt az „*Egy diplomáciai tévedés. A megcsonkított Magyarország*” című könyv szerzőjével, Charles Tisseyre-vel, valamint a radikális Jean-Baptiste Saget-vel, és Pierre de Chambrun, lozère-i képviselővel is.⁵³⁴

Ezek a kapcsolatok lehetőséget teremtettek számára, hogy a francia sajtó több lapjában is publikáljon a szlovák nemzetiség helyzetéről. Minden bizonnyal ő írta Rappel-ben megjelenő „*A csehek a tótok nélkül*” című szerző nélküli cikket is, amely számos érv mellett Csehszlovákiát az új Osztrák-Magyar Monarchiának titulálta, és kiemelte a szlovák ellenállóknak, így Dvortsáknak (azaz saját magának), Jehlicskának és Hlinkának az erőfeszítéseit a szlovák önrendelkezési jog visszaszerzése érdekében.⁵³⁵

Dvortsák az 1920-as évek közepén publicisztikai tevékenysége és közszereplése bár arra kevésnek bizonyult, hogy pálfordulásra késztesse a francia politikai elitet, azonban a Csehszlovák Köztársaság nemzetiségi problémáinak, és magyar területi revízió ügyének a francia köztudatban tartására alkalmasnak látszott.⁵³⁶ A szlovák, vagy felvidéki emigrációval való kapcsolata ebben az időszakban meglehetősen laza lehetett, nem volt szorosabb együttműködés közte és korábbi társai között.

1925. január 7-én Szviezsényi Zoltán, aki ekkor a Matéria Mezőgazdasági és Kereskedelmi Rt. alelnöke volt, írt Dvortsáknak egy baráti levelet, amelyben megköszönte neki, a feltehetően karácsonyi időszakban küldött jókívánságokat. A levél második felében kitér rá, hogy „*sokan voltak, akik kifejezést adtak azon kívánságuknak, hogy valamilyen formában fel kellene támasztani régi szervezetünket. Mi a véleményed erről? Visszatekintve megállapíthatjuk, hogy egyedül mi dolgoztunk öntudatosan és eredményesen.*”⁵³⁷ Nem lehet tudni, hogy érkezett-e válasz a kérdésre, de a későbbiekben nincs nyoma annak, hogy Szviezsényi komolyabb szerepet játszott volna az irredenta mozgalmakban. Sokkal inkább a főváros gyógyfürdőfejlesztésekkel kapcsolatos szakpolitikai ügyeiben vállalt munkát.

Ugyanazon év nyarán az akkor Bécsben élő Steier Lajos is intézett Dvortsákhöz levelet, amelyben adatokat kért tőle a háború utáni tevékenységéről. Steier feltehetően ekkor dolgozott

---

⁵³⁴ Uo.: 17.

⁵³⁵ MNL OL, K 428. a, MTI Napi tudósítások, 1921. június 5.; Iváncsó, i.m. 2022. 375.

⁵³⁶ Iváncsó, i.m. 2022. 375.

⁵³⁷ SNA, Dvortsák Győző hagyatéka, Szviezsényi Zoltán levele Dvortsák Győzőnek, 1925. január 1.

az „*Ungarns Vergewaltigung*” című könyvén, de a levél érdekessége volt, hogy érezhetően sok sértettség van benne az emigráns mozgalom több szereplője iránt.⁵³⁸ Dvortsák augusztus 26-án kapott levelet Bulissa Károlytól, ami időben nem sokkal Steierét követően íródhatott. Ebben Bulissa kéri barátját, hogy válaszoljon a bécsi publicistának, mert véleménye szerint „*a ti kibékülésetek hasznára lehet még a szent ügynek*”. Bulissa levele is arról tanúskodik, hogy az emigránsok tevékenységük során sok esetben egymást besározva igyekeztek érvényesülni: „*Nekem, öreg barátotoknak, akit ütöttetek jobbról is, balról is, nem szerezhettek nagyobb örömet, mintha baráti jobbot nyújtotok egymásnak.*”⁵³⁹

Dvortsák személyisége különösen érdekes lehetett ismeretlen szemmel látva. Kacsó Sándor erdélyi magyar író, publicista volt olyan szerencsés, hogy Párizsban, egy magyar étteremben egy asztaltársaságba keveredett vele. Az eset 1927, vagy 1928 folyamán történhetett. A társaság harmadik, névszerint is ismert tagja Ölvedi László felvidéki költő, publicista volt, aki ekkoriban a Párizsi Magyar Egyesület titkáráként dolgozott. Kacsó számára némileg nyomasztóan hatott, hogy Ölvedi folyamatosan képviselő urazta Dvortsákot, pláne, ha hozzátesszük, hogy 1922 óta már nem tagja az országgyűlésnek. Kacsóék úgy érezték jobban járnak, ha hagyják, hogy ő irányítsa a beszélgetés menetét. Ennek köszönhetően Dvortsák olyan képtelen történetekkel állt elő, hogy a magyar anyakönyvvezető miatt lett magyar keresztneve, vagyis Viktor helyett Győző, ami nem igaz. Dvortsák bár Szvidnyiken született, de Duplinben anyakönyvezték „Victor” néven.⁵⁴⁰ Elmondta, hogy a független, de legalábbis autonóm Szlovákiáért harcol, majd belekezdett a szlovák múlt hosszas elemzésébe is, amelybe Ölvedy megfelelő pillanatokban magyar vonatkozásokat is hozzá akart tenni, de olyankor Dvortsák ráfőrdet, hogy: „*Most nem rólatok van szó, hanem rólunk!*”⁵⁴¹

Kitért arra is, hogy Párizsban csak átmenetileg van, innen majd az Egyesült Államokba tervez továbbmenni, mert: „*sok honfitársam van ott. És jórészt gazdagok. Az otthoniak mind koldusok.*” Kacsó nem volt lenyűgözve az elhangzottaktól. Összegzésként azt fűzte az estéhez, hogy: „*Nem kerestük vele a második találkozást. Beugrató? Kalandor? Vagy egyszerűen szédült nacionalista, akinek már semmi sem elég, ha álmai teljesüléséről van szó? Féltünk tőle. Ha valóban nem tért haza, ahol aligha várták kitárt karokkal, hanem tovább ment Amerikába, ott bizonytalán megtalálta számításait. Kapott vevőt az árujára. S olyat is, aki őt tekintette árunak...*”⁵⁴²

---

⁵³⁸ SNA, Dvortsák Győző hagyatéka, Steier Lajos levele Dvortsák Győzőnek, dátum nélkül

⁵³⁹ SNA, Dvortsák Győző hagyatéka, Bulissa Károly levele Dvortsák Győzőnek, 1925. augusztus 26.

⁵⁴⁰ *Duplín római katolikus születési anyakönyv*: 1860–1895. 89.

⁵⁴¹ Kacsó Sándor: *Virág alatt, iszap fölött – Önéletrajzi visszaemlékezések*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1971. 508.

⁵⁴² Uo.: 508.

IV.5.3. Jehlicska Ferenc lengyelországi és amerikai tevékenysége

A Lengyelországban berendezkedő Jehlicska Ferenc 1920 októberében az Egyesült Államokba utazott, hogy pénzt és önkénteseket toborozzon a Felvidék visszaszerzésére irányuló katonai akciókhoz. A vállalkozás két szempontból is kudarcra volt ítélve. Egyrészt ekkorra már biztossá vált, hogy a katonai akciók bizonytalan időre fel lettek függesztve, másrészt az óceán túlsópartján rideg elutasítással találta szembe magát. A helyi szlovák közösségekben ismerték a nevét és a háború vége óta folytatott tevékenységét, azonban még az autonomisták is a csehszlovák egység pártján álltak. Emiatt Jehlicska hiába próbált gyűlést tartani a katolikus szlovákok között Plymouthban (Pennsylvania), Bayonne-ban (New Jersey), vagy Clevelandban (Ohio), azok vagy minimális érdeklődésre tartottak számot, vagy botránnyba fulladtak. Chicagóban már nem is sikerült olyan szlovák papot találnia, aki engedte volna, hogy találkozzon a gyülekezetének tagjaival.⁵⁴³

Jehlicska így dicstelenül utazott vissza Lengyelországba, ahol 1921 tavaszán a Varsói Egyetem Hittudományi Karán kapott tanári állást.⁵⁴⁴ Mivel a lengyeleknek a sziléziai Teschen/Cieszyn hovatartozása miatt továbbra is területi vitában álltak Csehszlovákiával, ezért védelmet és támogatást nyújtottak a szlovák értelmiségieknek. A szlovák emigránsok a város lengyel oldalán irodát hoztak létre, ahol Jehlicska munkáját Unger Ferenc a Szlovák Néppárt korábbi főtitkára, valamint Cserny Lőrinc segítette. Cserny Jehlicska egyik barátján, a körmöcbányai születésű Grieger Miklós katolikus pap, legitimista politikuson keresztül került kapcsolatba az emigrációval.⁵⁴⁵

A társaság továbbra is ingadozott a lengyel és a magyar orientáció támogatása között, ezt mutatta a Népszövetségben a népek önrendelkezését védő bizottság hivatalos lapjában, a Droit des peuplesben megjelentetett cikk is. Ebben az amerikai szlovákok szervezeteit kérik, hogy tekintsék semmisnek a pittsburghi egyezményt, és támogassák a Felvidék felosztását Magyarország és Lengyelország között.⁵⁴⁶ Jehlicskáék 1921. május 25-én egy új Szlovák Nemzeti Tanácsot is létrehozottak, amelynek a nevében folytatták tevékenységüket. Az új szervezet programját⁵⁴⁷ Unger Ferenc állította össze, amikor még Jehlicska az Egyesült Államokban tartózkodott:

„Szlovák nemzet!

A Szlovák Nemzeti Tanács, mint a Szlovák Nemzet függetlenségi szándékának képviselője, a

---

⁵⁴³ Kramer, i.m. 81–82.

⁵⁴⁴ Ormos, i.m. 171.

⁵⁴⁵ NA ČR, MV–L, OS–S, Jehlicska Ferenc

⁵⁴⁶ MNL OL, K 428. a, MTI Napi tudósítások, 1921. május 6.

⁵⁴⁷ Kramer, i.m. 83.

nemzetek önrendelkezési jogára támaszkodva, a Szlovák Nemzetnek és minden Nemzetnek a következőket jelenti ki:

1. Szlovákia a mai napon szabad és független, Csehországtól elválasztott köztársasággá nyilváníttatik.

2. A Szlovákiában lévő cseh hatóságok a mai naptól kezdve, eltávolításukig megszálló és törvénytelen hatóságoknak tekintendők.

3. Az Alkotmányozó Gyűlés összehívásáig Szlovákiát ideiglenesen a legfőbb alkotmányos és közigazgatási, polgári és katonai kormány – a Szlovák Köztársaság Ideiglenes Nemzeti Kormánya – igazgatja.

4. A Szlovák Köztársaság Ideiglenes Nemzeti Kormányát a Szlovák Nemzeti Tanács nevezi ki.

Kelt: 1921. május 25-én. a Szlovák Nemzeti Tanács Elnökségének székhelyén. A Szlovák Nemzeti Tanács nevében, (amely 100 tagból áll);

Unger Ferenc

alelnök."

A szervezet tagságáról csak az sejthető, hogy Jehlicska tölti be az elnöki posztot, de a további tisztségviselők, vagy a tagság névsora nem ismert, így a 100 fős szervezet inkább egyfajta légvárnak tekinthető, amelybe Unger valószínűleg beleértette a Budapest szolgálatában álló teljes magyarbarát szlovák hálózatot. Ezt a feltevést erősíti meg, hogy 1921 augusztusában egy proklamációt küldtek az európai országok vezetőinek, ebben kérve, hogy a szlovák nép hivatalos képviselőinek ismerjék el őket. Ígéretet tettek, hogy külképviseletek nyitnak Budapesten, Bécsben és Párizsban.⁵⁴⁸ Ezek a helyszínek gyanúsán egybeestek Baján Vilmos (Bécs), és Dvortsák Győző (Párizs) tartózkodási helyeivel. Valójában élő kapcsolatuk csak Dvortsákkal volt, míg Baján kapcsolatfelvételét Unger 1921 októberében határozottan elutasította.⁵⁴⁹

A nemzeti tanács fő tevékenységi köre a Lengyelországban nyomtatott propagandaanyagok Szlovákiában való terjesztése, a csehellenes attitűdöt felvállaló lengyel lapokban publicisztikák közlése, valamint a nemzeti tanács saját lapnak, a Slováknak a szerkesztése volt. Cikkeikben és propaganda kiadványaikban főként a pánszlávizmust, a prágai kormányzat központosító törekvéseit, valamint a Hlinka vezette Szlovák Néppárttal

⁵⁴⁸ MNL OL, K 428. a, MTI Napi tudósítások, 1921. augusztus 26.

⁵⁴⁹ Długajczyk, Edward: *Tajny front na granicy cieszyńskiej. Wywiad i dywersja w latach 1919-1939.* Wydawn. "Słask", 1993. 40.

egyetértésben a szlovák autonómia megadását követelték. Pellengérrre állították emellett a szlovák evangélikus egyházat, amelyet a csehszlovakizmus eszméjének támogatása miatt a szlovákság árulóivá nyilvánítottak, míg a csehek tevékenységét a középkori husziták pusztításához hasonlították.⁵⁵⁰

Jehlicskáék igyekeztek továbbra is tűzköznelben maradni, ezért Csekonicson keresztül felvették a kapcsolatot a magyar kormánnyal, hogy ismerje el a tanácsukat a szlovák nemzet hivatalos képviselőjeként, és emellett természetesen támogassák őket anyagilag is. Előbbire természetesen esélyük sem volt, még bizalmas formában sem, de a sajtópropaganda terén Bánffy Miklós külügyminiszter hajlandó volt őket támogatásban részesíteni. Jehlicskáék a Szlovák Nemzeti Tanács hivatalos lapjának, a Slováknak a kiadására 1921. november 2-án havi 510 ezer lengyel márka támogatást kértek, amire a Dísz tér válasza 1921. november 29-én 320 ezer lett, ha a lapszámokat rendszeresen tudják biztosítani. Így a Slováknak 1922 januárjától már rendszeresen megjelenhetett.⁵⁵¹

A Bethlen-kormánnyal való kapcsolattartás azonban nemcsak a varsói követségen keresztül történt, hanem 1923-ig a pozsonyi egyetemi tanár, Lukinich Imre is fontos szerepet vállalt.⁵⁵² Sok esetben rajta keresztül számoltak be az elvégzett feladataikról, terjesztettek be kéréseket, illetve jutottak hozzá a szubvencióhoz.

Jehlicskáék emellett igyekeztek építeni a Csehszlovákián belüli kapcsolataikat is, így 1921 szeptemberében, majd 1922 márciusában Tukával és Tvrďy-vel közösen folytattak tárgyalásokat Bécsben.⁵⁵³ A résztvevők kijelentették, hogy mindannyian ugyanazon a politikai alapon állnak, így a szlovák autonómia törekvések támogatásával bújtatottan próbálták a magyar irredentizmust segíteni.

Mindannyian tápláltak még ábrándokat egy katonai akció végrehajtásával kapcsolatban, amelynek megvalósulása esetén a Jehlicska-féle Szlovák Nemzeti Tanács jelentkezhett volna be a hatalomátvételért. Addig is, amíg ez a forgatókönyv bekövetkezett volna, megállapodtak abban, hogy Tuka a Szlovák Néppárton, Tvrďy az Országos Keresztényszocialista Párton, Jehlicskáék pedig a nemzetközi fórumokon próbálják propagálni a szlovák autonómia ügyét. A következő találkozóra 1922 márciusában került sor, és ekkorra Tuka, mint a Néppárt hivatalos lapjának, a Slováknak a főszerkesztője már olyan erős pozíciókkal bírt a szlovák politikai életben, hogy Unger és Jehlicska is beleegyezett abba, hogy egy katonai invázió megvalósulása

---

⁵⁵⁰ Új Nemzedék, 1922. július 30. 4.; Iváncsó, i.m. 2013. 12.

⁵⁵¹ Kramer, i.m. 85.

⁵⁵² OSZK Kézirattár. Fond 116, 542. Cserny Lőrinc Lukinich Imréhez; Fond 116, 1369. Slováka c. lap szerkesztője (Cieszny) Lukinich Imréhez.

⁵⁵³ Veres, i.m. 2008. 90.

esetén Tuka ülne a tanács élére.⁵⁵⁴

Ez a döntés egyértelműen jelezte az aktuális hatalmi viszonyok akkori alakulását, és Jehlicskáék igyekeztek is támogatást nyújtani a katolikus szlovák irányzatnak. A lengyelországi Slovák című lapban ezért több olyan cikk is megjelent, amely a szlovákokat az Orol nevű katolikus identitású tornaegyesületbe való belépésre szólította fel.⁵⁵⁵ Ez a szervezet a cseh Sokolnak egyfajta szlovák ellenpólusaként tevékenykedett, és utánpótlást biztosított a Rodobrana nevű fasiszta, félkatonai szervezetnek, amelynek felállítása és irányítása Tuka Béla nevéhez fűződött.⁵⁵⁶

Jehlicska azonban az új körülmények között sem akart Tuka Béla alárendeltje maradni. Fontosnak látta, hogyha más, a határrevíziók terén jobban érdekelt országokban próbál szövetségeseket keresni. 1922 májusában, titkárával, Unger Ferencsel együtt ezért Olaszországban utazott, amelynek elsődleges oka a genovai konferencia volt. Itt a Szlovák Nemzeti Tanács vezetőjeként egy memorandumot adott át a konferenciának, amelyben kijelentette, hogy a szlovákokat az önrendelkezési jog csorbulásával, erőszakosan csatolták Csehszlovákiához, valamint a szlovák nép tényleges akaratát a Dvortsák-féle 1918-as Népköztársaság, és az általa 1921 májusában kikiáltott Szlovák Nemzeti Tanács képviseli.⁵⁵⁷ Meglepő elismerés volt ez tőle Dvortsák irányába, akinek eredményeit ritkán volt hajlandó respektálni.

A konferencia mellett Jehlicska tett egy körutat is az országban, amelynek során Gardone-ban találkozott Gabriele D'Annunzio-val, a fasiszta párt képviselőjével, valamint Rómában az Olasz Néppárt (Partito Popolare Italiano) elnökével, Luigi Sturzo-val. Gróf Nemes Albert, római magyar nagykövet jelentése szerint Jehlicska a megbeszélések során olykor túlzottan is tót nacionalista hangot ütött meg, a „*itt-ott a hangsúlyozás talán az evidens magyar érdekek rovására is történt*”.⁵⁵⁸ Az olaszok tanácsa ezért elsősorban az volt a szlovákok számára, hogy a magyarokkal keressék a kapcsolatot, valamint Vatslav Vorovsky szovjet nagykövettel, mivel vélekedésük szerint a bolsevikok most minden forradalom mögé hajlandóak lennének támogatóként beállni. Sikerült megszervezniük a találkozót, és Jehlicska, aki a Marxizmussal már legalább 1908 óta foglalkozott⁵⁵⁹, tudta, hogy milyen retorikát kell

---

⁵⁵⁴ Kramer, i.m. 87–88.

⁵⁵⁵ MNL OL, K 428. a, MTI Napi tudósítások, 1922. október 28.

⁵⁵⁶ MNL OL, K 428. a, MTI Napi tudósítások, 1929. július 31.

⁵⁵⁷ Janek István: *Jehlicska Ferenc szlovák származású katolikus pap politikai tevékenysége 1918–1939 között*. In: Miklós Péter (szerk.): *Korszakok, sorsok, törekvések. Fejezetek a huszadik századi Magyarország oktatási, kulturális és társadalmi életéből*. Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány, Szeged, 2021. 20.

⁵⁵⁸ Ormos: i.m. 172.

⁵⁵⁹ Jehlicska Ferenc: A marxista vallásbölcselet forrása és lényege. *Hittudományi Folyóirat*, 1908. 346–373.

alkalmaznia, hogy felkeltse a szovjet diplomaták érdeklődését.

A találkozás során Vorovsky-val és a titkárával, Janis Straujanis-sal vitatták meg, hogy a kapitalista elnyomás alatt élő szlovákok számára milyen segítséget tudnának nyújtani Moszkvából. A megbeszélésen a szovjetek nyitottnak mutatkoztak egy esetleges katonai és anyagi együttműködésre, és a szlovákoknak azt javasolták, hogy a továbbiakban a berlini nagykövetségen keresztül folytassák az egyeztetést.⁵⁶⁰

Néhány héttel később találkoztak is Berlinben Georgij Csicserin népbiztossal, aki szintén hajlandónak mutatkozott a komolyabb együttműködésre, ha Jehlicskáék bevesznek egy, a szovjetek által választott bizalmi embert a Szlovák Nemzeti Tanácsba. Jehlicskáék Kánya Kálmánhoz, a külügyminisztérium második emberéhez fordultak, aki azt a választ adta számukra, hogy fogadják el az ajánlatot, mert ezzel a nemzetközi kommunista sajtó felkarolhatja a tót kérdést, de a szovjet bizalminak ne adjanak hivatalos pozíciót, és ne szerepeltessék nyilvánosság előtt, mert ellenkező esetben reális esélye lehet annak, hogy Jehlicskáékat kiutasítják Lengyelországból.⁵⁶¹

Unger 1922 decemberében ismét ellátogatott a berlini nagykövetségre, ahova magával vitte a Tuka Béla által írt zsolnai memorandumot, majd egy Jakubovics (Yakubovich) nevű követségi munkatárssal folytatott szívélyes beszélgetése során feltűnően nagy érdeklődést mutatott a szovjet hivatalnok a kárpátaljai helyzettel kapcsolatban.⁵⁶² Csehszlovákia határainak átszabása ennek fényében akár valóban felmerülhetett már az 1920-as évek elején Moszkvában, de nem feltétlenül olyan módon, ahogy azt a magyarok szerették volna. A szovjetekkel történő további együttműködés ezután látszólag elhal, aminek akár az is lehetett az oka, hogy Horthy Miklós elvi okokból nem óhajtotta szorosabbra fűzni a Moszkvával való diplomáciai kapcsolatokat, így a Dísz tér is letilthatta erről a szlovákokat.

Jehlicska mindenesetre felbuzdult az új lehetőségeken, és 1922 során már jelezte, hogy a lengyelekkel történő együttműködést azok „hamiskás politikája” miatt nem kéne tovább erőltetni.⁵⁶³ Jehlicska álláspontja azért is érdekes, mert bár 1922 februárjában Cieszynben megalakult a Lengyel-Szlovák Liga nevű szervezet, amely az ő munkájukat támogatta. A lengyelek részéről a krakkói kerületi főparancsnokság második osztálya foglalkozott Ungerék támogatásával. Eleinte Dr. Kowalski Cieszyn-i kémelhárító egységét rendelték melléjük, majd

---

⁵⁶⁰ Ormos, i.m. 172.

⁵⁶¹ Uo.: 173.

⁵⁶² Uo.: 173–174.

⁵⁶³ Uo.: 174.

annak felszámolása után Jan Wadoń kapitány⁵⁶⁴ vette át ezt a szerepet. A főparancsnokság második osztálya azonban nem volt egyöntetűen a szlovákok pártján, és ez a szervezeten belüli konfliktus okozhatta Jehlicska részéről a lengyel kapcsolat lazításának vágyát.⁵⁶⁵

Véleménye szerint Budapestnek inkább a német és szovjet orientációra kellene összpontosítania, és Varsó, valamint Cieszyn helyett egy másik európai országba kéne áttenni a Szlovák Nemzeti Tanács központját, például Svájcba.⁵⁶⁶ Mivel a Bethlen-kabinet egyébként is takaréklángon tartotta az emigránsokat, így nem akartak komolyabb összeget folyósítani egy új központ kialakítására. Unger Ferenc és Cserny Lőrinc, mint Jehlicska titkárságának tagjai a Lukinich Imrével történő 1922-es és 1923-as levelezéseik során érezhetően neheztelnek azért a Dísz térre, mert hanyagolják őket.⁵⁶⁷ Budapesten ekkor még komolyan bíztak abban, hogy sikerül az autonomista ellenzéki tömbbe bevonniuk az Andrej Hlinka vezette Néppártot, így Jehlicskáékat is inkább arra kérték, hogy a velük szemben való kritikus hangokat fogják vissza.

Jehlicska 1923. július 12-én találkozott Lorenzo Lauri-val, a Vatikán lengyelországi nagykövetével. A megbeszélésen Lauri azt a kérést intézte Jehlicskához, hogy finomítsa a csehellenes propagandáját, ekkoriban ugyanis a Szentszék és Prága között komoly háttértárgyalások folytak Husz János kultuszának a csehek általi ünneplése miatt. Benešék az alkudozásba bevonták azt is, hogy hajlandóak engedni, ha cserébe Jehlicska működésének gátat szabnak. Nem tudni pontosan, hogy a megállapodás végül milyen pontokat tartalmazott, de Jehlicska július végén Washingtonba távozott, ahol a helyi Katolikus Egyetemen kapott a docensi pozíciónak megfelelő associate professor tisztséget.⁵⁶⁸ Az Egyesült Államokban a római katolikus egyház és annak minden jelentősebb intézménye az ír papok irányítása alatt állt, akik nem szívesen fogadtak maguk közé kelet-közép-európai papokat, így ez minden bizonnyal a Szentszék közbenjárására kapott pozíció volt.

A lengyelországi eredménytelenségtől megcsömörlött Jehlicska feltehetően szívesen mondott igent erre a lehetőségre, és igyekezett az amerikai szlovákság körében folytatni a csehellenes propagandát. Az 1920-as amerikai útjához képest egyértelműen változott a tengerentúli szlovákság hozzáállása a csehekhez. Jehlicska az egy éves kint tartózkodása alatt

---

⁵⁶⁴ Jan Wadoń: (1888–?): Kęty városából származó katonatiszt, újságíró, aktivista. Gimnáziumi tanulmányait követően csatlakozott a Lengyel Szocialista Párt (PPS) által külföldön szervezett katonai kiképzéshez. A kiképzést követően számos oroszellenes akcióban vett részt Łódź és Varsó városaiban. Egy 1907 februári sikertelen akció után egy időre börtönbe is került. Később szerkesztője volt a Robotnik Śląski című újságnak. Az első világháború után a a krakkói kerületi főparancsnokság Cieszynbe helyezte a cseh ügyek irányítására. 1924 után a bielsko-i társadalombiztosító igazgatója lett.

⁵⁶⁵ Długajczyk: i.m. 40.

⁵⁶⁶ Kramer, i.m. 102.

⁵⁶⁷ OSZK Kézirattár, 116/1369 A Slovák című lap szerkesztősége (Cieszyn) Lukinich Imréhez

⁵⁶⁸ Ormos, i.m. 175.

két újságban is rendszeresen publikált, igaz álnéven, mert a neve továbbra sem csengett túlzottan pozitívan odaát. Az egyik az Amerikai Szlovák Katolikus Szövetségének (Združenia slovenských katolíkov v USA) orgánuma, a Dobry Pastier, a másik pedig az amerikai katolikus szlovák ifjúság havilapja, a Furdek volt.⁵⁶⁹

A radikálisan autonomista és csehellenes szólamokra már nagyobb fogadókészség volt, mint 3 évvel korábban, de a nyíltan magyarbarát kijelentéseket továbbra is kerülnie kellett. Nem volt azonban kint egyedül. A lengyelországi tevékenységét korábban segítő Cserny Lőrinc még Jehlicska előtt, 1923. február 25-én utazott ki az Egyesült Államokba, ahol Bridgeportban (Connecticut) kapott kápláni állást Pánik István plébános mellett.⁵⁷⁰ Pánik Telegraph címen egy újságot is kiadott, amelyben Cserny folytathatta a csehellenes propagandát. Jehlicska felkarolta a lapot, és elintézte, hogy a külügyminisztérium havi 150 dollárral támogassa annak kiadását.⁵⁷¹

Az emigráns pap mérsékelt sikereit Kánya Kálmán, a külügyminisztérium vezértitkára is mérsékelt dicsérettel illette. 1923-ban a washingtoni magyar követségnek írott üzenetében elismerte, hogy Jehlicska hasznos munkát végez, de véleménye szerint „*nem nagyon agilis politikus és azonkívül igen könnyen befolyásolható is*”. Emellett óva intette a követség munkatársait, hogy bizalmas dolgokat közöljenek vele, mert a Budapesten élő rokonaival, azaz húgával, Vilmával, és sógorával, Pazurik Józseffel szoros kapcsolatban van, akik híján vannak a szükséges „diszkréciónak”, és egyes kérdésekben a kormányétól némileg eltérő nézeteket vallanak.⁵⁷²

Jehlicska amerikai munkája azonban 1924 nyarán véget ért. Be kellett látnia, hogy bár bizonyos szintig valóban megnőtt a fogadókészség a csehek elleni agitációra, de ezzel a magyarság iránti szimpátiát még nem sikerült kivívnia az amerikai szlovákok körében. Bejelentette a washingtoni magyar követségnek, hogy négy hónapos szabadságra megy, és azt követően már nem szándékozik visszatérni az Egyesült Államokba. A helyi magyar apparátus fontosnak tartotta, hogy folytatódjon a csehellenes propaganda odaát, de nem sikerült Jehlicska helyett megfelelő pótlást találni.⁵⁷³

Mindeközben a vezére nélkül maradt lengyelországi központot a külügyminisztérium átalakította, és lefokozta. 1923 nyarán a cieszyni központot Varsóba költöztették, az év végén a Slovák című újságot megszüntették, és 1924. februárjában egy új, lengyel nyelvű lapot jelentettek meg helyette, amely először Wiadomości Słowackie (Szlovák Hírek) címen futott.

---

⁵⁶⁹ Kramer, i.m. 110.

⁵⁷⁰ NA ČR, MV–L, OS–S, Jehlicska Ferenc

⁵⁷¹ Kramer, i.m. 110.

⁵⁷² Ormos, i.m. 182–183.

⁵⁷³ Kramer, i.m. 111–112.

Ezen nem volt feltüntetve sem főszerkesztő, sem kiadó, ami a lengyel sajtótörvény szerint szabálytalan volt. Ezt 1924-ben korrigálták, amikor a lapot Wiadomości Polsko-Słowackie-re (Lengyel–Szlovák Hírek) változtatták. A lap mögött álló szervezet a Lengyel–Szlovák Liga lett, a főszerkesztőnek Jan Wadońt, kiadóként pedig Henryk Nowákot jelölték meg. A lapot hetente kívánták megjelentetni, számonként 2000 példányban, de ezt nem mindig tudták tartani. Wadoń a lap finanszírozására 600-800 zloty támogatást kért a lengyel kormánytól.⁵⁷⁴

Jehlicska amerikai munkásságáról eddig csak annyi biztos, hogy csupán részleges sikert ért el, mert bár amerikai szlovákság egy része valóban elítélte a csehek centralista politikáját, azonban a prominens képviselőik továbbra is lojálisak maradtak a Tomáš Masaryk által vezetett államhoz. Az emigráns pap közel egy éves tengerentúli munka után, 1924. júniusában tért vissza a lengyel fővárosba. Visszakapta a munkáját az egyetemen és átvette a varsói központ irányítását. A következő mintegy 1,5 év Jehlicska pályafutásának legpasszívabb időszaka volt. Folytatta ugyan a csehellenes agitációt mind a lengyelek, mind a szlovákok között, de a korábbihoz képest lényegesen alacsonyabb produktivitással.⁵⁷⁵

1926-ban Jehlicska végleg elhagyta Varsót és Bécsbe költözött, ahol a kapucinus rend kolostorában talált új otthonra. Nem tudni még pontosan, hogy a Dísz térről kapott támogatásokon túl volt-e további anyagi bevétele, az viszont biztos, hogy az új helyszín rendkívül inspirálóan hatott rá. Budapestről figyelmeztetni is kellett őt, hogy a Szlovák Néppárt ellen irányuló publicisztikáit hanyagolja.⁵⁷⁶ Jehlicska méltatlankodásának oka az volt, hogy az 1926 végén már kezdtek szivárogni a hírek arról, hogy a Néppárt belép a kormányba, amit az emigránsok az autonomista politikai irányzat elárulásaként értelmeztek.

IV.6. Új lendület 1927 után

Az 1927-es év egy újabb fordulópontot jelentett a magyar külpolitikában, és ezáltal a szlovák emigránsok tevékenységében is. Ennek oka, hogy az előző év júliusában megszűnt a Népszövetség gazdasági ellenőrzése az ország felett, majd 1927 áprilisában a szervezet katonai gyámsága is véget ért. Magyarország még abban a hónapban megkötötte Olaszországgal a barátsági szerződést, amellyel sikerült kitörni az addigi diplomáciai elszigeteltségből.⁵⁷⁷ Az egyezmény titkos részeként Magyarország megkapta az olaszok által a Monarchiától az első világháború idején lefoglalt fegyvereket. Bethlen István arról tájékoztatta az olaszokat, hogy

---

⁵⁷⁴ NA ČR, PMR, 220/21–166/1921–1924/1 Szlovák irredenta Az Unger által kiadott Wiadomosci Slowackie magazin (Wiadomości Slowackie czasopis wydany Ungrem), 1924. február 14.; Długajczyk: i.m. 41.; Beller: i.m. 243–244.

⁵⁷⁵ *Magyarság*, 1924. december 14. 4.; *Budapesti Hírlap*, 1925. július 28. 8.

⁵⁷⁶ Nemes–Karsai: i.m. 1959. 790.

⁵⁷⁷ Kovács Anikó: Adalékok a magyar revíziós mozgalom történetéhez. *Regio*, 1994/3. 70.

ezekre egy küszöbön álló „tót felkelés” miatt van szükség, és az akciót Lengyelország is támogatni fogja.⁵⁷⁸ A felkelés végül sosem következett be, ráadásul a fegyverszállítások is kitudódtak, amikor 1928. január 1-jén, Szentgotthárdnál az osztrák vámhatóság emberei megvizsgálták a vasúti vagonok tartalmát.⁵⁷⁹

Mintegy két hónappal ezután megjelent a Daily Mail című brit lapban a „*Magyarország a nap alatt*” című cikk, amelynek szerzője a lap tulajdonosa, a konzervatív angol sajtómágnás, Sidney Harold Harmsworth, Rothermere első vikomtja volt. A publicisztikában megfogalmazott véleménye szerint Közép-Európa békéjét csak a trianoni határok etnikai revíziójával lehet szavatolni.⁵⁸⁰ Bár ez az elképzelés sem Jehlicskáék, sem a kormány véleményével nem esett egybe, azonban Rothermere lord írása minden korábnál nagyobb nemzetközi figyelmet generált magyar területi követelések számára.

A cikk Csehszlovákiában nemcsak ellenérzést, hanem feltehetően bizonyos fokú félelmet is generált, és a Benešhez közel álló České Slovo című lap már arról cikkezett, hogy Jehlicska és Unger amnesztiában részesül, ha felhagy a csehellenes propagandával.⁵⁸¹ Ez végül nemcsak, hogy nem következett be, hanem Jehlicska időközben már egy új irredenta lapot indított.⁵⁸² Ennek anyagi támogatásában a magyar és lengyel kormányzatra is számíthatott. A Samostatnost' (Függetlenség) néven létrehozott újság hetente négyezer példányban készült el.⁵⁸³

A lap stílusa, fogalmazásmódja, és üzenete az egyszerűsége és a könnyű követhetőségre törekedett, amelyből sejthető, hogy Jehlicska nem a tanultabb középosztályt akarta elérni, hanem az alsóbb társadalmi rétegeket. A propagandacikkek mellett népszerűsítették azokat a munkákat és közéleti személyiségeket, akik a magyar határrevízió érdekében szólaltak fel, így Rothermere lord mellett Sir Robert Gower, Dudley Heathcote, és Sir. Robert Donald munkáit is promótálták. Az újság populista stílusa gyakran túlzottan is demagóggá vált. A politikai híreken és elemzéseken túl olykor olyan kreált történeteket is leközltek, amelyekben a szlovák nyomort, és az azt okozó cseh elnyomást életszerűtlen helyzetekben mutatták be. Ilyen volt a szepességi „*emberevő cigányok*” története, amelyet a szélsőjobboldalhoz köthető Magyarország című lap is átvett.⁵⁸⁴

---

⁵⁷⁸ Ormos, i.m. 176.

⁵⁷⁹ *Magyarság*, 1928. január 3. 3.

⁵⁸⁰ Beretzky Ágnes: *Scotus Viator és Macartney Elemér: Magyarország-kép változó előjelekkel, 1905-1945.* Akadémiai kiadó, Budapest, 2005. 96.

⁵⁸¹ MNL, K 428. f. MTI Lapszemle, 1927. augusztus 23.; Iváncsó, i.m. 2013. 15.

⁵⁸² MNL, K 428. f. MTI Lapszemle, 1927. december 15.

⁵⁸³ MNL, K 64, 23. csomó 7/b tétel 527/res/1927.; Iváncsó, i.m. 2013. 16.; Ádám-Ormos, i.m. 347.

⁵⁸⁴ *Magyarság*, 1927. március 20. 6.; Iváncsó, i.m. 2013. 16.

A Samostatnost' számait a Csehszlovák Köztársaságba csempészés útján juttatták be. Ez részben felbérelt csempészek révén, részben postai úton, teljesen feltűnésmentes küldemények formájában történt, amelyeket sem a csehszlovák posta, sem a hatóságok nem szűrtak ki.⁵⁸⁵ Ezt követően az országon belül illegálisan terjesztették a lapot és a különböző társult röpiratait, így a Samostatnost' népszerűségét nem igazán lehet objektív mércével mérni. Licsinszky János (Ján Liščinsky) clevelandi plébános felvetette Jehlicskának, hogy a lapnak lehetne egy, külön az Egyesült Államokban szerkesztett változata is. Licsinszky üzenete szerint már összeállította a szerkesztőség tagjait, akik állítása szerint komoly újságírói tapasztalattal rendelkeztek, de a nevüket nem sorolta fel. A lap elindításához az első évre huszonötezer dollár támogatást kért.⁵⁸⁶

Jehlicska kapcsolatait latba vetve próbálta megszerezni az összeget, de mindössze tízezer dollárt sikerült összegyűjtenie, így az önálló amerikai szerkesztőség ötlete végül a Licsinszky által tervezett formában nem tudott megvalósulni. A magyar kormány beleegyezett, hogy ezt az összeget a Samostatnost' példányszámának tízezerre való növelésére használják fel.⁵⁸⁷ Az amerikaiaknak szánt példányokat McKeesportban adták ki, ahol a nyomdai munkálatokat és a terjesztést egy Moravek István⁵⁸⁸ (Stanislaus Morávek) nevű katolikus pap felügyelte. A tízezres példányszámból így négyezret Szlovákiába, hatezret az Egyesült Államokba szántak.⁵⁸⁹

A puszta propagandán túl azonban felmerült bennük az a vágy is, hogy aktívan formálják a csehszlovák belpolitikát. Mivel a Szlovák Néppárt kormányba kerülése belső feszültségek kiéléződéséhez vezetett, így az emigránsok igyekeztek a radikálisabb irányultságú köröket aktívabb tevékenységre ösztönözni.⁵⁹⁰ Ennek érdekében egy puccsot próbáltak előkészíteni, amelynek a célja Hlinka elmozdítása lett volna a pártelnöki pozícióból.⁵⁹¹ Az akciót a csehszlovák rendőrség beavatkozása hamar lebuktatta, így az emigránsoknak a Néppárttal való kapcsolata kibékíthetetlené vált, annak ellenére, hogy 1926-ban az amerikai szlovákság Jednota című lapjában Hlinka még megvédte egykori barátját, Jehlicskát, aki szerinte: „*határozottan tót meggyőződésű, lehetnek hibái, más utakon járhat, de az nem*

---

⁵⁸⁵ ZAO, Moravská Ostrava-i rendőrkapitányság (Policejní ředitelství v Moravské Ostravě), 1927/270/2.

⁵⁸⁶ MNL OL, K 64 28. csomó 7/a tétel 529/res/1928.

⁵⁸⁷ Iváncsó, i.m. 2013. 16–17.

⁵⁸⁸ Moravek István (1884–1954) római katolikus pap. A Nyitra vármegyei Csáriban született, 1903-ban vándorolt ki az Egyesült Államokba. 1908-ban a pennsylvaniai Latrobe városban működő St. Vincent szemináriumban szentelték pappá. Papi szolgálatát Monessenben kezdte, majd Perrypolisban folytatta, 1918-tól pedig Connellsville-ben teljesített szolgálatot, ahol 36 éven át vezette a helyi gyülekezetet. Aktív közösség-szervező szerepet vállalt a pennsylvaniai szlovákok körében, amely tevékenységét akkor is folytatta, amikor a magyarbarát *Samostatnost'* című lap szerkesztését is megkezdte.

⁵⁸⁹ MNL OL, K 64 28. csomó 7/a tétel 620/res/1928.; Iváncsó, i.m. 2013. 16–17.

⁵⁹⁰ Iváncsó, i.m. 2013. 17.

⁵⁹¹ MNL OL, K 428. f, MTI Lapszemle, 1928. március 28. 23.

*jogositja föl senkit arra, hogy hazaárulónak nevezze”.*⁵⁹²

Hlinkát olyan kultusz vette körül, amely miatt megingathatatlan volt a párton belül, így a puccsnak eleve nem volt reális esélye a sikerre. A Tuka által vezetett fiatal radikálisokból álló belső ellenzék részéről felmerült egy új párt létrehozásának is az ötlete, de ez a terv végül lekerült a napirendről.⁵⁹³

Az emigránsok egyre agresszívbabban terjeszkedő propagandájának a hatására csehszlovák oldalról állítólag felmerült a fizikai megfélemlítés lehetősége. A célszemélynek Unger Ferencet választották ki, akit előbb egy kémme, Satka Lászlóval figyeltettek meg, majd ezt követően egy korábbi magyar csendőrszázados, a cseheknél Rajecski néven működő Hódosi Károly próbálta őt állítása szerint elrabolni, sikertelenül.⁵⁹⁴ Ami biztos, hogy Hódosi 1926-ig a lengyelek oldalán dolgozott, ahol előbb Wadoń, majd később a cieszyn-i rendőrség ügynökeként tevékenykedett.⁵⁹⁵

Nem tudni pontosan, hogy az emberrablási kísérlet valóban megtörtént-e, vagy csak Unger találta ki azt a csehellenes propagandához, ugyanis egy 1929-es esetben, amikor a *Samostatnost'* lapot kiadó Nowák nyomdát Hódosiék pokolgépes merénylettel akarták felrobbantani, utólag kiderült, hogy nem történt ilyen. Mindössze egy ablakot törtek be, és ezt sikerült Ungernek felnagyítania a lengyel sajtóban.⁵⁹⁶

A csehszlovák hatóságok szerint a *Samostatnost'* és további irredenta anyagok csempészésében és terjesztésében Jehlicskáék segítségére volt egyrészt a Rodobrana gárda⁵⁹⁷, másrészt olyan magánszemélyek, akik a szűkebb környezetükben tudták folytatni a kiadványok szétszórását. Utóbbiak számára elsősorban postai úton⁵⁹⁸, ritkábban más terjesztőn keresztül érkezett meg a csomag.⁵⁹⁹ A csehszlovák szervek nagy hangsúlyt fektettek a csempészálózatok felszámolására, ezért egy-egy csoport felderítését követően a bíróság akár több hónap, alkalmanként egy évesnél is hosszabb fogházbüntetést szabott ki rájuk.⁶⁰⁰

A csempészek és terjesztők megtalálásával járó parttalan küzdelem helyett a csehszlovák hatóságok egy idő után ráébredtek, hogy sokkal egyszerűbb a nyomdára nyomást helyezni. 1929-ben a *Samostatnost'* cieszyn-i kiadása leállt. Ennek egyik oka részben a lengyel

---

⁵⁹² MNL OL, K 428. f. MTI Lapszemle, 1929. augusztus 31. 19.

⁵⁹³ MNL OL, K 64, 28. csomó 7/a tétel 552/res/1928.; Iváncsó, i.m. 2013. 17.

⁵⁹⁴ MNL OL, K 64 23. csomó 7/b tétel 579/res/1927

⁵⁹⁵ Długajczyk, i.m. 43.

⁵⁹⁶ Uo.: 43.

⁵⁹⁷ MNL OL, K 428. f. MTI Lapszemle, 1929. január 28. 27

⁵⁹⁸ MNL OL, K 428. f. MTI Lapszemle, 1927. november 11. 22.

⁵⁹⁹ MNL OL, K 428. f. MTI Lapszemle, 1928. szeptember 21.

⁶⁰⁰ MNL OL, K 428. f. MTI Lapszemle, 1928. november 8.; Iváncsó, i.m. 2013. 17–18.

kormány döntése volt, amely az emigránsok mozgalmát akarta visszafogni, másik ok pedig az, hogy Henryk Nowák nyomdász felmondta a szerződést. A felmondás mögött az állt, hogy a csehszlovák rendőrség 1928. március 26-án Olomoucban elfogott egy szlovák férfit, Ludovít Branny-t, akinél megtalálták a Samostatnost' példányait. Branny azt állította, hogy Nowák nyomdájában éjszaka dolgozott az újságok elkészítésén.⁶⁰¹

A nyomdatulajdonos állítólag megfenyegette a személyzetet, hogy elbocsát mindenkit, aki a Samostatnost' egyetlen példányát is kiviszi az üzemből. E vallomás alapján a csehszlovák hatóságok körözést adtak ki Nowak ellen, akinek családi és üzleti okokból kifolyólag gyakran át kellett néha mennie Csehszlovákiába. 1932-ben Nowak kérte a csehszlovák bíróságot, hogy vonja vissza az elfogató parancsot. Azzal védekezett, hogy Ungernek más nyomdák is elkészítették volna a lapokat, és a terjesztésében ő sosem vett részt. A csehszlovák bíróság azonban hajthatatlan maradt, mert indoklásuk szerint Nowak később visszavette a szabadlábra helyezett Brannyt.⁶⁰²

A Nowak-üggyel párhuzamosan zajlott egy másik eset is, amelyben a későbbi ismert lengyel költő, Pawel Kubisz volt érintett. A határ csehszlovák oldalán, Końskában élő Kubisznál a rendőrség 1928. április 17-én házkutatást tartott, amelynek során megtalálták az Jehlicska mozgalom lapját. Kubisz ekkoriban több lapba is publikált újságíróként. A rendőrségnek tett vallomását több alkalommal is változtatta a kihallgatások során, de végleges állítása szerint azért találkozott Ungerrel először, mert kérte a Kuriera Światowego nevű lap nevében, hogy a Wiadomości Polsko-Słowackie egyik cikkében helyreigazítást közöljenek.⁶⁰³

Unger állítólag a megbeszélés során megígérte neki, hogy állást talál számára, amit a szorult anyagi helyzete miatt elfogadott, de cserébe kérései voltak. A csehszlovák rendőrség már jó ideje követte őket, és látták, hogy rendszeresen találkoznak. Unger több alkalommal levelek továbbítására kérte őt, és ezen alkalmak egyikén Kluknóra kellett utaznia, Andrej Oravec nevű helyi plébánoshoz. Elmondása alapján Oravec atya felbontotta Unger levelét, elolvasta, majd elégette. Kubiszt azt tagadta, hogy újságokat is szállított volna Ungernek.⁶⁰⁴

A vallomás következtében csehszlovák rendőrség április 21-én házkutatást tartott Oravec atya parókiáján. A pap elismerte, hogy április 2-án egy fiatalember járt nála, aki 4 csomag Samostatnost' újságot és egy levelet hozott neki Ungertől. A rendőrök által mutatott fotó alapján felismerte Kubiszt. Oravec elmondta, hogy még 1906-ból ismeri Ungert, amikor

---

⁶⁰¹ Długajczyk, i.m. 44.

⁶⁰² Uo.: 44.

⁶⁰³ Uo.: 46.

⁶⁰⁴ Uo.: 46.

Rózsahagyra került papként. Később máshova helyezték, és nem találkozott többet vele. A testvére a krakkói egyetemre járt, és ösztöndíj kérés miatt javasolta, hogy vegye fel a kapcsolatot Ungerrel. Így indult el ismét a kapcsolatfelvétel.⁶⁰⁵

Unger kérte, hogy segítsen neki a lapok terjesztésében, amit elutasított, mert túl veszélyes, meg egyébként is jó hazafi. A megkapott Samostatnost' csomagot elégette. A házkutatás során kiderült, hogy annyira nem sikerült jól az égetés, mert maradtak még példányok a lapból. Oravec kis híján börtönbe került, de állítólag Hlinka közbenjárása miatt szabadlábban védekezhetett.⁶⁰⁶

Kubisz révén a csehszlovák hatóságok több személyt is el akartak kapni a hálózatból. Kubisz egyik barátja, Karel Mrógala is gyanúsított volt. Házkutatást is tartottak nála, mert a családjával a városon kívül, a zöldhatár közelében lakott, ami ideális terep volt a csempészéshez, de nem találtak nála Jehlicskáékhoz köthető iratokat, bár a hatóságok szerint volt elég ideje, hogy eltüntesse azokat. Szemtanúk azonban látták megfordulni abban az épületben, ahol Unger irodát bérelt, ezért Mrógalát őrizetbe vették, és egy hétig az Olomoucban lévő kapitányságon tartották, majd elengedték.⁶⁰⁷

A csehszlovák rendőrség lehallgatásokat is alkalmazott, így próbálta meg a résztvevők álneveit kideríteni. Unger állítólag a „Cieszynksi” nevet használta, míg Kubisz szerintük a „Gawlik”-ot. Évekkel később Kubisz azt állította, hogy az 1927-1928-as időszakban a "Sikorski", az 1934-1938-as időszakban a "Zdzisław Rabski" álnevet használta, míg a helyi sajtóban a "piorunówi Waligóra" néven jelent meg. Mrógala évekkel később szintén elismerte, hogy ő is használta a "Sikorski" álnevet.⁶⁰⁸

Kubisz révén képbe került még egy Emil Wanke nevű kommunista agitátor is, aki a Robotnik Śląski szerkesztője volt, azonban vele kapcsolatban nem találtak Ungerhez vezető nyomokat. Kubisz, Oravec és Mrógala perére 1928. november 6-án került sor Olomouc-ben. Kubisz 13 hónap börtönt kapott, Oravecet és Mrógalát pedig felmentették. Utóbbi ezután Lengyelországba költözött, ahol egy 1939-es nyilatkozatában bevallotta, hogy Kubisz és ő 1927 decemberében került kapcsolatba Ungerrel, és éjszakánként csempészték át, valamint terjesztették a lapokat.⁶⁰⁹

Unger és Jehlicska között komolyabb feszültséget okozott, hogy a Samostatnost' című lapot 1929-ben átmenetileg le kellett állítani. A lengyel kormány képviselőivel Unger folytatta

---

⁶⁰⁵ Uo.: 47.

⁶⁰⁶ Uo.: 47.

⁶⁰⁷ Uo.: 49.

⁶⁰⁸ Uo.: 49.

⁶⁰⁹ Uo.:49.

a tárgyalásokat a lehetséges új helyszín kiválasztásáról, amelyről azonban nem tájékoztatta Jehlicskát, aki már azt vizionálta, hogy a lengyelek szeretnék ellehetetleníteni a mozgalmát. Végül Jehlicska is tudomást szerzett a helyzetről, és az addig töretlennek látszó munkakapcsolat kis híján felbomlott. A *Samostatnost'* kiadása végül Czesztochowában folytatódott, míg Unger havonta egyszer utazott fel Varsóba, hogy a magyar nagykövetségtől 2100 zlotyt vegyen át a munkájának finanszírozásaként.⁶¹⁰

A cseh újságírók megrögzötten foglalkoztak az emigránsok tevékenységével, és cikkeikben alkalmanként megpróbálták számonkérni a lengyel politikai élet szereplőin is a revizionistáknak nyújtott támogatásokat. A *Lidové Noviny* név szerint megemlíttette Hilarowic Bauman belügyminiszteri tanácsost, aki útleveleket állított ki az emigránsok számára, valamint a lengyel hadsereg egy Studenski nevű őrnagyát, akin keresztül szintén állami szubvencióban részesültek Jehlicskáék.⁶¹¹

Az 1928-as év komoly jelentőséggel bírt, mivel Csehszlovákia ekkor ünnepelte fennállásának 10. évfordulóját. Tuka Béla ezért 1928. január 1-jén közölte a *Slovák* című lapban a „*V desiatom roku Martinskej Deklarácie*” (A Turócszentmártoni deklaráció tizedik évében) című cikkét, amely Vacuum iurisként vált közismertté. Ebben a deklaráció egy valójában nem létező záradékára hivatkozik, amely szerint szlovákok csatlakozása a köztársasághoz 10 éves időtartamra szólt, amely után egy „jogi vákuum” keletkezik, és ez lehetőséget teremt a szlovákok számára az elszakadásra.⁶¹²

A csehszlovák hatóságok már 1922 óta megfigyelték Tukát, és az évtized végére már mind a rendőrség, mind a politikai ellenfelei a kedvező alkalmat keresték, amikor lecsaphattak rá. Végül ezzel a cikkel ezt az apropót saját maga szolgáltatta, és Milán Ivanka, a Csehszlovák Nemzeti Demokrata Párt vezetője 1928. május 5-én hazaárulás vádjával feljelentette őt. A cikk maga inkább ürügy volt a feljelentés megtételére, mint a valódi ok, mert Koza-Matejov már 1925-ben is foglalkozott a „titkos klauzula” kérdésével, és nem okozott vele ilyen szintű botrányt.⁶¹³

A Néppárt elnökségén belül is vizsgálat indult ellene, miután Karol Belánsky, a párt egyik tagja terhelő bizonyítékokat nyújtott be. Hlinka egy négyfős bizottságot állított fel, amelynek tagjai Jozef Buday, Pavel Macháček, Viktor Ravasz, és Jozef Tiso voltak. Az általuk lefolytatott belsővizsgálat nem tartotta megalapozottnak a Tuka ellen felhozott vádakát. Úgy

---

⁶¹⁰ Uo.: 50.

⁶¹¹ MNL OL, K 428. f. MTI Lapszemle, 1928. november 15.; Iváncsó, i.m. 2013. 18–19.

⁶¹² *Slovák*, 1928. január 1. 3-4.

⁶¹³ Prágai Magyar Hírlap, 1925. február 12. 2.

tűnt, hogy ő sem érzi magát veszélyben, mert a mentelmi jogának a felfüggesztése egészen 1928 karácsonyáig elhúzódott, és ennyi idő alatt bőven lett volna lehetősége elmenekülni az országból. A Slovenský Denník információja szerint Hlinka biztosította arról, hogy nem fog börtönbe kerülni.⁶¹⁴

A pártelnök ígérete azonban nem teljesült, és 1929. január 3-án Tukát letartóztatták. A Néppárt parlamenti klubja január 16-án azt a döntést hozta, hogy kiállnak a párttársuk mellett, azonban a döntés nem volt egyöntetű. Ferdinand Juriga és Florian Tomanek elhatárolódott Tukától, és a Slovenské Ludové Noviny című lapban „*Legyen világosság*” címmel tiltakozó cikket jelentettek meg, amiért el kellett hagyniuk a pártot.⁶¹⁵

Tuka Béla 1929. január 3-i letartóztatásával a csehszlovák hatóságok megkezdték a Szlovák Néppárt magyarbarát szárnyának a felszámolását. A következő hónapokban letartóztatták Anton Sznaczkýt, az Autonómia című lap szerkesztőjét, Alexander Mach-ot, a Néppárt központi titkárát, Holényi Teréziát, Tuka titkárnőjét, és Weber Viktort, a Magyar Keresztényszocialista Párt titkárát. A hatóságok látókörébe került Flachbarth Ernő, a Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodájának igazgatója is, aki azonban Magyarországra szökött. Vele kapcsolatban az a gyanú merült fel, hogy a Rodobrana létrehozására ő szerzett anyagi támogatást Magyarországról. Bár később jelezte a csehszlovák hatóságoknak, hogy nem tűnt el, csupán kimerültség miatt kellett gyógykezelésre utaznia, valójában soha többé nem tért vissza Csehszlovákiába.⁶¹⁶

IV.7. Mihalusz Vince és a trencsényi „borpuccs”

A Tuka-üggyel párhuzamosan zajlott egy ahhoz hasonló, de lényegesen komikusabb eset, amely egy Mihalusz Vince nevű nagyszombati botanikushoz köthető, aki korábban kommunista szimpatizáns volt, majd 1925-ben létrehozta saját politikai szervezetét, az Autonomista Munkások, Kisiparosok és Kisgazdák Pártját.⁶¹⁷

Ez a politikai formáció nem volt túlzottan sikeres, azonban Mihalusz 1928. október 28-án egy igazán radikális lépésre szánta el magát. Trencsényben hívta az egyik párttársát Deanko Józsefet, aki magával vitte egyik ismerősét Brozek Ferencet. A három férfi az egyik helyi kocsmába ülve borozgatni kezdett, majd Mihalusz elővett egy 14 pontból álló proklamációt és felolvasta azt nekik. A szöveg kezdőmondata így hangzott: „*Mi ezen dekrétum alapján kijelentjük, hogy a szlovák nemzeti, általános parlament, amely jogosult Szlovenszkó*

---

⁶¹⁴ Veres, i.m. 2004. 150.

⁶¹⁵ Veres, i.m. 2008. 196.

⁶¹⁶ Veres, i.m. 2004. 151.

⁶¹⁷ *Prágai Magyar Hírlap*, 1923. december 14. 4.; *Prágai Magyar Hírlap*, 1925. január 13. 2.

reprezentálására, valamint az ő nevével sorsának intézésére, kiadja ezt a határozatot „független Szlovenszkóról”.⁶¹⁸

A szöveg egyértelműen a független Szlovákia kikiáltásáról szólt, amit Deanko és Brozek gond nélkül aláírt. Mihalusz kifizette az „államalapítók” fogyasztását, majd magához vette a proklamációt, amelyet november 6-án elkezdett szétküldeni csehszlovákiai és külföldi lapok szerkesztőségeinek, követségeknek és külügyminisztériumoknak. Ami igazán kínossá tette a történetet Prága számára, hogy Sziám királyságának külügyminisztériuma válaszolt is dekrétumra, és lényegében elismerte az önálló Szlovákiát. A válaszlevelet⁶¹⁹ Trencsén város önkormányzata kapta meg, amelynek magyar fordítását a pozsonyi Híradó című lap közölte:

„A szlovák államtanácsnak

Trencsén (Szlovenszkó)

Sziám királyság külügyminisztériuma szerencséjének tartja az 1928. évi november 6-án kelt körlevél megérkezésének nyugtázását amelyben az önálló szlovák tanács közölte annak a dekrétumnak a másolatát, amely szerint Szlovenszkó önálló állammá alakult külön állami tanács és adminisztrátor vezetésével.

M. P.

A külügyminisztérium”

Mihalusz 1928 decemberében Bécsbe szökött, így a csehszlovák hatóságok csak Brozeket és Deankot tudták őrizetbe venni államellenes tevékenység miatt, valamint egy harmadik személyt, Tvarosek Domonkost.⁶²⁰ Mihaluszt ezután Dr. Richard Wiesner osztrák monarchista, a Donau Korrespondenz című bécsi hírlevél tulajdonosa vette pártfogásába. Wiesner szimpatizált a csehellenes mozgalmakkal. Jehlicska cikkeit is gyakran közölte a lapjában. 1929. január 28-án Münchenbe utazott Mihalussal, ahol a konzulátuson keresztül felvette a kapcsolatot a Dísz térrel. A tervek szerint Mihalusz a bajor városban egy új emigrációs központot alakíthatott volna ki, amelyet külügyminisztérium havi 500 márkával, és egy lap kiadásának költségeivel finanszírozott volna.⁶²¹

Mihalusz nagyjából két hónapot töltött Münchenben, majd azelőtt távozott onnan, hogy az akciója elkezdődött volna. Bécsbe utazott, ahol azt az utasítást kapta a külügyminisztériumtól, hogy menjen Salzburgba, ahonnan hamarosan Budapestre távozott. Jehlicskával eleinte nem voltak túlzottan jó kapcsolatban. A szlovák pap részéről féltékenység támadhatott a hirtelen történt felbukkanás és a magyar kormányzat anyagi támogatása miatt.

---

⁶¹⁸ *Híradó*, 1929. október 17. 8.

⁶¹⁹ *Híradó*, 1929. március 5. 5.

⁶²⁰ *Híradó*: 1928. december 15. 3.

⁶²¹ Kramer, i.m. 185.

Véleménye szerint Mihalusz mögött a csehek állnak, míg a botanikus azért nem szimpatizált Jehlicskával, mert az magyarpárti.⁶²² Mihalusz akkori helyzetéből fakadóan ezt a kritikát nehezen lehet értelmezni.

A kezdeti ellenségeskedés 1929 nyarától már együttműködésbe csapott át. Jehlicskáké felmérték, hogy milyen lehetőségeket rejt magában Mihalusz mikropártja, amellyel valamit kezdeni szerettek volna az 1929 októberi parlamenti választásokon. A hatóságok figyelme, és a párt alacsony létszáma miatt végül egy lokális akcióra szánták rá magukat. 150 ezer szórólapot nyomtattak Bezo Gusztáv nagyszombati nyomdájánál, amely arra kérte a lakosságot, hogy maradjanak távol a választásoktól, vagy ha már részt vesznek rajta, akkor adjanak le üres szavazólapokat, kifejezve a tiltakozásukat így a csehszlovák hatalom ellen.⁶²³

A hatóságok állítólag házkutatást tartottak Bezo Gusztávnál, aki a Szlovák Néppárt helyi szervezetének az elnöke volt korábban. Bezo végül két cáfolatot is közölt a házkutatással kapcsolatban. Az első alkalommal még tagadta, hogy Jehlicskának, vagy Mihalusznak köze lenne a röplapokhoz, de már ekkor is hozzátette, hogy: *„Én iparos vagyok és mindenkit ki kell szolgálnom, aki az üzletembe jön. Vajon a kocsmáros, aki valamelyik szocialista pártnak a tagja, megkérdézi minden vendégének pártlegitimációját s csak azután szolgálja ki? Nekem is élnem kell!, ha mindjárt nem is vagyok szocialista és bizony nem válogathatok nagyon a pártlegitimációkban”*.⁶²⁴ A második cáfolat már érdekesebben volt megfogalmazva, mert azt továbbra is tagadta, hogy házkutatás megtörtént volna, azonban állítása szerint *„nem igaz az, hogy a nyomdában 150.000 lázító hangú röpcédulát foglaltak le, amelyek Jehlicskától, munkatársaitól, Mihalusztól származnak, hanem igaz az, hogy nálam egyetlen egy röpcédulát sem foglaltak le, illetve koboztak el, sem Mihalusztól, sem mástól.”*⁶²⁵

Jehlicska és Mihalusz ötletes politikai akciója kétségtelenül úgy lett kitalálva, hogy a csehszlovák politikai keretekbe még belefért, így elkobozni nem lehetett őket. Azonban azt már lemérni nem lehetett, hogy pontosan mekkora arányban bojkottálták a nagyszombatiak a választást. Az együttműködés a következő években is fennmaradt a két fél között, azonban Jehlicska a jelentéseiben alkalomadtán megpróbálta komolyan hitelteleníteni Mihaluszt a Dísz tér előtt. 1930-ban azt állította, hogy Mihalusz kettősügynökként dolgozik, aki kétségbeesetten próbál eredményt produkálni Prágának, és azt tervezte, hogy az ő bécsi iratanyagát ellopva információkat ad a csehszlovák hatóságoknak. Jehlicska állítása szerint végül Baján Vilmos

---

⁶²² Kramer, i.m. 186.

⁶²³ *Híradó*, 1929. október 25. 3.

⁶²⁴ Uo.

⁶²⁵ *Híradó*, 1929. október 28. 3.

értesítette őt Mihalusz tervéről, így megakadályozta.⁶²⁶

A helyzetben nem is elsősorban az a furcsa, hogy Mihalusz a cseheknek kémkedett, mert néhány évvel később valóban sor került erre, hanem az, hogy egy ilyen eset után, hogy fordulhatott az elő, hogy az emigránsokkal még évekig együttműködésben maradhatott? Ez ismét felveti Jehlicska szavahihetőségének megkérdőjelezését.

Az emigránsok szempontjából Tuka kiesése komoly jelentőséggel bírt, mert Budapest elvesztette a legfontosabb szlovák szövetségesét. Jehlicskáék szerepe ismét felértékelődött a Bethlen-kormány számára, és a továbbiakban egy sokkal jobban koordinált propagandamunkásságot vártak el tőlük. Dvortsák Győző lemondott a Párizsi Magyar Egyesületben betöltött pozíciójáról, és e mögött azt lehet sejteni, hogy az ő feladata lett az olykor túlzottan meggondolatlanul cselekedő Jehlicska felügyelete és kordában tartása.⁶²⁷

Az 1920-as évek végére lényegében ugyanaz a helyzet alakult ki, mint amely 10 évvel korábban, azaz a Jehlicska Ferenc, Dvortsák Győző, Bulissa Károly és Unger Ferenc fémjelezte csoport lett Budapest egyetlen ütőkártyája a szlovák közvélemény befolyásolására. Ez a pozíció biztosította az emigránsok számára azt, hogy a következő évtizedben is számítottak a munkájukra a magyar kormánykörök részéről.

V. Válságok és lehetőségek: A szlovák emigráció a harmincas években

V.1. Az újra felkarolt Jehlicskáék, és a Tót Világszövetség

A Tuka-ügy miatt kialakult helyzet nagyon kényes volt mind a Bethlen-kormány, mind a Néppárt számára. Bár Hlinka szívesen kente volna a felelősséget a magyarokra, de a saját politikai érdekei is azt diktálták, hogy kiálljon a párttársa mellett, megtartva ezzel az autonomista szavazótábor szimpátiáját. A Néppárt ezért 1930-ban kilépett a kormányból, és a 15 évnyi börtönbüntetésre ítélt Tuka Bélából szinte mártírt csináltak a szlovák közvélemény szemében, amely lehetővé tette Tuka számára, hogy az 1930-as évek végén, a nácik bábállamaként működő Szlovákiában ismét a politika élvonalába kerüljön.⁶²⁸

A magyar kormányzat jobb lehetőségek híján ismét az emigránsokkal próbálta a szlovák lakosság hangulatát irredenta irányba terelni. Jehlicskáék igyekeztek kihasználni azokat az aktuális témákat, amelyek a szlovák lakosságot a csehek ellen hergelhetik, így a Tuka-ügyet, valamint a gazdasági válság által kialakult megélhetési problémákat. A szokásos hírlapcsempészésen túl ezért nagyobb lendületet kapott a röplapok terjesztése. 1930. március

---

⁶²⁶ MNL OL, K 64 38. csomó, 7/a 710/res/1930; Iváncsó, i.m. 2013. 18–19.

⁶²⁷ Ablonczy, i.m. 2015. 19.

⁶²⁸ Kramer, i.m. 191.

22-én a csehszlovák rendőrség letartóztatta Štefan Olejník rózsahegy-i lakost, aki Kralovánban terjesztette a „*Szégycellje magát Masaryk!*” kezdetű propagandaanyagot, amelyről a nyomozás során kiderült, hogy Budapesten készült az Európa Irodalmi és Nyomdai Rt.-nél, ugyanott, ahol a Pechány-, és Podhradszky-féle Slovenské Noviny is.⁶²⁹

A Felvidéken belüli propagandán túl a Tuka-pert felhasználták a nemzetközi közvélemény hergelésére is. Jehlicska és Dvortsák 1930-ban, Párizsban kiadta „*A szlovák kálvária egy szakasza – A Tuka-per (1929–1930)*”⁶³⁰ című könyvet, amely Tuka Béla sorsán keresztül próbálta a teljes szlovák társadalom csehek általi elnyomását bemutatni a francia olvasóközönségnek.

A még hatékonyabb propagandamunka érdekében a Jehlicska páterhez köthető hálózatot tovább bővítették. Nemcsak az eddigi szövetségesei: Dvortsák, Bulissa, Unger és Moravek álltak a rendelkezésére, hanem a magyar kormányzat támogatásával 1930-ban egy új szervezetet, a Tót Világszövetséget⁶³¹ is létrehozták Bécsben.⁶³² A szervezet első elnöke a besztercebányai származású egyetemi tanár, dr. Zachár Gyula volt, aki azonban szakmai elfoglaltsága miatt csupán kevesebb mint egy évig töltötte be a szervezet vezetői tisztségét, és 1931-től már a visnyói születésű újságíró, Bielek Antal állt a szervezet élén.⁶³³ A Tót Világszövetség csapatában fontos szerepet töltött be a szlovák politikai élet néhány kevésbé ismert, illetve kalandor szereplője is, mint a Szlovák Néppárt volt titkára Móczik Imre, vagy a már bemutatott Mihalusz Vince.⁶³⁴

A csoport görcsösen próbálta bizonyítani, hogy egy fajsúlyos és önálló szervezet, amelynek állításuk szerint fiókirodája volt: „*Párizsban, Rómában, Zágrábban, Szófiában, Budapesten, Laibachban, Varsóban, Berlinben, Londonban és Amerikában*”.⁶³⁵ Ez nyilvánvaló túlzás, és ezek közül csupán a már Jehlicskáké által lefedett helyek tartoztak áttételesen a Világszövetséghez. Bécsen kívül önállóan egyedül Debrecenben tudtak irodát nyitni, ahol Schwerlichovszky János, a Kassa–Oderbergi vasút korábbi főkalauza képviselte a szervezetet.⁶³⁶

A magyar sajtó emellett kínosan ügyelt arra, hogy még véletlenül se említse egy cikken

---

⁶²⁹ ZAO, Moravská Ostrava-i rendőrkapitányság, 1930/308/11

⁶³⁰ Jehlicka, Francois: *Une Étape du Calvaire Slovaque – Le Procès Tuka (1929 - 1930)*. Éditions Argo, Paris, 1930.

⁶³¹ Szlovákul: Svetová Slovenská Liga, Angolul: World League Slovak, Németül: Slovakische Weltliga, Franciául: Federation Mondiale Slovaque

⁶³² *Magyarság*, 1930. szeptember 11. 8.

⁶³³ *Somogyi Újság*, 1931. február 28. 1-2.

⁶³⁴ *Magyarság melléklete*, 1930. szeptember 21. 2., *Esti Kurír*, 1931. március 13. 8.; Iváncsó, i.m. 2022. 375.

⁶³⁵ *Pesti Hírlap*, 1930. november 16. 10.

⁶³⁶ *Debreczeni Újság*, 1931. július 2. 7.

belül Bielekéket a szintén Bécsből tevékenykedő Jehlicskáékkal, de a Móczik Imre által Dvortsák Győzőnek küldött levelek igazolják a két társaság közötti aktív kapcsolatot, valamint azt, hogy Móczik érezhetően Dvortsákot tartotta a csoport vezéralakjának, míg Jehlicska munkásságát meglehetősen eredménytelennek tartotta.⁶³⁷ A Tót Világszövetség feladata alapvetően az irredenta újságok és röpiratok szerkesztésével, valamint terjesztésével kapcsolatos háttér munka ellátása volt, amelyet a folyamatosan úton lévő Jehlicska, valamint a Dísz tér kérésére öt árnyékként követő Dvortsák kevéssé tudott koordinálni.⁶³⁸

A szervezet meglehetősen kevés önálló akcióba kezdett. Bielek egy-egy cikkén vagy előadásán kívül megemlíthető még, hogy 1931-ben szövetségre léptek az akkor már 10 éve létező Gábor Áron Székely Munkásszövetséggel, amely a híradások szerint önálló tót alosztályt hozott létre, és tervbe vették egy horvát, bosnyák és vend alosztály megalakítását is.⁶³⁹ 1932 március 15-én, Bielek Antal halála után a Tót Világszövetség csupán mint Jehlicskáék szerkesztő és terjesztő részlegévé működött tovább. A szervezet neve a híradásokból eltűnt, és ez alapján csak annyi tudható, hogy három évvel később már Dvortsák Győző töltötte be az elnöki posztot, míg a főtitkári feladatokat Bielek Antal fia, Károly látta el.⁶⁴⁰

V.2. A szlovák emigránsok tevékenysége a világválság éveiben

Az 1929-ben kirobbanó nagy gazdasági világválság jelentős hatást gyakorolt Európa politikai életére, és ezáltal a magyar revíziós csoportok munkájára is. A szlovák emigránsok közvetlenül is megérezték a gazdasági válság negatív hatásait, elsősorban Jehlicska Ferenc, aki elvesztette megtakarításainak javát, amikor a bécsi Creditanstalt Bank csődbe ment.⁶⁴¹ A gazdasági hanyatlás szintén komoly hatással volt az északi szomszédunk kül- és belpolitikai életére, ahol ismét előkerültek azok a kérdések, amelyek komoly kételyeket ébresztettek a szlovákokban a Csehszlovák Állam további sorsával kapcsolatban. Többek között a tengerentúli szlovákok legnagyobb szervezete, az amerikai Szlovák Liga is jogosan kérte számon a pittsburghi szerződés betartásának elmaradását. Emellett a határozatukban kitértek arra is, hogy külön emlékiratban fognak kiállni Tuka Béla mellett, és ezt az angol mellett más világnyelveken is terjeszteni fogják.⁶⁴²

Nem ők voltak az egyetlenek, akik a tengerentúlon kifejezték elégedetlenségüket

---

⁶³⁷ SNA, Dvortsák Győző hagyatéka, Móczik Imre levelei Dvortsák Győző részére, 1931. március 31., 1932. január 16.

⁶³⁸ Iváncsó, i.m. 2022. 375–376.

⁶³⁹ *Esti Kurír*, 1931. március 13. 8.

⁶⁴⁰ *Budapesti Hírlap*, 1935. szeptember 1. 16., *Pesti Napló*, 1935. március 10. 7.; Iváncsó, i.m. 2022. 376.

⁶⁴¹ Janek István: Jehlicska Ferenc a revízió szolgálatában és Felvidék Magyarországhoz való csatolása érdekében. *Valóság*, 2020/8. 62., Gerencsér Tibor–Grad, Marcin–Mitrovits Miklós: *Magyar zászló a Visztula felett. Magyar– lengyel kapcsolatok a magyar diplomácia szemével*. Országház Könyvkiadó. Budapest, 2019. 36.

⁶⁴² *Prágai Magyar Hírlap*, 1930. június 26. 6.

Prágával szemben. Az amerikai ruszinok Michael Yuhasz Sr. vezetésével már 1929-ben memorandumot írtak a velük megkötött philadelphiai egyezmény be nem tartása, valamint a kárpátaljai ruszin oktatásügy áldatlan állapota miatt.⁶⁴³ Ezt az egyre növekvő elégedetlenségi hullámot igyekeztek felkorbácsolni Jehlicskáék, akik az Egyesült Államokban is terjesztett *Samostanost'* című lappal folyamatosan tájékoztatták az olvasókat az anyaországi helyzetről.⁶⁴⁴ Az újság hatását megerősítette az egyik legjelentősebb csehszlovákista sajtótermék, a *Slovenský Denník* is, amely szerint „*Jehlicska Samostatnost' című tót lapja romboló munkát végez Amerikában, mert eljut mindenhova, ahol tótul olvasni tudnak és valósággal lazítja a tótokat a csehek ellen*”.⁶⁴⁵

Az autonómia elmaradása azonban nem az egyetlen komoly probléma volt, amely fenyegette a szlovákokat. A válság évei alatt Prága ugyanazt a gazdaságpolitikát alkalmazta, mint a világháborút követően, azaz a cseh és morva területek iparát védte Szlovenszkó és Ruszinszkó kárára. Ennek következtében a felvidéki munkanélküliség szintje hamar megugrott. Országszerte gyakorlatilag minden harmadik keresőképes életkorban lévő ember elvesztette az állását, miközben csak 20%-uk részesült valamiféle minimális segélyben.⁶⁴⁶

A munkaerőpiaci válságot tovább súlyosbította, hogy ezekben az években is érkeztek a cseh telepesek a Felvidékre, akik előnyt élveztek a közalkalmazotti pozíciókra való jelentkezőskor. Az elégedetlenség országszerte több ponton is zavargásokhoz, és a csendőrséggel való összecsapásokhoz vezetett. Nemeskosúton, Garamszécsen, és Feketebalogon ráadásul halálos áldozatai is voltak a hatósági beavatkozásoknak.⁶⁴⁷

A szlovák társadalom radikalizálódása bizonyos mértékig Jehlicskáék számára is kedvező helyzetet teremtett, mivel a lakosság egy része már nem elégedett meg a Szlovák Néppárt cseh kritikus, autonómiát pártoló programjával, és a magyar időszak nosztalgiája bizonyos fokig magával ragadta a társadalmat. Olyan személyek és körök vették fel az 1930-as évek elején Jehlicskáékkal a kapcsolatot, akikkel korábban kifejezetten ellenséges viszonyban álltak. Ilyen volt Bazovszky Lajos, losonci ügyvéd, a turócszentmártoni nyilatkozat egyik aláírója, a korábbi Nógrád-megyei zsupán⁶⁴⁸ is, aki a Tuka-per után kiábrándult a csehlovakizmusból.

1929-ben kilépett a Szlovák Nemzeti Pártból, és távortartotta magát az országos

---

⁶⁴³ Iváncsó Ádám Az amerikai ruszinok memoranduma Kárpátaljáért (1929). *Szkhonion*, 2012/tavaszi, 85–95.

⁶⁴⁴ *Pesti Hírlap*, 1930. december 16. 4–5.

⁶⁴⁵ *Amerikai Magyar Népszava*, 1930. június 16. 4.

⁶⁴⁶ Kovač, Dušan: *Szlovákia története*. Kalligram, Pozsony, 2011. 216.

⁶⁴⁷ Uo.: 216–217.

⁶⁴⁸ Simon, i.m. 2021. 80.

politikától, valamint igyekezett kapcsolatot létesíteni az irredenta szlovákokkal, amelyet Jehlicska kezdetben határozottan elutasított, de a csehszlovák hatóságok figyelmét már felkeltette.⁶⁴⁹ Később fiával, Péterrel együtt Jehlicskákék egyik titkos ágensévé vált, egészen az 1933-as lebukásáig.⁶⁵⁰ Munkájuk révén addig is feltehetően segítséget nyújtottak az emigránsok irredenta anyagainak csempészésében, és a magyarbarát tábor felvidéki szervezésében.

A válság azonban nyilvánvalóan nemcsak Csehszlovákiát érintette érzékenyen. A kevésbé erős lábakon álló magyar gazdaság megrogyott, és vele együtt az addig magabiztosan kormányzó Bethlen-kabinet is megbukott. A takarékosági programmal előálló új kormányfő, Károlyi Gyula az emigránsok támogatását is megkurtította. Mihalusz Vince egy későbbi jelentésében így emlékszik erre az időszakra: „1932-ben, vagy inkább 1931 vége felé, a Bethlen-kormány bukása után az emigránsok anyagi nehézségekkel küzdöttek, és én magam is. A Károlyi-kormány a takarékoság jelszavával került hatalomra, és az emigráncsoportoknak eddig folyósított kifizetéseket felfüggesztették vagy olyan mértékben csökkentették, hogy minden komolyabb tevékenység lehetetlenné vált. 1931 szeptemberében a havi fizetésemet, amelyet 1200 schillingben (kb. 1000 pengőnek megfelelő összegben) állapítottak meg, 700 pengőre csökkentették azzal az indokkal – így mondta nekem Wiesner –, hogy a helyzet most nehéz, és hogy a budapesti kormánytisztviselők fizetését 20 százalékkal csökkentették, és nekem is be kell érnem a kisebb összeggel.”⁶⁵¹

Bár a 300 pengős csökkentés érzékenyen érinthette Mihaluszt, de a korszak jövedelmi viszonyai mellett, pláne a világválság éveiben a 700 pengős bér még mindig egy magasan átlagfeletti jövedelemnek számított.

Az anyagi megvonások azonban magukkal hozták azt is, hogy a magyarbarát szlovák értelmiségiek munkáját jobban össze kellett hangolni. A csehszlovák hatóságok jelentése is erről tanúskodik 1932 elejéről. Február folyamán Dvortsák Győző és Steier Lajos találkozott a bécsi Griechenbeisel étteremben, ahova Dvortsák a bécsi magyar követség autójával érkezett, majd márciusban Dvortsák Győző, Jehlicska Ferenc, Steier Lajos, Podhradszky György és Csiszárík János püspök, követségi tanácsos találkozott egymással. A résztvevők megvitatták a magyar propaganda aktuális helyzetét és külföldi eredményeit, valamint az ezzel kapcsolatos

---

⁶⁴⁹ Šrámková, i.m. 165.

⁶⁵⁰ *Nemzeti Újság*, 1933. augusztus 31. 3.

⁶⁵¹ Népszövetség Levéltára (League of Nations Archives, továbbiakban: LNA) Népszövetség Titkárságának iratai, (League of Nations Secretariat), Marseille-i kísérlet - A jugoszláv kormány kérelme az Egyezségokmány 11. cikkének (2) bekezdése alapján - A jugoszláv kormány 1934. november 22-én kelt levele és az azt követő levelezés. (Attempt of Marseilles - Request by the Yugoslav Government under article 11, paragraph 2, of the Covenant - Letter of the Yugoslav Government dated November 22nd, 1934 and subsequent correspondence with it.) – R3642/1/14883/14883

reményeket Szlovákia területének felosztásával kapcsolatban.⁶⁵²

Mindannyiuk véleménye szerint Csehszlovákia felbomlása és Szlovákia elszakítása hamarosan meg fog valósulni. Jehlicska emellett kijelentette, hogy Prága már beleegyezne bizonyos területi engedményekbe, és csak azt követeli, hogy Magyarország mondjon le a további követelésekről. Az állítólagos tervezet szerint Kárpátalja és Szlovákia déli része a magyaroké lesz. A lengyelek állítólag bizonyos engedményeket kínálnak a cseheknek, de követelik, hogy közös határon legyenek Magyarországgal. Jehlicska azt mondta, hogy a szlovák emigráció a további utasításokig tökéletesen nyugodtan áll a készülő változásokhoz. Ő maga állítólag azon gondolkodik, hogy egy későbbi időpontban jelezni fogja Hlinkának, hogy foglaljanak állást, hogy a magyarok, vagy a csehek oldalára áll.⁶⁵³

Az emigránsok az összehangolt tevékenység mellett komoly szövetségesre leltek a tengeren túli szlovákság egyik befolyásos politikusában, Gustáv Košíkban, aki az amerikai szlovák újságírók szervezetének, valamint a Katolický Sokol-nak volt a vezetője ekkoriban. A kapcsolatfelvétel valószínűleg 1929–1930 során indult, amelyben közrejátszhatott a Tuka-ügy, mivel Košík jó kapcsolatot ápolt a Néppárt vezetőségével, és annak magyarbarát tagjával is.⁶⁵⁴

Tuka bebörtönzése után Košík közeledni kezdett Jehlicskához, akivel kölcsönösen előnyös feltételeket kínáltak egymásnak. Jehlicska biztosította az amerikai szlovák politikust, hogy segít neki anyagi támogatást szerezni Budapestről, amelynek révén növelheti a tengerentúli politikai-, és médiabefolyását, míg Košík igyekezett segíteni Jehlicskáék irredenta vonalának erősítését az amerikai szlovákok köreiben.⁶⁵⁵ Az együttműködés révén Košík azt tervezte, hogy megvásárolja a *Slovák v Amerike* című lapot, valamint a saját hetilapját, a *Slovenské Noviny*-t napilappá alakítja. Emellett az amerikai szlovákok ligájában szerette volna erősíteni a pozícióját, és elérni, hogy a szervezet egy delegációt küldjön a Népszövetség genfi központjába, ahol népszavazás kiírását követelik majd Szlovákia hovatarozásával kapcsolatban.⁶⁵⁶

A terv egyik része sem valósult meg, így Jehlicskával azon dolgoztak, hogy egy új amerikai szlovák szervezetet alapítsanak, amely nyíltabban szállna szembe Prágával. A magyar kormány azonban nem tudott és nem is akart komolyabb támogatást nyújtani ennek a tervnek,

---

⁶⁵² NA ČR, PMR, 5858/265–1407/2/1926/1. Szlovák irredenta külföldön, Dr. Jehlicska – Unger, (Dr. Jehlička – Unger), 1932. június 15.

⁶⁵³ NA ČR, PMR, 5858/265–1407/2/1926/1. Szlovák irredenta külföldön, Dr. Jehlicska – Unger, (Dr. Jehlička – Unger), 1932. június 15.

⁶⁵⁴ *Prágai Magyar Hírlap*, 1929. augusztus 20. 4.; *Prágai Magyar Hírlap*, 1929. augusztus 27. 3.

⁶⁵⁵ Kramer, i.m. 211.

⁶⁵⁶ Uo.: 213–214.

így ez az ötlet is elhalt.⁶⁵⁷ Jehlicska Ferenc Košík támogatása révén némileg növelni tudta a tengeren túli kapcsolati hálóját, és számos olyan amerikai szlovák pappal sikerült kapcsolatba lépni, akik nyitottak voltak a csehszlovák ideával való szembeszállásra. Közéjük tartozott Jozef Zalibera (Detroit, Michigan), Georg Bobal (Newton Falls, Ohio), Andrew E. Komara (Bridgeport, Connecticut), Štefan Krašula (New York City), és Štefan Kočiš (Youngstown, Ohio).⁶⁵⁸

Prága számára Jehlicskáék aktivitása és népszerűsége egyre komolyabb problémát jelentett. A csehszlovák sajtóban egyre gyakrabban bukkantak fel olyan hírek, hogy a pénztelenség hatására a szlovák emigránsok szakítanak Budapesttel és hazatérnének. Ezekben a hírekben Prága olykor a kemény szigor öreként tűnt fel, aki elutasította az árulók visszatérését, máskor pedig a megbocsátó képét sugározta, aki örömmel fogadta volna a „tékozló fiait”. Előbbire példát a Slovenský Večerník hoz, amely szerint Dvortsák Győző illetőségi bizonyítványért folyamodott Prágához, azonban elutasították a kérést.⁶⁵⁹

A másikra példát Jehlicska Ferencsel kapcsolatban találunk, amely egy heteken át tartó sajtóháborúvá fajuló vita volt. A „bomba” a Szlovák Néppárt lapjának, a Slováknek a cikkéből robbant ki, amely szerint Masaryk elnök állítólag amnesztiát, egyetemi katedrát, és igen méltányos nyugdíjat ajánlott fel Jehlicskának, ha az felhagy a csehellenes politikai tevékenységével. Jehlicska megerősítette a hírt, és a Budapestnek küldött jelentéseiben arról számolt be, hogy ezt az ajánlatot a Lidové Noviny nevű kormányközeli lap tulajdonosa, Adolf Stránský közölte vele. Mivel Stránský Masaryk bizalmasának számított, így valóban lehetséges, hogy a csehszlovák köztársasági elnök volt az üzenet „feladója”. Stránský ugyan megerősítette a tárgyalások tényét, de tagadta, hogy Masaryk kérésére történt volna a találkozó.⁶⁶⁰

Bár Jehlicska végül elutasította az ajánlatot, de így is egy heteken át tartó vita alakult ki a csehszlovák sajtóban, amelyben egyik fél igazát sem sikerült bizonyítani. Ez egyrészt Jehlicska köztudatban tartására kétségkívül tökéletes mód volt, másrészt a megtakarításait elvesztő szlovák pap számára jó lehetőséget adott arra, hogy a Budapesttel kapcsolatos pénzügyi tárgyalásainál kedvezőbb alkupozícióba kerüljön.

Prága természetesen nemcsak ajánlatokkal, hanem kémekkel is próbálta az emigránsok munkáját figyelemmel követni. Unger Ferenc egy 1932 augusztusi jelentésében erről tájékoztatta is a magyar külügyi tárcát: „*jelentem még, hogy rövid idő alatt két nagyon gyanús*

---

⁶⁵⁷ Uo.: 214–215.

⁶⁵⁸ NA ČR, PMR, 5858/265–1407/2/1926/1. Szlovák irredenta külföldön, Szlovák irredenta - a kapcsolatok áttekintése (Slovenská irredenta - přehled styků), 1932. november 24.

⁶⁵⁹ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1930. július 4.

⁶⁶⁰ *Budapesti Hírlap*, 1930. július 16. 4.; Iváncsó, i.m. 2013. 21.

egyén fordult meg nálam. Július 14-én jelentkezett nálam egy Rewig Róbert nevű, cseh köztársaságból állítólag »kiutasított« ember, aki mint »német« nem tudott ott boldogulni, s mint kémgyanis hosszabb börtönbüntetést is szenvedett. Rögtön láttam, hogy valami agent provocateurrel állok szemben, annál is inkább, mivel nagyon is naiv mesével jelentkezett. Azt mesélte el ugyanis, hogy első ember, akivel találkozott, az én régi 5 év előtti házigazdám volt, akitől ő kérdezte azután, hogy hol tudna most elhelyezkedni, s nem tud-e neki ajánlani valami »tót emigráns köröket«, ahol tudna értékes munkát végezni. Megnyugtattam, hogy semmit sem csinálok, tehát nem is szorulok senki segítségére. Hogy bizalmamat jobban megnyerje, elárulta nekem, hogy valamikor még az osztrák uralom alatt itt Teschenben titkosrendőri szolgálatban volt, kémiskolát vagy kurzust végzett stb. Ettől természetesen »még nagyobb bizalmat« várt nálam, de épp az ellenkező hatást érte el de facto. Rövid idő után végeztem vele, s felhívtam rá a közismert ismerősöm figyelmét”.⁶⁶¹

Az emigránsok egyértelműen kedvező pozícióban voltak az 1930-as évek elején. Még a lutheránus szlovákság képviselői is keresték a közeledés lehetőségét Jehlicskáékhoz.⁶⁶² Igor Štefánik, vagy Martin Rázus egyre gyakrabban fogalmaztak meg a csehekkel szembeni kritikákat, amire korábban elvétve akadt csak példa. Sőt, maga Rázus személyesen akart találkozni Jehlicskával, hogy megpróbálják egyeztetni a korábbi nézeteltéréseiket.⁶⁶³

A változásnak csehszlovák politikai hatásai is voltak, mivel az autonómia kivívása érdekében szövetségre lépett egymással a főként katolikusokat tömörítő, Hlinka vezette Szlovák Néppárt, és az evangélikusok által támogatott, Rázus vezette Szlovák Nemzeti Párt, amikor 1932. október 16-án, a zólyomi deklarációban hitet tettek a Masarykék által ígért, de mindaddig be nem váltott szlovák autonómia elérése mellett.⁶⁶⁴

A csehekkel szemben kialakulni látszó törékeny szlovák egység arra sarkalta az emigránsokat, hogy a területi hovatartozásról szóló népszavazás kérdését propagálják, amely a békés revízió gondolatával is teljesen összhangban állt. Unger Ferenc egy 1931 júliusi jelentésében is ennek a bizakodásnak ad hangot: „Az utóbbi hónapokban a rendes lapon [Samostatnost'] kívül terjesztettem a Felvidéken dr. Jehlička által összeállított plebiscites-röpiratot, melyben felhívja a lakosság figyelmét arra, hogy a mai helyzet nem végleges, a Köztársaság megbukik, s akkor népszavazással fog majd eldőlni, mit kíván a tót nemzet. A röpirat célja felizgatni a kedélyeket a csehek uralma ellen. Eddig hála Istennek, több mint 400 helyre sikerült ezen röpiratból több-kevesebb példányt elhelyeznem. Természetesen a hatás

---

⁶⁶¹ Gerencsér–Grad–Mitrovits, i.m. 41–42.

⁶⁶² MNL OL, K 64, 49. csomó, 7/a tétel 401/res/1932

⁶⁶³ MNL OL, K 64, 49. csomó, 7/a tétel 672/res/1932; Iváncsó, i.m. 2013. 22.

⁶⁶⁴ Steier Lajos: A tót nacionalizmus előretörése. *Magyar Szemle*, 1933/1. 41.

óriási...”.⁶⁶⁵

Még ha az idézet utolsó mondata talán kicsit elrugaszkodott is a valóságtól, az tény, hogy szlovák közéletből így egyre többen vették fel a kapcsolatot az emigránsokkal a közös munka, vagy egy-egy kiadvány elkészítése céljából. Ilyen esetre jelentett példát Milan Frič, szlovák gazdasági szakembernek a jelentkezése, aki egy a szakterületének megfelelő munka megírására vállalkozott, amelyben Szlovákiának és Kárpátaljának az impériumváltás utáni gazdasági hanyatlását fejtette volna ki. Jehlicska igent is mondott a felkérésre, miután a Dísz tér jelezte felé, hogy hajlandóak 2700 csehszlovák korona apanázst adni Fričnek a munkáért.⁶⁶⁶

A kiadvány⁶⁶⁷ el is készült, amelyet tartalmi szempontból dicsért Jehlička, de úgy vélte, hogy a terjedelme rövidebb, mint amiben előzetesen megegyeztek. Így a pénzt ugyan átadta Fričnek, de jelezte felé, hogy ezért cserében ismét kérni fog tőle egy munkát a közeljövőben, és ha ezt nem hajlandó teljesíteni, akkor a pénzvétélről szóló nyugtát a megfelelő prágai körökhöz fogja továbbítani.⁶⁶⁸

Az egyre mélyülő gazdasági válság következtében még olyan eset is előfordult, hogy egy František Alexander nevű cseh illető pénzért csempészte be Lengyelországból a Samostatnost'-ot.⁶⁶⁹ A cseh sajtó ezt a „magas labdát” igyekezett lecsapni, és az emigránsokat úgy mutatta be, mint akik dőzsölnek a pénzben, míg a magyar-kormány közben az államcsőd szélén táncol. Dvortsákkal kapcsolatban a Národní Listy azt írta, hogy havonta 12 ezer frank támogatásban részesül a Dísz térről, ahonnan rajta kívül még pénzelik a párizsi magyar legitimisták csoportját is.⁶⁷⁰

Bár a Národní Listy állítása erősen túlzó ezen a téren, de a legitimistákkal kapcsolatos megjegyzés, feltehetően nem teljesen légből kapott. Bulissa Károlynak a Friedrich Istvánhoz fűződő barátsága, és az Andrássy-családdal való kapcsolata révén már az 1920-as évek elejétől összeköttetésben állt a legitimista táborral⁶⁷¹, de Bulissa jelenléte az emigráns mozgalomban az 1930-as évektől kezdve egyre inkább csak jelképes lett. 1938. június 7-én kelt végrendelete szerint már 8 éve ápolónőt fogadott maga mellé súlyosbodó szívbetegsége miatt.⁶⁷²

1932-től a Gömbös-kabinet megalakulásával stabilizálódott ismét a magyar belpolitikai

---

⁶⁶⁵ Gerencsér–Grad–Mitrovits, i.m. 39.

⁶⁶⁶ MNL OL, K 64, 49. csomó, 7/a tétel 479/res/1932

⁶⁶⁷ Frič, Milan: *Neutešený hospodárský vývoj na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava, Nákl. "Národného Hospodára", 1932.

⁶⁶⁸ MNL OL, K 64, 49. csomó, 7/a tétel 635/res/1932; Iváncsó, i.m. 2013. 22.

⁶⁶⁹ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1931. október 9.

⁶⁷⁰ MNL OL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1932. április 15.; Iváncsó, i.m. 2013. 21.

⁶⁷¹ MNL OL, K 468, B/20 tétel, g. dosszié, 1926–1931.

⁶⁷² BFL - VII - 207 - a - 1938_0701

helyzet, és a revíziós mozgalom szempontjából is fontos változások történhettek a háttérben, mivel a České Slovo, a Venkov és a Slovenský Denník is arról cikkezett, hogy Gömbös Budapestre hívta az emigránsokat megbeszélésre.⁶⁷³ Bár a külügyminisztériumnak küldött jelentésekben nem szerepelt semmi a találkozóról, azonban a magyar miniszterelnök politikai orientációja alapján feltehetően a fokozottabb olaszországi revíziós propaganda folytatására bízta Jehlicskáékat, akik számára ez egyébként sem volt ismeretlen terep. Az 1930-as évek során a szlovák pap is elsősorban Mussolinitól várta a magyar revíziós törekvések felkarolását.

Az időközben Lengyelországban történt változások is kedvezően befolyásolták a magyar diplomáciai lehetőségeket. A lengyel külügyminisztérium élére ugyanis kinevezték Jozef Beck-et⁶⁷⁴, aki egy sajátos külpolitikai koncepcióval állt elő. A célja egy olyan kelet-közép-európai szövetségi tömb létrehozása volt, amely véleménye szerint képes lett volna ellenállni a német és a szovjet hatalmi törekvéseknek. A szövetségi tömböt Lengyelország mellett Magyarország, a Csehszlovákiától független (esetleg Budapest fennhatósága alatt álló autonóm) Szlovákia, Románia, Jugoszlávia és Olaszország alkotta volna. A felsorolt országokat nézve a koncepció elég naiv elképzelés volt. Beck ennek ellenére eltökélten dolgozott a terv megvalósításán, amelynek egyik kulcspontját a lengyel-magyar határ megteremtésében látta. A lengyel külügy szerint ez Kárpátalja vagy a Felvidék Magyarországhoz való visszacsatolásával történhetett volna meg.⁶⁷⁵

Az 1930-as évek első éveiben több párhuzamos koncepció is létezett egymás mellett, amely Közép-Európa határainak átszabását tervezte. Hitler 1933-as hatalomra kerülése után az osztrák legitimisták is aktivizálni kezdték magukat, hogy elkerülhessék a további nemzetiszocialista térhódítást, és ezzel együtt az Anschluss bekövetkeztét. Apponyi Albert 1933 februári halála után Habsburg Ottó Zichy Jánost a magyarországi legitimista mozgalom vezetésével, míg Károlyi Józsefet az uralkodói jogainak védelmével bízta meg. Velük vette fel a kapcsolatot 1933 májusában Friedrich von Wiesner, a Monarchia korábbi diplomatája, valamint Max von Hohenberg herceg, Ferenc Ferdinánd főherceg fia.⁶⁷⁶

Ők a lehető leghamarabb szerették volna azt elérni, hogy Ottó elfoglalja a magyar trónt. A legitimista szervezkedésbe megpróbált beleszólni Jehlicska is, aki Odescalchi Károlyné Andrassy Klárával, a Magyar Nők Szent Korona Szövetségének vezetőjével folytatott megbeszéléseket. Ezeken elővezette Józef Piłsudskinak, Lengyelország vezetőjének azon

---

⁶⁷³ MNL OL, K 428/f. MTI Lapszemle, 1932. október 7.; Iváncsó, i.m. 2013. 22.

⁶⁷⁴ Jozef Beck (1894–1944): Lengyel diplomata, Lengyelország külügyminisztere 1932–1939 között.

⁶⁷⁵ Czettler Antal: Lengyel tervek Közép-Európa újrendezésére, és Kárpátalja visszatérése a magyar anyaországhoz 1939 márciusában I. rész. *Magyar Szemle*, 2001/7–8. 64–65.; Iváncsó, i.m. 2013. 22–23.

⁶⁷⁶ Gulyás László: *A Horthy-korszak külpolitikája. 3. kötet*. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2015. 47.

elképzelését, hogy a lányát, Wandát hozzáadná Ottóhoz, és ezzel a dinasztikus házassággal létrejöhetne egy osztrák–magyar–lengyel trialista állam, amely képes lehetne gátat szabni a bolsevik és nemzetiszocialista terjeszkedésnek.⁶⁷⁷

Jehlicska elmondása alapján ezt az elképzelést felvetette Mussolininak is, de ő kitért a válaszadás elől, és feltehetően a terv magyar támogatottságot sem kapott. Az osztrákok által felvetett Habsburg restauráció elől Gömbös is elzárkózott, akinek a Duce a következő üzenetet küldte a budapesti olasz nagyköveten keresztül: „*Mondhatja Gömbös miniszterelnöknek, hogy véleményem a dinasztikus kérdés időszerűségére vonatkozóan nem változott, és a táviratban említett híresztelések teljesen megalapozatlanok. Jelenleg nem szabad felvetni a kérdést.*”⁶⁷⁸

V.3. A genfi Szlovák Nemzeti Tanács megalakulása és tevékenysége

1933-ban a Revíziós Liga budapesti ülésén Dvortsák is megjelent, aki Herczeg Ferencnek a meghívására vett részt a megbeszélésen. Ezen a találkozón a résztvevők elismerték, hogy Magyarország külpolitikai helyzete a közeljövőben sem fog annyit javulni, hogy revízióra kényszeríthesse a kisantant államait, ezért ideiglenesen be kell érniük részleges területi nyereségekkel. A Revíziós Liga tagjai arra gondoltak, hogy Ivor Dénes újságírón keresztül fel kellene venniük a kapcsolatot, az ő megfogalmazásuk szerint a „*prágai revizionistákkal*”.⁶⁷⁹

Ez alatt Ferdinand Peroutka újságírót értették, aki bár Masaryk közeli munkatársi és baráti köréhez tartozott, de kétség kívül egyike volt azoknak a cseh közéleti személyiségeknek, akik egy esetleges etnikai revíziót elfogadható kompromisszumnak tartottak⁶⁸⁰, de ezt is inkább kényszermegoldásnak tekintették, így semmiképpen sem titulálható a szó szoros értelmében revizionistának.⁶⁸¹

Ami a Revíziós Liga és az emigránsok kapcsolatát illeti, Herczeg Ferenc, az uralkodó politikai kurzus népszerű írója nemcsak baráti viszonyban állt Jehlicskáékkal⁶⁸², hanem a szlovákok ekkor már szorosán együttműködtek a szervezettel, közülük is elsősorban Dvortsák Győző, aki a Liga franciaországi aktivistájával, Honti Ferencel⁶⁸³ közös előadásokat tartott,

---

⁶⁷⁷ OSZK Kézirattár, Analekta, 10.591, Jehlicska Ferencről, a Tót Nemzeti Tanács elnökéről készült jelentés, 1930-as évek

⁶⁷⁸ Gulyás, i.m. 2015. 47.

⁶⁷⁹ MNL OL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1933. május 12.

⁶⁸⁰ Steier Lajos: Cseh politikai arcképek I. *Magyar Szemle*, 1934/9-12. 376.

⁶⁸¹ Iváncsó, i.m. 2013. 23.

⁶⁸² Herczeg Ferenc: *Hűvösvölgy. Herczeg Ferenc emlékezései*. III. rész. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 222.

⁶⁸³ Honti Ferenc (1900–1974): Losoncra származó diplomata, újságíró. Az 1926-tól Franciaországban élt, 1929–1939 között a magyar lapoknak tudósításokat közölt, s mellette a Magyar Revíziós Liga embereként a határrevízió ügyét igyekezett képviselni a francia sajtóban. Horthy Miklóstól konzuli kinevezést is kapott, hogy diplomáciai védelmet élvezhessen. A második világháború után nem tért haza. A vájci Magyar Nemzeti Bizottság egyik alapítója lett, majd visszaköltözött Párizsba, ahol egyik alapítója lett a *Le Monde diplomatique* külpolitikai szaklapnak.

illetve a sajtóban is támogatták egymás közéleti tevékenységét.⁶⁸⁴ Ez a jó kapcsolat a továbbiakban is megmaradt, sőt, a Revíziós Liga egy másik kiküldöttje, Tamás András⁶⁸⁵ is tovább erősítette az együttműködést, aki rendszeres vendég volt Dvortsáknál Párizsban.⁶⁸⁶

Nem kizárható, hogy a Liga tagjai vetették fel Jehlicskáék számára, hogy a hatékonyabb propaganda érdekében hozzanak létre egy nemzeti tanácsot a Népszövetség központjában, amely egységes arculatot, és könnyebb felismerhetőséget adhat a csoport tevékenységének. Mindenesetre a budapesti megbeszélést követően Dvortsák Genfbe utazott, ahol 1933. július 10-én Jehlicskával, Ungerrel, Bulissával és Moravekkel együtt megalapították a Szlovák Nemzeti Tanácsot.⁶⁸⁷

Az alakuló ülés után a csoport ellátogatott a Népszövetség genfi központjába, ahol feltehetően magabiztos fellépésükkel, és a Szlovák Nemzeti Tanács nevére való hivatkozással olyannyira zavarba hozták a világszervezet titkárságát, hogy először bejutottak Pablo de Azcárate-hoz, a kisebbségi ügyek osztályának egyik tisztviselőjéhez, majd ezt követően Massimo Milotti főtitkárhelyetteshez is.⁶⁸⁸ Mindkét diplomatának átadtak egy-egy memorandumot, amelyben a földrajzi, a gazdasági, és a történelmi szempontokat felsorakoztatva követelték Szlovákia Magyarországhoz való visszacsatolását.⁶⁸⁹

A Népszövetség tisztikara nem vette túl jó néven Jehlicskáék akcióját, ezért kiadták a személyzetnek, hogy a későbbiekben már figyeljenek az emigránsok hasonló próbálkozásaira. A genfi Szlovák Nemzeti Tanács megalakulásában a Revíziós Liga szerepvállalását erősíti Honti Ferencnek egy július 8-án keltezett körlevele, amelyben ismerteti a szervezet két nap múlva esedékes megalakulását, valamint Fall Endrének, a Liga prominensének az utasítására leírta, hogy a mellékletként küldött röpiratokat terjeszteni kell a francia sajtó képviselői között.⁶⁹⁰

Jehlicskának még ebben az évben megjelenő „*A Revízió és a szlovákok*” című politikai

---

⁶⁸⁴ Drucker György: Nemzetközi Uniók Szemléje. *Külügyi Szemle*, 1931/1. 84., *Pesti Hírlap*, 1931. június 20. 4.

⁶⁸⁵ Tamás András (1900–1963): Târgoviște városában született közgazdász, újságíró. 1916-ban a románok internálták, majd a háború végén csatlakozott a Székely hadosztályhoz. Hadifogságba esett, majd szabadulása után csatlakozott a szegedi ellenforradalmi erőkhöz. 1920-ban visszatért Erdélybe, ahol egy év múlva letartóztatták. 1923-ban szabadult és a Népies Irodalmi Társasághoz csatlakozott. Az 1930-as években a Magyar Revíziós Liga tagja lett. Román, német, francia és olasz nyelvtudása miatt külföldi kiküldött lett. Dolgozott Genfben, Rómában, majd a háború idején az MTI és a Revíziós Liga közös munkatársaként Lisszabonban. A második világháború után nem tért haza. Egy ideig élt Sao Paulo-ban, majd Montréalban hunyt el.

⁶⁸⁶ SNA, Dvortsák Győző hagyatéka, Tamás András levele Dvortsák Győzőnek, 1937. december 11.

⁶⁸⁷ Iváncsó, i.m. 2022. 376.

⁶⁸⁸ LNA, Népszövetség Titkárságának iratai, Dvortsák Győző és Jehlicska Ferenc professzor (Szlovák Nemzeti Tanács) által bemutatott dokumentáció (Documentation presented by Mr. Victor Dvortchak and Professor François Jehlicka – Conseil National Slovaque) – R3931/4/13819/5509

⁶⁸⁹ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1933. július 11.; Iváncsó, i.m. 2022. 376.

⁶⁹⁰ SNA, Dvortsák Győző hagyatéka, Francois Honti körlevele 1933. július 8.; Iváncsó, i.m. 2022. 376–377.

röpirata lényegében a memorandumban is szereplő érveit vonultatta fel. Cáfolta a szlovák és a cseh nép azonosságát, és különösen elvetette a csehszlováknak, mint önálló népnek a meghatározását, amely csupán a prágai vezetés ideája egy egységes nemzettudat kialakítására. A két nyelv nagyon közeli rokonságának tényét nem tagadta, de véleménye szerint a szlovákság az ezeréves együttélés hatásaként kulturális és vérrokonsági kapcsolatba került a magyarsággal, így ahhoz sokkal közelebb áll.⁶⁹¹

A nyelvrokonságot csak hátránynak tekintette abból a szempontból, hogy az egymáshoz közel álló nyelvek könnyebben egységesülnek, így hosszabb távon ez a szlovák öntudat eltűnését okozta volna. A földrajzi és a gazdasági szempontoknál azok együttes figyelembevételét hangsúlyozta, mivel Jehlicska szerint a Kárpát-medence egy gazdasági és kulturális egységet alkot, amelyet a Párizs környéki békékkel szétbontottak, így a gazdasági hanyatlás elkerülhetetlenül bekövetkezett.⁶⁹²

A genfi Szlovák Nemzeti Tanács létrejötte előtt pár nappal olasz kezdeményezésre egy négyhatalmi (brit, francia, német olasz) konferenciára került sor Rómában, amelyet a vesztes országok fegyverkezési egyenjogúsításának, valamint az esetleges közép-európai határmódosítások megvitatására hívtak össze. Mussolini az elfogadásra javasolt tervezetét még 1933. március 13-án küldte el Londonba, Párizsba és Berlinbe. A négy pontból álló javaslat magyar szempontból legfontosabb elemeit a második és harmadik cikkely tartalmazta. Az egyik a békeszerződések revíziójának elvét vetette fel a Népszövetség keretein belül, a másik egyenlő jogokat javasolt Németország és a többi legyőzött európai ország, Ausztria, Magyarország és Bulgária számára.⁶⁹³

A kisantant államainak külügyminiszterei azonnal tiltakozásba kezdtek a brit és francia kormánynál, de hasonlóan elvetették a tervezetet a lengyelek, a törökök és a balti államok is.⁶⁹⁴ A franciák engedve a tiltakozásnak 1933. április 10-én egy ellentervet nyújtottak be, amely szerint a fegyverkezési egyenjogúságot csak fokozatosan adnák vissza a vesztes országoknak, míg a békeszerződések felülvizsgálata csak a Népszövetség alapokmányának előírásai szerint történhetne meg. Ezzel lényegében a békés revízió lehetőségét elvetették.⁶⁹⁵ Berlinből ugyan május 12-én még tiltakozó közlemény jelent meg a francia javaslattal szemben, azonban 5 nappal később már a németek is elfogadták ezt a tervezetet. Az 1933. június 7-én összeülő

---

⁶⁹¹ Jehlicska Ferenc: *A revízió és a szlovákok*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Budapest 1933.; Iváncsó, i.m. 2013. 23–24.

⁶⁹² Uo.

⁶⁹³ Lukács Zs. Tibor: A revízió reménye. Az 1933-as négyhatalmi paktum és Magyarország. *Rubicon*, 1997/1. <https://rubicon.hu/cikkek/az-1933-as-negyhatalmi-paktum-es-magyarorszag> (letöltve: 2025.08.25.)

⁶⁹⁴ Gulyás, i.m. 2015. 48.

⁶⁹⁵ Uo.: 48.

négyhatalmi értekezlet végül a franciák sikerével zárult⁶⁹⁶, ami a Gömbös-kormány, és a magyar revizionista körök számára komoly csalódást jelentett. Budapesten ebből elsősorban azt szűrték le tanulságként, hogy az olaszok támogatása nem elegendő a magyar területi revízió kivívásához. Gömbös Gyula 1933. június 17-én Münchenbe utazott, és ezzel lényegében megkezdődött a német befolyás térnyerése a magyar külpolitikában.⁶⁹⁷

Ugyan a négyhatalmi konferencia végül nem eredményezett határkorrekciót, de rávilágított arra, hogy a brit honatyák már korántsem gondolják olyan kőbevésettnek a párizsi békerendszert, mint ahogy azt az 1920-as években hangsúlyozták.⁶⁹⁸ Ezt a Szlovák Nemzeti Tanács tagjai is érzékelték, ezért Jehlicska elnöki minőségében egy európai előadássorozatot szervezett, amelynek első állomása augusztusban Róma volt.⁶⁹⁹

A következő helyszínnek Hollandiát választotta, majd az évvégén Bethlen Istvánnal, és Eckhardt Tiborral közösen Nagy-Britanniába utaztak. Ezzel az úttal kapcsolatban a Nádorni Listy egy cikket közölt, mely szerint Bethlennek láthatóan komoly terve volt Jehlicskával, akit a magyar diplomácia a Szlovák Nemzeti Tanács elnökeként akkreditálni akart Angliában, és a többi európai nagyhatalomnál, ezzel olyan pozíciót biztosítva neki, mint amelyet Masaryk töltött be a háború idején⁷⁰⁰, azonban ez csak a cseh újságírók túlzásának tekinthető. A cikkben emellett egy másik érdekesség is megfogalmazódott arról, hogy a Jehlicska és Dvorcsak közötti feszült hangulat enyhítése érdekében, a La Slovaquie szerkesztőjének megemelték az apanázsát. Bár a Budapestre küldött jelentésekben nincsenek feljegyzések a tagok között fennálló rossz viszonyról, azonban Jehlicskának egy 1932-es, Dísz térnek címzett javaslata szerint a La Slovaquie-t át kellene átalakítani, amit Dvorcsak úgy értelmezhetett, hogy ki akarnák őt túrni a saját lapjából.⁷⁰¹

A Slovenský Večerník információja szerint az angliai út során emellett a Szlovák Nemzeti Tanács egy irodát is nyit majd Londonban.⁷⁰² Már az út során történt, hogy Jehlicska Bethlennel folytatott beszélgetéseik alkalmával biztosítékot szeretett volna kérni az ex-miniszterelnöktől, hogy a Felvidék visszacsatolása esetén a magyar-kormányzat nem fog ismét asszimiláló politikát folytatni. Bethlen, aki a Gömbös kabinet regnálása idején már nem rendelkezett akkora befolyással, hogy egy ilyen jellegű kérdésben ígéretet tegyen, csak annyit

---

⁶⁹⁶ Horváth Jenő: Olaszország Kelet-Közép-Európa politikája 1918-tól napjainkig. *Európa* 2002, 2004/1/melléklet. 24.

⁶⁹⁷ Németh István: A Wilhelmstrasse és Magyarország. Válság és kiút (1930-1934) (2. rész). *Valóság*, 2017/8. 33.

⁶⁹⁸ Lukász Zs. Tibor, i.m.

⁶⁹⁹ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1933. augusztus 3.

⁷⁰⁰ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1933. december 4.

⁷⁰¹ MNL OL, K 64, 49. csomó, 7/a tétel 672/res/1932; Iváncsó, i.m. 2013. 24.

⁷⁰² MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1933. december 6.

válaszolt, hogy véleménye szerint az aktuális magyar-kormányzat tiszteletben fogja tartani a szlovákok nyelvét és kultúráját.⁷⁰³

Mindeközben a szlovák közvélemény csehellenes hangulata 1933 augusztusára elérte a tetőpontját. Ekkor tartották Nyitrán a Pribina-ünnepséget, egy alapvetően vallási színezetű rendezvényt, amely a Felvidék állítólagosan első keresztény templomának fölszentelési évfordulóját akarta ünnepelni. Az összegyűlt tömeg végül egy viharos politikai tüntetéssé változtatta az eseményt, amelyen az autonomista koalíció nagy elánal hirdette a programját, miközben a tömeg csehellenes, sovinszta jelszavakat skandált.⁷⁰⁴

Az eset nagy vihart kavart, és Prágából időszerűnek látták, hogy komolyabban fellépjenek az autonomistákkal és emigránsokkal szemben, mielőtt az kezelhetetlenül nagy befolyást szerezne a szlovák politikai életben. A csehszlovák hatóságok betiltottak számos autonomista lapot, és elkezdték felgöngyölíteni a Felvidéken található revizionista hálózatot, amelyben feltehetően nagy segítségükre volt Mihalusz Vincének, a Tót Világszövetség főtitkárának a pálfordulása. Mihalusz ugyan csak 1934 elején tért vissza Csehszlovákiába, de Jehlicskáék csempészeinek és ügynökeinek a letartóztatása már azelőtt elkezdődött. Ismét őrizetbe vették a Tuka-per egyik elítéltjét, Anton Snaczkyt, aki az 5 éves börtönbüntetéséből csak 3 évet töltött le, majd feltételesen szabadlábra helyezték.⁷⁰⁵ Hasonlóan járt Szeverin köpcsényi ingatlanforgalmi iroda tulajdonos, Szőke István homonnai kereskedő, vagy Balázs József besztercebányai pincér is.⁷⁰⁶

A hatóságok legnagyobb leleplezése azonban 1933 szeptemberében történt, amikor letartóztatták Bazovszky Lajost és irredenta körét, amely a genfi Szlovák Nemzeti Tanács alszervezeteként próbált meg működni.⁷⁰⁷ Bazovszky nyilvános szereplésein már hónapokkal korábban hangot adott annak, hogy Csehszlovákia felszámolásának álláspontját képviseli. 1933 július 23-án a Hlinka-párt Révayfalván tartott nagygyűlésén már arról beszélt, hogy a határok felül lesznek vizsgálva, de Szlovákia integritása nem sérülhet. Ez egy furcsa kijelentés, amely alatt feltehetően azt értette, hogy Szlovákia máshova fog kerülni, de ha ez megtörténne, akkor teljes egészében kerülné át. Ettől függetlenül továbbra is tagadta, hogy Jehlicskával egy állásponton lenne.⁷⁰⁸

A genfi Szlovák Nemzeti Tanács létrejötte után Bazovszky megállapította a saját

---

⁷⁰³ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1933. december 1.; Iváncsó, i.m. 2013. 24–25.

⁷⁰⁴ Kovač, i.m. 219.

⁷⁰⁵ *Kis Újság*, 1933. november 24. 1.

⁷⁰⁶ *Budapesti Hírlap*, 1933. október 3. 1.

⁷⁰⁷ *Kis Újság*, 1933. augusztus 31. 1.

⁷⁰⁸ Šrámková, i.m. 173.

szervezetét Besztercebányán, amelynek további tagjai Pavlicska Antal besztercebányai ügyvéd, Németh Pál rozsnyói gimnáziumi tanár, Mohács Márton losonci ügynök, Szomolányi János rimaszombati mérnök és Dvorszky Pál besztercebányai bírósági tisztviselő voltak.⁷⁰⁹ A csehszlovák rendőrség szeptemberben mindannyiukat előzetes letartóztatásba helyezte, míg Bazovszky Lajos egyik fia, Péter azért került el ezt, mert éppen Bécsben tartózkodott Jehlicskáéknál. A Bazovszky-családnál tartott házkutatás során előkerültek a szlovák emigránsokhoz köthető levelek és propagandaanyagok. Emellett a kihallgatás során választ vártak Bazovszky Lajostól arra is, hogy miért volt szükséges gyakran Bécsbe és Budapestre utaznia. Bevallotta, hogy Steier Lajossal még régebről ismerik egymást, és 1931-ben ismét felvették a kapcsolatot. Azt állította, hogy Steier szívesen hazatért volna, de erre nyilván a büntethetősége miatt nem lett volna esélye, ezért Bazovszkyt kérte, hogy járjon közben az érdekében, míg Steier pedig neki segített volna egy magyarországi anyagi természetű kérdésben.⁷¹⁰

Ez a válasz inkább félrevezetésnek tűnik. Steier a Magyar Szemle egyik legaktívabb csehellenes szakírója volt, aki szorosán együttműködött Jehlicskáékkal. Amikor szembesítették azzal, hogy a fia bizonyíthatóan Jehlicskáéknál tartózkodik Bécsben, akkor azt válaszolta, hogy kalandvágó természetű fiú, aki korábban jelentkezett a francia idegenlégióba is, ahonnan malária miatt távozott.⁷¹¹

A csoport ellen meg is indult hazaárulás miatt a bírósági eljárás, amelyet a magyar sajtó a „második Tuka-perként” emlegetett, de ahhoz képest ez egy évekig elhúzódó ügy lett, feltehetően a kevés rendelkezésre álló bizonyíték miatt.⁷¹² A vádlottak természetesen tagadták, hogy irredenta célból szervezkedtek volna, és mindannyian csak autonomistáknak vallották magukat, akik csupán egy önszegélyező egyletet, és ahhoz tartozó hírlapot szerettek volna alapítani. Azonban az alapvetően békéscsabai származású Németh Pálról kiderült, hogy politikai megnyilatkozásai miatt függesztették már fel az állásából, és publikált olyan lapba, amelyet utána a hatóságok betiltottak, míg Pavlicska Antalnak *„meggyőződése, hogy a szlovákok számára az idegen fajú és nyelvű magyarokkal való együttélés kevésbé veszélyes, mint a csehekkal, mert azok felszívják őket a cseh nemzet testébe”*.⁷¹³

Ez a kijelentés lényegében egy az egyben megegyezik Jehlicska-féle narratívával. Bazovszky Lajost végül a vizsgálati fogságból hazaengedték a megromlott egészségi állapota

---

⁷⁰⁹ *Kis Újság*, 1934. október 2. 5.

⁷¹⁰ Šrámková, i.m. 184–185.

⁷¹¹ Uo.: 191.

⁷¹² *8 Órai Újság*, 1934. január 12. 6.

⁷¹³ *Pesti Hírlap*, 1935. november 23. 8.

miatt, és végül ennek köszönhetően sikerült elkerülnie a bírósági tárgyalást. Pavlicska és Németh esetében elsőfokon 1 év szabadságvesztést rendeltek el, a többi vádlottat felmentették, másodfokon Pavlicskánál 18 hónapra súlyosbították az ítéletet, míg Némethet felmentették, mivel „csak” közvetítő szerepet játszottak a szervezkedésben.⁷¹⁴

1934 januárjában Mihalusz Vince visszatért Csehszlovákiába, akit a hatóságok először letartóztattak, mintha sikerült volna kézre keríteniük, de utána elengedték, feltehetően az irredentista személyekkel kapcsolatban nyújtott információk miatt.⁷¹⁵ Természetesen a letartóztatások tovább folytatódtak, amelynek eredményeként lekapcsoltak egy igazán érdekes személyt, bizonyos Stavinskyt, akiről a rendőrségi házkutatás után kiderült, hogy nem csupán a szlovák revizionistákkal és a magyarokkal állt kapcsolatban, hanem németországi összeköttetéssel is rendelkezett.⁷¹⁶

Szintén a Jehlicskáékkal való együttműködés miatt letartóztatták Biszkupszky–Igaz Józsefet, a kassai Slovo, és Köves Illést, a Kassai Újság szerkesztőit, valamint az emigránsok röpiratainak terjesztés miatt Pánisz Zsuzsanna és Krsiák Vince nyitrarudnai lakosokat.⁷¹⁷ Hazaárulás vádjával egy éves börtönbüntetésre ítélték Kratochvill Vendel, Scepan István, Csabadaj Rezső, Voltemár Ferenc gazdálkodókat, és Csaderna Ágoston géplakatost, míg Valach Mihály plébános, és Braunecker Árpád joghallgató három havi fogházat kapott.⁷¹⁸

Az ügynökök felderítése mellett a csehszlovák kormánypropaganda igyekezett összerosni Magyarországot és Jehlicskáékat a Marseille-i merénylet elkövetőinek körével.⁷¹⁹ Az 1934. október 9-én történt esetben a horvát usztasák egy csoportja meggyilkolta Sándor jugoszláv királyt, és Louis Bartho francia külügyminisztert. A gyanú részben Magyarországra terelődött, mivel az elkövetőknél talált hamis iratok között magyar útleveleket is találtak, valamint a vallomásokból kiderült, hogy az usztasák rendelkeztek egy kiképző táborral Jankapusztán.⁷²⁰

Prágában szerették volna összekapcsolni a szlovák emigránsokat is az üggyel, mivel a Samostatnost'-ban gyakran jelentettek meg horvátbarát cikkeket, és Jehlicska is többször publikált a horvát emigránsok lapjába, a Croatian Press-be, amely az usztasákkal is

---

⁷¹⁴ *Magyarság*, 1935. december 17. 10., *Budapesti Hírlap*, 1936. június 9. 10.

⁷¹⁵ *Magyarság*, 1934. január 26. 2.

⁷¹⁶ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1934. január 23.; Iváncsó, i.m. 2013. 25.

⁷¹⁷ *Prágai Magyar Hírlap*, 1934. január 10. 5., *Nemzeti Újság*, 1934. január 14. 4., *Magyarság*, 1934. július 28. 22.

⁷¹⁸ *8 Órai Újság*, 1934. április 28. 7., *Budapest Hírlap*, 1934. június 3. 2.

⁷¹⁹ *Magyar Hírlap*, 1934. október 17. 2.

⁷²⁰ Hamerli Petra: Magyar–olasz együttműködés a horvát szeparatisták támogatásában 1927–1934. *Századok*, 2017/4. 898.

kapcsolatban állt.⁷²¹ Emellett Ivo Frank horvát revizionista politikussal együtt közösen publikáltak az Erdélyi Férfiak Egyesületének irredenta könyvsorozatába.⁷²² Azonban azt még az ekkor már a csehszlovákok számára információát szolgáltató Mihalusz Vince is elismerte, hogy 1933 végéig, amíg Jehlicskáékkal dolgozott, azok nem álltak kapcsolatban Kiril Drangovval és körével, akik Jankapusztán képeztek ki Usztasa harcosokat.⁷²³ Végül az ügy francia és brit közreműködés révén elsimult, és Magyarország elkerülte a komoly presztízsveszteséget.

A Szlovák Nemzeti Tanács számára az 1933-as és az 1934-es év kétségtelenül sok kihívást tartogatott, de a Mihalusz-ügy miatt kieső hálózatot, ha nehezen is, de sikerült pótolniuk. Ebben segítségükre volt az 1933-ban Bécsbe emigráló Koreny Lajos (Ludovít Koreň), és Klobusiczky László (Ladislav Klobušický), akik a Szlovák Kommunista Párt tagjai voltak, valamint Starke J., egykori eperjesi rendőrkapitány, akik saját kapcsolataikkal kisegítették Jehlicskáékat.⁷²⁴ Koreny ráadásul aktívan kivette a részét a csehellenes propagandából, mert Rakúsky Slovák néven saját lapot alapított.⁷²⁵

A csehszlovák kabinet tartva az ellene irányuló propaganda sikerességétől támogatta egy, az emigránsokéhoz hasonló szervezet létrehozását, mely a magyar revizionizmus ellenpólusaként szolgált volna. Ennek megalakítására Antonín Kompaneket kérték fel.⁷²⁶ Az ellenpropaganda elsősorban a Magyarországon maradt nemzetiségek gyér nyelvhasználati jogával, és szűkös kulturális lehetőségeivel próbált érvelni, ami alapvetően nem volt igaztalan vád. A két világháború közötti magyar kormányok igyekeztek asszimilálni az itt maradt mintegy 140 ezres szlovák lakosságot, amely két jelentősebb tömbben élt, egyrészt Békés-megyében, másrészt a főváros övező kisebb településeken.

Különösen ez utóbbi zavarta Pechány Adolf kormánybiztost, aki szlovák származása ellenére eltökélt volt a kisebbségek asszimilációjában, amit a Gömbös Gyulához írt 1935 augusztusi jelentésének egy részlete is mutat: „*Nemzeti érdek, hogy Budapest környéke ne tűnjék fel az idegenek szemében, mint nemzetiségi vidék, hogy az iderándult idegen vendégek*

---

⁷²¹ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1934. október 26.

⁷²² Frank, Ivo: *A revízió és a horvátság*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Budapest, 1933., Dvorcsák Győző: *Revízió és Franciaország*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Budapest, 1933., Jehlicska Ferenc: *A revízió és a szlovákok*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Budapest, 1933.

⁷²³ LNA, Népszövetség Titkárságának iratai, Marseille-i kísérlet - A jugoszláv kormány kérelme az Egyezségokmány 11. cikkének (2) bekezdése alapján - A jugoszláv kormány 1934. november 22-én kelt levele és az azt követő levelezés – R3642/1/14883/14883

⁷²⁴ *Magyarság*, 1933. július 27. 3.

⁷²⁵ *Magyarság*, 1934. április 22. 13.

⁷²⁶ MNL OL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1934. január 30.; NA ČR, PMR, 5858/265–1407/2/1926/1. Szlovák irredenta külföldön, A katolikus klérus fellépése Jehlicska ellen, Antonín Kompanek memoranduma (Akce katolického kleru proti Jehličkovi, memorandum P. Kompánka), 1934. március 17.; Iváncsó, i.m. 2013. 25.

ne alkossanak maguknak esetleg hamis fogalmat a magyar állam nemzeti egységről, ami csak a rosszakaratú szomszédaink malmára hajtáná a vizet”.⁷²⁷ Erre Jehlicskáék válasza alapvetően az volt, hogy Magyarország az egyetlen állam a világon, ahol valóban szlovák nyelven tanulhatnak a diákok, nem úgy, mint a nép saját hazájában, ahol erőltetett cseh–szlovák vegyes nyelvet kényszerítenek a diákokra.⁷²⁸

Prága aggodalma az irredenta propagandával kapcsolatban nem volt alaptalan, mert a lapbetiltások és letartóztatások ellenére az 1930-as évek közepére az ország nemzetiségei ismét aktívabb kisebbségpolitikát kezdtek folytatni. Unger ezt kihasználva, a Szudéta-vidék német vezetőivel vette fel a kapcsolatot, akik a rádióállomásaikat bocsátották a rendelkezésére, hogy a szlovák lakosság számára küldjön irredenta üzeneteket.⁷²⁹

Külföldön eközben Dvortsák Győző folytatva a franciaországi propagandát a *La Revue Mondiale*-ban jelentetett meg cikket, amelyben Csehszlovákia hosszútávú fenntarthatatlanságának problémáját taglalta.⁷³⁰ Jehlicska pedig 1934 után egyre többször utazott Németországba, ahol Franz von Papen volt kancellár is fogadta őt. A nemzetiszocialisták vezetői a támogatásukról biztosították a Szlovák Nemzeti Tanácsot, akik a Szudéta-németekhez hasonlóan szintén felajánlották a rádiókon való csehellenes szlovák propaganda sugárzását, valamint a röpiratok nyomtatásában és csempészésében való közreműködést.⁷³¹

Prágában is érezték, hogy a német diplomácia egyre nagyobb befolyást szerez Kelet-Közép Európában, amelyet Nagy-Britannia és Franciaország nem tud, és egyre kevésbé akar ellensúlyozni, nem beszélve arról, hogy egy esetleges etnikai revízió lehetőségétől egyre kevésbé zárkóztak el, ami végzetes csapás jelentett volna Csehszlovákiára. Emiatt Benešék nagy jelentőséget tulajdonítottak annak, amikor 1933-ban Pozsony és Kassa lakosságának magyar részaránya 20% alá esett, ezért azonnal megvonták a nyelvhasználati jogot ezen városok magyar kisebbségeitől.⁷³²

Az asszimiláció érdekében tett intézkedések azonban csak hosszútávon hozzák meg az általuk várt eredményeket, ezért addig is szükségesnek látták egy újabb katonai szövetség tető alá hozását. Végül a szovjetek jelentették számukra az ideális partnert, akiknek szintén kapóra jött a csehszlovák megkeresés a diplomáciai karanténból való kiszakadásra. A csehszlovák–szovjet kölcsönös segélynyújtási szerződést végül 1935. május 16-án, Prágában írták alá. A

---

⁷²⁷ Tilkovszky Lóránt: *A szlovákok történetéhez Magyarországon 1919–1945*. Magyar–Csehszlovák Történész Vegyesbizottság Magyar Tagozata, Budapest, 1989. 82.

⁷²⁸ *Orosházi Friss Hírek*, 1934. január 3. 1.

⁷²⁹ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1934. február 9.; Iváncsó, i.m. 2013. 25.

⁷³⁰ MNL OL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1934. november 16.

⁷³¹ Janek István: i.m. 2020. 63.

⁷³² *Magyar Hírlap*, 1933 október 3. 2., *Dél-Amerikai Magyarország*, 1933. november 2. 1.

szerződés egy katonai védelmi szövetséget hozott létre a két ország között, azzal a kitételrel, hogy a felek csak akkor kötelesek egymásnak segíteni, ha a megtámadott állam oldalán Franciaország is beavatkozik.⁷³³ Bár ez az utolsó kitétel jelentős bizonytalanságot hagyott afelől, hogy egy háború esetén mennyire számíthatnak a csehek Moszkva segítségére, azonban a Szovjetunióban rejlő katonai potenciál így is komoly elrettentő erőt kölcsönzött a megállapodásnak.

A szovjetekkel való szövetség azonban nyilvánvalóan egy kétélű fegyver volt a csehek számára, amelyet a Szlovák Nemzeti Tanács tagjai igyekeztek kihasználni az európai kampánykörútjaik során. 1935-ben a német nemzetiszocialisták lapja, a *Völkischer Beobachter* interjúút készített Jehlicskával és Dvortsákkal, majd a Német Akadémia meghívására a Münchener Egyetemen tartottak előadást a szlovák kérdéstről.⁷³⁴

Az előadásban főként a Közép-Európára nehezedő bolsevik veszélyt hangsúlyozták, amelynek legfőbb támogatójának Csehszlovákiát nevezte meg. Jehlicska nagy sikert arathatott Münchenben, hiszen Németországban már napirenden volt egy, a Szovjetunió ellen irányuló szövetségnek a létrehozása. Az antikomintern paktumot néhány hónappal később, november 25-én hozta létre Németország és Japán. Az emigránsok érezték, hogy a szovjet ellenes agitációra komoly igény van, ezért ettől kezdve a Népszövetséghez benyújtott memorandumokban is egyre részletesebben foglalkoztak a csehszlovák–szovjet szövetség veszélyeivel. Legfőképpen arra helyezték a hangsúlyt, hogy Prága az ország repülőtereit a szovjet légierő kiszolgálására, és bázisul való felkínálására készítette fel.⁷³⁵

Tamás András, a Magyar Revíziós Liga egykori genfi munkatársa egy második világháború utáni visszaemlékezésében arról írt, hogy Jehlicska Ferencre túlzottan is nagy hatással volt a németországi út. Állítása szerint „*Müncheni tárgyalásaink után a Szlovák Tanács egysége végleg felborult. Jehlicska titokban elfogadta Berlin támogatását, s természetes, hogy ellenszolgáltatásul kitörölte szótárából az „anyaország” szót. Dvortsák erre nyíltan németellenes álláspontra helyezkedett, s az „anyaország” szónak intenzívebb használatát erőltette. Új csoportot alakított maga köré, amely Jehlicskát a magyar-lengyel-szlovák ügy árulójának bélyegezte. Mindez azonban csak a kulisszák mögött zajlott, mert a nagy nyilvánosság előtt Jehlicska és Dvortsák 1938 októberéig mindig egymás mellett szerepelt.*”⁷³⁶

Bár Jehlicskától nem lett volna meglepő egy ilyen lépés, de a források és a szlovák pap

---

⁷³³ Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó–Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1983. 371–374.

⁷³⁴ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1936. június 15.

⁷³⁵ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1936. január 28.; Iváncsó, i.m. 2013. 25–26.

⁷³⁶ Tamás András: Magyar Törekvések az önálló Szlovákiáért. *Kapu*, 1992/november, 58.

későbbi tevékenysége, ha újabb páfordulást nem is mutatnak, de bizonyos szintű kollaborációra gyanút adnak. Jehlicska sógora, Pazurik József ugyanis 1938-ban már a német nemzetiszocialisták által finanszírozott bécsi szlovák rádió hírszerkesztőjeként dolgozott.⁷³⁷

A belpolitikában az egyre feszítőbb nemzetiségi kérdések miatt Prága megpróbálta egymás ellen hangolni a kisebbségeket. Így a szlovák–ruszin viszonyban az érzékeny pontnak számító Észak-Zemplént, és a terület Szlovenszkóhoz vagy Ruszinszkóhoz való tartozásának a kérdését bolygatta.⁷³⁸ Jehlicskákék igyekeztek ellensúlyozni még intenzívebb röpiratterjesztéssel az állami propagandát, amit az is mutat, hogy 1935 februárjában, csak Érsekújvárott több ezer postán érkezett anyagot jelentettek a hatóságoknak.⁷³⁹

A postai terjesztésben feltehetően szerepet játszott Dvortsákék régi ismerőse, dr. Kobulsky Károly, eperjesi származású olimpikon, akivel még a háború előtt együtt sportoltak az Eperjesi Torna és Vívó Egyesületben, majd a trianoni békeszerződés előtt közösen munkálkodtak az ország területi integritásának a védelméért.⁷⁴⁰ Kobulsky ekkoriban már postatitkárként a posta tudakozó irodájánál, mint a külföldi hírlap- és illetményutalvány ügyek osztályának vezetője dolgozott, és Dvortsák Győző bátyjának, Dvortsák Józsefnek az öccséhez írt személyes levelei alapján kiderül, hogy Kobulsky továbbra is szoros baráti viszonyban áll a revizionista szlovákokkal.⁷⁴¹

A csehszlovák hatóságok megpróbálták reagálni a helyzetre, ezért a Lengyelországból érkező röpiratok csempészésének megakadályozására Árva- és Szepes-megyéknek a lengyel határhoz közeli területeire külön csendőrséget telepítettek.⁷⁴² Az emigránsok elhallgattatására megpróbálták bevetni a diplomácia eszközeit is, ezért az 1920-as évekhez hasonlóan ismét a Vatikánál próbált a csehszlovák külügy célt érni, hogy Jehlicska páter működését ellehetetlenítsék. Prága és a Szentszék viszonya azonban a Csehszlovák Katolikus Egyház működésének akadályoztatása miatt meglehetősen hűvös volt, ezért nem meglepő, hogy amikor báró Doblhoff Lili újságíró a hazai katolikus illetékeseknél utánajárt a kérdésnek, akkor cáfolták azt, hogy Benešék célt érhetnének egy ilyen követeléssel.⁷⁴³

Mindeközben Unger Ferenc egy érdekes megkeresést kapott a lengyel politikai térből. Egy Jan Neupauer nevű patikus és köre létrehozott egy úgynevezett Obywatelski Komitet

---

⁷³⁷ Hruboň, Anton. *Alexander Mach – Radikál z povolania*. Premedia, Bratislava, 2018. 163.

⁷³⁸ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1935. szeptember 19.; Iváncsó, i.m. 2013. 26.

⁷³⁹ *Orosházi Friss Hírek*, 1935. február 13. 1.

⁷⁴⁰ *Kassai Munkás*, 1918. december 14. 3., *Az Újság*, 1920. január 8. 2.

⁷⁴¹ *Posta és Távirati Rendeletek Tára*, 1934. február 2. 17.; SNA, Dvortsák Győző hagyatéka, Dr. Dvortsák József ügyvéd levele, Bártfa, 1932. február

⁷⁴² *Ruszinszkói Kárpáti Magyar Hírlap*, 1935. április 14. 3.

⁷⁴³ *Az Est*, 1935. július 12. 4.

(Polgári Bizottság), amely a Csehszlovákiával szembeni magyar és lengyel területi követelések teljesülése érdekében támogatásáról biztosította őt. Csakhogy a bizottság, egyik tagja, Babinský arról tájékoztatta Ungert, hogy egy új szlovák emigráns csoportosulás fog létrejönni Lengyelországban, amelynek élére őt szeretnék állítani, de csak abban az esetben, ha megszakítja a kapcsolatot a genfi Szlovák Nemzeti Tanáccsal. Számukra ugyanis az a csoport túlzottan magyarbarát irányultságú, és az ő céljaikkal ez összeegyeztethetetlennek bizonyult. Unger utánajárt ennek a csoportnak, melyről kiderült, hogy Ferdinand Machay író, politikus és teológus áll az ügy háttérében, aki Árva és Szepes vármegyék lengyel lakta vidékein túl, feltehetően további szlovákiai területek Lengyelországhoz csatolását kívánta elérni.⁷⁴⁴

Unger végül nemet mondott a csoport invitálásának, de nyilvánvaló volt, hogy a szlovák ügy terén már nincsenek monopolhelyzetben. 1936 őszén Dvortsák Genfben jelentette meg egyik új röpiratát a „Romboljátok le Csehszlovákiát, a bolsevizmus őrtornyát”, amely címében egyértelműen utal Beneš egykori munkájára, a „*Romboljátok le Ausztria-Magyarországot*”-ra.⁷⁴⁵

V.4. Az első Csehszlovák Köztársaság végnapjai

Az évtized vége felé egyre inkább felgyorsultak az események. Prága érezte, hogy diplomáciai szempontból lassan elfogy körülötte a levegő, ezért 1937-ben a genfi l’Action Nationale lap értesülései szerint ismét felvette a kapcsolatot Jehlicskával, hogy a Felvidék egy részének Magyarországhoz való átengedése fejében oszlassa fel az emigráns Szlovák Nemzeti Tanácsot. A lap szerint Jehlicska csak Szlovenszko teljes területének átadása esetén lett volna hajlandó elfogadni az ajánlatot, de ez a híresztelés inkább tűnik Jehlicska korabeli médiahack-jének, mint valós lehetőségnek.⁷⁴⁶

Szintén kérdéses hitelességű az a híresztelés, amelyet Jehlicska terjesztett el 1937 elején, amely szerint Beneš francia bizalmasa, Louis Eisenmann, a sorbonne tanára utazott Budapestre, hogy az esetleges határváltozások kérdésében folytasson egyeztetéseket.⁷⁴⁷ Eisenmann kétségtelenül ismert, és elismert szakértője volt a térségnek a korszakban, és az első világháború éveiben a cseh(szlovák) és a magyar kérdés tekintetében az egyik legjelentősebb véleményformáló volt a francia értelmiség soraiban, de kevésbé tűnik reálisnak, hogy egy független állam sorsának kérdését rábízták volna.

1937 nyarán egy nagy visszhangot kiváltó munka jelent meg Londonban, amelynek

---

⁷⁴⁴ MNL OL, K 64, 76. csomó, 17/a tétel 638/res/1936

⁷⁴⁵ MNL OL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1936. szeptember 26.; Iváncsó, i.m. 2013. 26.

⁷⁴⁶ MNL OL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1936. április 24.; Iváncsó, i.m. 2013. 26.

⁷⁴⁷ *Magyarország*, 1937. január 13. 10.

szerzőpárosa Jehlicska és Dvorcsak volt. A „*Háborúskodjék-e Anglia Csehszlovákiáért?*” című munka a köztársaság mesterséges mivoltát és előnytelen etnikai viszonyait hangsúlyozta, amely vélekedésük szerint hosszú távon nem fenntartható. Tardieu La Paix című művét is hivatkozási alapnak tekintették, amelyben a szerző kifejti, hogyha 1919-ben a Felvidéken népszavazásra került volna sor, akkor Csehszlovákia nem tudott volna megalakulni.⁷⁴⁸

Eközben Unger több cikket is megjelentetett, ám ezúttal nem a lengyel lapokban, hanem Tamás Andrásnak, a Revíziós Liga genfi kiküldöttjének a közbenjárása révén az l’Action Nationale-ban, valamint Pozsonyban, a fiatal autonomista, és szélsőjobboldali értelmiség lapjának számító Nástup-ban.⁷⁴⁹ Ez utóbbi cikk is közrejátszhatott abban, hogy a csehszlovák hatóságok a hazaárulás vádját próbálták rábizonyítani Karol Sidor néppárti képviselőre, a párt lapjának a Slováknek a főszerkesztőjére.⁷⁵⁰ A bíróságon végül nem is sikerült igazolni ezt a vádat, így a Néppártnak sikerült elkerülnie egy újabb „Tuka-pert”.⁷⁵¹

1938-ban az év elejétől érezhető volt, hogy Csehszlovákia körül „szorul a hurok”. A Paris Midi vezető helyen tárgyalta a szlovák kérdést, melyben kitértek a Jehlicska vezette emigráns mozgalomra, valamint arra is, a szlovákság mellett más kisebbségek is jelentős számban lakják Csehszlovákiát, így megkérdőjelezték ennek az államnak a fenntarthatóságát. A lap információja szerint Nagy-Britannia prágai nagykövete folyamatosan békülékenységre, és a szomszédos országokkal való kiegyezésre bízta a kormányt, amely könnyen lehet, hogy ekkor már elkésett próbálkozás volt.⁷⁵²

A Szlovák Néppárt is megkezdte a tapogatózó tárgyalásokat, hogy mely országtól kaphatnák a szlovákok a legkedvezőbb feltételeket. A Budapesten tartott Eucharisztikus Világkongresszusra 1938 májusában ellátogatott Jozef Tiso, a párt elnöke, aki tárgyalásokat folytatott Kánya Kálmán külügyminiszterrel a Felvidék visszatérésének lehetséges feltételeiről. Az egyeztetések 1938 szeptemberéig folytatódtak. Tiso három pontot határozott meg feltételként: „*1. Központi hivatal végrehajtó hatalommal Szlovákia közigazgatását illetőleg, és a szlovák nyelv hivatalos használata. 2. Külön országgyűlés és törvényhozó hatalom a saját belügyekben, vallás- és közoktatásügyben. 3. Költségvetési kvóta.*”⁷⁵³

A tárgyalások híre eljutott a lengyelekhez is, akiket a magyar kormány tájékoztatott,

---

⁷⁴⁸ Francis Jehlicska–Viktor Dvorcak: *Should Great Britain go to war - for Czechoslovakia?: An appeal to British common sense for the sake of world peace.* The Slovak council, London, 1937.

⁷⁴⁹ MNL OL, K 64, 76. csomó, 17/a tétel, 479/res/1937; Iváncsó, i.m. 2013. 27.

⁷⁵⁰ *Magyarság*, 1937. június 20. 19.

⁷⁵¹ *Magyarság*, 1937. augusztus 8. 5.

⁷⁵² MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1938. március 26.; Iváncsó, i.m. 2013. 27.

⁷⁵³ Janek István: A magyar kormány tevékenysége és tervei a Felvidék visszaszerzésére 1938-ban. *Valóság*, 2016/4. 52.

hogy egyezség még nincs, de az egyeztetések kedvező légkörben folynak. Tiso rendszeresen küldött beszámolót Budapestre minden Prágában megtett tárgyalásáról, amelyben nyugtatta a magyarokat, hogy ezeket a lépéseket ne halogatásként értelmezzék, hanem lássák, hogy „*Prága felé barátságos arcot kell mutatniuk, különben lemezárlás veszélyének vannak kitéve*”.⁷⁵⁴

Ez, mint utóbb kiderült, csak a csehekkel szembeni nyomásgyakorlás eszköze volt, amelyet Ferdinand Ďurčanský, későbbi külügyminiszter nyilatkozata is megerősít: „...*a szlovákok attól féltek, hogy az autonómiatörekvés a magyarok szemében egyet jelent majd a Magyarországhoz való visszatérésre mutató jellel. A magyarokkal való együttműködés ügyében korábban leírtakat és elmondottakat részünkről csupán a csehszlovák politikára gyakorolt nyomás eszközének lehet tekinteni.*”⁷⁵⁵ A tárgyalások végül ezen a ponton elakadtak, és bár folytak a továbbiakban is titkos egyeztetések a felek között, de komolyan már nem merült fel a Szlovák Néppárt vezetőitől a Magyarországgal való újra egyesülés lehetősége, mert a német diplomácia felkarolta a szlovák függetlenségi törekvéseket, amellyel Budapest nem versenyezhetett.

A csehszlovák diplomácia egyre nehezebb helyzetbe került, mivel értesüléseik szerint a hitleri Németország a Szudéta-vidékért hajlandó lett volna akár háborút is indítani. Ebben az esetben pedig a szintén területi igényekkel bíró Lengyelország és Magyarország támadására is lehetett volna számítani. A korábban Prága védelmét biztosító Nagy-Britannia és Franciaország nem akart egy újabb világháborúba keveredni Csehszlovákiáért, ezért inkább hajlottak a békés megegyezésre. 1938 elején viszont még nem lehetett tudni, hogy melyik forgatókönyv szerint alakulnak majd az események. Jehlicska az év elején Olaszországban propagálta a határrendezés ügyét, mivel továbbra is Rómát tekintette a magyar revíziós célok legfőbb támogatójának.⁷⁵⁶

Magyarországot mind Hitler, mind Jozef Beck egy közös expanzió megindítására akarta rávenni. Budapest elutasította az ajánlatot, részben azért, mert haderejét nem tartotta felkészültnek egy háborúra, másrészt azért, mert tartott a jugoszláv és román ellentámadástól. Ezen országok semlegességét pedig sem a németek, sem a lengyelek nem tudták megígérni Horthynak.⁷⁵⁷

A német befolyás agresszív kiterjesztése nemcsak Budapesten zajlott, hanem párhuzamosan Pozsonyban is. A Hlinka Szlovák Néppártján belül a német orientációnak egyre

---

⁷⁵⁴ Uo.: 52.

⁷⁵⁵ Uo.: 52.

⁷⁵⁶ MNL OL, K 428/f, MTI Lapszemle, 1938. február 12.

⁷⁵⁷ Iváncsó, i.m. 2013. 27–28.

több híve lett, ami aggasztotta a lengyelpárti vonalat vezető Karol Sidort. A Berlintonól való kölcsönös félelem hatására 1937 ősztől megindult egy óvatos együttműködési kísérlet az emigránsok és Sidor között. A cseheknek sikerült hozzájutniuk egy levélhez, amelyet Dvortsák Győző 1938. február 2-án adott fel Rómából. Ebben leírja, hogy Machaj Ferdinándon keresztül sikerült biztosítani a lengyel-, maga részéről pedig a magyar-kormány támogatását arról, hogy anyagilag dotálják majd Sidort a Néppárt vezetésének átvételében.⁷⁵⁸

Ez egy nyilvánvalóan kényszerből történt átmeneti szövetségkeresés volt mindkét fél részéről, hiszen sem Sidor nem gondolkodott a magyar orientációra váltásban, sem Dvortsákék sem lettek lengyelpártiak. Unger Ferenc is arról ír 1938 folyamán, hogy a Machaj-féle csoport egyre nagyobb befolyásra tett szert Varsóban, és attól tart, hogy a Felvidékre áhízó lengyelek köre túlzottan megerősödik.⁷⁵⁹

A felek együttműködése idővel elhalt, mert a Néppárt vezetése teljes mértékig elkötelezte magát a németek mellett, míg Sidor elszigetelődött. Az emigránsok létszáma is elkezdett apadni. 1938. augusztus 19-én elhunyt Bulissa Károly, aki szívproblémái miatt az 1930-as években már egyre kevésbé tudott aktív szerepet vállalni a magyar revizionista mozgalmakban, de a radikális jobboldali szervezetekkel és a legitimistákkal kiépített széles kapcsolatrendszere révén így is hasznos tagja volt az emigránsoknak.

A magyar diplomácia nem ugrott bele egy bizonytalan expanzióba, hanem a nyári végéig kivárt és augusztusban, Bledben, a kisantant külügyminisztereivel elismertette a fegyverkezési egyenjogúságot, melyért cserébe lemondott a katonai expanzió lehetőségéről. A német politikai vezetés ezen a döntésen alaposan felháborodott, így a felvidéki és kárpátaljai területek revíziójának a lehetősége kétségessé vált.⁷⁶⁰ A Szlovák Nemzeti Tanács 1938. szeptember 21-én, Genfben egy memorandumot állított össze, amely némileg ellentmondásos tartalmúra sikeredett, mert egyrészt kérték a magyar, az olasz és a német kormánytól, hogy ismerjék el őket a szlovákok törvényes képviselőinek, másrészt kérték őket az önrendelkezési jog megadására, hogy szabadon dönthessen a nép a sorsa felől.⁷⁶¹ Természetesen ennek a kétségbeesett kísérletnek végül nem lett komoly hatása.

A szeptember végén Münchenben összeülő négyhatalmi találkozón megkezdődött Csehszlovákia felosztása, igaz ekkor még nem kívántak foglalkozni a magyar és lengyel

---

⁷⁵⁸ NA ČR, PMR, 58587/26–1407/2/1924/2 – Szlovák irredenta külföldön (Slovenská irredenta v cizině), Szlovák irredenta - agitáció a Podkarpatszka Ruszban; külföldi pénz Sidornak (Slovenská irredenta - agitacie na Podkarpatske Rusi; peníze z ciziny pro Sidora) 1938. február 2-án.

⁷⁵⁹ MNL OL, K 64, 76. csomó, 17/a tétel, 1506/res/1938

⁷⁶⁰ Iváncsó, i.m. 2013. 28.

⁷⁶¹ Janek István: i.m. 2016., 56.

igényekkel. Csupán Mussolini kezdeményezésére csatoltak a müncheni egyezményhez egy kiegészítést, melyben a konferencia résztvevői vállalták, hogy ha a magyar-csehszlovák tárgyalások a következő három hónapon belül nem hoznak eredményt, akkor ismét nemzetközi döntőbíráskodásra kerül sor.⁷⁶²

Dvortsák Budapestre utazott ahol az ország szlovák nemzetiségi lakosságát próbálta egy nagyszabású tömegdemonstrációba bevonni. Október 10-én mind a fővárosban, mind több vidéki helyszínen tüntettek a magyarországi szlovákok a Felvidék visszacsatolásáért. A besztercebányai rádió bár megpróbálta kisebbiteni Dvortsák érdemeit, azonban mégis elismeréssel adóztak annak, hogy a hivatalosan 104 ezer tagú magyarországi szlovákság 20%-át képes volt bevonni az akcióba.⁷⁶³

Mindeközben Csehszlovákia nemzetiségei a müncheni egyezményt az önrendelkezés kivívásának lehetőségeként élték meg, mellyel Prágának már nem volt ereje szembeszállni. A Jozef Tiso vezette Szlovák Néppárt október 6-án Szlovákiát a Csehszlovák Köztársaságon belüli autonóm területté nyilvánította.⁷⁶⁴ A döntés révén az állam nevét is Cseh-Szlovákiára változtatták. Kárpátalján az ukranofil és ruszofil pártok megalapították a Podkarpatszka Rusz Nemzeti Tanácsát, mely engedélyt kért a prágai-kabinetől egy autonóm kormány felállítására. A cseh-szlovák minisztertanács október 11-én elfogadta a kérelmet, és kinevezte Bródy Andrást az autonóm kormány miniszterelnökévé.⁷⁶⁵

A magyar-csehszlovák tárgyalások végül 1938. október 9-én kezdődtek Komáromban. A magyar küldöttség először a Felvidék déli, magyar többségű sávját kérte, valamint azt, hogy a ruszinok és szlovákok lakta területek hovatartozásáról népszavazás döntsön. A szlovákok ebbe nem egyeztek bele, és kezdetben csupán Csallóköz átengedéséről voltak hajlandóak tárgyalni. A továbbiakban azonban egyre engedékenyebbek lettek Budapest követeléseivel szemben, így már a határ menti magyar többségű sáv átadásába is beleegyeztek volna. A fontosabb városok, mint Nyitra, Kassa, Ungvár vagy Munkács hovatartozásának kérdésében viszont nem közeledtek az álláspontok, mivel a magyarok az 1910-es, a szlovákok pedig az 1930-as népszámlálási adatokkal igyekeztek bizonyítani a terület etnikai összetételét.⁷⁶⁶

A komáromi tárgyalások így eredménytelenül zárultak. Az európai hatalmak ezért október végén, Bécsben terveztek összeülni. Ennek megtörténte előtt Dvortsák Rómába,

---

⁷⁶² Czettler Antal: i.m. 71–73.

⁷⁶³ MNL OL, K 428. e, MTI Rádiófigyelő, 1938. október 10.; Iváncsó, i.m. 2013. 28.

⁷⁶⁴ MNL OL, K 428. e, MTI Rádiófigyelő, 1938. október 6.

⁷⁶⁵ MNL OL, K 428. i, MTI Bizalmas értesítések, 1938. október 11.

⁷⁶⁶ Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó Budapest, 2005. 245–246.; Iváncsó, i.m. 2013. 28–29.

Jehlicska pedig Londonba utazott, hogy a bécsi találkozóig hatást gyakoroljanak a döntéshozókra. Dvortsák római előadásán Bolesław Wieniawa-Długoszowski lengyel és Villani Frigyes magyar követ is részt vett. A szlovák emigráns a lengyel-magyar közös határvonal létrehozása mellett érvelt, amelyet a Maginot vonalhoz hasonlított, ami a szovjet expanzív törekvések legfőbb gátja lehet, ezt viszont csak a szlovák és ruszin önrendelkezés megadásával lehetséges elérni.⁷⁶⁷

Jehlicska Londonban az angol politikusokkal való megbeszélések mellett interjút adott a Press Association tudósítójának, akinek kifejtette véleményét arról, hogy a Felvidék elszakításának hibáját most végre orvosolhatják, és az így megerősödő Magyarország gátja lehet a német és szovjet törekvéseknek.⁷⁶⁸ Jehlicska ezen meggondolatlan kijelentése a németek fülébe is eljutott, akik némi ingerültséggel kérték számon a magyarokon a szlovák emigránsvezér kijelentését.⁷⁶⁹

A brit és a francia küldöttség végül érdektelenségre hivatkozva el sem ment Bécsbe, ezzel szabad kezet adtak az olasz és német vezetésnek, akik az etnikai szempontok figyelembe vételével jelölték ki az új határvonalakat. A november 2-án megszületett első bécsi döntés értelmében Magyarország visszakapta Felvidék és Kárpátalja magyar többségű déli sávját, valamint Ungvár és Munkács városát.⁷⁷⁰ Számszerűsítve ez 11.927 km²-nyi területet és mintegy 1 millió lakost jelentett, akiknek 86%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek.⁷⁷¹

A döntéssel végül maradéktalanul senki sem volt elégedett. A csehek a már amúgy is szétdarabolt Cseh-Szlovákia végső felosztását vizionálták, a Szlovák Néppárt pedig az elszakított déli sáv miatt háborgott. Magyarországon ezzel szemben az integráns revízió hívei kevesellték a visszakapott terület nagyságát.⁷⁷² A döntéssel természetesen a genfi Szlovák Nemzeti Tanács tagjai sem voltak elégedettek, de mivel majd két évtizednyi várakozás és munka után végre „megtört a jég”, így bizakodóan tekintettek a jövőbe. Jehlicska Ferenc 1938. novemberében interjút adott az Új Nemzedék című lapnak, amelynek zárszavában kijelentette, hogy: „*A Szlovák Tanács ebben a szellemben folytatni fogja küzdelmét a végső győzelemig, a nagy áldomásig, amelynek órája már rohamosan közeledik!*”⁷⁷³ Végül mintegy 1,5 hónappal később, 1939. január 3-án Jehlicska Ferenc elhunyt.⁷⁷⁴ Ez a váratlan történet teljesen

---

⁷⁶⁷ MNL OL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1938. október 26.; Iváncsó, i.m. 2013. 29.

⁷⁶⁸ MNL OL, K 428/a, MTI Napi tudósítások, 1938. október 14.

⁷⁶⁹ MNL OL, K 428/i, MTI Bizalmas értesítések, 1938. október 17.

⁷⁷⁰ Iváncsó, i.m. 2013. 29

⁷⁷¹ Fedinec Csilla: *A magyar szent koronához visszatért Kárpátalja, 1938–1944.* Jaffa Kiadó, Bp., 2015. 42.

⁷⁷² Iváncsó, i.m. 2013. 29.

⁷⁷³ *Új Nemzedék*, 1938. november 15. 10.

⁷⁷⁴ *Budapesti Hírlap*, 1939. január 4. 3.

megváltoztatta a Szlovák Nemzeti Tanács további működését, amelynek vezetője ettől kezdve Dvortsák Győző lett.⁷⁷⁵

VI. A magyar–szlovák kapcsolatok 1939–1943 között

VI.1. Cseh-Szlovákia szétesése

A Csehszlovák Köztársaság államkeretei az 1938. szeptember 29-én elfogadott müncheni egyezményt követően rohamos tempóban kezdtek lazulni. Jan Syrový, csehszlovák miniszterelnök október elején Zsolnán találkozott a szlovák és ruszin pártok képviselőivel, akiknek felajánlotta az ország föderatív átalakítását.⁷⁷⁶ A két államalkotó nemzetiség így végre megkapta a régóta vágyott területi autonómiáit, azonban Prága helyzete kísértetiesen hasonlított az első világháború utáni Budapestére. Ahogy akkor Magyarország, így 1938 őszén Csehszlovákia, illetve a zsolnai egyezményt követően már Cseh–Szlovákia sem egy tudatos reform keretében kívánt radikális átalakításokat, hanem a cél az ország területi integritásának bármi áron való megvédése volt.

Az 1938. november 2-án kihirdetett első bécsi döntés révén azonban Cseh–Szlovákia tovább zsugorodott. A Jozef Tiso miniszterelnök által vezetett szlovák autonóm terület elvesztette a mezőgazdasági szempontból legértékesebb vidékeit, amely nemcsak további feszültséget okozott a magyar–szlovák politikai kapcsolatokban, hanem hosszabb távon ellátási gondokat is generált a határ északi oldalán. A szlovák politikai vezetés tiltakozott a határmódosítás miatt. A börtönből 1937-ben kiszabadult, korábban magyarbarát irányzatot vezető Tuka Béla ekkor már miniszterhelyettesként tárgyalásokat folytatott Ribbentroppal és Göringgel, sérelmezve, hogy a bécsi döntés révén Németország is gyarapodott területileg a Pozsony melletti Ligetfalu, és Dévény megszerzésével. Tuka különösen utóbbit fájlalta, mivel azt a szlovákok számára történelmileg jelentős helyszínnek nevezte. A németek meglehetősen lekezelően csak annyit feleltek, hogy „*csak a szabad nemzeteknek vannak szent helyeik*”.⁷⁷⁷

A szlovák vezetés így kénytelen volt szembesülni azzal a problémával, hogy Berlinben nem veszik túlzottan komolyan őket, és így az ország területének további sorsába nem feltétlenül lesz beleszólásuk. Ezt a félelmet erősítette 1939. február 12-én Hitler is, amikor a vele tárgyaló Tukának kifejtette, hogy 1938 szeptemberéig úgy tudta, hogy a szlovákok el akarnak szakadni a csehektől, hogy újra magyar fennhatóság alá kerüljenek.⁷⁷⁸

Hitler ezen álláspontjának kialakulásában közrejátszhatott a Jehlicska-féle propaganda,

---

⁷⁷⁵ Iváncsó, i.m. 2022. 377.

⁷⁷⁶ Simon Attila: *Magyar idők Felvidéken 1938–1945*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2014. 26.

⁷⁷⁷ Janek, i.m. 2010. 52.

⁷⁷⁸ Uo.: 54.

amely az 1930-as években komoly teret kapott a nemzetiszocialista sajtóorgánumban. Ezt igazolja az is, hogy 1938. szeptember 26-án Hitler a Sportpalast-ban tartott beszédében a szlovák nemzettel kapcsolatban elmondott szavai szó szerint fedték azt a táviratot, amelyet Jehlicska intézett hozzá korábban.⁷⁷⁹ A németek számára az a felismerés, hogy a szlovák politikai elit jelentős része nem támogatja a Magyarországhoz való visszatérést, komoly diplomáciai lehetőséget nyitott meg, ezért Berlin a háttérben elkezdte előkészíteni a feltételeket az „önálló” Szlovákia kikiáltásához.

VI.1.1. Az első bécsi döntés előtti katonai incidensek, és Rongyos Gárda akciói

Budapesten sem voltak feltétlenül elégedettek az első bécsi döntés által meghúzott határokkal. A magyar politikai és katonai vezetés ezért nem vetette el a helyzet fegyveres úton történő rendezését sem. A magyar–csehszlovák viszony katonai szempontból egyébként is kiélezetté vált 1938 nyarától. Júliusban a kisbodaki táborból egy 20 fős honvédségi alakulat kelt át a Dunán, és Csehszlovákia területére behatolva a legközelebbi határőrségig jutottak, ahol a helyőrséget elkergették, és a telefonvezetékek átvágása után visszatértek Magyarországra. Ez a váratlan akció olyannyira zavarba ejtette a csehszlovák határőrséget, hogy napokig tartott, mire ismét visszaállították a helyőrség védelmét.⁷⁸⁰

Komolyabb incidensre került sor 1938. október 6-án, amikor a Honvédség arról kapott információt, hogy a csehszlovák hadsereg fel akarja robbantani az Esztergomot és Párkányt összekötő Mária-Valéria hidat. Egy honvédfőhadnagy 80 fős egységével megpróbált átkelni a Dunán, hogy elfoglalja a párkányi hídfőt. A honvédek arra számítottak, hogy a terület őrizetlen lesz, azonban a parttól 20 méterre a csehszlovák erők tűz alá vették a magyarokat, akik közül többen is halálos sebesülést szenvedtek.⁷⁸¹

A magyar politikai és katonai vezetés a felvidéki határon ennél komolyabb akciót nem mert megkockáztatni, tartva a németek reakciójától. Azonban Kárpátalja esetében más volt a helyzet. Az a terület kiesett Berlin érdekszférájából, és a magyar diplomáciai körök jogosan gondolták, hogy magyar–lengyel határ megteremtése a nyugati hatalmak szemében egy németellenes színezetet kaphat. Ennek következtében a sikertelen párkányi akcióval egyidőben megkezdődött a Rongyos Gárda bevetésének előkészítése. Imrédy Béla miniszterelnök október 1-jén megbízást adott Kozma Miklós volt belügyminiszternek, hogy a legnagyobb titoktartás mellett hozzon létre egy diverzáns egységet, amelynek célja, hogy a komáromi tárgyalások idejére csehellenes lázadást szítsanak Kárpátalján, ezzel előnyhöz juttatva a magyar felet az

---

⁷⁷⁹ Janek, i.m. 2020. 23–24.

⁷⁸⁰ Páva István: *Jelentések a Harmadik Birodalomból. A magyar diplomácia a második világháborúban.* Pécs, Pro Pannónia, 2001. 19.

⁷⁸¹ Uo.: 19.

egyeztetések során.⁷⁸²

Kozma feladata elsődlegesen a terv politikai részének előkészítése, vagyis a Kárpátalján lévő magyar, és magyarbarát ruszin körök bevonása lett volna, míg katonai szempontból a vezérkari főnökség 5. osztálya volt az illetékes. Homlok Sándor osztályvezető, és szakértőként Stefan Valér intézte a katonai szervezést, akik több tiszte is a csoportba választottak. Homlok részéről az az ötlet is felmerült, hogy az első repülőter elfoglalása után német gépek dobjanak le cseh bombákat Magyarországra, hogy ezzel okozzanak casus belli-t Csehszlovákiával szemben. Az egységeket a lehető legrövidebb időn belül be akarták vetni, így nem volt lehetőség a résztvevők komolyabb kiképzésre.⁷⁸³

Az első 600 személyt Nyírbátor és Vásárosnamény közelében koncentrálták Héjjas Iván parancsnoksága alatt, majd október 5-től dobták át őket a határon. Kozma egy ambiciózusabb akciót szeretett volna megvalósítani, amelytől a rutén kérdés megoldását remélte. Véleménye szerint a szabadcsapatokat nem külön-külön, hanem összevonva kellett volna bevetni, ellopott csehszlovák tüzérségi fegyverekkel megtámogatva. Az átdobott alakulatok végül elenyésző sikereket értek el. A Beregszász–Huszt vasútvonalat néhány szakaszon robbantásokkal rongálták meg, illetve néhány páncélozott járművet sikerült harcképtelenné tenniük.⁷⁸⁴

Összességében ezek az eredmények azonban eltörpültek a diplomáciai szinten okozott károk mellett. A kiképzetlen, és csupán könnyű fegyverzettel ellátott egységeknek esélyük sem volt a jól felszerelt csehszlovák katonákkal szemben. 300 fő fogságba esett, és csupán 5 csoport érte el a lengyel határt. A csehszlovák hadsereg könnyűszerrel megoldotta a helyzetet, emellett Kozma, Homlok, és Stefan fejére vérdíjat tűztek ki. A foglyok életének megmentéséért a Dísz térnek az olaszok diplomáciai közbenjárását kellett kérnie.⁷⁸⁵

Október 27-én Prága nemcsak, hogy elmozdította posztjáról Kárpátalja miniszterelnökét, a magyarbarát ruszin irányzatot vezető Bródy Andrást, hanem le is tartóztatták őt.⁷⁸⁶ Az ok hivatalosan az volt, hogy Bródy nyíltan támogatta Kárpátalja hovatarozásának népszavazás útján való eldöntését, valójában azonban a csehek nemzetbiztonsági kockázatot láttak benne, a magyarokhoz való lojalitása miatt. Helyére az ukranofil irányzatot vezető Avgusztin Volosin került, aki elutasította a magyar fennhatóság alá való visszakerülést.⁷⁸⁷ Az ukrán tette meg a terület hivatalos nyelvét, betiltotta a más nyelve

---

⁷⁸² Uo.: 19.

⁷⁸³ Uo.: 19–20.

⁷⁸⁴ Mester Kálmán: *A felvidéki szabadságharc története*. Szerzői kiadás, Budapest, 1940. 50 – 51. 336.

⁷⁸⁵ Páva, i.m. 20.

⁷⁸⁶ *Nemzeti Újság*, 1938. október 28. 3.

⁷⁸⁷ Bottlik József: Ruszin vagy ukrán? Bródy András és Volosin Ágoston/Avgusztin politikai pályájának összevetése. In: Dupka György – Zubánics László (szerk.): *A kivégzett, légerekben elhunyt kárpátaljai magyar*

kiadott sajtótermékeket, és hatalma megszilárdítása érdekében megszervezte Kárpáti Szics Népi Önvédelmi Szervezetet, azaz a Szics-gárda nevű félkatonai szervezetet.⁷⁸⁸

A november 2-án meghozott döntés értelmében visszakerült Kárpátalja magyar többségű határmenti sávja Munkács és Ungvár városaival együtt. A többségében ruszinok lakta hegyvidéki, azaz verhovinai rész azonban Cseh–Szlovákiánál maradt, így magyar részről egy újabb, ismét rendkívül rövid határidővel előkészítendő akciót kezdtek tervezni, amelynek támadási időpontját november 20-ra időzítették. A Honvédség levonta a tapasztalatokat a szabadcsapatok kudarcából, és a vállalkozást a debreceni 6. vegyes dandár bevetésével kívánta kiegészíteni. A tervek szerint a Rongyos Gárda alakulatainak részvételével kezdődött volna az akció. A magyarbarát Ruszin Nemzeti Tanács Kozma Miklóstól kapott jelre segélykérelemmel fordult volna Magyarországhoz, majd a határon készenlétben álló honvédcsepapatok bevonultak volna Kárpátalja területére.⁷⁸⁹

Horthy is igyekezett diplomáciailag előkészíteni a terepet, amikor november 15-én azt közölte Otto von Erdmannsdorff budapesti német követtel, hogy *„egy kárpát-ukrajnai robbanás esetén oda magyar csapatok vonulnának be”*.⁷⁹⁰ Kozma november 17-én a naplójába azt jegyezte fel, hogy a kormány ugyan nem mondott igent a vállalkozásra, de a *„lényeg az, hogy mehetek”*.⁷⁹¹

Kozma november 20-án Beregardón folytatott megbeszéléseket Homlok Sándorral, és Stefán Valérral, de a debreceni 6. vegyes dandár parancsnoka, és Homlok egyaránt azt kérték, hogy a támadás legyen elhalasztva, mert a felvonulásban kifáradtak a csapatok, és 24 óra pihenésre van szükségük. A döntés mögött valójában nem katonai, hanem diplomáciai okok állnak. A német kormány ugyanis az olaszokon keresztül tudomást szerzett a magyar akcióról, és mind Berlin, mind Róma a hadművelet leállítását követelte.⁷⁹² Kozmának azonban már nem jutott elég ideje értesíteni a Ruszin Nemzeti Tanácsot, így ők leadták a segélykérelmet, és ezzel az akció kitudódott. A vezérkar a csapatokat visszarendelte, ahogy az önkéntesek javát is. Csak egy részük maradt a helyszínen „térképhelyesbítő szolgálat” címén.⁷⁹³

Ez a döntés végül helyesnek bizonyult, mert január 6-án a csehek intéztek támadást a

---

tisztviselők (1945–1949). Bródy András és társainak emlékkönyve. Intermix kiadó, Ungvár–Budapest, 2017. 55. 59. 71–72.

⁷⁸⁸ Uo.: 70.

⁷⁸⁹ Páva, i.m. 20.

⁷⁹⁰ Ránki György – Pamlényi Ervin – Tilkovszky Lóránt – Juhász Gyula (szerk.): *A Wilhelmstrasse és Magyarország – Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933-1944*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1968. 325.

⁷⁹¹ Páva, i.m. 20.

⁷⁹² Ránki–Pamlényi–Tilkovszky–Juhász, i.m. 328–329.

⁷⁹³ Páva, i.m. 21.

Munkács melletti Oroszvég ellen. A város helyőrsége és a Rongyos Gárda fegyveresei a délelőtt folyamán visszaszorították a cseheket. A gárda tagjai közül négy tartalékos tiszt, valamint egy civil foglalkozású személy esett el. A csehek tiltakoztak a szándékos támadás vádja ellen, azonban utóbb mégis bocsánatkérésre kényszerültek, és hajlandóak voltak kártalanítást fizetni.⁷⁹⁴

VI.1.2. Az „önálló” Szlovákia megalakulása

1939 elejére Berlinben megszületett az az elhatározás, hogy a Felvidék fennmaradó részét nem engedik át Magyarországnak, hanem Cseh–Szlovákia feldarabolása után egy szatellit államot szerveznek belőle. Március elején Edmund Veesenmayer diplomata azzal a céllal utazott Pozsonyba, hogy kiderítse, kik azok a szlovák politikai vezetők, akik hajlandóak a németek céljai szerint cselekedni. Külön-külön találkozott Tisoval és Karol Sidorról, akikkel közölte, hogy Németország fel fogja számolni Cseh–Szlovákiát, és lehetőséget kínálnak Szlovákia függetlenedésére. Sidort fel is kérték arra, hogy vállalja fel az ország függetlenségének kikiáltását, de ő az alkotmányos aggodalmai mellett attól is tartott, hogy túlságosan is kiszolgáltatják magukat a németeknek, ezért nemet mondott a lehetőségre, és jó lengyel kapcsolatai révén inkább abban bízott, hogy Szlovákia a függetlenségét képes lesz majd más úton is elérni.⁷⁹⁵ Tiso azonban egyeztetés céljából beleegyezett, hogy találkozik Hitlerrel.

Március folyamán a magyar külügy is olyan híreket kapott, hogy a németek vám- és pénzügyi uniót terveznek a szlovákokkal. Szabó György pozsonyi konzul szerint ennek bekövetkezése súlyosan veszélyezteti a visszacsatolt területeket, mivel azokról a szlovákok továbbra sem akartak lemondani.⁷⁹⁶ Gróf Csáky István külügyminiszter Galeazzo Cianohoz, az olasz külügyminiszterhez fordult, akitől kérte, hogy próbálja meg a kapcsolatai révén elérni, *„hogy a németek ne hagyják a szlovákok által magukat oly útra téríteni, amely csakis kiszámíthatatlan kalandhoz vezethet”*.⁷⁹⁷

A német–szlovák kapcsolatok elmélyülésével természetesen a cseh titkosszolgálat is tisztában volt. Emil Hácha köztársasági elnök tartva egy esetleges szlovák puccs bekövetkeztétől március 10-én elmozdította posztjáról Jozef Tisót, a szlovák autonóm terület miniszterelnökét, míg a cseh–szlovák hadsereg megszállta az ország stratégiai jelentőségű pontjait, letartóztattak mintegy 250 személyt, köztük a Hlinka-gárda számos vezetőjét. Lényegében katonai igazgatás alá került az országrész, amely komoly felzúdulást váltott ki a szlovák lakosságból. A németek tovább szítva a feszültséget, ügynököket, robbanószerkeket, és

---

⁷⁹⁴ Uo.: 21.

⁷⁹⁵ Janek: i.m. 2009. 55.

⁷⁹⁶ Uo.: 57.

⁷⁹⁷ Uo.: 57.

fegyvereket csempészték az országba, hogy államellenes akciókat generáljanak.⁷⁹⁸

A katonai igazgatás állapotot azonban a csehek csupán két napig tudták tartani, és a németek diplomáciai nyomására visszavonták a hadsereget. A Führer még aznap megüzente a berlini magyar nagykövetségen keresztül, hogy Cseh–Szlovákiát napokon belül felszámolják, a szlovákok kikiáltják majd a függetlenségüket, de a Volosin vezette Kárpát-Ukrajna elismerését hajlandóak 24 óráig elhalasztani, így lehetőséget adva a magyaroknak a terület elfoglalására.⁷⁹⁹ Március 13-án Hitler találkozott Tisóval, akit egy államfőhöz méltó külsőségekkel fogadott. A megbeszélés alatt a Führer szándékosan provokálta a szlovák kormányfőt olyan kijelentésekkel, hogy *„ha előre tudta volna, hogy Sidor szembeszáll Szlovákiának a Cseh–Szlovák szövetségből való kilépésével, akkor nem idegenítette volna el magyar barátait, hanem hagyott volna mindent menni a maga útján”*.⁸⁰⁰

Lényegében kész tények elé állította Tisót, hogy ha nem hajlandóak elszakadni, akkor a magyaroké lesz a terület. Kifejtette, hogy a döntéshozatalra már nincsenek napok, maximum órák, és ezt azzal nyomatékosította, hogy Ribbentrop Tiso elé tett egy német katonai jelentést, amely szerint a magyarok csapatösszevonást hajtanak végre a szlovák határnál.⁸⁰¹

Ez egy szándékos megtévesztés volt, mivel magyar csapatösszevonás valóban megkezdődött, azonban nem a felvidéki, hanem a kárpátaljai határnál. Tisó másnap délig kapott haladékot a döntésre, aki még aznap összehívta Berlinből a szlovák parlamentet, amely másnap kikiáltotta Szlovákia függetlenségét. Martin Sokol a szlovák törvényhozás elnöke később így emlékezett erről a helyzetről: *„A szlovák törvényhozás nem arról döntött, vajon a Cseh–Szlovák Köztársaság további fennmaradását akarja-e vagy sem. Erről már előbb döntött Adolf Hitler. A kérdés, amelyről döntenünk kellett, az volt, hogy Szlovákiát Magyarországhoz csatolják-e, vagy esetleg megmaradjon egy egységként, önálló államot alkotva. A szlovák küldöttek válasza e kérdésre nem lehetett egyéb, mint a szlovák állam kikiáltása. A csehek iránti szimpátiából nem követhettünk el öngyilkosságot, és az adott helyzetből olyan politikai következményt kellett teremtenünk, amely véleményünk szerint a legjobban szolgálta a nemzet érdekeit.*”⁸⁰²

Csáky István a szlovák függetlenség kikiáltása után a következő üzenetet küldte a pozsonyi konzulnak: *„Amennyiben Szlovákia teljes függetlensége proklamáltatik, üdvözölje a kormányelnököt és magyar utasításra hivatkozva helyezze kilátásba magyar követség mielőbbi*

---

⁷⁹⁸ Uo.: 56.

⁷⁹⁹ Uo.: 57–58.

⁸⁰⁰ Uo.: 58.

⁸⁰¹ Uo.: 58–59.

⁸⁰² Čierna-Lantayová, Dagmar: *Podoby česko–slovensko–maďarského vzťahu 1938–1949*. Východiská, problémy a medzinárodné súvislosti. Bratislava, Veda, 1992. 14–15.

felállítását. Ha azonban nem volna megállapítható, vajon Szlovákia szuverenitása teljes lesz-e, akkor csak igen melegen üdvözölje a kormányelnököt és biztosítsa Magyarország jóindulatú, testvéries támogatásáról.”⁸⁰³ Magyarország lényegében elsőként ismerte el az újonnan létrejött államot.

A szlovák területek elszakadása egyet jelentett Cseh–Szlovákia halálos ítéletével, így március 14-én éjjel Emil Hácha köztársasági elnök a német diplomácia kényszerítése folytán beleegyezett, hogy a német hadsereg megszállja a cseh és morva területeket, amelyek Cseh-Morva Protektorátus néven beolvadtak a Német Birodalomba.⁸⁰⁴ A következő nap folyamán a Honvédség megindította offenzíváját Kárpátalja fennmaradó részének elfoglalására. Az akció mintegy 3 nap alatt sikeresen lezajlott, azonban a terület nyugati, szlovák határa tisztázatlan volt, és így a magyar diplomáciának és katonai vezetésnek hamar döntést kellett hozniuk, hogy mi legyen ennek a határszakasznak a sorsa.

VI.2. A magyar–szlovák kisháború

Budapest természetesen szerette volna a Felvidék keleti részének minél nagyobb hányadát megszerezni, és szándékait erősítette a lengyel kabinet március 20-án számjeltávirata, amelyben jelezték, hogy remélik, a magyaroknak sikerül eltolni a szlovák határt nyugat felé. Csáky István a következő napon Hory András varsói nagyköveten keresztül jelzett vissza, hogy „*Kérem közölje bizalmasan Beck-el, hogy igyekezni fogok ruszin-szlovák határt fait accompli teremtésével kitolni. Helyzet ott amúgy is nyugtalan, összeütközések máris voltak. Honvédség két napon belül megindul s a helyzet alakulásához képest fog megállni.*”⁸⁰⁵

Március 22-én Csáky megkérte Horyt, hogy Beck-en keresztül érdeklődjön Sidornál, hogy Szlovákiában erősödhetne-e a magyar befolyás? Budapesten ugyanis egyértelműen felmerült az a gondolat, hogy Kelet-Szlovákiát teljesen megszerezze magának, egy területi autonómia felajánlásával. Csáky üzenete így hangzott: „*Hálás volnék, ha Sidor közölné Beckkel, ki volna az a keletiszlovák, akiben Sidor megbízik, és akinek megbízatásában keleti szlovákság kézzelfogható bizonyítékát láthatná a magyar kormány ama szándékának, hogy szlováklakta földet megfelel önkormányzattal szlovákoknak kívánja juttatni és katonai operációk, azon csak ideiglenes jellegűek.*”⁸⁰⁶

Hory jelezte Csákynek, hogy Karol Sidor nincs Varsóban, és az utóbbi időben erősen

---

⁸⁰³ Ádám Magda (szerk): *Diplomáciai Iratok Magyarország Külpolitikájához 1936–1945*. III. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. 555.

⁸⁰⁴ *Amerikai Magyar Népszava*, 1939. március 15. 1.

⁸⁰⁵ Janek István: Az elfelejtett háború – A szlovák–magyar kis háború története 1939 márciusában. *Történelmi szemle*, 2001/3-4. 304–305.

⁸⁰⁶ Janek, i.m. 2009. 71–72.

lazultak a kapcsolatai a lengyel kormánnyal. Emellett a lengyelek érdeklődnek, hogy a magyaroknak van-e megállapodása a németekkel Szlovákiát illetően, mert ennek megfelelően állnának ők is egy ilyen helyzethez.⁸⁰⁷ Csáky március 24-én jelezte Becknek, hogy nincs paktum a németek és a magyarok között Szlovákia tekintetében, csupán a vasútvonal biztosítása miatt szállnák meg azt a területet.⁸⁰⁸

1939. március 23-án három magyar harcegység, 25 ezer fővel megkezdte a nyugat felé vonulást, és a Szlovákia fennhatósága alá eső területek megszállását. Werth Henrik, aki később a Szovjetunió elleni hadjáratba könnyű szívvel ugrott bele, a felvidéki területek elleni akció terén nagyon óvatos volt, és a maga részéről kalandor jellegűnek tartotta a Szlovákia elleni fegyveres fellépést.⁸⁰⁹

A magyar egységek célja az volt, hogy foglalják el az Ung völgyétől nyugatra fekvő területet a Zellő – Cirókafalu – Takcsány – Remetevasgyár – Szobránc – Sárosremete vonalig. Az akció oka nemcsak határrevízió minél teljesebb mértékű elérése volt, hanem stratégiai jelentőséggel is bírt, mert az így elfoglalt területekkel biztosítani tudták az Ungvárról a lengyel határig húzódó vasútvonalat. Az akcióra három egység lett kijelölve: Nagybereznánál a 9. önálló dandár, Ungvárnál a 2. gépkocsizó dandár, délen Nagykapos környékén pedig a 2. lovasdandár.⁸¹⁰

A következő napon közel 20 kilométer mélységű előretörés után a magyar egységek megálltak, mert ez a biztonsági zóna már elégséges volt a vasútvonal védelméhez. A szlovák hadvezetés természetesen ebbe a helyzetbe nem nyugodott bele, ezért ellentámadást indított, amelynek során a szlovák légierő gépei az offenzívát végrehajtó magyar erőkre lőttek, valamint Ungvár, Szobránc és Nagyberezna bombázásába kezdtek. Erre válaszul a magyar légierő az iglói repülőteret bombázta, ahol több gépet is sikeresen harcképtelenné tettek.⁸¹¹ Végül március 25-én tűzszünet állt be a felek között, és március 28-tól a diplomatáké lett a terep.

A Rongyos Gárdához és a Magyar Fajvédő Párthoz köthető Sorakozó című lap március 25-én közölt egy rövid cikket Dvortsák Győzővel, akinek fel is tették a kérdést, hogy mi a véleménye az aktuális helyzetről. Dvortsák kifejtette, hogy *„Mint autonómiáért küzdő embernek, csak örülnöm kell, hogy a rutén nép megszabadult a ráerőszakolt Cseh-Szlovák államtól. Ruszinszko határa kizárólag etnikai szempontból lehet elbírálható. Márpedig nem is*

---

⁸⁰⁷ Uo.: 72.

⁸⁰⁸ Uo.: 76.

⁸⁰⁹ Páva, i.m. 21.

⁸¹⁰ Janek, i.m. 2009. 72.

⁸¹¹ Uo.: 72.

lehet vitatkozni azon, hogy az etnikai határ nyugat felől a Poprádnál végződik.”⁸¹² Érdekes kijelentés ez Dvortsák részéről, mert a „vitathatatlan” etnikai határnál nem vette figyelembe a saját népének tekintett szlovjakot, amely pont a Poprádig húzódó vitatott sávban él. Számára ekkor nyilvánvalóan csak az volt a fontos, hogy az egykori Sáros vármegye minél nagyobb része kerüljön magyar fennhatóság alá.

A háttérben ezalatt megindultak az egyeztetések. A szlovákok jelezték, hogy csak akkor hajlandóak beleegyezni a magyarok által megszállt terület átadásába, ha máshol kompenzációt kapnak.⁸¹³ Ebbe a magyarok nem mentek bele, és mivel a felek álláspontjai nem közeledtek egymáshoz, így végül a németekre bízta a döntést. Március 28-án Sztójay Döme berlini követ számjeltáviratot küldött Csáky István külügyminiszternek, amelyben jelezte, hogy az úgynevezett „kis megoldás” a németek számára is elfogadható. Ez a verzió a gyakorlatban azt jelentette, hogy a március 24-én elért vonalat a magyarok megtarthatják.⁸¹⁴

A „nagy megoldás” a határnak Poprádig való kiterjesztése lett volna, azonban a magyarok nem akarták megkockáztatni a németek jóindulatának elvesztését.⁸¹⁵ Különösen azért sem, mert több olyan jellegű információ is befutott a Dísz térre, amely szerint a németek Pozsonyt, és a Kis-Kárpátok térségét Németországhoz csatolnák.⁸¹⁶

Hory András március 30-án arról tájékoztatta a külügyminisztert, hogy a lengyelek információi szerint Eperjes és környéke Magyarországhoz szeretett volna csatlakozni. Nem tudni, hogy ez az értesülés Sidortól, vagy más forrásból származott, mindenesetre a lengyelek március 31-én csalódottságuknak adtak hangot azzal kapcsolatban, hogy Szlovákia egésze nem került vissza Magyarországhoz.⁸¹⁷ Ez a lengyelek számára nyilvánvalóan biztosabb védelmet jelentett volna, mert a németeknek egyre inkább alárendelődő szlovákoktól tartottak Varsóban.

1939. április 3-án Csáky találkozott Otto von Erdmannsdorff budapesti német követtel, aki jelezte neki, hogy a szlovákok kérték a közreműködését az ügy rendezésében, és érdeklődött, hogy volna-e lehetőség területi engedményeket adni számukra. Csáky jelezte, hogy „ahová a magyar katona betette a lábát, ott marad”, de bizonyos gazdasági ellenszolgáltatásokról lehet szó, mivel Szlovákia több termékből is hiányt szenved.⁸¹⁸

Erdmannsdorff előhozakodott a szlovákok azon indokával, hogy a magyarok szerint a

---

⁸¹² Sorakozó, 1939. március 25. 6.

⁸¹³ Janek: i.m. 2001. 308.

⁸¹⁴ Ádám: i.m. 1970 672–673.

⁸¹⁵ Janek, i.m. 2009. 75 – 76.

⁸¹⁶ Uo.: 76.

⁸¹⁷ Ádám Magda (szerk): *Diplomáciai Iratok Magyarország Külpolitikájához 1936–1945. IV. kötet.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. 127.

⁸¹⁸ Uo.: 140–141.

területi rendezést néprajzi áldozatok árán is meg lehetne tenni. Csáky erre azt válaszolta, hogy ezt valóban elmondták, azonban ez a forgatókönyv csak abban az esetben következhetett volna be, ha Bródy, Kárpátalja volt miniszterelnöke kérésének megfelelően Kelet-Szlovákia ruszin lakta területét szlovák enklávékkal együtt Magyarországhoz csatolták volna.⁸¹⁹

A magyar-szlovák határ kárpátaljai szakaszának megállapítására összehívott bizottság Vörnle János rendkívüli követ, és Jozef Zvrškovec szlovák külügyi államtitkár vezetésével ült össze. A döntés 1939. április 4-én született meg, amely révén Magyarország további 1897 m² területtel, és 40-45.000 főnyi lakossal gyarapodott. A többségében szlovák és ruszin lakosú területnek a megszerzésével azonban Magyarország elvesztette a szlovák nép körében a korábban megszerzett szimpátiát, amit az államiságuk önállóságának elsőként való elismerésével vívtak ki.⁸²⁰ Ez az eset ezért magával vonta a két ország viszonyában a második világháború végéig tapasztalható kölcsönös ellenszenvet, valamint a reciprocitáson alapuló sérelmi politikát.

VI.3. Reciprocitás a magyar–szlovák politikai kapcsolatokban

A szlovák lakosság kifejezetten ellenségesen fogadta az első bécsi döntés által kialakult új határokat. 1938. december 18-án Komáromcsehiben, Komjáton és Felsőszöllösön, majd egy héttel később Nagysurányban került sor tüntetésekre. Ezen demonstrációk mögött a Hlinka Szlovák Néppárt állt szervezőként, és a Honvédség, valamint a csendőrség minden alkalommal szétverte azokat. A Komáromcsehiben, és Nagysurányban tartott tüntetéseken bele is lőttek a tömegbe, így itt halálos áldozatokat is követelt az intézkedés.⁸²¹ Kisebb tüntetésekre került sor Kassán, ahol a szlovákok átvették a magyarok által használt „*Mindent vissza!*” irredenta jelszavakat, és ezek a demonstrációk többnyire a magyar ellentüntetőkkel való összecsapásokhoz vezettek.⁸²² A német sajtó a szlovákok pártján állt, amely egyrészt abból fakadt, hogy a magyarországi német kisebbség szervezeti életének akadályoztatása miatt sorsközösség volt a két nép között, másrészt diplomáciai okai is voltak, mert ezzel Szlovákiát a németek még jobban magukhoz tudták láncolni.

Szlovákia 1939. március 23-án Németországgal védelmi szerződést kötött, és ezzel Berlin biztosította Pozsonyt a magyarokkal szembeni védelemről.⁸²³ A szerződés számos meghatározó ponttal rendelkezett. Szlovákiának a külpolitikáját és a hadseregszervezését a

---

⁸¹⁹ Janek, i.m. 2009. 78.

⁸²⁰ Janek István: Baklövés volt a szlovák-magyar kis háború. *HVG.HU*, 2015. Link: https://hvg.hu/kultura/20150316_bakloves_volt_a_szlovakmagyar_kis_haboru (letöltve: 2025.08.02.)

⁸²¹ Tilkovszky Lóránt: Magyar–szlovák viszony és szlovák nemzetiségi mozgalom Magyarországon a bécsi döntés után (1938–1941). *Századok*, 1964/3. 385.

⁸²² Uo.: 385.

⁸²³ Uo.: 386.

németekkel összhangban kellett irányítani. Berlin emellett lehetőséget kapott az ország gazdasági és politikai életébe való beavatkozásra is. Ennek keretében a szlovák élelmiszer- és textilkészletet a németek nyomott áron vásárolhatták fel, amelynek következményében az országban folyamatos volt az áruhiány, és az áremelkedés, míg az államháztartás jelentős deficittel küzdött. A takarékosági intézkedések miatt a szlovák kormány kénytelen volt megszüntetni a munkanélküliséget, és jelezték a lakosságnak, hogy aki nem talál állást, az mehet németországi munkára.⁸²⁴

Emellett a felvidéki németek kulturális-, és politikai szervezetei, valamint sajtóorgánumai teljesen zavartalanul működhettek, amely fölött a szlovák hatóságok nem, csupán Franz Karmasin, a szlovákiai német népcsoport ügyeinek államtitkára gyakorolhatott felügyeletet. Pozsony emellett beleegyezett egy „Schutzzone” azaz védelmi zóna kialakításába, amely az ország területének 5%-át tette ki Szlovákia északnyugati részén. A német követ Pozsonyban nyíltan kijelentette: *„Szlovákia a mi életterünkben van, azaz csakis a mi kívánságaink a mérvadók”*.⁸²⁵

Szlovákia lényegében egy felvonulási terep lett a német hadsereg számára a Lengyelország elleni offenzívához. A szlovák politikai vezetés ezt a szerepet nem is bánta. Egyrészt szerettek volna területeket szerezni Lengyelországból, másrészt a németek kegyeinek elnyerése miatt bíztak abban, hogy az első bécsi döntés határait is módosítani tudják. A lengyelek elleni támadás előtti nyári hónapokban szlovák propaganda röpiratok lepték el a Felvidék déli sávját, amelynek tartalma lényegében megegyezett a pozsonyi rádió, valamint bécsi rádió szlovák nyelvű adásának visszatérő elemével, hogy a területi visszarendeződés csak idő kérdése. Ez érthető módon nyugtalanságot okozott a terület lakosai körében.⁸²⁶

Természetesen a magyar propaganda is folyamatos maradt a határ északi oldalán. Az utcákon megjelenő plakátok, és a becsempészett röpiratok elsősorban az üres szlovák gyomrokra kívántak hatni. A karikatúrákon a sovány Hitlert és Tisót az élelmiszerek súlyától görnyedő Horthyval állították párba.⁸²⁷

Szlovákiában a csehekkel és a zsidókkal ellentétben a német és a magyar kisebbséget az alkotmány „meghonosodott nemzetiségi csoportnak” nevezte, és ezért hivatalosan engedélyezett volt számukra, hogy saját politikai pártot hozzanak létre, valamint, hogy az ország irányításában is részt vállaljanak. A gyakorlatban azonban ez koránt sem ment ennyire

---

⁸²⁴ Uo.: 396.

⁸²⁵ Janek, 2009. 93.

⁸²⁶ Tilkovszky, i.m. 1964. 388.

⁸²⁷ Tilkovszky, i.m. 167. 116–117.

zökkenőmentesen. A magyar kisebbség kulturális és politikai életének vezetője az Egyesült Magyar Párt elnöke, gróf Esterházy János volt, aki jó diplomáciai érzékkel igyekezett a szlovák politikai vezetők számára hangsúlyozni a két nép egymásrataltságának fontosságát. 1938 végén kijelentette, hogy: „*Mi a szlovák népet mindenkor testvéreinknek tekintettük és fogjuk tekinteni a jövőben is [...] Az ezeréves sorsközösség az Úristen műve volt, és ezt a sorsközösséget emberi erő szét nem bonthatja. A szlovák nép éppúgy vallásos, krisztushívő, mint mi. A szlovák nép éppúgy kis nép, mint mi, éppúgy küzdött önállóságáért, elismeréséért és érvényesüléséért, mint mi. Mi az Istennek megadjuk, ami az Istené, Szlovákországnak, ami Szlovákországé.*”⁸²⁸

Ez a békéltető politika azonban sokáig csak részleges sikereket tudott elérni, mert bár Esterházynek megengedték, hogy a magyar ügyekben eljárjon, de az Egyesült Magyar Párt működését a szlovák hatóságok csak 1941 novemberében engedélyezték. Ennek oka az volt, hogy a szlovák politika a reciprocitás talajára helyezkedett.⁸²⁹ Azaz annyi politikai jogot voltak hajlandók adni a magyaroknak Szlovákiában, amennyit a szlovákok kapnak Magyarországon. Ez amiatt volt problémás, mert Magyarország az első bécsi döntés után a visszakapott területeken betiltottak minden olyan politikai pártot, kulturális szervezetet, és sportegyesületet, amely nem magyar, vagy a magyarbarát ruszin irányzat része volt. Ezt érthető módon jogosan sérelmezték a szlovákok, és hasonló ellenlépéseket tettek. Pozsonyon kívül számos magyar szervezetet és sportegyesületet feloszlattak, de teljes tiltást nem vezettek be.

Esterházy hiába tette szóvá 1939. november 28-i parlamenti beszédében a magyar nyelvi, kulturális és egyéb jogok alacsony mértékét. Tuka azt felelte neki, hogy „*Győződjék meg a magyar népcsoport vezetője arról, hogy mennyi jogot kapnak a szlovákok Magyarországon, és ha erről meggyőződik, bármikor jöjjön hozzám, és közölje, hogy a magyarországi szlovákok ezt a jogot megkapták, és még ugyanazon a napon milliméterre ugyanannyi jogot kapnak az itteni magyarok.*”⁸³⁰

A Magyarország és Szlovákia közötti viták egyik fő oka kezdettől a szlovák kormány által képviselt merev reciprocitás-szemlélet volt, amelyet a szlovák alkotmány 95. paragrafusa a következőképpen rögzített: „*A nemzetiségi csoport alkotmányban foglalt jogai csak annyiban érvényesek, amennyiben ugyanazokat a jogokat élvezi az illető nemzetiségi csoport anyaországának területén lakó szlovák kisebbség is.*”⁸³¹

---

⁸²⁸ *Új Hírek*, 1938. karácsonyi szám, 1. p.

⁸²⁹ Tilkovszky, i.m. 1964. 416.

⁸³⁰ Janek, i.m. 2009. 150.

⁸³¹ Janek István: Martin Hetényi: (Zjednotená) Maďarská strana na Slovensku 1939–1945. [Az (Egyesült) Szlovákiai Magyar Párt 1939–1945] *Kritika. Korridor*, 2014/3. 83–84.

A kölcsönösség elve miatt a magyarországi szlovákok is rendelkezni akartak egy saját politikai párttal, így 1939 januárjában Obtulovics Lajos, érsekújvári ügyvéd kezdte el megszervezni a visszacsatolt terület szlovákságának politikai életét. Ő vezette azt a szlovák delegációt, amely még abban a hónapban meglátogatta Imrédyt. Január 22-én, Érsekújváron egy 50 fős gyűlést szerveztek, ami a visszacsatolt területek szlovákjainak delegációs találkozója lett volna. Majd február 12-re egy 10-15 ezres kongresszust kívántak tartani, amely a Hlinka-párt magyarországi jogutódjának a Szlovák Néppártnak az alapító gyűlése lett volna.⁸³²

A párt központjai Érsekújvár és Kassa lettek volna. Az érsekújvári választmány elnöke Zsák Lukács komjáti plébános, alelnöke Kosec Imre bánshévi plébános, míg a kassai kerületben a választmány elnöke Böhm Emánuel, kassai középiskolai tanár.⁸³³ Imrédy azonban hajthatatlan volt. A német nemzetiség követeléseitől tartva nem engedélyezte a szlovákoknak sem egy önálló párt létrehozását. A németek csupán a Volksbund és egy sajtóorgánium alapítására kaptak lehetőséget, így a szlovákokkal sem tehetett emiatt kivételt, akik ezért egy sajtóorgániumra, a Slovenská Jednota (Szlovák Egység) megalapítására kaptak engedélyt.⁸³⁴ A lap nemcsak sajtótermékként, hanem lényegében egy nemhivatalos politikai szervezetként is működött, amely holdudvarába fogadta a politizálni kívánó szlovákságot. A csoporthoz tartozókat a köznyelv csak jednotárok néven emlegette.

A miniszterelnök döntése folytán Obtulovicsék a februári gyűlést le kellett, hogy mondják. A döntés miatt még a szlovákiai magyar sajtóban is tiltakoztak, hiszen ez számukra is kedvezőtlen helyzetet teremtett.⁸³⁵ Obtulovics tiltakozásai, a német, és szlovák sajtó mozgósítása miatt felmerült, hogy hazaárulás vádjával perbe fogják. Végül erre nem kerülhetett sor, mert kiderült, hogy nem magyar állampolgár. Így végül 1939 áprilisában kitoloncolták, majd a következő hónapban Kosec Imrét is.⁸³⁶ A szlovákok válaszlépésként betiltották számos magyar lapot, elkezdtek kiutasítani az országból a magyar nemzetiségű személyeket, valamint a Hlinka-gárda tagjai rendszeresen vegzálták az Egyesült Magyar Párt politikusait, és a magyarbarát szlovák közéleti személyiségeket.⁸³⁷ A szlovákok részéről felmerült a magyar tannyelvű iskolák bezárása is, azonban ezt végül nem lépték meg.

Ebben a tekintetben csak részben hozott változást a kormányfő személyének lecserélése. Teleki Pál az elődjéhez hasonlóan ugyan nem támogatta, hogy egy egységes német és szlovák párton keresztül ez a két ország közvetlen befolyást gyakoroljon a hazai lakosság felett, míg

---

⁸³² Tilkovszky, i.m. 1964. 396–397.

⁸³³ Uo. 396.

⁸³⁴ Uo.: 397.

⁸³⁵ Uo.: 397.

⁸³⁶ HM Hadtörténelmi Levéltár, HM. Elnökség, 1941. I. tétel 25099 alap és ikt. sz.

⁸³⁷ Janek, i.m. 2009. 164.

Pozsonyban azt természetesnek vették, hogy a magyarok érdekeit az Esterházy vezette Egyesült Magyar Párt képviselje. Azonban magyar kontroll alatt lévő szlovák kulturális, és politikai szervezetek alapításától már nem zárkózott el. Így került előtérbe egyrészt a Dvortsák Győző vezette szlovák irányzat, amely a keleti-szlovák lakosságot célozta, másrészt a már 50 éve megjelenő Slovenské Noviny című budapesti lap, amelynek a főszerkesztője Podhradszky György volt.

Utóbbi sajtóorgániummal kapcsolatban azonban fontos megjegyezni, hogy a nyelvezete nem követte a szlovák nyelv fejlődését, és az anyanyelvű szlovák olvasók túlságosan régiesnek érezték a publicisztikák szövegeit. Ezt a véleményt megerősítette a magyarokhoz pártolt losonci szlovák ügyvéd, és politikus, Bazovszky Lajos is, aki magánlevélben panaszkodott emiatt Podhradszky-nak, hogy „szlovák részről állandó gúny tárgyai leszünk”.⁸³⁸ A lap kormányzati támogatásnak köszönhetően emelte a terjedelmét és a példányszámát is, de a magyarbarát tartalom és az elavult nyelvezet miatt nem tudott komoly hatást elérni, így a magyar hatóságok inkább a Slovenská Jednota cenzúrázásával igyekeztek a konkurenciát ellehetetleníteni.⁸³⁹ Felmerült magyar részről a Slovenská Jednota betiltása is, azonban ez biztosan magával vonta volna a pozsonyi Új Hírek betiltását is, így ettől végül elálltak.

Teleki a közművelődési és egyházi egyesületeket ajánlotta a szlovák szervezkedés lehetséges területeinek. A Magyarországi Tót Közművelődési Társulat már a dualizmus kora óta létező, és a szlovákok asszimilációját pártoló szervezet volt. A szalonképessége miatt az elnevezésben a tót kifejezést szlovákra cserélték, de ettől még nem lett vonzóbb a visszacsatolt területek szlovákjai számára. Nagyobb hatást tudtak elérni az egyházi szervezetek. A szlovákok rendelkeztek saját Actio Catholicával, ezért evidens módon merült fel a hazai politikai élet vezetőiben, hogy a magyar Actio Catholica keretein belül külön szlovák osztályt, vagy alosztályt alapítsanak.⁸⁴⁰

Végül nem ez a szervezet, hanem a KALOT (Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Titkársága) épített ki hálózatot a visszacsatolt területek szlováksága között. Az ő folyóiratuk volt a Prameň (Forrás), amely bár a napi politikával nem foglalkozott, azonban a szent-istváni állameszmét igyekezett propagálni. A szervezet szlovák része azonban Dr. Ambrus József salgótarjáni pap irányítása alatt állt, aki jó kapcsolatot tartott fenn a jednotárokkal, és emiatt a magyar kormányzat nem tartotta kellően államhűnek.⁸⁴¹ Ambrust elmozdították, a

---

⁸³⁸ ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Kézirattár: H322 Podhradszky György Iratai, levelezése, Bazovszky Lajos levele, 1941. január 2.

⁸³⁹ Tilkovszky, i.m. 1964. 401–402.

⁸⁴⁰ Tilkovszky, i.m. 1964. 402.

⁸⁴¹ Uo.: 402–403.

szervezet további terjedését pedig végül a Leventemozgalom vezetői akadályozták, akik a szlovákosítás eszközét látták benne.

Az egyházi szervezetekbe való tömörülés azonban nem jelentette azt, hogy irreudenta célú tevékenység ne zajlott volna ezen szervezetek keretei között. A kassai szlovákság egyik fontos társadalmi szervezete a Kassai Szlovák Katholikus Kör volt, amelyen belül a Mária-kongregáció néven létrejött egy szlovák nacionalista társulat, és ezen csoport tagjai szoros kapcsolatot ápoltak a Hlinka-párt eperjesi szervezetével.⁸⁴²

A két város relatív közelsége lehetővé tette csempészás és az információáramlás folyamatosságát a határok ellenére is. 1940 őszén a csendőrök elkapták Vladimir Murgašt, a kassai szlovák tannyelvű gimnázium egyik diákját, aki a Mária-kongregáció tagjaként a Hlinka-párt eperjesi központjának leveleit, és pénzt csempészett át a határon. A fiút a magyar hatóságok pár nap elzárás után kiengedték, de a kultusztárca különösen szigorú döntést hozva az ország összes középiskolájából kizárta.⁸⁴³

Az egyházi szervezetek engedélyezése azonban nem oldotta meg a pártalapítási kérdést. A szlovák igények akkor élénkültek fel ismét, amikor a Teleki-kormány 1939 végén elhatározta, hogy 1940. június 30-ig parlamenti választásokat kell kiírni a Felvidéken. Addig ugyanis az országgyűlésbe csak átmenetileg behívott politikusok képviselték a területet. Ők mind magyarok voltak, így a felháborodás miatt utólag felmerült, hogy kinevezzenek néhány magyarbarát szlovákot. Bazovszky írt is Telekinek, hogy mindkét házba kéne szlovák képviselő a Magyar Élet Pártjának keretein belül. Alapvetően négy főre gondolt: Dvortsákra, a saját lányára, és az egyik fiára, Jánosra, valamint saját magára. Teleki 1940 júliusában ad acta tette az ügyet, és csak a keresztényszocialisták révén érkező Anton Kadlec és Jozef Prokopec került a parlamentbe. Több szlováknak nem akartak mandátumot adni, arra hivatkozva, hogy a visszakerült felvidéki területek lakosságának a java magyar volt.⁸⁴⁴

A Slovenská Jednota szerkesztősége Kelemen József vezetésével 6 tagú delegációt küldött Telekinek, hogy kérjék az engedélyét egy szlovák párt létrejöttéhez, és hajlandóak voltak Érsekújvár helyett budapesti központtal működni.⁸⁴⁵ Ezt Teleki nem fogadta el. Teleki eldöntötte, hogy a magyar kormány saját hatáskörben alapít pártokat, és mindjárt kettőt. Egyet a nyugati-szlovákok, egyet pedig Dvortsák Győző irányításával a keletiek-szlovákok vezetésére. A jednotárok saját szervezet híján függetlenként terveztek indulni a

---

⁸⁴² MNL OL, K 150 Belügyminisztérium általános iratai, 6192 csomó, 1944, 5. tétel

⁸⁴³ *Hivatalos Közlöny*, 1940. november 01. 409.

⁸⁴⁴ Šrámková, i.m. 220.

⁸⁴⁵ Tilkovszky, i.m. 1964.: 404.

választásokon.⁸⁴⁶

Telekiék nyugatiak vezetésére Kalčok Mihályt, a Hlinka-párt korábbi szenátorát kérték fel, akinek a magyar kormányzat részéről gróf Révay István lett a kapcsolattartója. Révay lakásán zajlottak a pártalapítási tárgyalások Kalčok és Melisek Adolf vezetésével. Kialakították a párt programját és a főbb üzeneteit, amit közvetít a választók felé. Eszerint a szlovák lakosság számarányának megfelelő képviselőt kívántak a képviselőházban és a felsőházban; és a szlovák választókerületek felállítását kérték a szlováktöbbségű területe részekén. Emellett kérték a szlovák nyelvhasználat minél szélesebb körű használatát, és a szlovák iskolahelyzet fejlesztését, valamint az adóterhek enyhítését.⁸⁴⁷

1940. április 25-26-án lefolytak a tárgyalások a párt kiszemelt jelöltjeivel, majd 28-án, vasárnap, a budapesti Park-szállóban megtartották a Magyarországi Szlovák Keresztény Néppárt (Slovenská Krestanská L'udová Strana) alakuló ülését. A párt elnöke Kalcsok Mihály lett, alelnökké Melisek Adolfot, volt Hlinka-párti szenátort, és Zsák Lajost, verebélyi esperes-plébánost választották meg. A szűkebb pártvezetőség tagjai: Bazovszky Péter árvaszéki ülnök, továbbá Mazuch János (Bánkeszi), Mach János (Tótmegyer) és Holka István (Valkház) szlovák gazdák lettek.⁸⁴⁸ A párt azonban nem hozta meg a várt eredményeket. Próbáltak párthálózatot kiépíteni a visszacsatolt szlovák településeken, de minimális taglétszám növekedést tudtak elérni. A magyarbarát szlovákok inkább a Magyar Élet Pártjába léptek be.⁸⁴⁹ Az előzetes esélyek alapján az tűnt a legvalószínűbbnek, hogy a jednotárok fogják behúzni a mandátumok többségét, így ezt a kínos kudarcot elkerülve Teleki úgy döntött, hogy a Románia elleni mozgósításra hivatkozva inkább elhalasztja a választásokat, ami a háború lezárásáig már nem is következett be.⁸⁵⁰

Nemcsak a kormányzat, hanem a nyilaskeresztesek is igyekeztek aktivizálni magukat a szlovákkérdésben. A párt holdudvarához tartozott Harminc Mihály, szlovák nemzetiségű építész, újságíró, aki a Slovenské Noviny szerkesztőségének is tagja volt 1939 márciusa és novembere között, emellett rendszeresen készített szlovák sajtószemlét a párt részére.⁸⁵¹ Mivel a jednotárok sokáig nem működhettek legálisan, így a nyilasok úgy vélték, hogy ők nyújthatnának segítséget számukra. Harminc 1940. szeptemberében hivatalosan is belépett a pártba, és többször tárgyalt a pártvezetőkkel a szlovákok beszervezhetőségéről. 1940. október

---

⁸⁴⁶ Uo.: 404.

⁸⁴⁷ Uo.: 405.

⁸⁴⁸ *Magyar Nemzet*, 1940. április 30. 10.

⁸⁴⁹ Tilkovszky, i.m. 1964.: 405.

⁸⁵⁰ Uo.: 406.

⁸⁵¹ Uo.: 410.

7-én levelet írt Szálasinak is egy szlovák osztály felállításáról.⁸⁵² Ez a gondolat elnyerte Szálasitetszését, aki egyrészt Kassáról származott, másrészt a görögkatolikus felekezetű, szlovák-ruszin származású anyján keresztül volt kötődése a szlávokhoz.

Kassán egyébként is megalakult 1939 őszén Krajcsuska István hivatalnok, és dr. Kemenczky Kálmán ügyvéd vezetésével a párt helyi szervezete, amely 1940 tavaszán közel 2 ezer taggal bírt.⁸⁵³ Szálasinak így már volt mire építeni, amikor a második bécsi döntést követően amnesztiával szabadult a börtönből. Kassán tárgyalásokat folytatott a jednotárokkal, de a szlovákok teljesen elzárkóztak az együttműködéstől, sőt, külön pártutasításban tiltották meg a tagság számára, hogy kapcsolatot tartsanak fenn a nyilasokkal.⁸⁵⁴ Végül a párt szlovák osztálya egy Jaszovszky István (Štefan Jasovský) nevű szlovák tanár révén megalakult városban, de a tagság összlétszáma sosem haladta meg a 200 főt.⁸⁵⁵

A szlovák lakosság végül 1941 nyarán kapott engedélyt egy saját politikai párt létrehozására. A Böhm Emanuel vezetésével megalakuló Szlovák Nemzeti Egység Pártja nemcsak a magyarországi szlovákok számára bírt nagy jelentőséggel, hanem közvetett módon a szlovákiai magyarság is profitált belőle, hiszen a reciprocitás elvét alkalmazva Pozsony megadta az engedélyt az Egyesült Magyar Párt működésére.⁸⁵⁶

VI.4. Dvortsák Győző és a szlovják-mozgalom újjáélesztése

Jehlicska Ferenc 1939. január 3-án bekövetkezett váratlan halála után az irredenta szlovák emigránsmozgalom elvesztette a vezetőjét. Jehlicska lojális segítője, a lengyelországi kapcsolatokat irányító Unger Ferenc 1938 decembere után már nem küldött több jelentést a Dísztérre, hanem felhagyott a további működésével, és visszaköltözött Magyarországra. A második világháború éveiből csupán egyetlen forrás tanúskodik arról, hogy még foglalkoztatta a szlovák kérdés. A Miniszterelnöki Hivatalnak küldött egy javaslatot a magyarországi szlovákok integrációjáról, amelyben kifejtette, hogy a többségében katolikus szlovákság körében a Regnum Marianum gondolatának terjesztésével lehetne ismét erősíteni a magyar haza iránti szeretetet, és a régi máriás István királyt dicsőítő szlovák énekek ehhez alkalmas eszközök lehetnének.⁸⁵⁷

A korábban Jehlicskával együttműködő, és a börtönbüntetést sikeresen elkerülő

---

⁸⁵² Uo.: 411.

⁸⁵³ Olexa, Ladislav – Vipler, Vladimír: *A nyilaskereszt árnyékában*. Szlovákiai Politikai Könyvkiadó, Pozsony, 1959. 59–60.

⁸⁵⁴ Tilkovszky, i.m. 1964. 411.

⁸⁵⁵ Olexa – Vipler, i.m. 63.; *A Nép*, 1942. augusztus 27.6.

⁸⁵⁶ Simon, i.m. 149.

⁸⁵⁷ Zilizi Zoltán: *Pechány Adolf és a szlovák – magyar együttélés*. PhD-disszertáció. ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola Művelődéstörténet Doktori Program, 2013. 188.

Bazovszky Lajos a bécsi döntés után is Szlovákiában maradt. Pozsonyba költözött, és titokban aktív kapcsolatot tartott fenn Budapesttel, hogy a Tiso-féle német, és Sidor-féle lengyel orientációjával szemben továbbra is a magyar területi rendezést képviselje. Budapesten komolyan számoltak az ő szerepével. Dvortsákra és rá akarták bízni a Magyar Élet Pártjának a kassai központjának kialakítását. Losoncon emellett egy lapot szeretett volna indítani, amit a Pechány Adolf és Podhradszky György szerkesztette Slovenské Noviny-nek nyújtott támogatás átcsoportosításával finanszíroztak volna. Dvortsák is kérte Flachbartot, hogy támogassák Bazovszkyt egy lap finanszírozásával, mert a lutheránusok körében lenne hatása. Ezen ötletek közül végül egyik sem valósult meg. A Slovenské Noviny szerkesztőségét felbővítették, de cserébe 1939 márciusában Bazovszky fiát, Jánost nevezték ki Pechány helyettesévé.⁸⁵⁸

Az emigránsok mozgalmának utolsó aktív tagja Dvortsák Győző maradt, aki Jehlicskával már az első bécsi döntés kihirdetése után úgy döntött, hogy felhagy a nyugat-európai propagandával. Tamás András már idézett visszaemlékezése szerint *”1938-ban Jehlicska és Dvortsák már távol tartották magukat Genftől. Irodahelyiségüket feladták és nagy mennyiségű nyomtatványaikat egy svájci hölgyre, Madame Jametra bízta megőrzés végett. Madame Jamet titkárnőként szerepelt a Nemzeti Tanács utolsó tíz évében. A Tanács propagandaanyaga még ma is Jametné lakásának pincéjében fekszik. Ládákba csomagolva, esetleg patkányoktól szétvágva térképek, füzetek, memorandumok, röplapok stb. várják az utasítást, hogy tűzbe dobva végleg lezárják a Szlovák Tanács történelmének lapjait.”*⁸⁵⁹ A genfi iroda anyagainak további sorsa nem ismert.

Dvortsák a kontinens szerte folytatott propagandán túl felhagyott azzal is, hogy a szlovákság egészéhez szóljon, és Jehlicska kontrolljának megszűnése révén visszatérhetett az általa már 30 évvel korábban támogatott szlovják gondolathoz. Ez az idea, amely korábban már szóba került, azt vallotta, hogy Abaúj-Torna, Sáros, Szepes, Ung és Zemplén vármegyék szláv lakossága valójában önálló nép, amely sem a származás, sem a nyelv szempontjából nem azonos a nyugati szlováksággal. A magyar politikai élet több szereplője is osztotta ezt a gondolatot, köztük Teleki Pál. Azonban még a cseh tudományos élet egyes tekintélyes szereplői is igazolni próbálták a szlovják eszme alapját.

Václav Chaloupecký cseh nyelvész a *„Staré Slovensko”* című 1923-as munkájában arról ír, hogy Szlovákiának két, földrajzilag elszigetelt és történelmileg külön-külön fejlődő törzsi bázisa van. Nyugat-Szlovákia történelmi magja a Nyitra régióban volt, és etnikailag a nyugati szlávok csoportjához tartoznak, míg a Zólyom és Szepes vármegyéktől keletre lévő

---

⁸⁵⁸ Šrámková, i.m. 218–219.

⁸⁵⁹ Tamás, i.m. 59.

terület magja az ún. Bychorsko volt, amely Chaloupecký szerint a Nagy-Morva Birodalom Potisie⁸⁶⁰ nevű részének az északi részén helyezkedett el, lakosai pedig a keleti szlávok csoportjához tartoztak.⁸⁶¹

Chaloupecký gondolata hatással volt honfitársára, Jaromír Korčák földrajztudósra, aki az 1938-ban megjelentetett „*Geopolitické základy Československa*” című monográfiájában kifejti, hogy Szlovákia területén a Kárpátok északi vonulata elszeparálta egymástól a lakosságot, így az ott élő szláv törzsek eltérő fejlődésen mentek keresztül. Korčák szerint ráadásul amíg a Nyitra központú nyugati vidék egy szláv kultúrterületnek tekinthető, addig a keleti régió csupán a környező népek terjeszkedésének passzív terepe volt. Így bár jelentős szláv lakossággal bírt, de azok komoly keveredésen mentek át más népekkel.⁸⁶²

Dvortsák Győző ennek a politikai és tudományos „legitimációnak” köszönhetően élvezhette a magyar kormány anyagi támogatását a szlovák mozgalom újraélesztésében. A volt eperjesi főlevéltáros tervei szerint kezdetben a kelet-felvidéki részeken 70 községet, valamint nagyjából 50 ezer embert kívánt megnyerni a gondolatnak, majd később a törzsterületekről bővíteni kívánt Kárpátalja, és a Felvidék nyugati része felé. A mozgalom propagandaanyagait a magyar titkosszolgálat segítségével szerette volna átcsempészni a határon, és a régió vissza nem csatolt közösségeiben is terjeszteni kívánta azokat.⁸⁶³

A szlovákokkal vívott kisháború bár rendkívül sokat ártott a magyarság megítélésének Kelet-Szlovákiában, de ezzel párhuzamosan a szlovák hatóságok és különösen a Hlinka Gárda indokolatlanul durva fellépései a megmaradt magyar, illetve magyarbarát szlováksággal szemben szintén ellenérzéseket válthatott ki a lakosság egy részéből. Az ismertebb személyek közül Dobránszky Jánost a gárdisták kényszerrel alkalmazva áttették a határon, míg Timkó Emil újságíró, az Eperjesi Torna és Vívó Egylet sportolóját, dr. Rosenberg Mór ügyvédet, a Magyar Nemzeti Párt korábbi politikusát, és Stark Zsigmond gépészmérnököt, az eperjesi Városi Polgári Párt korábbi tagját a rendőrség letartóztatta.⁸⁶⁴

Ennél még elrettentőbb és kegyetlenebb volt Bikszárdy Vince, a pozsonyi cserkészvezető esete, akit a gárdisták 1939 áprilisában letartóztattak, majd olyan brutálisan vallatták, hogy nagy valószínűséggel ez okozta a halálát.⁸⁶⁵ Ezek az események megmutatták,

---

⁸⁶⁰ Az Alföldnek a Dunától a későbbi Bihar vármegye keleti széléig, valamint észak felé a későbbi Zemplén, Sáros, Ung és Bereg vármegyék területét magában foglaló terület.

⁸⁶¹ Tajták, Ladislav: Východné Slovensko ako regionálny fenomén. Historický časopis, 2001/2. 314.

⁸⁶² Tajták, i.m. 310.

⁸⁶³ Janek, i.m. 2009. 204.; Iváncsó, i.m. 2022. 377.

⁸⁶⁴ *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 18. 7.; MNL OL, K 428. i, MTI Bizalmas értesítések, 1939. április 20.

⁸⁶⁵ Simon Attila (szerk.): *Esterházy János és a szlovenszkói Magyar Párt. Iratok a szlovákiai magyarok történetéhez (1938-1945)*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2014. 69–70.

hogy a mintegy két évtizedes csehszlovák uralom alatt minden korábbinál nagyobb ellentét alakult ki a szlovák és a magyar lakosság között. Dobránszky János a fenyegetettség ellenére visszatért Szlovákiába, míg Timkó Emil hamarosan kiszabadult a börtönből és Kassára költözött, ahol a Dvortsák vezette szlovják-mozgalomhoz csatlakozott.⁸⁶⁶

A Tiso-kormánnyal szembeni ellenérzések felkorbácsolására 1939. július 26-án elkezdett terjedni egy röpirat Eperjesen, amelyet egy új szervezet, a Szlovják Nemzeti Tanács adott ki. Az organizáció nem fedte fel a vezetőinek kilétét, de egyértelműen Dvortsák Győző állt az akció mögött, akinek a neve már annyira kompromittálódott a kelet-szlovák lakosság körében, hogy saját maga is jobbnak látta, ha anonim módon adják ki az anyagot.⁸⁶⁷ A későbbiekben természetesen hivatalosan is nevére vette szervezetet.⁸⁶⁸ A röpirat szövege az ellenállás különféle formáira buzdította a lakosságot:

„1. Ne fizessetek adót, tőlünk többet kívánnak, mint a nyugati részeken. Ne hagyjátok magatokat tovább szipolyozni és becsapni.

2. Beszéljetez otthon és a városban mindenütt saját szlovják anyanyelvüknön.

3. Katonák, szervezzétek meg magatok között a szlovjákokat. Ne hagyjátok magatokat a részeges, züllött gárdistáktól elnyomni. Ha a mi fiainkat behívják katonának, ne menjetez. Nem tesznek ellenetek semmit, ha mindnyájan megtagadjátok parancsaikat.

4. Ne osszátok szét a mi nemzetünket agrárpártiakra és hlinkásokra. Kis nemzet vagyunk, ha elaprozódunk, az ellenség könnyen legyőz bennünket. Mindnyájan egyesüljünk egy táborba, a szlovjákok szabad táborába!”⁸⁶⁹

Magyarországon valamivel több mint egy hónappal később, 1939. szeptember 3-án indult újra a szlovják-mozgalom hetente kétszer megjelenő lapja, a Naša Zastava, amelynek szerkesztését Dvortsák Győző, Ratvaiszky Rezső, és Timkó Emil végezte, míg a nyomtatás a Szeley József és Valcz István által alapított és üzemeltetett Wiko Grafikai Műintézetben történt.⁸⁷⁰ A politikai hátszél ellenére az újságnak 1940-re is csupán 800 előfizetőt sikerült összegyűjtenie.⁸⁷¹ A lap szerkesztőségének célja az volt, hogy elérjék a szlovják nyelv iskolai oktatásának bevezetését. Emellett cikkeikben támadták a szlovák politikusokat, és a szlovákiai lapok Magyarországról szóló írásaira írtak válaszcikkeket, amelyek eredményeként a

⁸⁶⁶ *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. július 6. 4.; *Felvidéki Újság*, 1939. szeptember 3. 7.

⁸⁶⁷ *Felvidéki Újság*, 1939. július 27. 2.

⁸⁶⁸ *Magyar Nemzet*, 1941. január 21. 7.

⁸⁶⁹ *Dél-Magyarország*, 1939. július 27. 2.

⁸⁷⁰ *Felvidéki Újság*, 1939. szeptember 3. 7.; Iváncsó, i.m. 2022. 377.

⁸⁷¹ Janek István. A Kelet-Tót Köztársaság, avagy a szlovjakkérdés és a magyar külpolitika. *Új Szó*, 2018. Link: <https://ujso.com/velemenya-kelet-tot-koztarsasag-avagy-a-szlovjakkerdes-es-a-magyar-kulpolitika> (letöltve: 2025.08.02.)

budapesti szlovák követség folyamatosan tiltakozott a lapban megjelent cikkek miatt. Ullein-Reviczky Antal, a magyar külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője többször is figyelmeztette Dvortsákot, hogy a külpolitikai tematikájú anyagokat inkább mellőzzék a lapban, és mérsékeltebb hangnemben szóljanak az olvasókhöz.⁸⁷²

Ezeket a figyelmeztetéseket pedig komolyan kellett venniük, mert bár a szlovják-mozgalom élvezte a miniszterelnök támogatását, de ha a hatóságok úgy érezték, hogy a Naša Zastava tartalma szembe megy a hatályos jogszabályokkal, vagy az ország aktuális diplomáciai érdekeivel, akkor azonnal elrendelték a terjesztés betiltását. Ez már a lap újraindítását követő első hónapban megtörtént, és amikor a belügyminisztérium átmenetileg felfüggesztette a lap terjesztését, valamint kétéves fogházbüntetést helyezett kilátásba annak, aki a tilalom ellenére mégis terjeszteni próbálta volna az újságot.⁸⁷³

Természetesen igazán súlyos retorziótól nem kellett tartania Dvortsákéknak, mivel Teleki Pál miniszterelnök a szlovják-mozgalmat alkalmasnak érezte arra, hogy a szlovákságot ezen idea mentén két tömbre bontsa. Azonban ezért kikérte több személy véleményét is a kérdéstről, akik azonban nem feltétlenül osztották a miniszterelnök véleményét.⁸⁷⁴ Egyikük a nagyszombati származású, szlovák felmenőkkel bíró Madarász István kassai megyéspüspök volt, akinek édesapja Masarovičről magyarosította nevét.⁸⁷⁵ Szerinte: „szlovják nyelv nincs, csak nyelvjárás. Ellenben van szlovák irodalmi nyelv. Szlovják nyelvet rendeletileg terjeszteni, fejleszteni nem lehet. Ha ezt megkíséreljük, a nemzetiségi ellentéteken kívül nyelvi ellentéteket is szítunk. Iskolát járt művelt szlovák szlovják nyelven nem hajlandó beszélni, mert ez sokkal tökéletlenebb, fejletlenebb, keverék, hogy ne mondjam, vegyes nyelv, míg a szlovák fejlett irodalmi.”⁸⁷⁶

Madarász tehát elég nyíltan kifejtette a véleményét azzal kapcsolatban, hogy ez a mozgalom nem lesz alkalmas szlovák lakosság, különösen a tanultabb rétegek identitásának az „áthangolására”. Egy 1943-ból származó véleményével azonban némileg tompította a korábbi vélekedését és úgy vélte, hogy a templom nem lehet irodalmi harcok színhelye és a plébánosai olyan nyelven prédikáljanak amelyet hallgatóságuk megért.⁸⁷⁷

A szlovják kérdés kapcsán Vájlok Sándor felvidéki művelődéstörténész is kifejtette a véleményét. Ő úgy gondolta, hogy a szlovákok között nagy törésvonalak voltak a beszélt nyelv,

---

⁸⁷² Janek, i.m. 2009. 206.; Iváncsó, i.m. 2022. 377–378.

⁸⁷³ *Belügyi Közlöny*, 1939. október 8. 1320.

⁸⁷⁴ Iváncsó, i.m. 2022. 378.

⁸⁷⁵ NA ČR, MV–L, OS–S, Dvortsák Győző

⁸⁷⁶ Janek, i.m. 2009. 206–207.

⁸⁷⁷ Janek, i.m. 2018.

a politikai irányultság, és a mentalitás terén, amely aspektusokban a nyugati és a keleti szlovákság között jól észrevehető különbségek voltak, de Vájlok szerint létezett egy generációs különbség is, amely jelentősen árnyalta a képet.

Állítása szerint az 1930-as évek előtti időszakban a nyugati szlovákok politikailag öntudatosabbak, és a nemzeti kérdések iránt nyitottabbak voltak, mint a keletieket. Azonban a csehszlovák éra második évtizedében felnőtt egy olyan generáció, amelynek már semmilyen élménye nem volt a magyar éráról, és annak az időszaknak az oktatásáról. Nemcsak, hogy kötődés nem alakult ki benne a magyarság iránt, hanem nemzeti identitását tekintve is megerősödött benne a szlováksághoz való tartozás. A fiatalok tehát nem szlovjárnak vallották magukat, hanem az egyetemes szlovák nemzet tagjának. Vájlok ezért óva intette a kormányt attól, hogy támogassa a szlovják mozgalmat.⁸⁷⁸

Teleki Pál azonban feltehetően nemcsak elutasító véleményekkel találkozott. A miniszterelnökség nemzetiségpolitikai osztályán belül a szlovák ügyekért olyan személyek voltak felelősök, mint a kassai kötődéssel bíró Körmendy-Ékes Lajos, vagy az eperjesi születésű Ónody Olivér. Utóbbi 1997-ben még publikált egy visszaemlékezést a Valóság folyóiratba, amelyben védelmébe vette egykori munkahelyének politikai tevékenységét, valamint a szlovják kérdés kapcsán kifejtette, hogy: *„Apámtól tudom, az ő idejében Eperjesen a bíróságon, a város- és megyeházán, a hivatalokban és az üzletekben szlovják nyelven érintkeztek a vidéki lakossággal, a több száz éves együttélés ellenére. A római és görög katolikus, a görögkeleti és az evangélikus egyház a lakosság nyelvét használta 1918-ig írásban és szóban: vidéken a szlovjákat és a ruszint, a városokban mindkettőt, valamint a németet.”*⁸⁷⁹

Feltehetően a nemzetiségpolitikai osztály biztatása is közrejátszott abban, hogy a miniszterelnök nem adta fel a kérdés további erőltetését és Hóman Bálint kultuszminisztert is ráállította arra, hogy vizsgálják meg szlovják nyelv iskolai oktatásban való bevezetésének a lehetőségét, amely pozitív elbírálás esetén az 1941/42-es tanév során a szlovák tannyelvű iskolákban már ezen nyelven történjen az oktatás. Teleki joggal gondolhatta azt, hogy Hóman Bálint a szlovják gondolat mögött áll majd, mert 1938 őszén egy rádióelőadásában még foglalkozott is Csehszlovákia „népegyvelegével”, valamint a keleti szlovák lakosság néprajzi elkülöníthetőségével.⁸⁸⁰

Azonban mint kiderült nem mindegy, hogy mikor szólal meg valaki a politikai propaganda és mikor a szakpolitika érdekében. Hóman valószínűleg tisztában volt azzal, hogy

---

⁸⁷⁸ Janek, 2009. 208.

⁸⁷⁹ Ónody Olivér: A Miniszterelnökség és annak régi nemzetiségpolitikája. *Valóság*, 1997/4. 78–79.

⁸⁸⁰ *Új Nemzedék*, 1938. október 27. 4.; Iváncsó, i.m. 2022. 378.

ez az ügy mennyire közel áll Teleki szívéhez, ezért nem akarta nyíltan közölni az elutasító véleményét, inkább időhúzásra játszott, és egy beosztottját kérte meg, hogy válaszoljon a miniszterelnöknek, amelyben tájékoztatták őt, hogy szakmai vizsgálat tárgyává teszik a kérdést.⁸⁸¹

Dvortsák Győző természetesen szintén folytatta a lobbitevékenységet a mozgalma érdekében, és egyrészt felhívta a figyelmet egy szlovják nyelven kiadott ábécéskönyv iskolai hasznosítására, másrészt egy listát állított össze azokból a tanárokból, akik alkalmasak lennének a szlovják nyelv oktatására.⁸⁸² A mozgalomhoz tartozók 1940 szeptemberében rábeszítették a Kassa melletti Abaszéplak jegyzőjét, Szopkó Imrét, hogy szervezzen egy találkozót a környékbeli szlovák iskolák tanítói számára, és propagálja nekik a szlovják nyelven való oktatás ügyét. A gyűlésről a Slovenská Jednota és a Naša Zastava is írt beszámolót, természetesen teljesen ellentétesen leírva a felhívás fogadtatását.⁸⁸³

Bármi is volt a valódi visszajelzés a tanárok részéről, biztos, hogy a mozgalom szereplői aktívan dolgoztak azon, hogy minél szélesebb körben tudják propagálni a tevékenységüket. Ennek egyik fóruma a 180 fős tagsággal bíró „Sárosiak asztaltársasága” nevű társasági szervezet volt, amelynek tagjai között olyan szlovják mozgalmárokat találunk, mint Dobránszky Ede gimnáziumi tanár, vagy Szilágyi Gyula a Naša Zastava szerkesztőségi tagja. A sárosiak rendszerint a Schalkház étteremben tartották az összejöveteleiket, és keresték a kapcsolatot olyan testvérszervezetekkel, mint az Eperjesi Kollégium Diákszövetség, vagy a Szepesi Társaskör.⁸⁸⁴

Dvortsák Győző a mozgalom új szintre emelése érdekében úgy döntött, hogy egy saját kulturális szervezetet alapít, ezért társaival 1941. január 17-én létrehozták Ojčizna (Apai Örökség) nevű egyesületüket, amely a Matica Slovenská szlovják megfelelője kívánt lenni. A szervezet vezetősége a következőképpen nézett ki: elnök Dvortsák Győző, a szlovják nemzeti tanács elnöke, társelnök dr. Vick Béla kanonok, a kassai hittudományi intézet igazgatója, ügyvezető elnök Szilágyi Gyula pápai kamarás, hírlapíró, titkár Vargovcsik Elek igazgatótanító, jegyző Timkó Emil hírlapíró. A választmány tagjai Bornemisza Miklós zempléni alispán, Dobránszky Ede tanár, Richtárcsik Ágoston és Szekeres János esperes-plébánosok, továbbá Bodnár Miklós nádasdi plébános, Kunder Péter nagykázmeri plébános, Harcsár János regeteruszkai plébános, és Insinger György alsóolcsvári plébános.⁸⁸⁵

---

⁸⁸¹ Janek, i.m. 2009. 207.

⁸⁸² Uo.: 207.

⁸⁸³ *Slovenská Jednota*, 1940. szeptember 28., 4.; *Naša Zastava*, 1940. október 10., 3.; Iváncsó, i.m. 2022. 378.

⁸⁸⁴ *Felvidéki Újság*, 1940. március 8. 5.

⁸⁸⁵ NA ČR, MV–L, OS–S, Dvortsák Győző; *Pesti Hírlap*, 1941. január 21. 4.; Iváncsó, i.m. 2022. 378.

Az Ojčizna Dobránszky Ede munkája révén 1941 februárjában kiadta a „*Slovjačka gramatika*” című vázlatos nyelvtankönyvét, amelynek bevezetője hangsúlyozta, hogy ennek a nyelvnek „kivételes irodalmi múltja, a többi szláv nyelvtől eltérő története van, [...] nem lehet beolvasztani más nyelvbe, ahogy azt a csehek vagy a szlovákok vélték”. A szerző természetesen a háborítatlan fejlődés lehetőségét látta a magyar fennhatóságban: „*Minthogy most, a Magyarhonba való szerencsés visszatérés után ismét lehetővé vált a szlovják nyelv felvirágzása, szolgálja ez a nyelvtan a nyugodt nyelvi fejlődést a szebb magyarhoni jövőben.*”⁸⁸⁶

A társaság nemcsak az újságokban, és az oktatáson keresztül, hanem a rádióban is propagálta a szlovják ismeretterjesztést. Timkó Emil a kassai rádió szlovák nyelvű adásában rendszeresen beszélt a sárosi tradíciókról, és írt egy felvonásos színdarabot is ebben a nyelvjárásban.⁸⁸⁷

A Slovák 1941. február 5-i száma az Ojčiznát konkrétan egy lengyel célokat szolgáló egyesületnek tüntette fel, amely a magyarok azon vágyát szolgálja, hogy Lengyelországot felélesszék: „*Régi célok ezek, melyeket a régi Lengyelország és Magyarország követett. Csodálni kell azonban, hogy ez a régi világ még mindig kísért.*”⁸⁸⁸ Hogy a mozgalom mégse volt teljesen hatástalan, arról 1941. április 18-án a pozsonyi magyar követ számolt be, akit meglátogatott dr. Mertens Alfréd ügyvéd, az Egyesült Magyar Párt nagymihályi körzetének vezetője. Mertens arra kérte a magyar kormányt, hogy ne állítsák le a szlovják mozgalom támogatását, mert az katasztrofális hatással lenne a Magyarországhoz kötődő szlovák/szlovják közösségekre nézve.⁸⁸⁹

Kuhl Lajos pozsonyi követ cáfolta, hogy Budapest a mozgalom támogatásának leállítását tervezné, de véleménye szerint jobb lenne, ha azt nem Magyarországról, hanem Szlovákián belülről irányítanák. Kuhl szerint ezzel kevésbé lenne nyilvánvaló a mozgalomnak a magyar irredentizmushoz való kötődése, de pontosan ebből fakadóan úgy vélte, hogy Dvortsáknak csak a háttérből kellene irányítania a mozgalmat, mert a személye túlságosan is kompromittálódott a szlovákok szemében. Természetesen a szlovákokkal való kényes politikai viszony miatt nem volt realitása egy eperjesi központ létesítésének, bár ezt maga Dvortsák is támogatta. Emellett pedig az ő személyén kívül azonban nem látszott alkalmas jelölt ennek a szerepkörnek a betöltésére, így továbbra is ő maradt a mozgalom vezetője.⁸⁹⁰ A hatékony

---

⁸⁸⁶ Janek, i.m. 2009. 209.

⁸⁸⁷ *Magyar Nemzet*, 1943. január 1. 3.; *Magyar Nemzet*, 1943. február 26. 2.; *Pesti Hírlap*, 1943. július 23. 4.; *Nemzeti Sport*, 1944. március 10. 6.; *Pécsi Napló*, 1944. március 4. 3.; *Nemzeti Újság*, 1944. május 26. 2.; Iváncsó, i.m. 2022. 378–379.

⁸⁸⁸ Janek, i.m. 2009. 209.

⁸⁸⁹ Uo.; Iváncsó, i.m. 2022. 379.

⁸⁹⁰ Janek, i.m. 2018.

propagandamunka miatt az Ojčizna tagjainak sokat kellett utaznia a Kassa környéki települések között, ezért vasúti szabadjegyet adományozott számukra a magyar állam.⁸⁹¹

1943. május 3-án a Felvidéki Tudományos Társaság egy konferenciát szentelt a szlovják-kérdésnek. Természetesen ezen Dvortsák is felszólalt, aki a nép létjogosultságának már korábban elhangzott érveit ismételte el újra, azonban kritikát fogalmazott meg a magyar sajtóval szemben is, amely szerintük tudatlanságuk miatt nevezi őket továbbra is szlovákoknak. A konferencián felszólalt Bonkáló Sándor, a korszak ismert szlavistája, egyetemi tanár is, aki szerint: „*Olyan terület ez a keleti tót terület, hogy azzá lehet nevelni, amivé a mindenkori hatalom neveli. Ha nagyon sokáig tartana ott a tót uralom, néhány évtized alatt ezt a területet el lehetne tótosítani. Viszont, ha ezt a területet annak idején odakapcsolták volna a mai rutén területhez, nagyon könnyen el lehetett volna ruténesíteni.*” Az öntudatlan, és könnyen formálható népről szóló gondolatot természetesen Dvortsák elutasította, és a válaszában kifejtette, hogy: „*a szlovjások voltak és vannak. Szlovják kérdés nincs, ezt csak a csehek tették szlovják kérdéssé azáltal, hogy el akarták csehszlovákosítani az egész keleti szlovják területet.*”⁸⁹²

1943. szeptember 19-én megalakult a mozgalom saját politikai pártja is Naša Gazdovská Strana (Mi Gazdapártunk) néven, amelynek elnöke Szobota József görögkatolikus esperesplébános lett, azonban pártvezérként ennek az irányítása is Dvortsák Győző kezébe került.⁸⁹³ A választások egy évvel korábbi elhalasztása miatt azonban ennek a pártalapításnak igazából komoly jelentősége nem volt. A Naša Zastava című lap, és az Ojčizna kultúrszervezet végezte a mozgalom tevékeny részének javát, és Teleki Pál halála után a politikai támogatottsága is egyre apadt.

A hanyatlásban jelentős szerepet játszott az is, hogy Dvortsák Győzőnél súlyos szívizomelfajulást diagnosztizáltak, amely 1938-ban Bulissa Károly halálát is okozta. Dvortsák végül 1943. augusztus 8-án hunyt el a Gellért Szállóban.⁸⁹⁴ Halálát követően a mozgalomnak is lassan leáldozott. A Naša Zastava 1944. december 2-ig még megjelent Timkó Emil szerkesztésében, aki mindaddig folytatta a kassai rádióban is a keletiszlovák kultúra ismeretterjesztését, de a lakosság identitásának formálására már nem tudott hatással lenni.⁸⁹⁵

---

⁸⁹¹ MNL OL K 28 235. csomó, 446 tétel, 1941-E-16445, Kobulszky Károly részére tiszteletdíj, segély, illetve Szilágyi Gyula és Timkó Emil szabadjegy illetve tárgyában; MNL OL K 28 Miniszterelnökség Nemzetiségi osztály, 236. csomó, 446. tétel, 1941-S-15334, Dvortsák Győző és Kobulszky Károly vasúti szabadjegye; Iváncsó, i.m. 2022. 379.

⁸⁹² Janek, i.m. 2018.

⁸⁹³ Tilkovszky, i.m. 415.; Iváncsó, i.m. 2022. 379.

⁸⁹⁴ *Felvidéki Újság*, 1943. augusztus 9. 2.

⁸⁹⁵ *Nitrianska Stráž*, 1943. július 25. 1.; *Felvidéki Újság*, 1944. május 31. 7.; *Felvidéki Újság*, 1944. július 11. 6.; Iváncsó, i.m. 2022. 379.

Timkó ráadásul idővel a nyilaskeresztesek híve lett, és 1944. december 30-án már ilyen sorok jelentek meg tőle a Felvidéki Hírlap címlapján: „*a múlt, amelynek korszakát október tizenötödikén a vértelen hungarista forradalommal végleg lezártuk s amelynek még kísértő árnyékát sem engedhetjük áthozni a most ránk virradó új esztendőbe, mely a megalkuvás, érdekcimboraság helyett a harc és a becsületes magyar munka esztendeje kell, hogy legyen, mely harc és munka meghozza a maga megérdemelt jutalmát, a hungarista Magyarország győzelmét.*”⁸⁹⁶

A 20. század közepére a szlovják, vagy keletiszlovák identitás már csupán egy lokális regionális tudattá vált, amelyet az egységes szlovák nemzet integráns részének tekintett a terület lakossága. Ondrej Richard Halaga történész kezdeményezésére 1945-ben létrejött a Svojina nevű keletiszlovák kultúrintézet, amelynek tagjai nem tagadták a térség sajátos nyelvi, etnikai, és identitási viszonyait, azonban a szlovák nemzet elválaszthatatlan részeként tekintettek magukra.⁸⁹⁷ Dvortsák Győző és társainak nemzetépítési kísérletéről ezért kijelenthető, hogy egy elkésett kezdeményezés volt, amelyet a történelmi folyamatok végül túlhaladtak.⁸⁹⁸ Dvortsák halála ráadásul véget vetett annak a magyar politikai kísérletnek is, hogy Budapest aktívan formálni próbálja a szlovákok nemzettudatát, és megkísérelje őket visszaterelni a Szent István-i gondolat útjára. A magyarsághoz lojális szlovák származású értelmiségiek továbbra is rendelkezésre álltak volna a program folytatásához, de Teleki Pál halála után már nem volt olyan jelentős szereplő a magyar politikai életben, aki értelmét látta volna ennek.

Az első világháborút megelőző korszak iránti nosztalgia Kelet-Szlovákia lakosságának egy részében még hosszabb ideig is továbbélt, ám a korszak magyar jellege az emlékezetben gyakran elhalványult, és fokozatosan az Osztrák–Magyar Monarchia iránti visszavágyódássá alakult. Ezt jól példázza Gulyás Gyula és Gulyás János *Magyarok az első világháborúban* című dokumentumfilmsorozatának harmadik része, amelyben megszólal Jan Kellner, eperjesi szlovák lakos.⁸⁹⁹ Az 1982-ben készült felvételen Kellner elmeséli, hogyan lett a magyar Vörös Hadsereg katonája, és érzelmi, valamint gazdasági szempontból is nosztalgiával idézi fel a Monarchia nagyszerűségét. Monológiájában a magyarság nem kap kiemelt szerepet más népekhez képest, csupán a birodalom egyik, annak működésében részt vevő népelemként jelenik meg. Az általa említett gazdasági érvekben felismerhetők a Jehlicska-féle propaganda elemei is, ám ezek már több tekintetben idealizálva jelenítik meg az akkori életkörülményeket.

---

⁸⁹⁶ *Felvidéki Hírlap*, 1944. december 30. 1.

⁸⁹⁷ Ábrahám Barnabás: Szlovákok és szlovják: a nemzet határai. *Limes – Tudományos szemle*. 2003/3. 63.

⁸⁹⁸ Iváncsó, i.m. 2022. 380.

⁸⁹⁹ Gulyás Gyula – Gulyás János: *Magyarok és az első világháború – 3. rész: Soha többé katonát nem akarok látni*. Dokumentumfilm. Balázs Béla Stúdió – MAFILM – Videográfia Egyesület, Budapest, 1997. Link: <https://nava.hu/id/997820/#> (letöltve: 2025.08.20.)

VII. Összegzés

A disszertáció a két világháború közötti magyarbarát szlovák emigráció történetét vizsgálta, bemutatva a mozgalom szereplőinek személyiségét, motivációit, valamint a magyar és nemzetközi politika kontextusába ágyazott működését. Az elemzés során világossá vált, hogy az emigránsok, bár a magyar revíziós politika számára fontos eszköznek számítottak, tényleges befolyásuk a felvidéki szlovák társadalomra és a nemzetközi diplomáciára csekély volt, s tevékenységük sokkal inkább az informális diplomácia eszköztárába illeszkedik, mintsem valódi politikai súllyal bíró mozgalomként értelmezhető.

VII.1. Módszertani reflexió és historiográfiai elhelyezés

A kutatás során alkalmazott módszertani megközelítés alapvetően befolyásolta az elért eredményeket és a levonható következtetéseket. A dolgozat nem pusztán a politikai események lineáris bemutatására törekedett, hanem a mögöttük húzódó emberi motivációkat és identitásmintákat igyekezett feltárni. A kritikai forráselemzés és a biográfiai szemlélet összekapcsolása lehetővé tette, hogy a magyarbarát szlovák emigránsok történetét ne csak politikai aktorokként, hanem személyes életutak és társadalmi beágyazottság kereszteződésében lássuk. Ez a nézőpont alapvetően eltér a korábbi, inkább intézménytörténeti vagy politikai narratívákban gondolkodó munkáktól, és új rétegekkel gazdagítja a mozgalomról alkotott képet.

A biográfiai módszer különösen termékenynek bizonyult. A négy kulcsfigura – Jehlicska Ferenc, Dvortsák Győző, Bulissa Károly és Unger Ferenc – életútjának elemzése rávilágított arra, hogy döntéseiket sokszor nem ideológiai elkötelezettség, hanem vallási meggyőződés, családi háttér, regionális lojalitás vagy éppen egzisztenciális kényszerek határozták meg. Ez a megközelítés segített lebontani azokat az egyszerűsítő kategóriákat, amelyek a korábbi történetírásban gyakran jellemezték a magyarbarát szlovák emigránsokat: a szlovák narratívákban ámulóként, a magyar történetírásban pedig olykor idealizált hősként jelentek meg. A biográfiai fókusz éppen e szélsőséges értelmezések közötti teret tárta fel, ahol az emberi döntések komplexitása válik láthatóvá.

A kutatás egyben historiográfiai reflexió is. A magyarbarát szlovák emigrációval foglalkozó szakirodalom viszonylag szűk, de sokrétű. Juraj Kramer 1957-es monográfiája a maga korában úttörőnek számított, hiszen átfogóan mutatta be Jehlicska Ferenc mozgalmát. Ugyanakkor munkáját erősen meghatározta a kor ideológiai kerete: az emigránsok csehszlovák állam elleni tevékenységét leegyszerűsítve értelmezte, sőt sok esetben ámulóként ábrázolta őket. A fiatalabb szlovák történészgeneráció – különösen Miroslav Michela, Angelika Šrámková, Peter Švorc – ezzel szemben árnyaltabban közelített a témához, és a lokális identitások,

valamint az egyéni motivációk vizsgálatára helyezte a hangsúlyt.

A magyar történetírásban Tilkovszky Lóránt és Bellér Béla munkái teremtették meg az alapokat, amelyek részleteiben mutatták be a magyar revíziós politika és a szlovák emigráció kapcsolatát. A legújabb kutatások közül kiemelhető Janek István és Ablonczy Balázs hozzájárulása, akik új forrásokat tártak fel, és Jehlicska, illetve Dvortsák pályájának eddig kevésbé ismert aspektusait vizsgálták. Jelen disszertáció ezekhez a munkákhoz kapcsolódva, de a biográfiai elemzésre nagyobb súlyt helyezve igyekezett kiegészíteni a korábbi narratívákat. A cél nem az volt, hogy a meglévő eredményeket felülírja, hanem hogy új szempontokkal gazdagítsa és árnyalja az eddigi képet.

Összességében tehát a disszertáció újítása abban rejlik, hogy a magyarbarát szlovák emigrációt nem csupán politikai mozgalomként, hanem emberi sorsok összefonódásaként mutatja be. Ez a nézőpont lehetővé teszi, hogy a mozgalom történetét ne csak intézménytörténeti adalékként, hanem a közép-európai identitásformálódás egyik sajátos fejezeteként értelmezzük.

VII.2. Az emigránsok személyisége és motivációi

A magyarbarát szlovák emigráció történetének egyik legizgalmasabb és egyben legösszetettebb rétege az egyes szereplők személyisége, identitása és motivációi. A mozgalom ugyanis korántsem alkotott homogén egységet: tagjai eltérő társadalmi háttérrel, eltérő vallási és kulturális kötődések mentén, gyakran ellentmondásos lojalitásokkal és sajátos életpályákkal kapcsolódtak a magyar külpolitikai érdekekhez. E sokféleség megértése nélkül aligha értelmezhető, miért nem tudott a mozgalom szélesebb társadalmi bázist kiépíteni, illetve miért maradt tevékenységük hatása végső soron korlátozott.

A két eperjesi mozgalmár, Dvortsák Győző és Bulissa Károly, már pusztán nyelvhasználati szokásaikban is árulkodtak identitásuk összetettségéről. Levelezéseikben, különösen egymás között vagy Dvortsák családtagjaival, gyakrabban használták a magyar nyelvet, mint a szlovákot. Ez a nyelvi preferencia nem egyszerű pragmatikus döntés eredménye volt, hanem annak a jele, hogy számukra a magyar nyelv jelentette a társadalmi mobilitás, a műveltség és a politikai kapcsolódás fő eszközét. Mindkettejük lojalitása Budapesthez töretlen maradt, ugyanakkor a szlovák ügy képviselőjét is magukra vállalták, ami paradox módon tovább erősítette a mozgalom belső ellentmondásosságát.

Bulissa Károly és testvérei esetében jól látszik, hogy a szlovák identitás inkább eszköz jellegű volt számukra. Bár a művészetek nagy híveiként kulturális alkotótevékenységet is folytattak, egyikük sem teremtett olyan produktumot, amely a szlovák nemzeti öntudat

egyértelmű jeleként értelmezhető lenne. A szlovák ügy képviselője így inkább politikai eszköznek, mintsem valódi identitásból fakadó kötődésnek tűnik. Az ő esetükben a pragmatikus érdekérvényesítés és az opportunisták hozzáállás dominált: a magyar kormányzat támogatása és a politikai szerepvállalás lehetősége fontosabbnak bizonyult, mint a szlovák közösség tényleges képviselője.

Dvortsák Győző pályája árnyaltabb képet mutat. Közéleti munkásságát már az első világháború előtt áthatotta a szlovák idea képviselője, amely a kelet-szlovák régió sajátos nyelvi és kulturális identitását hangsúlyozta. Publicisztikái, a kelet-szlovák dialektusban írt versei és műfordításai arról tanúskodnak, hogy számára a lokális identitás nem csupán politikai jelszó, hanem mélyen átélt kulturális élmény volt. Mindez azonban nem jelentett teljes körű azonosulást a szlovák nemzettel: a szlovákjáság inkább alidentitásként, a magyar nemzettudaton belüli sajátos réteggént értelmezhető. Dvortsák lojalitása Budapesthez mindvégig erős maradt, de identitásának rétegzettsége jól mutatja, milyen átmeneti formák jellemezték a korszak nemzetiségi önmeghatározásait.

A csoport kétségtelenül leginkább „szlovák” alakjai Unger Ferenc és Jehlicska Ferenc voltak. Unger esetében a források szűkössége miatt nehéz mélyebb elemzést adni, ugyanakkor aktivitása egyértelműen mutatja, hogy a szlovák ügy képviselője számára komoly jelentőséggel bírt. Jehlicska Ferenc ezzel szemben a legmarkánsabb példája annak, miként szövődhet össze a szlovák öntudat egy erős katolikus identitással. Pályája során soha nem hivatkozott magára magyarként, és aligha fogadta volna el a bécsi döntéseket követő magyar nemzetiségpolitikát. Ugyanakkor számára Magyarország katolikus többsége elfogadható kompromisszumot jelentett, amelyben népe helyzetének javítását remélte.

Jehlicska alakját különösen érdekes Tom Lorman értelmezésével összevetni, aki szerint nála a szlovák identitást egyfajta messianisztikus küldetéstudat és vallási elköteleződés határozta meg.⁹⁰⁰ Ez a kombináció lehetett az oka annak, hogy miközben kétségtelenül őszinte szándékok vezették a szlovák nép helyzetének javításában, politikai pályája végül kudarcba fulladt. A kompromisszumkeresés helyett gyakran a radikalizmus, a hajthatatlanság és a személyes küldetéstudat jellemezte, ami elszigetelte őt kortársaitól és az utókortól egyaránt. Ezért ma a szlovák nemzeti emlékezet inkább kitalált alakjaként tartják számon, semmint a nemzet hőseként.

Az emigráns mozgalom kulcsszereplőinek portréi tehát azt mutatják, hogy a magyarbarát szlovák emigráció belsőleg rendkívül heterogén volt. Voltak köztük pragmatikus

---

⁹⁰⁰ Lorman, i.m. 539–540.

politikai kalandorok, idealista reformerek, lokális identitásokhoz kötődő közéleti szereplők és vallási-kulturális meggyőződésből cselekvő figurák. Ez a sokszínűség önmagában is értékes képet ad a korszak identitásformálódásairól, ugyanakkor magyarázatot is nyújt a mozgalom korlátozott hatására. A belső megosztottság, a motivációk eltérése és a lojalitás különböző formái megakadályozták, hogy az emigránsok egységes politikai erőként jelenjenek meg akár a magyar politikában, akár a nemzetközi szinten.

VII.3. A mozgalom paradoxonjai és politikai mozgástere

A magyarbarát szlovák emigráció működésének egyik legszembevetőbb sajátossága az a belső ellentmondás, amely végigkísérte a két évtizedes tevékenységet. A mozgalom egyszerre volt a magyar külpolitika hasznos eszköze és egy önálló identitásválság terméke, amelyben az egyéni lojalitások, a regionális kötődések és a vallási meggyőzések gyakran éles ellentétbe kerültek a deklarált politikai célokkal. E kettősség folyamatosan meghatározta mozgásterüket: miközben sikerült fenntartaniuk a szlovák kérdés jelenlétét a nemzetközi közvéleményben, tényleges befolyásuk mind a magyar, mind a csehszlovák politikai döntésekre korlátozott maradt.

A mozgalom paradoxonjainak egyik legfontosabb eleme az volt, hogy az emigránsok a magyar kormányzat támogatására támaszkodtak, miközben a magyar politika következetlensége gyakran aláasta hitelességüket. A külügyminisztérium és a miniszterelnökség részéről érkező anyagi és politikai támogatás lehetővé tette számukra, hogy röpiratokat adjanak ki, propagandakampányokat indítsanak és nemzetközi fórumokon is megjelenjenek. Ugyanakkor a magyar kormányzat autonómiát ígérő nyilatkozatai és asszimilációs gyakorlatot folytató nemzetiségpolitikája közötti ellentmondás azonnal érzékelhetővé vált. Az emigránsok így könnyen a saját szövetségeseik politikai hibáinak veszteseivé váltak: egyfelől Budapestre támaszkodtak, másfelől Budapest politikája folyamatosan hiteltelenítette az általuk hangoztatott ígéreteket.

Hasonló ellentmondás jellemezte nemzetközi szerepvállalásukat is. A genfi Szlovák Nemzeti Tanács létrehozása, a Népszövetséghez intézett memorandumok és a nagyhatalmak fővárosaiban végzett propagandatevékenység mind azt sugallta, hogy az emigránsok a diplomácia színpadán is szereplővé kívánnak válni. A valóságban azonban ezek a kezdeményezések inkább a figyelem felkeltését, semmint tényleges politikai döntések kikényszerítését szolgálták. A szlovák ügynek ez a fajta „láthatóvá tétele” kétségkívül eredménynek számított, ugyanakkor súlyuk marginális maradt a nagyhatalmak stratégiáihoz képest.

A csehszlovák állam reakciói szintén hozzájárultak e paradoxonhoz. A kormányzat sajtókampányai és diplomáciai ellenlépései sokszor nagyobb súlyt tulajdonítottak Jehlicskáék tevékenységének, mint amennyivel valójában bírtak. Tehát éppen a csehszlovák kormányzat túlreagálásai járultak hozzá ahhoz, hogy az emigránsok két évtizeden át fennmaradjanak az európai politikai közvélemény látóterében. Ez a fajta „nem szándékolt hátszél” biztosította számukra, hogy tárgyalóképes félként tekintsenek rájuk a nemzetközi diplomácia alacsonyabb szintjein, még ha tényleges politikai befolyással nem is rendelkeztek.

A mozgalom paradoxonjai végső soron a belső működésben is tetten érhetőek voltak. A csoporton belüli lojalitás- és identitásbeli különbségek, a rivalizálás és a személyes ambíciók gyakran megakadályozták az egységes fellépést. A közös cél, vagyis a magyar revíziós politika támogatása sokszor háttérbe szorult a személyes érdekek mellett. Ez a belső fragmentáltság nemcsak hatékonyságukat korlátozta, hanem hozzájárult ahhoz is, hogy az utókorban inkább politikai kalandorokként, semmint következetes nemzeti képviselőkként emlékezzenek rájuk.

Mindezek fényében a magyarbarát szlovák emigráció politikai mozgástere egyfajta kettősségként ragadható meg: egyszerre volt szűk és tág. Szűk abban az értelemben, hogy tényleges befolyásuk alig haladta meg a propaganda és a szimbolikus diplomácia szintjét. Ugyanakkor tág is, hiszen több mint húsz éven át sikerült jelen lenniük a közép-európai politikai közvéleményben, és az emigráns mozgalmak között szokatlanul hosszú ideig fennmaradtak. Ez a kettősség teszi őket egyszerre jelentéktelennek és mégis figyelemre méltónak a korszak politikai palettáján.

VII.4. A kudarc okai és a társadalmi recepció

A magyarbarát szlovák emigráció történetének egyik legfontosabb tanulsága, hogy bár tevékenységük jelentős energiákat mozgósított, és két évtizeden át fennmaradt, tényleges társadalmi befolyásuk korlátozott maradt. Kudarcuk okai összetettek, és egyaránt fakadtak a magyar politikai környezet ellentmondásaiból, a csehszlovák állam konszolidációjából, a szlovák társadalom átalakuló igényeiből és saját propagandájuk jellegéből.

Az első és talán legmeghatározóbb tényező a magyar politika következtelenségében rejlett. A kormányzat a revíziós célok érdekében hajlandó volt autonómiát ígérni a szlovákoknak, ugyanakkor a gyakorlatban asszimilációs politikát folytatott mind a Magyarországon megmaradt 140 ezer fős szlovák közösséggel, mind pedig a később visszacsatolt területeken élőkkel szemben. Ez az ellentmondás nemcsak a szlovák lakosság körében szült bizalmatlanságot, hanem az emigránsok hitelességét is jelentősen aláásta. Hiába érveltek a kulturális autonómia szükségességével vagy a történelmi együttélés előnyeivel, a

magyar állam tényleges gyakorlata mindezt hiteltelenítette.

Másodsorban a csehszlovák állam belső konszolidációja jelentett komoly akadályt. Az 1920-as évek elejére a szlovák társadalom nagy része felismerte, hogy az új állam keretei között olyan lehetőségekhez jutott – nyelvhasználat, oktatás, kultúra, politikai részvétel –, amelyek korábban nem álltak rendelkezésére. Bár a cseh politikai elit gyakran ellenségesen viszonyult a szlovák autonómia törekvésekhez, az állam mégis biztosított bizonyos alapvető jogokat, amelyek a mindennapi életben kézzelfogható előnyöket jelentettek. Ezek az előnyök a legtöbb szlovák számára vonzóbbnak bizonyultak, mint a magyar múlt idealizált képe.

A harmadik kudarcokozó tényező magukban az emigránsokban rejtett. Propagandakiadványaik – például a *Samostatnosť* vagy a *Naša Zástava* – sokszor vulgáris, leegyszerűsítő és túlzó nyelvezettel éltek. Ez a stílus ugyan alkalmas volt a figyelem felkeltésére, de hosszú távon inkább hiteltelenné tette őket a műveltebb közönség szemében, és nem tudta megszólítani a szlovák társadalom szélesebb rétegeit. Ahelyett, hogy árnyalt képet mutattak volna a magyar–szlovák együttélés lehetőségeiről, sokszor az ellenségképzés leegyszerűsítő logikáját követték, ami inkább taszított, semmint vonzott.

Negyedikként fontos megemlíteni a társadalmi emlékezetet, amelyben a mozgalom sokszor negatív felhangokkal maradt meg. A Tót Központi Iroda kiterjedt anyagi támogatása, illetve az emigránsokhoz kapcsolódó pénzszerzés és korrupciós ügyek a közvéleményben azt a képet erősítették, hogy Jehlicskákat és társaikat „megvették”. Ez a percepció akkor is árnyékot vetett a mozgalomra, ha az emigránsok tevékenysége nem merült ki a pénzügyi juttatások elfogadásában. Az a benyomás azonban, hogy anyagi érdekből politizáltak, tartósan rontotta a megítélésüket.

A kudarc értékeléséhez hozzátartozik, hogy az emigránsok képtelenek voltak megújítani mondanivalójukat. Az 1930-as évekre felnőtt új szlovák generáció már a csehszlovák oktatási rendszerben szocializálódott, nem beszélt magyarul, és nem rendelkezett személyes élményekkel a magyar uralom idejéből. Számukra a magyarbarát emigráció üzenete anakronisztikusnak tűnt, és nem kínált vonzó alternatívát a modern nemzeti identitás kialakulásával szemben.

Mindezek következményeként a magyarbarát szlovák emigráció társadalmi recepciója ambivalens maradt. A magyar politikai vezetés számára fontos eszközt jelentettek, a szlovák közvélemény jelentős része viszont inkább idegennek vagy árulónak tekintette őket. Ez a kettősség hozzájárult ahhoz, hogy a mozgalom a korszak aktív szereplői között fennmaradjon, de széles társadalmi legitimitást soha ne nyerjen.

VII.5. Az OKP szlovák osztálya, mint ellenpélda

A magyarbarát szlovák emigráció kudarcának megértéséhez hasznos összevetni tevékenységüket egy olyan politikai formációval, amely sokkal eredményesebben tudta megszólítani a szlovák társadalom magyarbarát elemeit: ez volt az Országos Keresztényszocialista Párt szlovák osztálya. Míg az emigránsok tevékenysége többnyire a külföldi propaganda és az informális diplomácia szintjén mozgott, addig az OKP szlovák osztálya közvetlenül Kelet-Szlovákia társadalmi közegében működött, és egészen az 1930-as évekig képes volt fenntartani a magyarbarátság és az együttélés eszméjének bizonyos fokú hitelességét.

Az OKP szlovák osztályának sikere több tényezőből fakadt. Mindenekelőtt abból, hogy a párt a helyi közösségekben gyökerezett, és valós társadalmi igényeket próbált kielégíteni. Programja nem a magyar állam integritására vagy a revíziós célokra hivatkozott, hanem a mindennapi életet közvetlenül érintő kérdésekre is reagált: a földbirtokviszonyokra, a szociális biztonságra, az egyházi élet szerepére és a katolikus közösségek érdekeire. Ez a szociális és vallási alapú megközelítés sokkal inkább találkozott a kelet-szlovák lakosság mentalitásával, mint az emigránsok távoli és gyakran ideologikus propagandája.

Továbbá az OKP szlovák osztálya képes volt hosszabb távon is fenntartani népszerűségét, mert hitelesebbnek tűnt a szlovák lakosság szemében. Ellentétben az emigránsokkal, akiket gyakran a magyar állam által „megvett” politikai kalandoroknak láttak, az OKP szlovák tagjai saját közösségükben éltek, ismert és elismert közszereplőként működtek. Ezt különösen jól példázza Dvortsák József alakja, aki az emigráns Dvortsák Győző bátyja volt, és Bártfán, egy túlnyomórészt szlovák lakosságú városban szerzett tekintélyes pozíciót. Az ő pályája jól mutatja, hogy a magyarbarát gondolat helyi szinten is életképes lehetett, ha azt nem kívülről importálták, hanem belülről, a közösséghez tartozó személyek közvetítették.

Az OKP szlovák osztályának működése arra is rámutat, hogy a magyar politika helyi szinten sokkal nagyobb mozgástérrel rendelkezett, mint az emigráns propaganda eszközein keresztül. A párt szervezeti beágyazottsága, a vallási és szociális kérdések felkarolása, valamint a helyi elitekkel való együttműködés lehetővé tette, hogy az OKP ne pusztán politikai jelszavakat közvetítsen, hanem a lakosság számára kézzelfogható előnyöket is kínáljon. Ez élesen szemben állt az emigránsok távoli, sokszor irreális ígéreteivel, amelyek nem tudtak valós alternatívát nyújtani a mindennapi élet problémáira.

A két modell közötti különbség egyben a magyarbarát gondolat hitelességének kulcsa is. Míg az emigránsok gyakran túlzó és vulgáris nyelvezetű propagandát alkalmaztak, amely a magyar múlt idealizált képére épült, addig az OKP szlovák osztálya pragmatikusabb és

közösségközpontúbb stratégiát követett. Ez utóbbi hosszabb ideig képes volt fennmaradni, és szélesebb társadalmi bázist vonzott, különösen a kelet-szlovák régióban.

Az OKP szlovák osztályának történetének vizsgálata tehát nem csupán kiegészíti, hanem árnyalja is a magyarbarát szlovák emigráció értékelését. Egyúttal rámutat arra, hogy a magyar politika számára az együttélés és a vallási-kulturális közösségvállalás sokkal hatékonyabb eszköz volt, mint a külföldről irányított propaganda. Ez a felismerés egyben további kutatási irányokat is kijelöl: hogyan tudott egy alapvetően magyar politikai erő tartós befolyást fenntartani egy szlovák többségű térségben, és milyen kapcsolat fűzte mindehhez az emigránsokat.

VII.6. Záró gondolatok és további kutatási irányok

A magyarbarát szlovák emigráció történetének feltárása nem csupán egy kevésbé ismert politikai mozgalom bemutatását jelentette, hanem egy olyan kérdéskör vizsgálatát is, amely a magyar–szlovák kapcsolatok egészét árnyaltabb megértéshez segíti. A kutatás során kirajzolódott, hogy az emigránsok tevékenysége egyszerre volt a magyar revíziós politika egyik eszköze és egy sajátos identitásválság kifejeződése. Bár jelentős energiákat fordítottak propagandára és nemzetközi szereplésre, valós társadalmi befolyásuk szűk maradt, és legfeljebb szimbolikus értelemben sikerült a szlovák ügyet életben tartaniuk a nemzetközi közvélemény előtt.

A mozgalom története rávilágít arra, hogy a közép-európai kisebbségi mozgalmakat mennyire meghatározta a geopolitikai kontextus. A magyarbarát emigránsok nemcsak saját hibáik miatt vallottak kudarcot: tevékenységük korlátait alapvetően a nagyhatalmak érdekei és a két világháború közötti európai diplomácia struktúrái szabták meg. A kudarc ugyanakkor nem magyarázható kizárólag külső tényezőkkel. A magyar politika következetlensége, az emigránsok belső megosztottsága, valamint a szlovák társadalom megváltozó igényei egyaránt hozzájárultak ahhoz, hogy a mozgalom nem tudott szélesebb körű támogatást szerezni.

A disszertáció eredményei egyúttal számos új kutatási irányt is kijelölnek. Elsőként külön figyelmet érdemel az Országos Keresztényszocialista Párt szlovák osztályának története. Ez a párt a kelet-szlovák régióban egészen az 1930-as évekig képes volt fenntartani a magyarbarát attitűd bizonyos fokát, és programja sokkal közvetlenebbül reagált a helyi közösségek társadalmi igényeire, mint az emigráns propaganda. A szlovák osztály egyik ismert alakja, Dvortsák József – az emigráns Dvortsák Győző bátyja – különösen érdekes példa arra, hogyan vált egy szlovák többségű városban meghatározó közszereplővé egy magyar politikai erő képviselőjeként. Ennek a történetnek részletesebb feltárása jelentősen hozzájárulhat annak

megértéséhez, hogyan tartott ki sokáig, majd hogyan tűnt el a kelet-szlovák társadalomban a magyarbarát irányzat.

További fontos kutatási irányt kínál a tengerentúli szlovák közösségek szerepének vizsgálata. Az Egyesült Államokban működő szervezetek kulcsszerepet játszottak a csehszlovák állam megszilárdításában, és hatásuk alatt Jehlicskáék politikája gyakran marginálisnak bizonyult. Ugyanakkor a tengerentúlon is akadtak olyan közszereplők – például Pánik István, Moravek István, vagy Gustáv Košík –, akik a magyar álláspont egyes elemeire fogékonyak voltak. Ezeknek a kapcsolatoknak a feltérképezése sokat elárulhat arról, milyen lehetőségei és korlátai voltak a magyarbarát emigrációnak a nemzetközi térben.

Összességében a disszertáció megállapításai kettős jelentőséggel bírnak. Egyrészt hozzájárulnak a magyar–szlovák kapcsolatok történetének mélyebb megértéséhez, másrészt új perspektívákat nyitnak a közép-európai emigrációs mozgalmak kutatásában. A magyarbarát szlovák emigráció története arra emlékeztet, hogy a kisebbségi identitások és lojalitások kérdése soha nem volt egyértelmű vagy egyirányú, hanem sokszor többszörösen rétegzett és ellentmondásos.

VIII. Forrás- és Irodalomjegyzék

Levéltári források:

Eperjesi Állami Levéltár (Štátny archív v Prešove):

- Eperjesi Torna és Vívó Egyesület
- Sárosvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület

Eötvös Lóránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár:

- Kézirattár: H322 Podhradszky György iratai és levelezése

HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár:

- VI. Fondfőcsoport, Felvidéki Liga

Népszövetség Levéltára (League of Nations Archives):

- R3642/1/14883 alsorozat - Marseille-i merénylet (Sub-sub-series R3642/1/14883 - Marseilles Assassination)
- R3931/4/5509 alsorozat - Csehszlovákia – szlovákok (Sub-sub-series R3931/4/5509 - Czechoslovakia – Slovaks)

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára:

- K 28 Miniszterelnökség, Nemzetiségi és Kisebbségi osztály iratai:
  - o 235 csomó, 1941, 446. tétel, A Miniszterelnökség II.osztályának gazdasági ügyei
  - o 236. csomó, 1941, 446. tétel, A Miniszterelnökség II.osztályának gazdasági ügyei
- K 40 Miniszterelnökség, Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott tárca nélküli miniszter:
  - o 1. csomó, 1918, VII. tétel
- K 64 Külügyminisztérium levéltára (1918–1945), Politikai osztály rezervált iratai 1918–1944:
  - o 1. csomó 7. tétel, Magyar-csehszlovák viszony, szlovák (tót) ügyek.
  - o 13. csomó 1925, 7/b tétel, Szlovák (tót) ügyek
  - o 22. csomó, 1927, 7/b tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció I. rész
  - o 23. csomó, 1927, 7/b tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció II. rész

- 27. csomó, 1928, 7/a tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció I. rész
- 28. csomó, 1928. 7/a tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció II. rész
- 32. csomó, 1929, 7/a tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció I. rész
- 33. csomó, 1929, 7/a tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció II. rész
- 34. csomó, 1929, 7/a tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció III. rész
- 38. csomó, 1930, 7/a tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció
- 42. csomó, 1931. 7/a tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció
- 49. csomó, 1932, 7/a tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció
- 50. csomó, 1932, 17. tétel, Lengyel–magyar viszony
- 53. csomó, 1933, 7/a tétel, Dr. Jehlicska Ferenc nevével jelzett akció
- 61. csomó, 1934. 41. tétel, Jehlicska Ferenc tárgyalásai Berlinben, a Vatikánban és Varsóban
- 76. csomó, 1938, 17/a tétel, Unger Ferdinánd lengyelországi jelentései
- K 150 Belügyminisztérium általános iratai:
  - 6192 csomó, 1944, 5. tétel, Kassai Szlovák Katolikus Kör
- K 428/a, MTI Napi tudósítások
- K 428/e, MTI Rádiófigyelő
- K 428/f, MTI Lapszemle
- K 428/i, MTI Bizalmas értesítések
- K 468, Bethlen István miniszterelnök iratai
  - B tárgycsoport, A frankhamisítási és szokolhamisítási bűnüggel kapcsolatos iratok

Magyar Nemzeti Levéltár, Békés megyei Levéltára

- Plakáttár

Országos Széchényi Könyvtár:

- Kézirattár
  - Analekta, 10.591, Jehlicska Ferencről, a Tót Nemzeti Tanács elnökéről készült jelentés, 1930-as évek
  - 116/1369 A Slovák című lap szerkesztősége (Cieszyn) Lukinich Imréhez

Prágai Nemzeti Levéltár (Nárordný Archív)

- Belügyminisztérium – London (Ministerstvo vnitra – Londýn)
- A Minisztertanács elnöksége 1918–1945 (Předsednictvo ministerské rady 1918–1945)

Szlovák Nemzeti Levéltár (Slovenský Národný Archív):

- Dvortsák Győző hagyaték OF–V.D. 101–2M–011

Sajtóanyagok:

8 Órai Újság: 1918, 1921, 1923, 1934

A Nép: 1942.

Amerikai Magyar Népszava: 1930, 1939

Az Est: 1918, 1919, 1922, 1923, 1935

Az Ember: 1920

Az Újság: 1910, 1912, 1920, 1923, 1924, 1925

Bécsi Magyar Újság: 1922

Belügyi Közlöny: 1939

Budapesti Hírlap: 1906, 1909, 1910, 1911, 1918, 1920, 1921, 1925, 1930, 1933, 1935, 1936, 1939

Budapesti Közlöny: 1900, 1906, 1912, 1916

Debreczeni Újság: 1931.

Dél-Amerikai Magyarság: 1933

Dél-Magyarország: 1926, 1939

Felsőmagyarország: 1907

Felvidéki Híradó: 1906

Felvidéki Hírlap: 1906, 1909, 1944

Felvidéki Újság: 1939, 1940, 1943, 1944

Friss Újság: 1922

Egyetemi Lapok: 1905

Esti Kurír: 1931

Határszéeli Újság: 1910, 1920

Hivatalos Közlöny: 1910, 1940

Híradó: 1928, 1929

Honvédségi Közlöny: 1914, 1916, 1917, 1918

Jövő: 1923

Kárpátalja: 1926

Kassai Hírlap: 1921

Kassai Munkás: 1918

Kassai Újság: 1924, 1926

Kis Újság: 1933, 1934

Külügyi Szemle: 1931

Magyarság: 1924, 1927, 1930, 1933, 1934, 1935, 1937

Magyar Hírlap: 1924, 1933, 1934

Magyar Jövő: 1919, 1924

Magyar Nemzet: 1940, 1941, 1943, 1955

Mohács: 1903

Naša Zastava: 1912, 1914, 1918, 1940

Nemzeti Sport: 1944

Nemzeti Újság: 1919, 1925, 1933, 1934, 1938, 1944

Népszava: 1906, 1919, 1926

Nitrianska Stráž: 1943

Nyírvidék: 1921

Orosházi Friss Hírek: 1934, 1935

Pécsi Napló: 1903, 1944

Pesti Hírlap: 1927, 1930, 1931, 1935, 1941, 1943

Pesti Napló: 1915

Pénzügyi Közlöny: 1907

Posta és Távirati Rendeletek Tára: 1934

Prágai Magyar Hírlap: 1923, 1925, 1928, 1929, 1930, 1934, 1935, 1936

Ruszinszkói Kárpáti Magyar Hírlap, 1935

Slovák: 1928

Slovenská Jednota: 1940

Slovenské Ludové Noviny: 1918

Slovenské Národné Noviny: 1998

Somogyi Újság: 1931

Sorakozó: 1939

Színházi Élet: 1924

Szeged: 1921

Természettudományi Közlöny: 1910

Új Barázda: 1921

Új Nemzedék: 1922, 1923, 1924, 1926, 1938

Úradné Noviny: 1919

Világ: 1925

Új Előre: 1922

Új Hírek: 1938

Ung: 1918

Internetes források:

1919. évi XXX. néptörvény Tótország - Stovenská Krajina – önkormányzatáról. *Netjogtár.hu*.

link: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91900030.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> (letöltve: 2025.08.20.)

Dokumentumfilm:

Gulyás Gyula – Gulyás János: *Magyarok és az első világháború – 3. rész: Soha többé katonát nem akarok látni.* Dokumentumfilm. Balázs Béla Stúdió – MAFILM – Videográfia Egyesület, Budapest, 1997. Link: <https://nava.hu/id/997820/#> (letöltve: 2025.08.20.)

Anyakönyvek:

Duplín születési anyakönyv: 1860–1895.

Encs keresztelési anyakönyve: 1872–1888.

Tokaj kereszteltek anyakönyve: 1875–1895

Rózsahegy keresztelési anyakönyve: 1879–1895.

Évkönyvek:

Hörk József (szerk.): *A Tiszai Ágostai Hitvallású Egyházkerület Eperjesi Collegiumának értesítője az 1907–1908. iskolai évről.* Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1896.

Hunka Emánuel (szerk.): *A Bártfai Katholikus Gimnásium 1884/85-ik tanévi értesítője.* Blayer M. Könyvnyomdája, Bártfa, 1885.

Ludmann Ottó (szerk.): *A Tiszai Ágostai Hitvallású Egyházkerület Eperjesi Collégiumának értesítője az 1907–1908. iskolai évről.* Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1908.

Lukavszky Alajos (szerk.): *Szokolczai kir. kath. algymnasium értesítője az 1890/91 iskolai tanévről,* Skarnitzl József Örökösei, Szokolcza, 1891.

Lukavszky Alajos (szerk.): *A Szokolczai kir. kath. algymnasium értesítője az 1891/92 iskolai tanévről,* Skarnitzl József Örökösei, Szokolcza, 1892.

Lukavszky Alajos (szerk.): *A Szokolczai kir. kath. algymnasium értesítője az 1892/93 iskolai tanévről,* Skarnitzl József Örökösei, Szokolcza, 1893.

Lukavszky Alajos (szerk.): *A Szokolczai kir. kath. algymnasium értesítője az 1893/94 iskolai tanévről,* Skarnitzl József Örökösei, Szokolcza, 1894.

Országgyűlés Képviselőházának Irományai. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1930.

Pirchala Imre (szerk.): *A Pozsonyi Királyi Katholikus Főgymnasium értesítője az 1894/1895-ös tanévről.* Eder István Könyvnyomdája. Pozsony, 1895.

Raffay Ferenc (szerk.): *A Tiszai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület Eperjesi Collegiumának értesítője az 1900–1901-es tanévről*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1905.

Schlott Gyula (szerk.): *Az Eperjesi Királyi Katholikus Főgymnasium 1887-88. évi értesítője*. Kósch Árpád nyomdája, Eperjes, 1888.

Schlott Gyula. *Az Eperjesi Királyi Katholikus Főgymnasium 1900/01. tanévi értesítője*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1901.

Šrámková, Angelika: *Ludovít Bazovský – nezlomný rodák slovenský?* Universum, Prešov, 2014.

Szarka Lajos (szerk.): *A Modori Állami Királyi Tanítóképző Intézet értesítője az 1909-1910 tanévről*. Angermayer Károly Könyvnyomtató Intézete, Pozsony, 1910.

Szerző nélkül: *Rózsashegyi Katholikus Főgymnasium Értesítője az 1896/1897-iki tanév végén*. Salva Károly könyvnyomdája, Rózsashegy, 1897.

Szerző nélkül: *Rózsashegyi Katholikus Főgymnasium Értesítője az 1899/1900 tanév végén*. Salva Károly könyvnyomdája, Rózsashegy, 1900.

Szerző nélkül: *Rózsashegyi Katholikus Főgymnasium Értesítője az 1901/1902 tanév végén*. Salva Károly könyvnyomdája, Rózsashegy, 1902.

Szerző nélkül: *Beszédek, a melyek a Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem 1907/8. tanévi rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából 1907. évi szeptember 22-én tartattak*. Ajtai K. és Albert Könyvnyomdája, Kolozsvár, 1907.

Szerző nélkül: *Beszédek, a melyek a Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem 1910/11. tanévi rectora és tanácsának beiktatása és a tanév megnyitása alkalmából 1910. évi szeptember hó 18-án tartattak*. Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, Kolozsvár 1910.

Szlávik Mátyás (szerk.): *A Tiszai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházkerület Eperjesi Collegiumának értesítője az 1900–1901-es tanévről*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1901.

Vidor Gyula (szerk.): *Nemzetgyűlési almanach 1920–1922*. Magyar Lap- és Könyvkiadó Rt., Budapest, 1922.

Wallentinyi Samu: *Az Eperjesi Széchenyi-Kör évkönyve 1911–1913*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes, 1914.

Zvarínyi Sándor (szerk.): *A Késmárki Ágostai Hitvallású Evangélikus Kerületi Lyceum 1892/93. évi értesítője*. Sauter Pál könyvnyomdája, Késmárk, 1893.

Forráskiadványok:

Ádám Magda (szerk.): *Diplomáciai Iratok Magyarország Külpolitikájához 1936–1945*. III. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.

Ádám Magda (szerk.): *Diplomáciai Iratok Magyarország Külpolitikájához 1936–1945*. IV. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962.

Ádám Magda–Ormos Mária (szerk.): *Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről 1922–1927*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2010.

Molnár Miklós (szerk.): *Kassától Košicéig. Történelmi adatgyűjtemény az 1918–1919. évi forradalom, vörös uralom és a csehszlovák állam megalakulása idejéből*. II. kötet. Kassa, É.N., In: Bukovszky László–Simon Attila–Szeghy-Gayer Veronika: *Kassától Košicéig. Molnár Miklós-émlékkönyv*. Fórum Kisebbségkutató Intézet–MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Somorja–Budapest, 2020. CD-melléklet

Đurovská, Maria – Gabzdilová, Soňa – Olejník, Milán: *Maďarské politické strany (Krajinská kresťansko-socialistická strana, Maďarská národná strana) na Slovensku v rokoch 1929 – 1936. Dokumenty*. Spoločenskovedný ústav SAV, Košice, 2012.

Farkas Tibor–Zsitvay Tibor–Rubinek István: *A frankhamisítási bűnügy politikai hátterének megvizsgálására kiküldött parlamenti bizottság jelentése eljárásának befejezéséről és eredményéről*. Budapest, 1926.

Halmosy Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó–Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1983.

Mester Kálmán: *A felvidéki szabadságharc története*. Szerzői kiadás, Budapest, 1940.

Nemes Dezső–Karsai Elek: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945*. III. Kötet, Kossuth Kiadó. Budapest 1959.

Protheroe, Gerald J.: *Searching for security in a new Europe: The diplomatic career of Sir George Russell Clerk*. Routledge Taylor and Francis Group. London és New York, 2006.

Ránki György – Pamlényi Ervin – Tilkovszky Lóránt – Juhász Gyula (szerk.): *A Wilhelmstrasse és Magyarország – Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933-1944*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1968.

Simon Attila (szerk.): *Esterházy János és a szlovenszkói Magyar Párt. Iratok a szlovákiai magyarok történetéhez (1938-1945)*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2014.

Szarka László – Sallai Gergely – Fedinec Csilla (szerk.): *Az első bécsi döntés okmánytára - Diplomáciai iratok 1938. augusztus – 1939. június*. Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest, 2017.

Visszaemlékezések:

Bonsal, Stephen: *Suitors and suppliants – The little nations at Versailles*. Simon Publications, Safety Harbor, 2001.

Borsányi György (szerk.): *Páter Zadravec titkos naplója*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1967.

Herczeg Ferenc: *Húvösvölgy. Herczeg Ferenc emlékezései*. III. rész. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1993.

Kacsó Sándor: *Virág alatt, iszap fölött – Önéletrajzi visszaemlékezések*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1971.

Ónody Olivér: A Miniszterelnökség és annak régi nemzetiségpolitikája. *Valóság*, 1997/4., 77–84.

Zeidler Miklós (szerk.): *A Monarchiától Trianonig, egy magyar diplomata szemével – Praznovsky Iván visszaemlékezései*. OlvasóSarok, Budapest, 2012.

Kortárs munkák és kiadványok:

Borsody István: *Magyar–szlovák kiegyezés*. Officina, Budapest, 1945.

Dessewffy István: *Nemzeti kulturfeladatok az északkeleti hegyvidéken*. Eperjes, 1918.

Dvorčák, Viktor: *Vlasc a serco*. Eperjes, 1909.

Dvorcsák Győző: *A revízió és Franciaország*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Bp. 1933.

Dvortsák Győző: *Sáros földje*. Kósch Árpád Könyvnyomtató Intézete, Eperjes,

Frank, Ivo: *A revízió és a horvátság*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Budapest, 1933.

Frič, Milan: *Neutešený hospodársky vývoj na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava, Nákl. "Národného Hospodára", 1932.

Getting, Milan: *Americki Slováci a vývin československej myšlienky v rokoch 1914-1918*. Sokol v Amerike, Pittsburgh, 1933.

Jászi Oszkár: *Magyar kálvária – magyar feltámadás*. Bécs, Bécsi Magyar Kiadó, 1920. 71

Jehlicka, Francois: *André Hlinka a la conférence de la Paix de Paris. Le véritable Hlinka*. Conseil Slovaque, Geneve, 1938.

Jehlička, František: *Kto on je a čo chce*. Cleveland, 1920.

Jehlička, František: *Naš Program : Marš von Česi! Slovensko patri Slovákom! McKeesport : Pa : "Samostatnosť"*, 1932.

Jehlicska Ferenc: A nőkérdés a háború után. *Magyar Kultúra*, 1914/1. 473–475.

Jehlicska Ferenc: A jelen világháborúnak jellege. *Katolikus Szemle*, 1914/10. 871–876.

Jehlicska Ferenc: *Erkölcsei és társadalmi jólét*. Szent István Társulat, Budapest, 1916.

Jehlicska Ferenc: *Tíz cseh csapás Szlovénzkóban, Szomorú jubileum, Verjük ki a cseheket*. Hornyánszki nyomda, Budapest, 1928.

Jehlicska Ferenc: *A revízió és a szlovákok*. Erdélyi Férfiak Egyesülete, Budapest 1933.

Jehlicska, Francis – Dvorcsak, Viktor: *Should Great Britain go to war - for Czechoslovakia?: An appeal to British common sense for the sake of world peace*. The Slovak council, London, 1937.

Molnár Sándor: *Magyar sors francia földön*. Párizsi Magyar Akadémia, Párizs, d.n.

Steier Lajos: *Ungarns Vergewaltigung*. Amalthe-Verlag, Zürich–Leipzig, Wien, 1929.

Steier Lajos: *Felsőmagyarország és a revízió*. Budapest, 1933.

Könyvek, monográfiák, disszertációk:

Ablonczy Balázs: *NYOMBiztosítás*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2011.

Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés, Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918-1938*. Lilium-Aurum, Galánta-Dunaszerdahely, 2002.

Berezky Ágnes: *Scotus Viator és Macartney Elemér: Magyarország-kép változó előjelekkel, 1905-1945*. Akadémiai kiadó, Budapest, 2005.

Bottlik József: *Közigazgatás és nemzetiségpolitika Kárpátalján I. – Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok 1918–1945*. Nyíregyházi Főiskola Ukrán és ruszin filológiai Tanszék – Veszprémi Egyetem Tanárképző Kar. Nyíregyháza, 2005.

Bottlik József: *Ruszin vagy ukrán? Bródy András és Volosin Ágoston/Avgusztin politikai pályájának összevetése*. In: Dupka György – Zubánics László (szerk.): *A kivégzett, lágerekben elhunyt kárpátaljai magyar tisztviselők (1945–1949). Bródy András és társainak emlékkönyve*. Intermix kiadó, Ungvár–Budapest, 2017. 55–90.

Čierna-Lantayová, Dagmar: *Podoby česko–slovensko– maďarského vzťahu 1938–1949*. Východiská, problémy a medzinárodné súvislosti. Bratislava, Veda, 1992.

Długajczyk, Edward: *Tajny front na granicy cieszyńskiej. Wywiad i dywersja w latach 1919–1939*. Wydawn. "Śląsk", 1993.

Eiler Ferenc: *Kisebbségvédelem és revízió. Magyar törekvések az Európai Nemzetiségi Kongresszuson (1925–1939)*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Gondolat Kiadó, Budapest 2007.

Fazekas István: *A Bécsi Pazmaneum Magyarországi hallgatói, 1623–1918*. ELTE Levéltára, Budapest, 2003.

Fedinec Csilla: *A magyar szent koronához visszatért Kárpátalja, 1938–1944*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2015.

Felak, James Ramon: *„At the price of the republic” – Hlinka’s Slovak People Party*. University of Pittsburgh Press, Pittsburgh–London, 1994.

Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára. II. Kötet*, Nyomtatott Kozma Vazulnál, Pest, 1851.

Gerencsér Tibor–Grad, Martin–Mitrovits Miklós: *Magyar zászló a Visztula felett – Magyar–lengyel kapcsolatok a magyar diplomácia szemével*. Országhoz könyvkiadó, Budapest, 2019.

Gulyás László: *A Horthy-korszak külpolitikája. 3. kötet*. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2015.

Győrffy Sándor – Kanis, Pavol (szerk.): *1919 A szocialista világforradalom útján*. Európa Könyvkiadó–Tatran, Budapest–Bratislava, 1981.

Hetés Tibor–Morvai Tamásné (szerk.): *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez. 1919–1938*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1968.

Holec, Roman: *Diadal és katasztrófa – Trianon egy szlovák történész szemével*. Lábnyom kiadó, Budapest, 2022.

- Hruboň, Anton. *Alexander Mach – Radikál z povolania*. Premedia, Bratislava, 2018. 163.
- Janek István: *Szlovák–magyar kapcsolatok 1939–1944*. PhD-disszertáció, Pécsi Tudományegyetem BTK, Interdiszciplináris Doktori Iskola Európa és a magyarság a 18–20. században doktori program, Pécs, 2009.
- Javor, Martin: *Slobodomurársky Prešov. Dejiny slobodomurárskeho hnutia v Prešove*. Vydavateľstvo Prešovskej Univerzity, Prešov, 2017.
- Kepecs József: *A Felvidék településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai százalékos megoszlásban 1880–1941*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1996.
- Kerényi György (szerk.): *Magyar Népzene tára 2. Jeles napok*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953.
- Komlóssy Ferenc (szerk.): *Az Esztergom Főegyházmegyei Római Katolikus Iskolák Története*. Neumayer Ede Könyvnyomdája, Esztergom–Budapest, 1896.
- Kovač Dušan: *Szlovákia története*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2001.
- Kovács Endre: *Magyar-lengyel kapcsolatok a két világháború között*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971.
- Kövecsi-Oláh Péter: *Török–magyar diplomáciai kapcsolatok a két világháború között (1920–1945)*. Doktori disszertáció, ELTE BTK, Történettudományi Doktori Iskola, Budapest, 2018.
- Kramer, Juraj: *Iredenta a separatizmus v slovenskej politike*. Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava, 1957.
- Letz, Róbert – Múlik, Peter: *Pohľady na osobnosť Andreja Hlinku*. Matica Slovenská, Martin, 2009.
- Michela, Miroslav: *Pod heslom integrity – Slovenská otázka v politike Maďarska 1918–1921*. Kalligram, Bratislava, 2009.;
- Olexa, Ladislav–Vipler, Vladimír: *A nyilaskereszt árnyékában*. Szlovákiai Politikai Könyvkiadó, Pozsony, 1959.
- Ormos István: *Egy életút állomásai – Kmoskó Mihály 1876–1931*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2017.
- Páva István: *Jelentések a Harmadik Birodalomból. A magyar diplomácia a második világháborúban*. Pécs, Pro Pannónia, 2001.

- Popély Árpád: *Felvidék 1929–1939 – A második évtized csehszlovák uralom alatt*. Magyar Napló, Budapest, 2017.
- Popély Gyula: *Népfogyatkozás – A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945*. Regio, Budapest, 1991.
- Potemra, Michal (szerk.): *Slovenská Národná Bibliografia. Sériá C. Bibliografia článkov. Bibliografia článkov zo slovenských novín a časopisov 1901–1918. III., Robotnícke hnutie na Slovensku*, Martin, 1969.
- Romsics Ignác: *Bethlen István válogatott politikai írások és beszédek*. Osiris, Budapest, 2000.
- Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. Században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- Salacz Gábor: *A magyar katolikus egyház a szomszédos államok uralma alatt*. Aurora Könyvek, Budapest, 1975.
- Simon Attila: *Magyar idők Felvidéken 1938–1945*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2014.
- Simon Attila: *Az átmenet bizonytalansága Az 1918/1919-es impériumváltás Pozsonytól Kassáig*. Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja–Budapest, 2021.
- Szijj Jolán–Ravasz István (szerk.): *Magyarország az első világháborúban – Lexikon A–Zs*. Peit Reál Könyvkiadó, Budapest, 2000.
- Szarka László: *A multietnikus nemzetállam 1918–1992*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2016.
- Sztancs Gábor: *Keleti szlovákság, Kassa és a Szepesség 1918 őszén. Északkelet-Magyarország kormányzati és regionális megközelítésben*. Doktori Értekezés, Eszterházy Károly Egyetem, Történelemtudományi Doktori Iskola, Eger, 2021.
- Szücs László–Szinai Miklós (szerk.): *Bethlen István titkos iratai*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972.
- Tilkovszky Lóránt: *A szlovákok történetéhez Magyarországon 1919–1945*. Magyar–Csehszlovák Történész Vegyesbizottság Magyar Tagozata, Bp, 1989.
- Zilizi Zoltán: *Pechány Adolf és a szlovák–magyar együttélés*. PhD-disszertáció. ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola Művelődéstörténet Doktori Program, 2013.

Tanulmányok, cikkek:

Ablonczy Balázs: *Az Elnök Párizsban: Dvorcsák Győző franciaországi élete*. In: ifj. Bertényi Iván–Géra Eleonóra–Mészáros Andor (szerk.): *Varietas Europica Centralis – Tanulmányok a 70 éves Kiss Gy. Csaba tiszteletére*. Eötvös Kiadó, Budapest, 2015. 15–22.

Ablonczy Balázs: A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések. *Múltunk*. 2008/1. 29–56.

Ábrahám Barnabás: Szlovákok és szlovják: a nemzet határai. *Limes – Tudományos szemle*. 2003/3. 55–66.

Ábrahám Barnabás: *Interetnikus kapcsolatok X. A szlovákság történelmi törésvonalai: konfeszionalizmus és regionalizmus* 2. Link: <http://m.cdn.blog.hu/ce/centralog/file/MCS10.pdf> [letöltve: 2025.08.02]

Boros Ferenc: A magyar ellenforradalmi reakció revíziós politikájának egyes kérdései (1919–1920.). *Hadtörténelmi Közlemények*. 1967/4. 664–687.

Czettler Antal: Lengyel tervek Közép-Európa újrendezésére, és Kárpátalja visszatérése a magyar anyaországhoz 1939 márciusában I. rész. *Magyar Szemle*. 2001/7–8.

Dávid Ferenc – Oláh Péter: Törökország kaukázusi régió szerepe a '40-es évek magyar külpolitikájában. *Szakmai Szemle*, 2012/3–4., 183–193.

Drucker György: Nemzetközi Uniók Szemléje. *Külügyi Szemle*, 1931/1. 84–86.

Flachbarth Ernő: A csehszlovákiai magyarok és németek viszonya. *Magyar Szemle*. 1928/április, 354–359.

Fogarassy László: Pozsony és a proletárdiktatúra. *Irodalmi Szemle*. 1959/2., 269–274.

Gayer Veronika: Slovjacké regionalné hnutie v rokoch 1907–1918. *Mesto a dejiny*, 2014/2. 68–83.

Gulyás László: „A kisantant, 1920-1938”. *Rubicon Online*, 2011/2. link: <https://rubicon.hu/cikkek/a-kisantant> (letöltve: 2025.08.25.)

Hajdú Tibor–Litván György: Egy elmaradt államfői találkozó dokumentumai - iratok Károlyi Mihály és Renner osztrák kancellár 1919. március 23-ára tervezett találkozásához In: *Századok*. 1983/DOKUMENTUMOK, 218–231.

Hamar Kálmán: A Barsmegyei Népszava és a Garam vidéki lapok 1919-ben, valamint a lévai direktórium tevékenysége. *Irodalmi Szemle*. 1971/10., 915–922.

Hamerli Petra: Magyar–olasz együttműködés a horvát szeparatisták támogatásában 1927–1934. *Századok*, 2017/4. 879–904.

Hatos Pál: A trianoni fájdalomról és Csonka-Magyarország születéséről. *VálaszOnline*, 2024.06.24. Link: <https://www.valaszonline.hu/2024/06/04/hatos-pal-a-trianoni-fajdalomrol-es-csonka-magyarorszag-szuleteserol> (letöltve: 2025.08.20.)

Hetés Tibor: Stromfeld Aurél katonai pályafutása. *Hadtörténelmi Közlemények*. 1978/4., 463–472.

Horváth Jenő: Olaszország Kelet-Közép-Európa politikája 1918-tól napjainkig. *Európa 2002*, 2004/1/melléklet. 1–59.

Hubenák, Ladislav: A Magyar Tanácsköztársaság hatása a délnyugat-szlovákiai forradalmi mozgalom fejlődésére. *Párttörténelmi Közlemények*. 1966/1. 96–109.

Iváncsó Ádám: *Szlovák emigránsok és a magyar revízió 1919-1943*. MA Szakdolgozat, Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, Debrecen, 2013.

Iváncsó Ádám: *A szlovák emigráns mozgalmak kapcsolatai a magyar kormányzattal a két világháború között*. In: Kálai Sándor (szerk.): *Juvenilia V. Debreceni bölcsész diákkörök antológiája*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2013. 143–155.

Iváncsó Ádám: Az amerikai ruszinok memoranduma Kárpátaljáért (1929). *Szkhonion*, 2012/tavaszi, 85–95.

Iváncsó Ádám: A Kelet-Szlovák Köztársaság. *Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság honlapja*, 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_kelet_szlovak_koztarsasag (letöltve: 2025.08.25.)

Iváncsó Ádám: A Szlovák Tanácsköztársaság. *Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság honlapja*, 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/a_szlovak_tanacskozarsasag (letöltve: 2025.08.25.)

Iváncsó Ádám: Szlovák autonomisták útja Párizsba. *Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság honlapja*, 2019. link: http://elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/szlovak_autonomistak_utja_parizsba (2023.08.25.)

Iváncsó Ádám: Csernoch János törekvései a haza védelméért. *Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság honlapja*, 2019. link:

http://www.elsovilaghaboru.com/tortenete/cikk/csernoch_janos_torekvesei_a_haza_vedelmeert (letöltve: 2025.08.25.)

Iváncsó Ádám: *A szokol- és frankhamisítás felvidéki vonatkozásai*. In: Bihari Erika–Molnár Dániel–Szikszai-Németh Ketrin (szerk.) *Tavaszi Szél 2019 Konferencia Konferenciakötet III*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2020. 706–715.

Iváncsó Ádám: A Pozsonyi Torna Egylet története: 1880-1945. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2020/4. 53–80.

Iváncsó Ádám: *Dvorcsák Győző – Egy szlovák/szlovják irredenta politikus életpályája*. In: Molnár Dániel–Molnár Dóra–Dr. Nagy Adrián Szilárd (szerk.): *XXV. Tavaszi Szél Konferencia 2022 Tanulmánykötet III*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest 2022. 369–381.

Iváncsó Ádám: Bulissa Károly – Az irredenta kalandor. *Újkor.hu*, 2022. július 6. link: <https://ujkor.hu/content/bulissa-karoly-az-irredenta-kalandor> (letöltve: 2025.08.23.)

Iváncsó Ádám: *Szlovák emigránsok és a magyar határrevízió: 1918–1943*. In: Molnár Dániel–Molnár Dóra (szerk.): *Trianon Doktorandusz Konferenciasorozat Tanulmánykötet*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2023. 116–128.

Janek István. A Kelet-Tót Köztársaság, avagy a szlovjakkérdés és a magyar külpolitika. *Új Szó*, 2018. Link: <https://ujsoz.com/velemenya-kelet-tot-koztarsasag-avagy-a-szlovjakkerdes-es-a-magyar-kulpolitika> (letöltve: 2025.08.02.)

Janek István: Martin Hetényi: (Zjednotená) Maďarská strana na Slovensku 1939–1945. [Az (Egyesült) Szlovákiai Magyar Párt 1939–1945] Kritika. *Korridor*, 2014/3. 83–87.

Janek István: *František Jehlička tevékenysége Szlovákia Magyarországhoz csatolása érdekében 1919–1925 között*. In: BARÁTH Magdolna–BÁNKUTI Gábor–RAINER M. János (szerk.): *Tanulmányok a hatvanéves Gyarmati György tiszteletére Megértő Történelem*. L Harmattan kiadó. Budapest 2011. 271–295.

Janek István: František Jehlička and his activity in support of the Hungarian revision in Czechoslovakia in 1919–1938. *Dvacaté Století / Twentieth Century*. 2015/2. 43–55.

Janek István: Az elfelejtett háború – A szlovák–magyar kis háború története 1939 márciusában. *Történelmi szemle*, 2001/3-4. 299–313.

- Janek István: Baklövés volt a szlovák-magyar kis háború. *HVG.HU*, 2015. Link: https://hvg.hu/kultura/20150316_bakloves_volt_a_szlovakmagyar_kis_haboru (letöltve: 2025.08.02.)
- Janek István: A magyar kormány tevékenysége és tervei a Felvidék visszaszerzésére 1938-ban. *Valóság*, 2016/4. 47–68.
- Janek István. A Kelet-Tót Köztársaság, avagy a szlovjakkérdés és a magyar külpolitika. *Új Szó*, 2018. Link: <https://ujso.com/velemenya-kelet-tot-koztarsasag-avagy-a-szlovjakkertes-es-a-magyar-kulpolitika> (letöltve: 2025.08.05)
- Janek István: Jehlicska Ferenc a revízió szolgálatában és Felvidék Magyarországhoz való csatolása érdekében. *Valóság*, 2020/8. 55–67.
- Janek István: *Jehlicska Ferenc szlovák származású katolikus pap politikai tevékenysége 1918–1939 között*. In: Miklós Péter (szerk.): *Korszakok, sorsok, törekvések. Fejezetek a huszadik századi Magyarország oktatási, kulturális és társadalmi életéből*. Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány, Szeged, 2021. 7–26.
- Jehlicska Ferenc: A marxista vallásbölcselet forrása és lényege. *Hittudományi Folyóirat*, 1908. 346–373.
- Katona Anikó: A plakátművészet megújulása a Tanácsköztársaság idején. Kiadói szándékok, példányszámok, tendenciák. *Művészettörténeti Értesítő*, 2019/1-2. 189–207.
- Kerepeszki Róbert: Kövess báró halála – Egy Horthy-kori arisztokrata és a kábítószeres világ. *Kommentár*, 2017/4. 71–92.
- Kovács Anikó: Adalékok a magyar revíziós mozgalom történetéhez. *Regio*, 1994/3. 70–94.
- Kónya Péter: Eperjes magyarsága a századok során. *Zempléni Múzsá*. 2018/4. 5–11.
- Kövér György: Biográfia és történetírás. *Aetas - Történettudományi folyóirat*, 2000/3. 150-156.
- Kóvágó Zoltán: A Magyarországi Nemzetközi Szocialista Föderációról. *Párttörténeti Közlemények*. 1966/2., 126–144.
- Levi, Giovanni: Az életrajz használatáról. *Korall*, 2000/2. 81-92.
- Nemes Dezső: Kun Béla és a Tanácsköztársaság. *Párttörténeti Közlemények*. 1984/1. 3–51.
- L. Nagy Zsuzsa: Magyar határviták a békekonferencián 1919-ben. *Történelmi Szemle*, 1978/3-4. 441–457.

Lorman, Tom: For God and which Nation? The Ideology of František Jehlička, Priest, Politician and Pariah of the Slovak National Movement. *The Slavonic and East European Review*, 2018/3. 507–540.

Lőrincz Zsuzsa: Az önálló magyar külügyi szervezet újjáalakításának kezdetei, 1919–1921. *Levéltári Szemle*. 1994/1. 17–27.

Lukács Zs. Tibor: A revízió reménye. Az 1933-as négyhatalmi paktum és Magyarország. *Rubicon*. 1997/1. link: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_revizio_remenye_az_1933_as_negyhatalmi_paktum_es_magyarorszag (letöltve: 2025.08.25.)

Michela, Miroslav: Plans for Slovak Autonomy in Hungarian politics 1918 – 1920. *Historický Časopis*,. Volume 58, 2010. 53–82.

Michela, Miroslav: František Jehlička politikai pálfordulatai 1918-1920-ban. *Pro minoritate*. 2005/Tél, 32–44.

Mikušovič, Dušan: Čechom nadával do sviň a pepikov, platit' sa nechal Maďarmi. František Jehlička chcel za každú cenu rozbit' Československo. *Dennik.sk*, 2024. október 28. Link: <https://dennikn.sk/4261364/cechom-nadaval-do-svini-a-pepikov-platit-sa-nechal-madarmi-frantisek-jehlicka-chcel-za-kazdu-cenu-rozbit-ceskoslovensko> (letöltve: 2025.08.20.)

Münnich Ferenc: Az októberi forradalom és a magyar Vörös Hadsereg. *Hadtörténelmi Közlemények*. 1959/1., 3–38.

Nagy Norbert: A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet története (1916–1918). *Balkán füzetek*, 7. Pécs, 2010.

Németh István: A Wilhelmstrasse és Magyarország. Válság és kiút (1930-1934) (2. rész). *Valóság*, 2017/8. 18–49.

Ormos Mária: Magyarország belépése a Nemzetek Szövetségébe. *Századok*, 1957/1–4. 227–269.

Ormos Mária: *Hamis frankokkal teli bőröndök*. In: GERŐ András (szerk.): *Skandalum: magyar közéleti botrányok*. T-Wins Kiadó, Budapest, 1993. 175–193

Polner Ödön: Rektori beszámoló a pozsonyi m. kir. Erzsébet Tudományegyetem 1918/19-iki tanévéről. *Jogalap*, 1990/5. 74–97.

Ráymán János: Alfons Mucha, a pénzügytervező. *Éremtani lapok*. 2010/december, 3–7.

- ROMSICS Ignác: Franciaország, Bethlen és a frankhamisítás. *Történelmi Szemle*, 1983. 1. szám, 5–86.
- Steier, Lajos: Cseh politikai arcképek I. In: *Magyar Szemle*. 1934./9–12. 375–384.
- Steier Lajos: A tót nacionalizmus előretörése. *Magyar Szemle*, 1933/1. 32–43.
- Švagrovský, Štefan – Ondrejovič, Slavomír: Východoslovenský jazykový a separatizmus v 19. a 20. storočí. *Slovenská reč*, 2004/3. 129–150.
- Švorc, Peter: Cesta Slovákov do Nového sveta. Emigrácia – východisko z núdze. *Historická revue*, 1996/7. 17–18.
- Švorc, Peter: Prouhorské integračné snahy na území Slovenska na konci roku 1918. *Hištorický časopis*, 1999. 44–55.
- Švorc, Peter: *Východné Slovensko, jeho mestá a vidiek v maďarizačnom procese v 2. polovici 19. a na začiatku 20. storočia*. In: Derfiňák Patrik (szerk.): *Annales historici Presoviensis – 1/2011*. Inštitút histórie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov, 2011. 43–72.
- Švorc, Peter: *Cirkev a národnouvedomovací proces v prostredí amerických Slovákov v prvých dvoch desaťročiach 20. storočia*. In: Derfiňák, Patrik (szerk.): *Annales historici Presoviensis – 1/2012*. Inštitút histórie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov, 2012. 168–170.
- Švorc, Peter: Východné Slovensko v medzivojnovom období (1918 - 1938). *Slovakistika*, 2013/2. 2013. 257–284.
- Szántó Rezső: Részletek Szántó Béla volt hadügyi népbiztos visszaemlékezéséből. *Hadtörténelmi Közlemények*. 1959/1. 39–55.
- Szarka László: A szlovák különválás 1918-ban. *Rubicon Kincstár*, 1990/4., Magyarok és szlovákok. link: <https://rubicon.hu/cikkek/a-szlovak-kulonvalas-1918-ban> (letöltve: 2025.08.25.)
- Szarka László: A magyar békejegyzék érvrendszere. *Rubicon*. 2014/6. 46–52.
- Szeghy-Gayer Veronika: Államfordulat és az újrastrukturálódó helyi elit Bártfán (1918–1919). *Századok*, 2018/6. 1215–1236.

Sztancs Gábor: Dialektus, kontaktusjelenség vagy magyar propaganda? Adatok és értelmezések a keleti szlovák (szlovják) etnikai régióról. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2016/3. 57–73.

Tajták, Ladislav: Východné Slovensko ako regionálny fenomén. *Historický časopis*, 2001/2. 307–329.

Tamás András: Magyar Törekvések az önálló Szlovákiáért. *Kapu*, 1992/november, 55–60.

Tilkovszky Lóránt: Magyar–szlovák viszony és szlovák nemzetiségi mozgalom Magyarországon a bécsi döntés után (1938–1941). *Századok*, 1964/3. 383–418.

Tilkovszky Lóránt: *Viták a Területvédő Liga Nemzetiségi Bizottságában 1920 júliusában*. In: Szita László (szerk.): *Baranyai Helytörténetírás 1987–1988*. Pécsi Szikra Nyomda. Pécs 1988. 435–478.

Tilkovszky Lóránt: Területi integritás és területi autonómia. A magyar kormány 1920. évi felvidéki szlovák autonómia-terve. *Századok*. 2000/3. 555–596.

Veres Tímea: A Tuka-per közvetlen előzményei a cseh és szlovák sajtóban. *Társadalomtudományi Szemle*. 2004/1. 149–154.

Völgyesi Zoltán: Akik nem akarták Csehszlovákiát – A „keleti tót kérdés” A Jászi-féle Nemzetiségi Minisztériumnak küldött jelentések tükrében. *Archivnet*, 2020/3. link: <https://www.archivnet.hu/akik-nem-akartak-csehszlovakiat-a-keleti-tot-kerdes-a-jaszi-fele-nemzetisegi-miniszteriumnak-kuldott> (letöltve: 2025.08.29.)

Zahorán Csaba: Az összeomlás másnapján. Miroslav Michela könyvéről. *Limes*, 2011/1. 121–127.

Zeidler Miklós: A Daniélou-misszió. *Századok*, 2020/4. 675–724.

IX. FÜGGELÉK

Rezümé:

Iváncsó Ádám

Szlovák emigránsok és a magyar határrevízió: 1918–1943

A disszertáció a két világháború közötti magyarbarát szlovák emigráció történetét vizsgálja, amely a magyar külpolitikai stratégiák, a revíziós törekvések és a közép-európai nemzetiségi konfliktusok metszéspontjában alakult ki. A téma feldolgozása nem csupán a magyar–szlovák kapcsolatok múltjának árnyaltabb megértéséhez járul hozzá, hanem rávilágít arra is, hogy az informális diplomácia miként vált a korszak politikai eszköztárának részévé.

A kutatás központi kérdése annak feltárása volt, milyen hatást gyakoroltak az emigránsok a szlovák identitás formálódására, a magyar külpolitika sikerességére, valamint a nemzetközi diplomácia alakulására. A vizsgálat során egyértelművé vált, hogy bár az emigránsok jelentős energiát fordítottak propagandára és politikai manőverekre, tényleges befolyásuk korlátozott maradt. A csehszlovák állam konszolidációja, a szlovák nemzeti öntudat megerősödése és az új állam által biztosított társadalmi lehetőségek erősebb vonzerőt gyakoroltak a lakosságra, mint a magyar múlt idealizált képei.

Az életrajzi megközelítés kiemelt szerepet kapott a kutatásban: Jehlicska Ferenc, Dvortsák Győző, Bulissa Károly és Unger Ferenc pályájának elemzése rámutatott a mozgalom belső sokszínűségére. A magyar kormányzattal való kapcsolatuk szoros volt, jelentős anyagi és politikai támogatást is kaptak, de a magyar nemzetiségpolitika következtelensége és a revíziós politika stratégiai hibái aláásták az emigránsok hitelességét. Míg a diplomáciai akciók – például a genfi Szlovák Nemzeti Tanács létrehozása – látszólagos nemzetközi figyelmet keltettek, a nagyhatalmi érdekek mellett valódi politikai eredményeket nem hoztak.

A kutatás eredményei megerősítik azt a hipotézist, hogy a magyarbarát szlovák emigráció mozgásterét korlátozott volt: bár eszközként szolgált a magyar külpolitika kezében, tényleges befolyása sem a szlovák társadalomra, sem a nemzetközi diplomáciára nem bizonyult jelentősnek. Kudarcukban szerepet játszott a geopolitikai környezet, a magyar politika korszerűtlensége, valamint a szlovák társadalom változó igényei.

Összességében a disszertáció rávilágít arra, hogy a magyarbarát szlovák emigráció története nem pusztán egy marginális epizód, hanem olyan jelenség, amely sokat elárul a kisebbségi identitás, a lojalitás és az informális diplomácia működéséről Közép-Európa viharos történelmében.

Resume:

Ádám Iváncsó

Slovak Emigrants and Hungarian Border Revision: 1918–1943

This doctoral dissertation examines the history of the pro-Hungarian Slovak emigration between the two World Wars. This movement emerged at the intersection of Hungarian foreign policy strategies, revisionist aspirations, and Central European ethnic conflicts. The study of this topic not only contributes to a more nuanced understanding of the past of Hungarian-Slovak relations but also sheds light on how informal diplomacy became part of the political toolkit of the era.

The central question of the research was to explore the impact of the emigrants on the formation of Slovak identity, the success of Hungarian foreign policy, and the development of international diplomacy. The investigation revealed that although the emigrants invested significant energy in propaganda and political maneuvers, their actual influence remained limited. The consolidation of the Czechoslovak state, the strengthening of Slovak national consciousness, and the social opportunities provided by the new state exerted a stronger pull on the population than the idealized images of the Hungarian past.

A biographical approach played a prominent role in the research: the analysis of the careers of František Jehlička, Viktor Dvorcsák, Károly Bulissa, and Ferenc Unger highlighted the internal diversity of the movement. Their relationship with the Hungarian government was close, and they received significant financial and political support. However, the inconsistency of Hungarian nationality policy and the strategic errors of its revisionist policy undermined the emigrants' credibility. While diplomatic actions – such as the establishment of the Slovak National Council in Geneva – seemingly attracted international attention, they did not yield real political results alongside the interests of the great powers.

The research findings confirm the hypothesis that the scope of action for the pro-Hungarian Slovak emigration was limited: although it served as a tool in the hands of Hungarian foreign policy, its actual influence on neither Slovak society nor international diplomacy proved significant. Their failure was influenced by the geopolitical environment, the outdated nature of Hungarian policy, and the changing needs of Slovak society.

Overall, the dissertation reveals that the history of the pro-Hungarian Slovak emigration is not merely a marginal episode but a phenomenon that reveals much about minority identity, loyalty, and the functioning of informal diplomacy in the turbulent history of Central Europe.